

Το Κυπριακό πρόβλημα στη νομολογία των Ευρωπαϊκών Δικαστηρίων.

Όνομα: Ανδρέας Λοΐζου
Επιβλέπων: Δονάτος Παπαγιάννης
Μ.Π.Σ.: Εθνική και Κοινοτική διοίκηση
Πάντειο Πανεπιστήμιο

Αθήνα 2012

Περιεχόμενα

Συντομογραφίες.....σελ.	iii
Πρόλογος.....σελ.	iv
Abstract.....σελ.	v
Περίληψη.....σελ.	vii
Εισαγωγή.....σελ.	ix

Κεφάλαιο Πρώτο

1. Η ενταξιακή πορεία της Κύπρου: Ιστορικό και ενταξιακά προβλήματα.....σελ.	1
1.1. Εισαγωγή.....σελ.	1
1.2 Συμφωνία Σύνδεσης Κύπρου-Ε.Κ.....σελ.	1
1.3 Η Κυπριακή κρίση, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και η Συμφωνία Σύνδεσης: 1974-1977.....σελ.	3
1.4 Η Συμφωνία Σύνδεσης: 1979-1985.....σελ.	8
1.5 Το νέο Πρωτόκολλο και η Τελωνειακή Ένωση.....σελ.	14
1.6 Οι εξελίξεις από το 1990 έως το 2004.....σελ.	16
1.7 Χρονολόγιο.....σελ.	18

Κεφάλαιο Δεύτερο

2. Το Νομολογιακό κεκτημένο.....σελ.	19
2.1 Τέταρτη Διακρατική προσφυγή Κύπρου εναντίον Τουρκίας.....σελ.	19
2.1.1 Ιστορικό.....σελ.	19
2.1.2 Προσφυγή της Κυπριακής Δημοκρατίας στο ΕΔΑΔ.....σελ.	20
2.1.3 Η απόφαση του Δικαστηρίου.....σελ.	20
2.1.4 Η εφαρμογή της απόφασης.....σελ.	22
2.1.4.1 Οι θέσεις της Τουρκίας.....σελ.	22
2.1.4.2 Το ενδιαμέσο ψήφισμα.....σελ.	22
2.2 Υπόθεση Λοϊζίδου κατά Τουρκίας.....σελ.	24
2.2.1 Ιστορικό.....σελ.	24
2.2.2 Η κρίση του Δικαστηρίου.....σελ.	24
2.2.3 Η εφαρμογή της απόφασης.....σελ.	27
2.2.3.1 Η στάση των κρατών μελών του ΣτΕ.....σελ.	27
2.2.3.2 Η εξέλιξη της απόφασης: Μάρτιος 1997-Δεκ. 1999.....σελ.	30
2.2.3.3 Η εξέλιξη της υπόθεσης: Δεκέμβριος 2003.....σελ.	34
2.2.4 Η σημασία και οι διεθνικές διαστάσεις της Υπόθεσης Λοϊζίδου.....σελ.	35
2.3 Υπόθεση Ξενίδη-Αρέστη.....σελ.	40
2.3.1 Εισαγωγή.....σελ.	40
2.3.2 Οι περιστάσεις της υπόθεσης.....σελ.	41
2.3.3 Προσφυγή στο ΕΔΑΔ.....σελ.	41
2.3.3.1 Παράπονα της κ. Ξενίδη-Αρέστη.....σελ.	41
2.3.3.2 Δικαιοδοσία <i>ratione temporis</i> και <i>ratione loci</i>σελ.	42
2.3.3.2.1 Θέσεις της Τουρκίας.....σελ.	42
2.3.3.2.2 Θέσεις της Προσφεύγουσας.....σελ.	43
2.3.3.3.3 Θέσεις της Κυπριακής Κυβέρνησης.....σελ.	44
2.3.3.3.4 Η εκτίμηση του Δικαστηρίου.....σελ.	46
2.3.3.3 Εξάντληση των εσωτερικών ενδίκων μέσων.....σελ.	46
2.3.3.3.1 Ισχύς του «Νόμου 49/2003».....σελ.	46
2.3.3.3.2 Διαθεσιμότητα, αποτελεσματικότητα και επάρκεια της νέας λύσης που προτείνεται στο «Νόμο 49/2003».....σελ.	53

2.3.3.3.3 Η προσφυγή στην Επιτροπή αποζημιώσεων.....σελ.	61
2.3.3.4 Η κρίση του Δικαστηρίου.....σελ.	63
2.3.3.4.1. Γενικές αρχές.....σελ.	63
2.3.3.4.2 Εφαρμογή των γενικών αρχών στη υπό κρίση υπόθεση.....σελ.	64
2.3.4 Η νέα Τουρκοκυπριακή «Νομοθεσία» και η υπόθεση Δημόπουλου αλλάζουν τα δεδομένα.....σελ.	66
2.3.5. Επίλογος: επιτροπή αποζημιώσεων, προτάσεις και προοπτικές.....σελ.	68
2.4 Υπόθεση Όραμς κατά Αποστολίδη.....σελ.	70
2.4.1 Εισαγωγή.....σελ.	70
2.4.2 Ιστορικό.....σελ.	70
2.4.3 Εξέλιξη της υπόθεσης.....σελ.	71
2.4.3.1 Η υπόθεση ενώπιον των Κυπριακών Δικαστηρίων.....σελ.	71
2.4.3.2 Η υπόθεση ενώπιον των Δικαστηρίων του Ηνωμένου Βασιλείου.....σελ.	71
2.4.3.2.1 Η υπόθεση γενικά.....σελ.	71
2.4.3.2.2 Η «Ευρωπαϊκή δημόσια τάξη».....σελ.	74
2.4.3.2.3 Η υπόθεση ενώπιον του Αγγλικού Εφετείου.....σελ.	75
2.4.3.3 Η Απόφαση του ΔΕΚ.....σελ.	76
2.4.3.4 Η τελεσίδικη Απόφαση.....σελ.	79
2.4.4 Σημασία της απόφασης.....σελ.	79
2.5. Υποθέσεις Anastasiou I (C-432/92), Anastasiou II (C-219/98) και Anastasiou III (C-140/02).....σελ.	80
2.5.1 Εισαγωγή.....σελ.	80
2.5.2 Ιστορικό.....σελ.	80
2.5.3 Υπόθεση Anastasiou I (C-432/92).....σελ.	81
2.5.3.1 Η Θέση της Ελληνοκυπριακής πλευράς.....σελ.	81
2.5.3.2 Η Θέση του Η.Β και της Επιτροπής.....σελ.	82
2.5.3.3 Η υπόθεση ενώπιον του High Court of Justice.....σελ.	83
2.5.3.4 Η υπόθεση ενώπιον του ΔΕΚ.....σελ.	85
2.5.4 Υπόθεση Anastasiou II (C-219/98).....σελ.	89
2.5.4.1 Διαφορά της Κύριας Δίκης.....σελ.	89
2.5.4.2 Η Θέση της Ελληνοκυπριακής πλευράς.....σελ.	90
2.5.4.3 Η Θέση του Ηνωμένου Βασιλείου, της Επιτροπής και της Cypfrunex.....σελ.	91
2.5.4.4 Η υπόθεση ενώπιον του House of Lords.....σελ.	91
2.5.4.5 Η Απόφαση του ΔΕΚ.....σελ.	92
2.5.5 Υπόθεση Anastasiou III (C-140/02).....σελ.	93
2.5.5.1 Η Θέση της Ελληνοκυπριακής πλευράς και της Επιτροπής.....σελ.	93
2.5.5.2 Η Θέση του Η.Β και της Cypfrunex.....σελ.	94
2.5.5.3 Διαφορά της Κύριας Δίκης.....σελ.	94
2.5.5.4 Η υπόθεση ενώπιον του House of Lords.....σελ.	95
2.5.5.5 Η απόφαση του ΔΕΚ.....σελ.	95
2.5.6 Η σημασία των αποφάσεων Anastasiou I, Anastasiou II και Anastasiou III.....σελ.	96
Κεφάλαιο Τρίτο	
3. Συμπεράσματα.....σελ.	101
Βιβλιογραφία.....σελ.	106

Συντομογραφίες

Ελληνικές:

ΑΝΥΠΕΞ	Αναπληρωτής Υπουργός Εξωτερικών
ΔΕΚ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
Ε.Ε	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Ε.Δ.Α	Ευρωπαϊκή Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΔΑΔ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΕΕυρΔ	Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου (περιοδικό)
Ε/κ	Ελληνοκύπριοι
Ε.Κ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
Ε.Κ.Δ	Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο
Εκδ.	Εκδόσεις
Ε.Μ.Α	Επιτροπή Μονίμων Αντιπροσώπων
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
Ε.Π.Σ	Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία
Ο.Δ.Δ.Α	Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Ο.Η.Ε	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Παρ.	Παράγραφος
ΠοινΔικ	Ποινική Δικαιοσύνη
ΣυνθΕΕ	Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση
ΣτΕ	Συμβούλιο της Ευρώπης
ΤΔΒΚ	Τουρκική Δημοκρατία Βόρειας Κύπρου
ΥΦΕΞ	Υφυπουργός Εξωτερικών

Ξενόγλωσσες:

Aufl.	Auflage (έκδοση)
Bd.	Band (Τόμος)
Diss.	Dissertation (Διδακτορική Διατριβή)
ed.	Edited by (εκδοθέν υπό)
I.C.J	International Court of Justice Reports (Συλλογή των αποφάσεων του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης)
JIR	Jahrbuch des Internationalen Rechts
No.	Number
Para.	Paragraph
RHDI	Revue Hellenique de Droit International (περιοδικό)
Sep.op.	Separate opinion (αποκλίνουσα γνώμη επι της αιτιολογίας)
Vol.	Volume (Τόμος)

Πρόλογος

Στη παρούσα εργασία επιχειρείται μια εξέταση μιας σειράς υποθέσεων απτόμενων του Κυπριακού προβλήματος οι οποίες ήχθησαν ενώπιον των δικαιοδοτικών οργάνων του Συμβουλίου της Ευρώπης (Ε.Ε.Δ.Α, Ε.Δ.Α.Δ) και του Δικαστηρίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφού πρώτα γίνει μια ανασκόπηση της ενταξιακής πορείας της Κύπρου, από την Συμφωνία Σύνδεσης μέχρι την τελική ένταξη της στη Ευρωπαϊκή Ένωση.

Κατάγομαι από ένα μικρό χωριό της Κύπρου, τον Κάτω Πύργο Τηλλυρίας, όπου εφάπτεται στη πράσινη γραμμή και βιώνω καθημερινά τα προβλήματα που προκύπτουν εξαιτίας της κατοχής της μισής μου πατρίδας. Έναυσμα της ενασχόλησης μου με την παρούσα εργασία υπήρξε ο προβληματισμός μου σχετικά με το εάν τελικά μπορεί να επιλυθεί ένα πολιτικό πρόβλημα ενώπιον των διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων και αν το νομολογιακό κεκτημένο που δημιουργήθηκε μπορεί να αποτελέσει την βάση των δικοινοτικών διαπραγματεύσεων μεταξύ της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής πλευράς, για την δίκαιη και βιώσιμη επίλυση του Κυπριακού προβλήματος.

Επιθυμώ να ευχαριστήσω τους γονείς μου που με στήριξαν καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου τόσο ψυχολογικά όσο και οικονομικά αλλά και όλους εκείνους που με τη συμβουλή και τη γνώμη τους συνέβαλαν στην ολοκλήρωση αυτού του έργου.

Αθήνα, Ιούνιος 2012

Λοΐζου Ανδρέας

Abstract

This paper entitled “The Cyprus problem in case of the European Court” attempts to answer the question whether a political problem, such as the Cyprus issue can be resolved before the Courts, but also to present its case-law *acquis* created, based cases brought before the courts of Europe and the European Court of Justice, within the European Union.

In the first chapter the accession course of Cyprus, since the early '70s until 2004, where it became a full member of the European Union. In this chapter discusses the problems facing the Republic of Cyprus during the accession course because of the 1974 Turkish invasion and illegal occupation of 40% of its territory.

In the second chapter, where the bulk of this work, consider the case-law *acquis* created by assumptions relating as the Cyprus problem which brought before the courts above. Specifically, the Fourth Interstate Application of Cyprus against Turkey before the ECHR and what decision was taken by the international tribunal. We also examined the case of Titina Loizidou, which brought action against Turkey for a series of violations of the European Convention on Human Rights (ECHR) European Court of Human Rights Commission, whose report (July 1993) the Government of the Republic, after expiration of three months specified in the contract, referred to the ECHR. It should be noted that the ECHR ruling in this case opened the way for thousands of refugees to reclaim their property in northern Cyprus, which lacked due to the Turkish occupation.

The third hypothesis examined in the second chapter and also the property is Xenidi-Aresti case that walks in the footsteps Court ruling in the Loizidou case. The difference in this case lies in the fact that Turkey invokes Article 35 § 1 of the ECHR, under which it is planned that bring someone to the ECHR must exhaust domestic remedies. In the Loizidou case there were no domestic remedies as opposed to Xenidi-Aresti case where the Commission was created in the occupied properties under the auspices of Turkey. We will look at is how the ECHR decided that "treatment" offered by Turkey in Xenidi-Aresti case was not effective and how the case Dimopoulos changed the data, which the Court ultimately decided that the Commission claims can be considered as an internal appeal, so the refugees have to resort primarily to the compensation Committee and subsequently vindicated only if not then appeal to the ECHR.

The second chapter will be considered equally important the Orams case where the ECJ's decision put an end to the usurpation of Greek Cypriot properties by Europeans.

Additionally we will examine a number of assumptions Customs character brought before the ECJ. These cases Anastasiou I Anastasiou Anastasiou II and III, where the ECJ that products imported into EU agricultural products from the occupied area must be accompanied by the necessary health certificates and stamps issued by the authorities of the Republic of Cyprus.

In the third and final chapter, I expose my conclusions about whether and how it helped the above decisions to create a case-law acquis, which will form the legal basis for resolving the Cyprus problem.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία με τίτλο «**Το Κυπριακό πρόβλημα στην νομολογία των Ευρωπαϊκών Δικαστηρίων**» επιχειρεί να δώσει απάντηση στο ερώτημα εάν ένα πολιτικό πρόβλημα, όπως είναι το Κυπριακό, μπορεί να επιλυθεί ενώπιον των Δικαστηρίων, αλλά και να παρουσιάσει το νομολογιακό κεκτημένο που δημιουργήθηκε, με βάση τις υποθέσεις που ήχθησαν ενώπιον των δικαιοδοτικών οργάνων του Συμβουλίου της Ευρώπης και του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η ενταξιακή πορεία της Κύπρου, από τις αρχές της δεκαετίας του '70 έως το 2004, όπου έγινε πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο εν λόγω κεφάλαιο εξετάζονται τα προβλήματα που αντιμετώπισε η Κυπριακή Δημοκρατία κατά την διάρκεια της ενταξιακής της πορείας, εξαιτίας της τούρκικης εισβολής το 1974 και της παράνομης κατοχής του 40% του εδάφους της.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, όπου είναι το κύριο μέρος αυτής της εργασίας, εξετάζεται το νομολογιακό κεκτημένο που δημιούργησαν οι υποθέσεις απτόμενων του Κυπριακού οι οποίες ήχθησαν ενώπιον των προαναφερόμενων δικαιοδοτικών οργάνων. Συγκεκριμένα παρουσιάζεται η τέταρτη διακρατική προσφυγή της Κύπρου κατά της Τουρκίας ενώπιον του ΕΔΑΔ και ποια απόφαση πάρθηκε από το διεθνές δικαστήριο. Επίσης εξετάζεται η υπόθεση της Τιτίνας Λοϊζίδου, η οποία υπέβαλε προσφυγή κατά της Τουρκίας για σειρά παραβιάσεων της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την έκθεση της οποίας (Ιούλιος 1993) η κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας, μετά την παρέλευση της τρίμηνης προθεσμίας που ορίζει η σύμβαση, παρέπεμψε στο ΕΔΑΔ. Να σημειωθεί ότι με την απόφαση του ΕΔΑΔ στη εν λόγω υπόθεση ανοίχτηκε ο δρόμος για χιλιάδες πρόσφυγες να διεκδικήσουν την περιουσία τους στη βόρεια Κύπρο, την οποία στερούνταν εξαιτίας της τούρκικης κατοχής.

Η Τρίτη υπόθεση που εξετάζεται στο δεύτερο κεφάλαιο και αφορά επίσης το περιουσιακό είναι η υπόθεση Ξενίδη-Αρέστη η οποία βαδίζει στο δρόμο που χάραξε η απόφαση του Δικαστηρίου στη υπόθεση Λοϊζίδου. Η διαφορά σε αυτή την υπόθεση έγκειται στο γεγονός ότι η Τουρκία επικαλείται το άρθρο 35 παρ. 1 της ΕΣΔΑ, με βάση το οποίο προβλέπεται ότι για να προσφύγει κάποιος στο ΕΔΑΔ οφείλει να εξαντλήσει τα εσωτερικά ένδικα μέσα. Στην υπόθεση Λοϊζίδου δεν υπήρχαν εσωτερικά ένδικα μέσα σε αντίθεση με την υπόθεση Ξενίδη-Αρέστη όπου δημιουργήθηκε η Επιτροπή περιουσιών στα κατεχόμενα υπό την αιγίδα της Τουρκίας. Θα εξετάσουμε λοιπόν πως το ΕΔΑΔ αποφάσισε ότι «η θεραπεία» που προσέφερε η Τουρκία στη υπόθεση Ξενίδη-Αρέστη δεν ήταν αποτελεσματική αλλά και το πώς η υπόθεση Δημόπουλου άλλαξε τα δεδομένα, στη οποία τελικώς το Δικαστήριο αποφάσισε πως η Επιτροπή αποζημιώσεων μπορεί να θεωρηθεί ως εσωτερικό ένδικο μέσο, επομένως οι πρόσφυγες οφείλουν να προσφεύγουν πρωτίστως στη Επιτροπή αποζημιώσεων και εν συνεχεία αν δεν δικαιωθούν μόνο τότε θα προσφεύγουν στο ΕΔΑΔ.

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα εξετασθεί και η εξίσου σημαντική υπόθεση Όραμς, όπου το ΔΕΚ με την απόφαση του έβαλε ένα τέλος στο σφετερισμό ελληνο-κυπριακών περιουσιών από Ευρωπαίους πολίτες

Επιπρόσθετα θα εξετάσουμε μια σειρά υποθέσεων τελωνειακού χαρακτήρα που ήχθησαν ενώπιον του ΔΕΚ. Πρόκειται για τις υποθέσεις Αναστασίου Ι, Αναστασίου ΙΙ και Αναστασίου ΙΙΙ, όπου κρίθηκε από το ΔΕΚ ότι τα εισαγόμενα στην Ε.Ε αγροτικά προϊόντα από την κατεχόμενη Κύπρο, πρέπει να συνοδεύονται από τα απαραίτητα υγειονομικά πιστοποιητικά και σφραγίδες που εκδίδουν οι αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο, εκθέτω τα συμπεράσματα μου για το αν βοήθησαν και πως οι προαναφερόμενες αποφάσεις στο να δημιουργηθεί ένα νομολογιακό κεκτημένο, το οποίο θα αποτελέσει την νομική βάση επίλυσης του Κυπριακού προβλήματος.

Εισαγωγή

Όταν η Κύπρος έγινε μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης στις 24 Μαΐου 1961, κανείς δεν φανταζόταν ότι στις αρχές της δεκαετίας του '90, τα δικαιοδοτικά όργανα του Συμβουλίου της Ευρώπης θα είχαν να αντιμετωπίσουν ενώπιον τους υποθέσεις, οι οποίες θα συντελούσαν στη αναβάθμιση του πρωτοποριακού παγκοσμίως ευρωπαϊκού συστήματος προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*. Τι όμως είναι το Συμβούλιο της Ευρώπης ;

Το Συμβούλιο της Ευρώπης ιδρύθηκε στις 5 Μαΐου του 1949 με την Συνθήκη του Λονδίνου και αποτελεί την πρώτη πανευρωπαϊκή εκδήλωση κοινής πολιτικής βούλησης μετά τον πόλεμο. Χρόνια πριν συσταθεί η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Χάλυβα και Άνθρακα και ακόμη περισσότερο πριν γίνει η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, το Συμβούλιο της Ευρώπης είχε πάρει συγκεκριμένη μορφή, είχε περιλάβει στους κόλπους του σχεδόν όλα τα εκτός σοβιετικού παραπετάσματος ευρωπαϊκά κράτη και είχε δημιουργήσει έναν κοινό χώρο καλλιέργειας της ευρωπαϊκής ιδέας. Χρονικά προγενέστερος και γεωγραφικά ευρύτερος ο χώρος αυτός δεν μπορούσε, όπως είναι ευνόητο, να προχωρήσει σε στάδια ενοποίησης, κοινών οργάνων, κοινών πολιτικών, όπως αργότερα η ΕΚ/ΕΕ. Η αντικειμενική αυτή αδυναμία όμως αντισταθμίστηκε, εν μέρει έστω, με την ιδιαίτερη προσοχή που δόθηκε στο θέμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Έτσι στα πλαίσια του Συμβουλίου της Ευρώπης καταρτίστηκε η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) , η οποία τέθηκε σε ισχύ το 1953 και αποτελεί δεσμευτικό ισχύον δίκαιο για όλη την Ευρώπη, αφού έχει επικυρωθεί και ενσωματωθεί στις εσωτερικές έννομες τάξεις των κρατών μελών. Για να μην μένει η προστασία των εν λόγω δικαιωμάτων γράμμα κενό περιεχομένου δημιουργείται το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ) με έδρα το Στρασβούργο, το οποίο εκδικάζει προσφυγές των πολιτών και κρατών μελών για παραβίαση της εν λόγω συνθήκης (προβλέπονται δύο ειδή προσφυγών : η διακρατική και η ατομική προσφυγή).

Η Κύπρος όμως δεν ήθελε να παραμείνει ένα απλό μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης αλλά ήθελε να ενταχθεί και στη Ε.Κ. Η Συμφωνία Σύνδεσης Κύπρου-Ε.Κ υπογράφηκε στις 19 Δεκεμβρίου 1972 στις Βρυξέλλες, βάσει του άρθρου 238 της Συνθήκης της Ρώμης. Η Συμφωνία αποτελούσε σημαντική κυπριακή επιλογή εξωτερικής πολιτικής, με κύριους μακροχρόνιους στόχους τη σύσφιγξη και την ενδυνάμωση των πολιτικοοικονομικών δεσμών της Κύπρου με την Ε.Κ και την Ευρώπη γενικότερα.

Στις 20 Ιουλίου του 1974, η Τουρκία εκμεταλλευόμενη την ιδιότητα της ως εγγυήτρια δύναμη* εισβάλλει στο νησί προφασιζόμενη ότι ήθελε να προστατέψει τους

* Βλ. Πετρόχειλος , «Και πάλι για την υπόθεση Λοϊζίδου», περιοδικό «Το Σύνταγμα» 1/2000, σελ. 155 επ., σελ. 156. Πρβλ Heidelberg (Hrsg.): Die Menschenrechte, 4 Aufl., 1997, Einführung, σελ. 43.

* Η Δημοκρατία της Κύπρου κέρδισε την ανεξαρτησία της από το Ηνωμένο Βασίλειο επί τη βάση τριών συνθηκών- τη Συνθήκη Εγγυήσεως, τη Συνθήκη Συμμαχίας, την Συνθήκη Αποκατάστασης και ενός συντάγματος- όλες εκ των οποίων τέθηκαν σε ισχύ την ίδια μέρα (16 Αυγούστου 1960). Το σύνταγμα της Κύπρου έχει χαρακτηριστεί επιτυχώς ως η απεικόνιση μιας συμβιβαστικής λύσης μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου, της Ελλάδας και της Τουρκίας

Τουρκοκύπριους που κινδύνευαν εξαιτίας των αναταραχών που ξέσπασαν στις 15 Ιουλίου εξαιτίας του πραξικοπήματος, μιας προσπάθειας της Χούντας των Αθηνών να ανατρέψει το πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας Αρχιεπίσκοπο Μακάριο. Μετά τις θηριωδίες του 1974 τα τουρκικά στρατεύματα διχοτόμησαν το νησί, καταλαμβάνοντας ένα ποσοστό της τάξης του 40%, το οποίο κατέχουν μέχρι και σήμερα.

Λόγω των επιπτώσεων που είχε η τουρκική εισβολή του 1974 στη κυπριακή οικονομία, συμφωνήθηκε η παράταση του πρώτου σταδίου της Συμφωνίας Σύνδεσης. Μετά από πολλές και σκληρές διαπραγματεύσεις, η Κύπρος γίνεται μέλος στη Τελωνιακή Ένωση το 1987 και το 1990 υποβάλει την αίτηση της για ένταξη στη Ε.Ε. Εν τέλει η Κύπρος γίνεται μέλος της Ε.Ε την 1^η Μαΐου 2004, μετά από έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στις 9 Απριλίου 2003.

Η Κύπρος λοιπόν, ως μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ε.Ε προσπάθησε να εκμεταλλευτεί την παρουσία της στους δύο οργανισμούς, οι οποίοι ήταν ιδιαίτερα ευαίσθητοι σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, για να προστατεύσει τα δικαιώματα των πολιτών της που είχαν παραβιασθεί με το χειρότερο τρόπο από την Τουρκία. Έτσι λοιπόν η Κυπριακή Δημοκρατία προσέφυγε τέσσερις φορές ενώπιον του ΕΔΑΔ, απαιτώντας την καταδίκη της Τουρκίας, η οποία παραβίασε σειρά δικαιωμάτων των πολιτών της. Ενώπιον του ΕΔΑΔ όμως υπήρξαν και ατομικές προσφυγές, όπου οι αποφάσεις του Δικαστηρίου έχουν μεγάλη σημασία και έντονο πολιτικό αντίκτυπο.

Από αυτή την μακρόσυρτη νομική διεκδικητική, δεν θα μπορούσαν να απουσιάσουν οι αποφάσεις του ΔΕΚ, οι οποίες θα βοηθήσουν τον αναγνώστη στη περαιτέρω κατανόηση της παρούσας μελέτης.

Η εργασία αυτή χωρίζεται σε τρία κεφάλαια:

- ❖ 1^ο Κεφάλαιο με θέμα «Οι σχέσεις Κύπρου-Ευρωπαϊκής Ένωσης: Ιστορικό και ενταξιακά προβλήματα»,
- ❖ 2^ο Κεφάλαιο με θέμα «το νομολογιακό κεκτημένο», το οποίο δημιουργήθηκε με τις αποφάσεις των δικαιοδοτικών οργάνων του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συγκεκριμένα στο εν λόγω κεφάλαιο εξετάζονται:
 1. Η Τέταρτη διακρατική προσφυγή της Κύπρου κατά της Τουρκίας στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.
 2. Η υπόθεση Λοϊζίδου κατά Τουρκίας.
 3. Η υπόθεση Ξενίδη-Αρέστη κατά Τουρκίας, όπου γίνεται και μια αναφορά στη υπόθεση Δημόπουλου, η οποία τροποποίησε το νομολογιακό κεκτημένο που είχε δημιουργηθεί.
 4. Η υπόθεση Όραμς
 5. Οι υποθέσεις Αναστασίου Ι, Αναστασίου ΙΙ και Αναστασίου ΙΙΙ
- ❖ 3^ο Κεφάλαιο στο οποίο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα μου σχετικά με την εν λόγω εργασία.

Με βάση τη διαμορφωθείσα σημερινή πραγματικότητα, οι νομικές και πολιτικές πτυχές στα πλαίσια του νομολογιακού κεκτημένου θα μπορούσαν να συστηματοποιηθούν στα παρακάτω θεμελιώδεις ερωτήματα:

A) Οι αποφάσεις των δικαστηρίων στις προαναφερόμενες υποθέσεις μπορούν να αποτελέσουν την νομική βάση των δικαιοδοτικών διαπραγματεύσεων μεταξύ της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής για την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος;

B) Μπορούν τα Δικαστήρια να επιλύσουν ένα πολιτικό πρόβλημα, όπως είναι το Κυπριακό πρόβλημα;

Στόχος της παρούσας μελέτης είναι να αναδείξει και να συζητήσει τα σχετικά ερωτήματα, ερωτήματα τα οποία αναδεικνύουν τελικά ένα έξοχο όχι μόνο πολιτικό αλλά και νομικό ενδιαφέρον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. Οι σχέσεις Κύπρου-Ε.Ε: Ιστορικό και ενταξιακά προβλήματα.

1.1 Εισαγωγή

Η Κυπριακή Οικονομία συνδεόταν με παραδοσιακούς και στενούς δεσμούς με τις οικονομίες των χωρών της Δυτικής Ευρώπης και ιδιαίτερα με την οικονομία της Μεγάλης Βρετανίας, όπου απολάμβανε προτιμησιακή μεταχείριση εξ αιτίας της συμμετοχής της στη Βρετανική Κοινοπολιτεία.

Το ενδιαφέρον της Κύπρου να δημιουργήσει μια στενότερη σχέση με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα έλαβε για πρώτη φορά επίσημη μορφή το Δεκέμβριο του 1962, όταν η Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας υπέβαλε αίτηση σύμφωνα με το άρθρο 238 της Συνθήκης της Ρώμης για την έναρξη συνομιλιών με σκοπό τη Συμφωνία Σύνδεσης, φοβούμενη για το μέλλον που θα είχε το εξαγωγικό της εμπόριο, ιδίως με την ένταξη της Βρετανίας στη Ευρωπαϊκή Κοινότητα¹.

Στο εν λόγω κεφάλαιο θα εξετάσουμε την ανώμαλη ευρωπαϊκή πορεία της Κύπρου από την Συμφωνία Σύνδεσης μέχρι την ένταξη της στη Ευρωπαϊκή Ένωση, πως προέκυψε και ποια προβλήματα παρουσιάστηκαν κατά την πορεία. Επίσης θα εξετάσουμε τους παράγοντες που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στη καθυστέρηση που παρουσιάστηκε, καθώς και το πώς το Κυπριακό πρόβλημα αποτελούσε και αποτελεί αγκάθι στη ευρωπαϊκή πορεία της Κύπρου.

1.2 Συμφωνία Σύνδεσης Κύπρου- Ε.Κ

Τον Μάρτιο του 1971 άρχισαν διερευνητικές συνομιλίες στις Βρυξέλλες μεταξύ των εκπροσώπων της Κύπρου και της Κοινότητας για τη σύναψη συμφωνίας. Μετά τις διερευνητικές συνομιλίες² η Επιτροπή ζήτησε στις 15 Ιουλίου 1971 από το Συμβούλιο των Υπουργών να της δοθεί η εντολή για την έναρξη διαπραγματεύσεων. Το Συμβούλιο έδωσε την εντολή στις 30 Δεκεμβρίου 1971 και ο πρώτος γύρος των διαπραγματεύσεων έλαβε χώρα στις 24 και 25 Ιανουαρίου 1972.

Μετά από έντονες διαπραγματεύσεις, η Συμφωνία Σύνδεσης υπογράφηκε στις Βρυξέλλες στις 19 Δεκεμβρίου 1972³. Τα υπογραφέντα κείμενα ήσαν τα παρακάτω: Α) Η Συμφωνία που συνιστούσε τη Σύνδεση μεταξύ Κυπριακής Δημοκρατίας και ΕΟΚ συνοδευόμενη με τα παραρτήματα Ι και ΙΙ που αναφέρουν τα

¹ Βλ. Ν. Αντωνόπουλος, Η Κύπρος και η Ευρωπαϊκή οικονομική κοινότητα, Λευκωσία: 1977, σελ.10.

² Βλ. C. Tsardanidis, "The Politics of the EEC-Cyprus Association Agreement: 1972-1982". Nicosia: Social Research Centre. 1988, σελ. 39-50

³ Βλ. Bulletin of E.C., 12-1972, σελ. 89.

προϊόντα στα οποία τα δύο μέρη θα εφαρμόσουν σταδιακά αφοπλισμό. **Β)** Το Πρωτόκολλο που αφορά τον ορισμό της έννοιας «του κανόνα της προέλευσης» και τις μεθόδους της διοικητικής συνεργασίας συνοδευόμενο από πέντε παραρτήματα. **Γ)** Η Τελική πράξη συνοδευόμενη από έξι δηλώσεις. **Δ)** Το Πρωτόκολλο που καθόριζε το εμπορικό μεταβατικό καθεστώς και **Ε)** Η Τελική Πράξη συνοδευόμενη με τρεις δηλώσεις.

Χωρίς να μπαίνω σε άσκοπες λεπτομέρειες, οι οποίες δεν αφορούν την παρούσα μελέτη, θα ήθελα να επισημάνω ότι μία προσεκτική εξέταση του περιεχομένου της Συμφωνίας, η Κύπρος δεν θα είχε κανένα λόγο να είναι ευχαριστημένη από τους όρους της Συμφωνίας, ιδιαίτερα όσο αφορά το γεωργικό τομέα. Μονάχα για εσπεριδοειδή και τα χαρούπια εξασφαλίστηκε ικανοποιητικό προτιμησιακό καθεστώς χωρίς να υπάρχει ουσιαστικό όφελος⁴. Η Κυπριακή κυβέρνηση, όμως, δεν φάνηκε να απογοητεύεται από τα μειονεκτήματα της Συμφωνίας, διότι θεώρησε ότι η Συμφωνία θα μπορούσε να συνεισφέρει, ώστε η κυπριακή βιομηχανία να καταβάλλει πιο έντονες προσπάθειες και να γίνει πιο ανταγωνιστική στο εξωτερικό. Εξάλλου, η σημασία που είχε η Συμφωνία Σύνδεσης για την Κύπρο, δεν θα πρέπει να οριοθετηθεί μόνο στις βραχυπρόθεσμες εμπορικές διευθετήσεις, αλλά και στις μακροπρόθεσμες πολιτικές προοπτικές.

Όπως ο κ. Χριστοφίδης, Υπουργός Εξωτερικών της Κύπρου είχε δηλώσει: «Η Συμφωνία Σύνδεσης αποτελεί ένα σημαντικό γεγονός για την Κύπρο, διότι η Κυπριακή κυβέρνηση αισθάνεται ότι έκανε μια επιλογή που δεν αναφέρεται μόνο σε οικονομικά και εμπορικά προβλήματα αλλά έχει μια μεγαλύτερη σπουδαιότητα για το μέλλον του νησιού, ανοίγοντας νέες προοπτικές στα πλαίσια της Ευρώπης»⁵.

Τα γεγονότα, που ακολούθησαν τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του 1974, διέκοψαν κάθε είδους διεργασίες προς την κατεύθυνση αυτή και προσέδωσαν στη Συμφωνία Σύνδεσης ένα έντονο πολιτικό χαρακτήρα.

⁴ Η Κύπρος, μαζί με την Ισπανία και την Ελλάδα ήταν οι μοναδικοί παραγωγοί χαρουπιών και η κατάργηση των δασμών θα εξυπηρετούσε τις ευρωπαϊκές βιομηχανίες που επεξεργάζονταν το χαρούπι. Αναφορικά δε με τα εσπεριδοειδή που αποτελούσαν το 39% των συνολικών εξαγωγικών του νησιού η δασμολογική μείωση του 40% ήταν μικρή. Επίσης τα επεξεργασμένα γεωργικά προϊόντα, όπως κονσερβοποιημένα φρούτα και λαχανικά, δεν μπορούσαν να θεωρηθούν ως βιομηχανικά και να επωφεληθούν από τη δασμολογική μείωση που προβλεπόταν για τα βιομηχανικά προϊόντα και έφταναν στο 70%. Όσο αφορά τα βιομηχανικά προϊόντα τα πλεονεκτήματα του δασμολογικού αφοπλισμού εξουδετέρωναν από το σεβασμό των κανόνων της προέλευσης, πράγμα που θα δυσχέραινε τις εξαγωγές προς την Κοινότητα σημαντικών προϊόντων, όπως υφάσματα, είδη ένδυσης και πλεκτά.

⁵ Βλ. Public Information office. Press Release, No. 1 της 21-2-1973

1.3 Η Κυπριακή κρίση, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και η Συμφωνία Σύνδεσης: 1974-1977.

Το Κυπριακό πρόβλημα ήταν και εξακολουθεί να είναι από εκείνα τα διεθνή προβλήματα που με δυσκολία η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, ο μηχανισμός διαβούλευσης και συγχρονισμού της εξωτερικής πολιτικής των κρατών μελών, θα μπορούσε να αγνοήσει. Η σπουδαιότητα της Κύπρου, Ελλάδας και Τουρκίας είναι αυτονόητη για την Κοινότητα. Η γεωγραφική εγγύτητα, οι οικονομικοί δεσμοί και η πολιτική και στρατηγική σημασία που είχαν αυτές οι τρεις χώρες⁶ ήταν φυσικό να προκαλέσει την προσοχή και το ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής πολιτικής Συνεργασίας (Ε.Π.Σ), αμέσως μόλις η νέα κρίση του Κυπριακού ξέσπασε στις 15 Ιουλίου 1974 και κλιμακώθηκε εντονότερα με την εισβολή της Τουρκίας στις 20 Ιουλίου 1974.

Η δραστηριότητα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας αναφορικά με το Κυπριακό πρόβλημα θα μπορούσε να διαχωριστεί σε 3 φάσεις:

1.Τη φάση της έντονης ανάμειξης, η οποία συμπίπτει με τη περίοδο της κρίσης του Ιουλίου-Αυγούστου 1974. Κατά την διάρκεια της φάσης αυτής η Ευρωπαϊκή Κοινότητα διαμέσου μιας κοινής διπλωματικής προσπάθειας και σε συνεργασία με τις ΗΠΑ προσπάθησε να αποτρέψει τα αντιμαχόμενα μέρη να γενικεύσουν την κρίση με την πιθανή έναρξη ενός Ελληνοτουρκικού πολέμου.

Όταν και εκδηλώθηκε το πραξικόπημα στις 15 Ιουλίου 1974, τα τότε εννέα κράτη της Κοινότητας αντέδρασαν έντονα και υιοθέτησαν μια σταθερή στάση υπέρ της Κυπριακής ανεξαρτησίας. Οι εννέα εξέδωσαν μια δήλωση εκφράζοντας την αντίθεση τους για κάθε είδους επέμβαση ή ανάμειξη που θα μπορούσε να υπονομεύσει την ανεξαρτησία της Κύπρου⁷. Επιπλέον η Επιτροπή της Ευρωπαϊκής Κοινότητας εξέδωσε μια δήλωση στις 17 Ιουλίου στη οποία διατύπωνε την ανησυχία της και υπενθύμιζε ότι η εφαρμογή της Συμφωνίας Σύνδεσης βασίζεται στη αρχή ότι τα οφέλη από την Σύνδεση θα πρέπει να τα απολαμβάνει ολόκληρος ο πληθυσμός του νησιού. Τόνισε επίσης ότι κάθε εξέλιξη που θα μπορούσε να υπονόμει αυτή την αρχή θα είχε συνέπειες στη Συμφωνία Σύνδεσης⁸ και στις προοπτικές ανάπτυξης της⁹. Μ' αυτό τον τρόπο η Ευρωπαϊκή Κοινότητα υποδείκνυε στη νέα δικτατορική κυβέρνηση του Νίκου Σαμψών, την οποία δεν αναγνώριζε, να μην προβεί σε καμία πράξη που θα έθιγε την Τουρκοκυπριακή κοινότητα χρησιμοποιώντας το μοναδικό όπλο που είχε στη διάθεση της και το οποίο δεν ήταν άλλο από την Συμφωνία Σύνδεσης.

⁶ Για την στρατηγική σημασία της Κύπρου βλ. J. Roucek, "Cyprus in the Mediterranean Geopolitics", II Politico, Anno 41, No. 11, 1976, σελ. 732-745.

⁷ Βλ. European Political Cooperation. Published by the press and information Office of the Federal Government of Germany. Bonn. 1978, σελ. 89

⁸ Η Ελλάδα και η Τουρκία είχαν υπογράψει Συμφωνίες Σύνδεσης.

⁹ Agence Europe 18-7-1974

Τα ξημερώματα της 20^{ης} Ιουλίου 1974, η Τουρκική Κυβέρνηση επικαλούμενη την Συνθήκη Εγγύησης εξαπέλυσε μια εκτεταμένη στρατιωτική επιχείρηση στη βόρεια ακτή του νησιού, η οποία σταδιακά κατέληξε να ενώσει τη βόρεια ακτή με τον κυριότερο θύλακα των Τουρκοκυπρίων στα βόρεια της Λευκωσίας. Η Ελλάδα κήρυξε επιστράτευση και η έκρηξη ενός πολέμου φαινόταν επικείμενη. Η Γαλλία, ενεργώντας για λογαριασμό της Κοινότητας προέβηκε σε έντονο διπλωματικό διάβημα προς την Ελληνική και την Τούρκικη κυβέρνηση υποστηρίζοντας την πρωτοβουλία της Μεγάλης Βρετανίας, που ζητούσε να συγκληθεί αμέσως διάσκεψη των τριών εγγυητριών δυνάμεων στο Λονδίνο¹⁰. Το αποτέλεσμα ήταν ότι, τόσο η Ελλάδα όσο και η Τουρκία, συμφώνησαν για μια εκχειρία. Εν τω μεταξύ η συνταγματική νομιμότητα αποκαταστάθηκε στη Κύπρο στις 23 Ιουλίου, όταν ο Σαμψών παραιτήθηκε από την προεδρία και ως προεδρεύων ανέλαβε ο πρόεδρος της Βουλής των Αντιπροσώπων Γλαύκος Κληρίδης, σύμφωνα με τις επιταγές του Συντάγματος του 1960.

Στις 15 Αυγούστου η Τουρκία επιτέθηκε ξανά, μ' αποτέλεσμα οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις επέκτειναν τον έλεγχο τους σε ολόκληρη την Βόρεια Κύπρο, καταλαμβάνοντας περίπου το 38-40% του νησιού και εκτοπίζοντας περίπου 180.000 Ελληνοκύπριους. Αυτή τη φορά όμως τα εννέα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ήταν ανίκανα να εξασκήσουν κάποια ουσιαστική επιρροή.

Στην υπουργική διάσκεψη που έγινε στις 16 Σεπτεμβρίου 1974, οι Υπουργοί Εξωτερικών είχαν δυσκολία να συμφωνήσουν σε μια δήλωση που να συμβιβάζει τις διάφορες τάσεις που είχαν εν τω μεταξύ αρχίσει να διαφαίνονται. Συνεπώς, το ανακοινωθέν που τελικά εκδόθηκε δεν αντανακλούσε παρά μόνο την προσπάθεια εναρμονισμού των διαφορετικών θέσεων που είχαν εκφραστεί, χωρίς να προσδιορίζεται καμία ουσιαστική κοινή πολιτική κατεύθυνση ή δράση της Κοινότητας για την αντιμετώπιση της Κυπριακής διένεξης¹¹.

2. Φάση παροχής καλών υπηρεσιών. Η φάση θα μπορούσε να προσδιοριστεί από τον Φεβρουάριο του 1975 μέχρι τα τέλη του 1976. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου η Ευρωπαϊκή Κοινότητα έδειξε προθυμία να προσφέρει τις καλές τις υπηρεσίες και ν' αναλάβει πρωτοβουλίες για μια επιτυχή έκβαση των διακοινοτικών συνομιλιών μεταξύ της Ελληνοκυπριακής και Τουρκοκυπριακής πλευράς. Η επιθυμία των Εννέα να παράσχουν τις καλές τους υπηρεσίες πηγάζε από την ανησυχία που τους κατείχε για το ότι η κυβέρνηση των ΗΠΑ φαινόταν ανίκανη να εξασκήσει κάποια αποτελεσματική επιρροή στην Τουρκία και την Ελλάδα¹². Από την άλλη μεριά, η Σοβιετική Ένωση, αν και είχε τα δικά της συμφέροντα, τήρησε μια ουδέτερη στάση, εκφράζοντας μόνο την επιθυμία της για μια σύγκλιση διεθνούς διάσκεψης για το Κυπριακό με την συμμετοχή των μόνιμων μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας και άλλων χωρών που ενδιαφέρονταν.

¹⁰ Βλ. Security Council Document. Mr. de Guiraudaud S/PV 781 20-7-1974

¹¹ Βλ. Bulletin of E.C 9-1974, σελ. 87.

¹² Βλ. J.C Campbell, "The Mediterranean crisis", Foreign Affairs, No. 53, July 1975, σελ. 609.

3. Φάση διατήρησης του ενδιαφέροντος. Κατά τη διάρκεια της φάσης αυτής που η αρχή της προσδιορίζεται γύρω στα τέλη του 1976, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα αρκείται στη παρακολούθηση των εξελίξεων και περιορίζεται στην υποστήριξη των προσπάθειών που καταβάλλει ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ για μια επιτυχή κατάληξη των διακοινοτικών συνομιλιών, χωρίς να υπεισέρχονται στη ουσία του προβλήματος που φαίνεται ν' αναγνωρίζουν ότι αποτελεί θέμα της αποκλειστικής αρμοδιότητας των δύο συνοίκων κοινοτήτων του νησιού. Έτσι τα διαβήματα που έγιναν την περίοδο αυτή προς τις αντιμαχόμενες πλευρές είχαν ως κύριο στόχο την υποστήριξη των πρωτοβουλιών του Γενικού Γραμματέα. Επίσης η Ευρωπαϊκή Κοινότητα υποστήριζε παράλληλα τις μεσολαβητικές προσπάθειες των ΗΠΑ για την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος. Η στάση αυτή της Κοινότητας δρομολογήθηκε σ' αυτή τη πορεία εξαιτίας των παρακάτω γεγονότων:

I) Εξαιτίας της επανεμφάνισης των ΗΠΑ στο προσκήνιο. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν είχε την ευχέρεια των κινήσεων των ΗΠΑ. Η Ελλάδα και η Τουρκία, εξαρτιόντουσαν σε πολύ μεγάλο βαθμό από τις ΗΠΑ για τον εξοπλισμό των ενόπλων τους δυνάμεων. Η Ουάσιγκτον είχε θεωρηθεί ότι είναι η μόνη δύναμη που μπορεί να πιέσει αποτελεσματικά την Αθήνα και την Άγκυρα για να κάνουν αμοιβαίες υποχωρήσεις στο Κυπριακό πρώτον, γιατί η στρατιωτική ισορροπία μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας μπορούσε να καθοριστεί έως ένα μεγάλο βαθμό από τις ΗΠΑ και δεύτερον, γιατί η Αθήνα και η Άγκυρα, είχαν τη πεποίθηση ότι μόνο η αμερικανική κυβέρνηση μπορούσε να αναλάβει ένα μεσολαβητικό ρόλο. Αν και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, ως εμπορική δύναμη μπορούσε να εξασκήσει κάποια πίεση, δεν διέθετε τη στρατιωτική ισχύ και ούτε την παραδοσιακή πολιτική επιρροή που είχαν οι ΗΠΑ.

II) Εξαιτίας της διαφοροποίησης των θέσεων των κρατών-μελών της Κοινότητας. Υπήρχαν λίγα διεθνή ζητήματα στα οποία τα συμφέροντα των κρατών μελών να συμπίπτουν, όσο το Κυπριακό. Η σημασία της Κύπρου, Ελλάδας και Τουρκίας για την Κοινότητα ήταν εμφανής από την ίδρυση της. Η γεωγραφική εγγύτητα και η οικονομική, πολιτική και στρατηγική σπουδαιότητα της περιοχής προκαλούσαν έντονα το ενδιαφέρον της Κοινότητας. Συνεπώς, λίγες πιθανότητες υπήρχαν να γίνει το Κυπριακό πεδίο αντιπαράθεσης μεταξύ των κρατών μελών. Αντίθετα η σύμπτωση συμφερόντων αναμενόταν να οδηγήσει σε συγκροτημένη δράση και κοινή πολιτική. Μετά το Σεπτέμβριο του 1974, η ενιαία στάση της Κοινότητας φάνηκε να παρουσιάζει ολοένα και περισσότερα ρήγματα. Αυτός ο διαχωρισμός των θέσεων εκδηλώθηκε μ' έντονο τρόπο στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ ήδη από το 1976, όταν για πρώτη φορά οι ψήφοι των κρατών μελών διασπάστηκαν στο Κυπριακό ζήτημα¹³. Μερικά κράτη μέλη προτίμησαν να προωθήσουν τη δική τους πολιτική και συνεπώς η αισιοδοξία που είχε διαφανεί για

¹³ Η Γαλλία ψήφισε υπέρ του ψηφίσματος της 31-12-1976 το οποίο τελικά υιοθέτησε η Γενική Συνέλευση, ενώ άλλες χώρες της Κοινότητας προτίμησαν την αποχή. Για την στάση της Γαλλίας στο Κυπριακό ζήτημα μετά το 1974 βλ. C. Chilet, "La France face au conflit Greco-Turc 1974-1986" στο S. Vaner, (dir), Le differend Greco-Turc. Paris: Editions L' Harmattan. 1988, σελ.199-214

μια κοινή αντιμετώπιση της κυπριακής κρίσης άρχισε να διαλύεται καθώς η Μεγάλη Βρετανία προτίμησε να υιοθετήσει μια παθητική στάση και παράλληλα επεδίωκε να ελαχιστοποιήσει τις νομικές της υποχρεώσεις, μιας και ήταν Εγγυήτρια δύναμη, ενώ η Γαλλία άρχισε να υιοθετεί μια θέση που ήταν πλησιέστερη προς τις ελληνικές, ιδίως μετά τη δεύτερη φάση της τουρκικής εισβολής, διότι η Γαλλία ήταν ο δεύτερος σημαντικότερος εμπορικός προμηθευτής της Ελλάδας μετά την Δυτική Γερμανία.

III) Εξαιτίας της έλλειψης αποτελεσματικότητας των θεσμών και οργάνων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Ο βαθμός συνοχής της Κοινότητας εξαρτάται πρώτο, από τη θέληση να ενεργεί από κοινού και δεύτερον, από την αποτελεσματική ενεργοποίηση των θεσμών και των οργάνων της. Τυπικό χαρακτηριστικό της Κοινότητας είναι ότι έχει αναπτύξει ένα ικανοποιητικό μηχανισμό λήψης αποφάσεων αλλά έχει στη διάθεση της θεσμούς και μέσα που βρίσκονται συχνά σε αδυναμία να υλοποιήσουν τις αποφάσεις. Όμως, αν και οι ρηματικές δηλώσεις, τα διαβήματα, οι διπλωματικές παραστάσεις και οι παρεμβάσεις στις συνόδους της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ είχαν δώσει κάποιο περιεχόμενο στη πολιτική της Κοινότητας στο Κυπριακό, στη πράξη οι Εννέα περιορίστηκαν σε παραινήσεις προς τα μέρη. Ένας λόγος για τον οποίο η Κοινότητα δεν μπορούσε να επηρεάσει σοβαρά τις εξελίξεις ήταν η έλλειψη των απαραίτητων μέσων και οργάνων για να υλοποιήσει τη πολιτική της.

Όσο αφορά τη Συμφωνία Σύνδεσης ΕΟΚ-Κύπρου, η Κοινότητα υιοθέτησε τη θέση ότι καμιά πραγματική πρόοδος στη Συμφωνία δεν μπορούσε να επιτευχτεί μέχρι το Κυπριακό πρόβλημα πλησίαζε στη επίλυση του και η αντιπαράθεση των δύο κοινοτήτων έληγε. Η Κοινότητα θεώρησε ότι η Σύνδεση δεν είναι μόνο ένα απλό εμπορικό ζήτημα, αλλά επίσης ένα πολύπλοκο πολιτικό πρόβλημα¹⁴. Η Κοινότητα ήταν της γνώμης ότι κάθε πρόοδος της Συμφωνίας Σύνδεσης θα προκαλούσε σοβαρές αντιδράσεις στη Τουρκία και τους Τουρκοκύπριους. Επίσης, θα μπορούσε να εκκληθεί ότι η Κοινότητα κλίνει περισσότερο προς τις θέσεις των Ελληνοκυπρίων σε μια περίοδο που οι Εννέα κατέβαλαν έντονες προσπάθειες να προσφέρουν τις καλές τους υπηρεσίες για μια επιτυχή κατάληξη των διακοινοτικών συνομιλιών.

Όμως η Κοινότητα ήταν αποφασισμένη, καθώς οι γύροι των συνομιλιών διαδέχονταν ο ένας τον άλλον χωρίς καμία ουσιαστική πρόοδο, να μην προχωρήσει στη ανάπτυξη της Συμφωνίας Σύνδεσης παρά το γεγονός **α)** ότι η Κυπριακή κυβέρνηση επέμεινε για την έναρξη διαπραγματεύσεων, ώστε η Κύπρος να συμπεριληφθεί στη σφαιρική μεσογειακή πολιτική της Κοινότητας, **β)** ότι ένα μεγάλο μέρος της βιομηχανικής και αγροτικής παραγωγής της Κύπρου είχε καταστραφεί εξαιτίας της εισβολής¹⁵ και **γ)** ότι η Επιτροπή έχει ήδη από το 1976 προτείνει σημαντικές

¹⁴ Βλ. Χ. Τσαρδανίδης, «Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία και το Κυπριακό Πρόβλημα», Επιθεώρηση Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, τόμος 3, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 1982, Νο. 3. σελ 395.

¹⁵ Για τις συνέπειες της τουρκικής εισβολής στη κυπριακή οικονομία βλ. Α. Patsalides, Economic repercussions of Turkish invasion and reactivation of the economy. Nicosia: 1975. N.S Symeonides,

βελτιώσεις των όρων της Σύνδεσης, για να εναρμονιστεί, με τη σφαιρική μεσογειακή πολιτική της Κοινότητας¹⁶. Η συνέπεια αυτής της στάσης της Κοινότητας ήταν ότι η Κύπρος παρέμεινε έξω από τη διαμόρφωση της σφαιρικής μεσογειακής πολιτικής σε ολόκληρη τη περίοδο 1974-1977.

Με το Κυπριακό πρόβλημα ασχολήθηκε και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, του οποίου η θέση ήταν ότι μια ειρηνική και διαρκής επίλυση του Κυπριακού που θα έπρεπε οπωσδήποτε να βρεθεί και ότι η Κοινότητα είχε μία μοναδική ευκαιρία να κάνει αισθητή την παρουσία της «όχι με την χρήση βίας, αλλά με την πολιτική της ικανότητα»¹⁷. Μια πρόοδος δε στις σχέσεις Ελλάδας και Τουρκίας ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για τη λύση του Κυπριακού προβλήματος. Παρ' όλα αυτά η τοποθέτηση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στο πρόβλημα, τουλάχιστον την περίοδο 1974-1983, φάνηκε αρκετά αντιφατική και χάθηκε μια μοναδική ευκαιρία να ακουστεί η γνώμη σ' ένα διεθνές πρόβλημα πέρα από τα στενά όρια που του επέτρεπε η συμμετοχή του στη Ε.Π.Σ, μια και ήδη στη περίπτωση του Κυπριακού, είχε την δυνατότητα αυτή με την ύπαρξη των μικτών κοινοβουλευτικών επιτροπών Ελλάδας-ΕΟΚ και Τουρκίας-ΕΟΚ.

IV) Εξαιτίας της αίτησης ένταξης της Ελλάδας. Η υποβολή αίτησης ένταξης της Ελλάδας στη Ε.Κ τον Ιούνιο του 1975, όλως παραδόξως έτεινε στη «ουδετεροποίηση» της στάσης της Κοινότητας στο Κυπριακό και την εμπόδιζε να αναλάβει ουσιαστικές πρωτοβουλίες. Η Κοινότητα δεν επιθυμούσε σε μια περίοδο, όπου από την μια πλευρά οι διαπραγματεύσεις για την ένταξη της Ελλάδας προχωρούσαν με ολοένα και αυξανόμενο ρυθμό και από την άλλη η Συμφωνία Σύνδεσης της ΕΟΚ με την Τουρκία αντιμετώπιζε κρίσιμα προβλήματα, να εμπλακεί περισσότερο στο Κυπριακό.

Η επιθυμία της Ε.Π.Σ να διατηρήσει μια ανώδυνη πολιτική στο Κυπριακό γίνεται ακόμα περισσότερο αντιληπτή, εάν εξετάσει κάποιος τη στάση που τήρησαν μερικά κράτη μέλη στο Συμβούλιο της Ευρώπης αναφορικά με την εκδίκαση των προσφύγων της Κύπρου για παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τα τουρκικά στρατεύματα καθώς, επίσης, αναφορικά και με το ζήτημα της άρσης της απαγόρευσης αποστολής αμερικανικών όπλων στη Τουρκία. Οι δύο αρχικές προσφυγές της Κυπριακής κυβέρνησης στο Συμβούλιο της Ευρώπης καθώς αργότερα και η τρίτη της 21-1-1979 αντιμετωπίστηκαν από τα περισσότερα κράτη μέλη με τρόπο επιφυλακτικό. Ειδικότερα για την τελευταία προσφυγή, η Επιτροπή Αναπληρωτών Υπουργών Εξωτερικών εξέδωσε απόφαση σύμφωνα με την οποία

“The unity of the economy and the economics of separation” στο M. Attalides (ed), Cyprus Reviewed, Nicosia: The Jus Cypri Association, σελ. 235-271.

¹⁶ Βλ. Commission of the European Communities, Commission communications to the Council on the Agreement EEC/Cyprus, COM(76) 34 Final, Brussels 4-2-1976

¹⁷ Βλ. Working Document του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου 237/74.

τερματιζόταν η υπόθεση των ελληνοκυπριακών προσφυγών, εξομοιώνοντας ουσιαστικά το θύμα με το Θύτη¹⁸.

V) Εξαιτίας του ότι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν είχε γίνει αποδεκτή ως διαμεσολαβητής από όλες τις αντιμαχόμενες πλευρές. Από την αρχή η Τουρκία υιοθέτησε μια αρνητική στάση στη προσπάθεια της Κοινότητας να παρεμβληθεί στη κρίση. Η Τουρκία επανειλημμένα διακήρυξε ότι δεν ήθελε την ανάμειξη τρίτων μερών στο Κυπριακό, ακόμα και αν αυτή προερχόταν από φιλικές χώρες. Σύμφωνα με την Τουρκία, το Κυπριακό πρόβλημα θα μπορούσε να επιλυθεί μόνο μέσω άμεσων διαπραγματεύσεων ανάμεσα στην ελληνοκυπριακή και την Τουρκοκυπριακή πλευρά.

Επιπρόσθετα η Τουρκία έκανε γνωστό ότι δεν είχε καμία πρόθεση να κάνει καμία υποχώρηση στο Κυπριακό, αν δεν υπήρχε προηγούμενα άρση του εμπάργκο. Τέλος, όπως ανέφερα πιο πάνω, δεν θεωρούσε την Κοινότητα ως αντικειμενικό διαμεσολαβητή, τη στιγμή που είχε αποδεχτεί την αίτηση ένταξης της Ελλάδας.

1.4 Η Συμφωνία Σύνδεσης: 1979-1985

Μετά από τις διαπραγματεύσεις μεταξύ της Ε.Κ και της Κύπρου για το καθορισμό του περιεχομένου του δεύτερου σταδίου, οι οποίες άρχισαν 16 Μαΐου 1977, συνεχίστηκαν στις 27 Μαΐου και ολοκληρώθηκαν στις 22 Ιουνίου του 1977, η Κοινότητα θεώρησε ότι ήταν προτιμότερο να παραταθεί το πρώτο στάδιο μέχρι το τέλος του 1979 και συγχρόνως να βελτιωθεί το εμπορικό καθεστώς με την προσθήκη της οικονομικής και χρηματοδοτικής συνεργασίας.¹⁹

Το Πρόσθετο Πρωτόκολλο που παρέτεινε το πρώτο στάδιο της Συμφωνίας Σύνδεσης μέχρι την 31 Δεκεμβρίου 1979, πρόβλεπε ότι κατά τη διάρκεια των 12 μηνών που προηγούνταν της λήξης θα άρχιζαν διαπραγματεύσεις για το καθορισμό του περιεχομένου του δεύτερου σταδίου. Το δε δεύτερο στάδιο θα έπρεπε σταδιακά να οδηγήσει στη δημιουργία μιας τελωνειακής ένωσης.

Η πρώτη ευκαιρία κατά την οποία η κυπριακή κυβέρνηση έκανε εμφανή την πρόθεση της να αρχίσουν οι διαπραγματεύσεις για την πορεία προς την Τελωνειακή Ένωση ήταν στις 25 Σεπτεμβρίου 1979, όταν ο Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας Σ. Κυπριανού επισκέφτηκε τις Βρυξέλλες, όπου συνάντησε τον τότε πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής R. Jenkins, στο οποίο πρόβαλε τα κυπριακά συμφέροντα και τόνισε την αναγκαιότητα περαιτέρω βελτίωσης της Σύνδεσης ΕΟΚ-Κύπρου. Ο κ. Κυπριανού τόνισε ότι επιθυμούσε να αποφευχθεί κάθε είδους καθυστέρηση για την είσοδο της Συμφωνίας Σύνδεσης στο δεύτερο στάδιο. Στο κ. Κυπριανού δόθηκε η διαβεβαίωση από την Επιτροπή ότι οι διαπραγματεύσεις θα άρχιζαν τον Μάρτιο του 1979.

¹⁸ Βλ. V. Coufoudakis, "The Law and Politics of Applications. Cyprus v. Turkey 6780/74, 6950/75", Hellenic Review of International Relations. Vol. I. No. II, σελ.327-355.

¹⁹ Βλ. Agence Europe No 2210, 5-5-1977

Το αίτημα για Τελωνειακή ένωση συγκεκριμενοποιήθηκε στις 27 Ιουνίου 1979, όταν η Κυπριακή κυβέρνηση έστειλε στη Επιτροπή ένα μνημόνιο στο οποίο περιέχονταν οι προτάσεις της για τη μετάβαση στο δεύτερο στάδιο της Συμφωνίας Σύνδεσης. Σύμφωνα με το εν λόγω μνημόνιο, η Κυπριακή κυβέρνηση, πρότεινε η Κύπρος να καταργήσει σταδιακά τους δασμούς στα κοινοτικά προϊόντα σε μια περίοδο μεταξύ πέντε και δέκα ετών. Παρ' όλα αυτά η Κύπρος θα είχε το δικαίωμα να επανεισαγάγει ένα ορισμένο αριθμό δασμών στη περίπτωση που κρινόταν αναγκαίο για τη βιομηχανική ανάπτυξη της χώρας. Επίσης η Κύπρος θα υιοθετούσε το κοινό εξωτερικό δασμολόγιο. Τέλος, η Κυπριακή κυβέρνηση πρότεινε την κατάργηση των κανόνων καταγωγής. Όσον αφορά τα γεωργικά προϊόντα, η Κύπρος πρότεινε με κατάλληλες διευθετήσεις να καλυφτούν από την Τελωνειακή Ένωση με την προϋπόθεση ότι θα γίνονταν σεβαστοί οι βασικοί στόχοι των πολιτικών της Κοινότητας στο πεδίο αυτό και ότι θα επιτυγχάνετο η ελεύθερη κυκλοφορία των κυπριακών αγροτικών προϊόντων στη αγορά της Κοινότητας²⁰.

Μνημόνιο έστειλε προς την Επιτροπή και η τουρκοκυπριακή ηγεσία, με το οποίο ζητούσαν την αναβολή της εισόδου της Συμφωνίας Σύνδεσης στο δεύτερο στάδιο μέχρις ότου η οικονομική διαφορά ανάπτυξης που υπήρχε ανάμεσα στις δύο κοινότητες μειωνόταν. Επίσης η τουρκοκυπριακή ηγεσία τόνισε ότι ανέμενε βοήθεια της Κοινότητας για την εξάλειψη αυτής της διαφοράς και θεωρούσε ότι η είσοδος στο δεύτερο στάδιο θα δημιουργούσε σοβαρές πολιτικές περιπλοκές και θα δυσχέραινε την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος. Συνεπώς η είσοδος στο δεύτερο στάδιο θα έπρεπε να αναβληθεί μέχρι την επίλυση της κυπριακής διαμάχης.

Η τοποθέτηση της Κοινότητας στο αίτημα της Κυπριακής κυβέρνησης για την Τελωνειακή Ένωση έγινε γνωστή στη διάρκεια των διερευνητικών συνομιλιών που έγινε στις Βρυξέλες τον Μάρτιο του 1979 και στις αρχές Μαΐου 1979 στις Βρυξέλες και ακολούθως στη Λευκωσία στα μέσα Μαΐου 1979. Κατά την διάρκεια αυτών των συνομιλιών η Επιτροπή δεν υιοθέτησε μια ξεκάθαρη θέση και άφησε να νοηθεί ότι η χρονική στιγμή δεν ήταν κατάλληλη να εισέλθει η Συμφωνία Σύνδεσης στο δεύτερο στάδιο. Υπήρχαν αρκετοί λόγοι για τους οποίους η Επιτροπή οδηγήθηκε σ' αυτό το συμπέρασμα. Οι κυριότεροι από τους λόγους ήταν: *Πρώτον*, η Επιτροπή δεν ήταν σίγουρη, αν η Κύπρος ήταν σε θέση να αναλάβει όλες τις υποχρεώσεις που συνεπαγόταν η εφαρμογή του δευτέρου σταδίου και η δημιουργία της Τελωνειακής Ένωσης. *Δεύτερον*, υπήρχαν σοβαρές αμφιβολίες, αν η Τελωνειακή Ένωση ήταν ο καλύτερος τρόπος για την Κοινότητα να αναπτύξει τις οικονομικές της σχέσεις με την Κύπρο. *Τρίτον και σημαντικότερο*, το πολιτικό πρόβλημα το νησιού. Όπως η Επιτροπή το έθεσε υπόψη του Συμβουλίου Υπουργών, όταν καθορίζεται η στάση της Κοινότητας αναφορικά με την μελλοντική εξέλιξη της Σύνδεσης με την Κύπρο, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι αρχές που η Κοινότητα εφαρμόζει στη πολιτική προς αυτή τη χώρα, που είναι, πρώτον, ότι κάθε πλεονέκτημα που απορρέει από τη

²⁰ Permanent Delegation of the Republic of Cyprus to the European Communities, Aide-memoire, on the second stage of the Association Agreement Cyprus/EEC. Brussels 27-6-1979

Σύνδεση, θα πρέπει να ωφελεί ολόκληρο το κυπριακό πληθυσμό και δεύτερον, ότι η πολιτική διάσταση των σχέσεων δεν θα πρέπει να αγνοείται. Θα πρέπει συνεπώς, να ληφθεί υπόψη η πολιτική κατάσταση του νησιού καθώς και η πρόοδος των προσπαθειών που γίνονται από διάφορες πλευρές για να βρεθεί μια ουσιαστική λύση στο πρόβλημα²¹.

Τη εν λόγω στάση υιοθέτησε και το Συμβούλιο Υπουργών της Κοινότητας, που στη συνεδρίαση του στις 29 Οκτωβρίου 1979 συνέδεσε την πρόοδο της Συμφωνίας Σύνδεσης με την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος.²²

Εν πάση περιπτώσει, λόγω του ότι η ισορροπία που ήθελε να τηρεί η Κοινότητα ανάμεσα στη Ελλάδα και τη Τουρκία ήταν εύθραυστη, η Επιτροπή έκρινε ότι δεν ήταν δυνατό να αρχίσει η εφαρμογή του δεύτερου σταδίου από 1-1-1980 και γι' αυτό πρότεινε παράταση του πρώτου σταδίου της Συμφωνίας για άλλα τρία χρόνια, πρόταση η οποία συνάντησε τη σφοδρή αντίσταση της Κυπριακής κυβέρνησης, μ' αποτέλεσμα να συμφωνηθεί παράταση για ένα χρόνο, με την προϋπόθεση ότι η έναρξη του δεύτερου σταδίου θα γινόταν από 1-1-1981. Δυστυχώς για διάφορους λόγους, η έναρξη του δεύτερου σταδίου δεν ξεκίνησε την ημερομηνία που είχε συμφωνηθεί.

Το ζήτημα της Τελωνειακής Ένωσης περιπλέχτηκε ακόμα περισσότερο μετά τη μονομερή ανακήρυξη «ανεξαρτησίας» της λεγόμενης «Τουρκικής Δημοκρατίας Βόρειας Κύπρου». Η «ανεξαρτησία του ψευδοκράτους έθεσε πάλι το Κυπριακό σαν ζήτημα προτεραιότητας στην Ε.Π.Σ, μολοντί προσωρινά²³. Σ' όλη τη διάρκεια της περιόδου 1981-1983 το Κυπριακό δεν είχε συζητηθεί ουσιαστικά στα πλαίσια του Ε.Π.Σ²⁴, γιατί, πρώτον είχε θεωρηθεί ότι η συμμετοχή της Ελλάδας στη Ε.Π.Σ δεν θα έπρεπε να δώσει την ευκαιρία στη ελληνική εξωτερική πολιτική να εκμεταλλευτεί την ιδιότητα του πλήρους μέλους για να προωθήσει τις θέσεις της στο Κυπριακό σε βάρος της Τουρκίας και δεύτερον, γιατί κρίθηκε ότι ο πιο κατάλληλος τρόπος δράσης της Ε.Π.Σ στο Κυπριακό ήταν να παρακολουθεί και να ενθαρρύνει τις πρωτοβουλίες που

²¹ Βλ. Commission des Communautés Europeennes. Communication et recommandation de la Commission au Conseil relatives a la negotiation d' un Protocol transitoire entre la Communaute et Chypre COM (79) 434 final. Bruxelles 19-9-1979 σελ 1

²² Βλ. P. Tsakoyannis "The European Community and the Greek-Turkish dispute", Journal of Common Market Studies, Vol. XIX, No.1. September 1980, σελ 41.

²³ Από το 1980 είχε διαλυθεί η ad hoc ομάδα για το Κυπριακό και η ομάδα εργασίας της Μεσογείου δεν είχε συγκληθεί από το 1980.

²⁴ Στις διασκέψεις Κορυφής της Κοπεγχάγης το Δεκέμβριο του 1982 και της Στουτγάρδης τον Ιούνιο του 1983, ο Έλληνας Πρωθυπουργός κ. Παπανδρέου επέδωσε μνημόνια αναφορικά με το Κυπριακό. Με τα μνημόνια αυτά ο κ. Παπανδρέου ζητούσε από την Κοινότητα να υιοθετήσει μια πιο δραστήρια και θετική στάση στο Κυπριακό που να εναρμονίζεται με τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας και της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ. Βλ. C. Tsardanidis, "The E.C Association Agreement: Ten years of a troubled relationship, 1973-1983". Journal of Common Market Studies. Vol. 22. No 4. June 1984, σελ 376.

είχε αναλάβει ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ για την επανάληψη και επιτυχή έκβαση των διακοινοτικών συνομιλιών.

Η νέα δημιουργηθείσα κατάσταση στη Κύπρο αποτέλεσε αντικείμενο συζήτησης και κατά τη Σύνοδο των Υπουργών Εξωτερικών που πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλλες στις 22 Νοεμβρίου 1983. Στη Σύνοδο αυτή, οι Δέκα επανέλαβαν ουσιαστικά την κατηγορηματική άρνηση τους να αναγνωρίσουν τη μονομερή ανακήρυξη ανεξαρτησίας της Τουρκοκυπριακής Κοινότητας²⁵.

Σε προφορικό της υπόμνημα προς το Συμβούλιο Υπουργών η Κυπριακή κυβέρνηση ζήτησε εξαιτίας της μονομερούς «ανεξαρτησίας» των κατεχομένων εδαφών να εφαρμόζεται καθεστώς συνδέσεως αποκλειστικά για εκείνα τα εξαγόμενα προϊόντα που συνοδεύονταν από πιστοποιητικά προέλευσης εκδοθέντα από τις τελωνειακές αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Η δράση αναλήφθηκε στις 21 Φεβρουαρίου 1984, όταν η Επιτροπή διαβίβασε τις νέες δειγματοληπτικές σφραγίδες και υπογραφές τελωνείου, τις οποίες κοινοποίησαν οι κυπριακές αρχές, στα κράτη μέλη με τη συνήθη διαδικασία και σύμφωνα με τους ισχύοντες κανονισμούς σχετικά με τα πρωτότυπα προϊόντα.²⁶ Η Επιτροπή, όμως, δεν εξέδωσε καμιά άλλη οδηγία ή σύσταση σε σχέση με την εξαγωγή των τουρκοκυπριακών προϊόντων. Τα μέτρα αυτά θα έπρεπε να αρχίσουν να ισχύουν από 1-3-1984. Μερικές χώρες μέλη, μάλιστα, διατύπωσαν ορισμένες αντιρρήσεις τεχνικής και νομικής φύσης (πχ Μεγάλη Βρετανία, Ολλανδία) μ' αποτέλεσμα αυτά τα μέτρα να καταστρατηγηθούν και να συνεχίζεται απρόσκοπτά η εισαγωγή τουρκοκυπριακών προϊόντων. Στο καθαρά, όμως πολιτικό επίπεδο η Ε.Π.Σ εξακολούθησε να καταδικάζει τις συνεχιζόμενες μονομερείς ενέργειες της Τουρκίας και των Τουρκοκυπρίων.

Τον Φεβρουάριο του 1984, κατέφθασε στη Λευκωσία αντιπροσωπεία ανώτερων υπαλλήλων της Επιτροπής και άρχισε συνομιλίες με Κύπριους αξιωματούχους, για να διευκρινίσει σειρά τεχνικών και οικονομικών θεμάτων, εν όψει των μελλοντικών διαπραγματεύσεων ανάμεσα στη Κοινότητα και την Κύπρο για τη δημιουργία μιας τελωνειακής ένωσης. Τα αποτελέσματα των διαβουλεύσεων στη Κύπρο καθώς και οι προτάσεις που η Επιτροπή είχε υποβάλει για την Τελωνειακή Ένωση τον Ιούλιο του 1983, υποβλήθηκαν στις αρχές Ιουνίου 1984 στο Συμβούλιο των Υπουργών, το οποίο ανέθεσε σε ομάδα εργασίας να επεξεργαστεί το σχέδιο των όρων εντολής που θα έπρεπε να δοθούν από το Συμβούλιο στην Επιτροπή για τις τελικές διαπραγματεύσεις.

²⁵ Η Ελλάδα που κατείχε την προεδρία κινήθηκε πολύ αποτελεσματικά ώστε να καταδικαστεί αμέσως από την Ε.Π.Σ η μονομερής ανακήρυξη ανεξαρτησίας των Τουρκοκυπρίων. Βλ. για το ρόλο της ελληνικής προεδρίας στο β' εξάμηνο του 1983 P. Tsakoyannis, "National paper on Greece" στο C. Nuallain. (ed), The presidency of the European Council of Ministers. London : Croom Helm. 1985, σελ 101-118.

²⁶ Βλ. Συζητήσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Νο 1-314/61 της 23^{ης} Μαΐου 1984 κ. Richard.

Όμως στη διάρκεια των συζητήσεων της ομάδας εργασίας έγινε φανερό η διάσταση απόψεων μεταξύ των κρατών μελών, καθώς τέσσερις χώρες (Ολλανδία, Δ. Γερμανία, Γαλλία και Ιταλία) εξέφρασαν σημαντικές αντιρρήσεις για τη μετάβαση στο δεύτερο στάδιο και για τη πραγματοποίηση της Τελωνειακής Ένωσης. Οι αντιρρήσεις αυτές εστιάζονταν: *α)* στο ότι μερικά κράτη συνέδεσαν εκ νέου την εφαρμογή της Τελωνειακής Ένωσης με το Κυπριακό πρόβλημα²⁷, *β)* στο ότι μερικά κράτη μέλη (Γαλλία και Ιταλία) εισηγούνταν, όπως προτού γίνουν αποφασιστικά βήματα, θα έπρεπε να αναμένεται η ολοκλήρωση της διεύρυνσης (προς Ισπανία και Πορτογαλία) και της νέας μεσογειακής πολιτικής, *γ)* στο ότι η Τελωνειακή Ένωση θα έβλαπτε την κυπριακή οικονομία, γιατί η Κύπρος δεν θα ήταν σε θέση να τηρήσει τις υποσχέσεις της και ν' αναλάβει τις δεσμεύσεις που συνεπαγόταν η δημιουργία της Τελωνειακής Ένωσης²⁸.

Οι αντιρρήσεις αυτές που πρόβαλαν μερικές χώρες μέλη προκάλεσε την αντίδραση της Κυπριακής κυβέρνησης, η οποία εκδηλώθηκε κατά τη διάρκεια του 10^{ου} Συμβουλίου Σύνδεσης ΕΟΚ-Κύπρου που έγινε στο Λουξεμβούργο στις 17 Δεκεμβρίου 1984, μ' αποτέλεσμα η Κοινότητα να αναγκαστεί να αναγνωρίσει ότι η έναρξη διαπραγματεύσεων με την Κύπρο είχε καθυστερήσει, γι' αυτό, γνωστοποίησε την πρόθεση της να καθορίσει τις κατάλληλες οδηγίες για την έναρξη των διαπραγματεύσεων και ανέφερε ότι σκόπευε να καθορίσει τις οδηγίες αυτές μέσα στο 1985²⁹.

Στις 17 Ιουλίου 1985 η Επιτροπή υπέβαλε στο Συμβούλιο Υπουργών τις προτάσεις της για την μετάβαση στο δεύτερο στάδιο και τη δημιουργία της Τελωνειακής Ένωσης, ζητώντας εντολή για να αρχίσει διαπραγματεύσεις με την Κύπρο. Συνοπτικά το περιεχόμενο των σχετικών προτάσεων είχε ως εξής: « Η Τελωνειακή Ένωση θα πραγματοποιούνταν σε δύο φάσεις: Η πρώτη, διάρκειας επτά ετών, είχε ως αντικείμενο στη σταδιακή εξάλειψη των δασμών, των ποσοτικών περιορισμών και των δασμολογικών ποσοστώσεων από τα δύο μέρη και την υιοθέτηση του Κοινού Εξωτερικού Δασμολογίου από την Κύπρο. Η δεύτερη φάση, διάρκειας το ανώτερο επτά ετών, θα προέβλεπε τα αναγκαία μέτρα για τη διασφάλιση της ελεύθερης κυκλοφορίας των γεωργικών προϊόντων καθώς και την εφαρμογή από

²⁷ Η τοποθέτηση που κυριαρχούσε στη Κοινότητα ήταν ότι η δημιουργηθείσα στη Κύπρο κατάσταση διαχωρισμού δεν επέτρεπε την Τελωνειακή Ένωση, γιατί δεν μπορούσε να γίνει μ' ένα μέρος της Κύπρου.

²⁸ Μια εξέταση του τομέα των συναλλαγών αποδείκνυε καθαρά ότι η απουσία μιας ουσιαστικής προόδου στα πλαίσια της Συμφωνίας Σύνδεσης ανέτρεψε την κατάσταση στο τομέα του εμπορίου, προς όφελος της Κοινότητας. Η κατάσταση αυτή είχε ως αρνητική συνέπεια τη χειροτέρευση του Ισοζυγίου Πληρωμών της Κύπρου. Όσο αφορά τις Κυπριακές εξαγωγές προς τη Κοινότητα σημείωσαν πτώση 15.1%.

²⁹ Βλ Δελτίο Ε.Κ 3-1985, σελ. 65.

πλευράς Κύπρου, πολιτικής, για τη διαμόρφωση της καλής λειτουργίας της Τελωνειακής Ένωσης.»³⁰

Πολλά κράτη όχι μόνο διατύπωσαν αντιρρήσεις στις σχετικές προτάσεις της Επιτροπής αλλά επιχείρησαν να συνδέσουν το θέμα των προτάσεων της εντολής με την υιοθέτηση της Νέας Μεσογειακής Πολιτικής. Δηλαδή επιθυμούσαν να ενσωματώσουν το θέμα της προώθησης των συμβατικών σχέσεων της Ε.Κ με την Κύπρο στο γενικότερο πακέτο παραχωρήσεων προς τις μεσογειακές προτιμησιακές χώρες, επιτυγχάνοντας έτσι μια ουσιαστική υποβάθμιση του περιεχομένου των μελλοντικών συμβατικών σχέσεων της Κοινότητας με την Κύπρο, και πάντως μια ακόμη καθυστέρηση στη εκπλήρωση των υποχρεώσεων τους.

Η Ελλάδα έκρινε τις προτάσεις της Επιτροπής θετικές, γιατί αφενός προνοούσαν για την κατάσταση που θα προέκυπτε με την είσοδο στη Κοινότητα της Ισπανίας και της Πορτογαλίας και αφετέρου, γιατί διαφαινόταν για πρώτη φορά η πολιτική βούληση της Επιτροπής να προχωρήσει στη Τελωνειακή Ένωση κρίνοντάς την πολιτικά σημαντική. Η επιτάχυνση των εργασιών για την Νέα Μεσογειακή Πολιτική, έδωσε τη δυνατότητα στη Ελλάδα να συνδέσει το θέμα της εντολής της Κύπρου με την υιοθέτηση της Νέας Μεσογειακής Πολιτικής σε άλλη βάση από εκείνη που έθεταν η Γερμανία και η Ολλανδία. Να μη θεωρηθεί, δηλαδή, προϋπόθεση της έκδοσης εντολής για την έναρξη διαπραγματεύσεων με την Κύπρο η αποδοχή από την Ελλάδα της Νέας Μεσογειακής Πολιτικής αλλά το αντίθετο. Προϋπόθεση δηλαδή, της επίλυσης του προβλήματος της Νέας Μεσογειακής πολιτικής θα έπρεπε να ήταν η κατ' αρχήν αποδοχή απ' όλους της προοπτικής της Τελωνειακής Ένωσης Κύπρου-ΕΟΚ, με βάση τις προτάσεις της Επιτροπής και η έκδοση της σχετικής εντολής για έναρξη διαπραγματεύσεων. Συνεπώς, η ελληνική κυβέρνηση εκμεταλλευόμενη τη συγκυρία με επιδεξιότητα και ευελιξία, «εξανάγκασε» τα υπόλοιπα κράτη να προχωρήσουν στη αποδοχή των προτάσεων της Επιτροπής.

Τις οδηγίες διαπραγματεύσεων στη τελική τους μορφή ενέκρινε τελικά το Συμβούλιο Υπουργών στις 25 Νοεμβρίου 1985³¹. Χρειάστηκαν, όπως είδαμε, πολλές επίμονες προσπάθειες από την Κυπριακή και Ελληνική κυβέρνηση για την έκδοση της εντολής, αφού είχε προηγηθεί από το 1977 και μετά συνεχείς παρατάσεις του πρώτου σταδίου της Συμφωνίας Σύνδεσης, ώστε να αρχίσουν οι διαπραγματεύσεις για τη μετάβαση στο δεύτερο στάδιο της Συμφωνίας Σύνδεσης.

³⁰ Βλ. Bulletin of E.C 7/8/-1985, σελ. 88

³¹ Βλ. 19^η Γενική Έκθεση Ε.Κ, σελ. 335

1.5 Το νέο Πρωτόκολλο και η Τελωνειακή Ένωση

Η Τελωνειακή Ένωση της Κύπρου με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα θα πραγματοποιούνταν σε δύο φάσεις. Η πρώτη θα διαρκούσε δέκα χρόνια και η δεύτερη πέντε ή τέσσερα χρόνια.

Με τη Συμφωνία για Τελωνειακή Ένωση μεταξύ Κύπρου-Ε.Κ, η Κύπρος θα βρισκόταν στη πιο ευνοϊκή θέση έναντι της Ε.Κ από οποιαδήποτε Τρίτη χώρα που διατηρούσε σχέσεις με την κοινότητα. Όταν θα είχε ολοκληρωθεί η Τελωνειακή Ένωση, μόνο η Κύπρος θα είχε την πιθανότητα του καθεστώτος της ελεύθερης κυκλοφορίας μέσα στη Κοινότητα των γεωργικών και βιομηχανικών προϊόντων, με κατάργηση των τιμών αναγωγής και των κανόνων καταγωγής.

Με την υπογραφή της Συμφωνίας για Τελωνειακή Ένωση, η Κύπρος θα δικαιούταν να ζητήσει να γίνονταν οι κατάλληλες διαβουλεύσεις σε υπουργικό, διπλωματικό ή τεχνικό επίπεδο στο Συμβούλιο Σύνδεσης, για οποιεσδήποτε συμφωνίες ή τροποποιήσεις συμφωνιών που θα συνομολογούσε η ΕΟΚ με άλλες χώρες και οι οποίες θα είχαν άμεσες και συγκεκριμένες συνέπειες στη Συμφωνία Τελωνειακής Ένωσης Κύπρου-ΕΟΚ. Αυτό σήμαινε ότι η Κύπρος θα είχε την ευκαιρία για εκ των προτέρων διαβουλεύσεις για οποιεσδήποτε συμφωνίες της Ε.Κ με τρίτες χώρες, από τις οποίες θα ήταν δυνατό να επηρεαστεί η συμφωνία Τελωνειακής Ένωσης Κύπρου-ΕΟΚ, και συνεπώς η οικονομία της Κύπρου. Το πολιτικό και οικονομικό όφελος από την θεσμοποίηση ενός τέτοιου όρου θα ήταν προφανές και τεράστιο για τη Κυπριακή Δημοκρατία και τις σχέσεις της με άλλες χώρες. Το Πρωτόκολλο που αφορούσε τη μετάβαση στο δεύτερο στάδιο της Συμφωνίας, τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου 1988.

Η πρώτη φάση από το 1988 έως το 1997 προνοούσε³²: *α)* τη μείωση από πλευράς Κύπρου των τελωνειακών δασμών και των ποσοτικών περιορισμών στα βιομηχανικά προϊόντα και σε 43 γεωργικά προϊόντα που καλύπτονται από τη Συμφωνία. *β)* Την υιοθέτηση από την Κύπρο, Κοινού Εξωτερικού Δασμολογίου *γ)* Τον εναρμονισμό των πολιτικών για τον ανταγωνισμό, τις κρατικές βοήθειες και την προσέγγιση της νομοθεσίας.

Η δεύτερη φάση από το 1997-2002 προνοούσε³³: *α)* την ελεύθερη και χωρίς περιορισμούς διακίνηση βιομηχανικών προϊόντων και την υιοθέτηση των πολιτικών που απαιτούνται για τη συμπλήρωση της Τελωνειακής Ένωσης.

³² Γ. Κρανιδιώτης, «Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Σκέψεις και προβληματισμοί στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα», εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα 1993, σελ. 207-269.

³³ ΕΚΕΜ, Γ. Κρανιδιώτης και Ν. Κοκκώνη, «Οι προοπτικές από την ένταξη της Κύπρου στη Ε.Κ», Απρίλιος 1990, σελ. 3

Εν όψει των ενταξιακών διαπραγματεύσεων το Μάρτιο του 1988, οι διαπραγματεύσεις για την δεύτερη φάση της Τελωνειακής Ένωσης αναβλήθηκαν.³⁴ Το Πρωτόκολλο του 1987 και το πέρας στο δεύτερο στάδιο της Συμφωνίας Σύνδεσης προκάλεσαν πολλές αντιδράσεις τόσο στη Τουρκοκυπριακή πλευρά όσο και στο επίσημο κυπριακό κράτος. Από τη μια το καθεστώς Ντεκτάς ισχυριζόταν ότι επαναλαμβάνονταν τα γεγονότα 1963-1964 και καλούσε την κοινότητα να μην προχωρήσει στη Τελωνειακή Ένωση πριν τη διευθέτηση του Κυπριακού προβλήματος, και από την άλλη πλευρά, δύο κυπριακά κόμματα το ΑΚΕΛ και η ΕΔΕΚ αντιμετώπιζαν με δυσπιστία την Τελωνειακή Ένωση Κύπρου-ΕΟΚ και υποστήριζαν ότι : **Πρώτον**, ο δασμολογικός αφοπλισμός της Κύπρου θα έχει σαν αποτέλεσμα την ανεμπόδιστη μαζική εισροή αγροτικών εμπορευμάτων, τα οποία θα εκτοπίζουν τα κυπριακά, ακόμα και στη κυπριακή αγορά. **Δεύτερον**, η παραγωγικότητα της Κύπρου στη αγροτική Οικονομία είναι κατά πολύ χαμηλότερη απ' αυτή των χωρών της Κοινότητας, επομένως ο ανταγωνισμός θα είναι άνισος σε βάρος της Κύπρου. **Τρίτον**, ότι η αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας θα μπορούσε να γίνει και με μία απλή εμπορική συμφωνία και επίσης, ότι, η Τελωνειακή Ένωση θα προκαλούσε δυσκολίες στο εμπόριο της Κύπρου με τρίτες χώρες, κυρίως τις αραβικές.

Η Τελωνειακή Ένωση έδωσε την δυνατότητα στη Κύπρο να επωφεληθεί από το καθεστώς της ελεύθερης κυκλοφορίας των βιομηχανικών αλλά και των γεωργικών προϊόντων με την κατάργηση των κανόνων καταγωγής αλλά και των τιμών αναφοράς, ενώ έδωσε την απαραίτητη ώθηση στη οικονομία της Κύπρου για ανάπτυξη και εκσυγχρονισμό. Συνοψίζοντας τα οφέλη της Τελωνειακής Ένωσης, επισημαίνω τα εξής: **Πρώτον**, με την υπογραφή της Συμφωνίας ενισχύθηκε η υπόσταση της Κυπριακής Δημοκρατίας. **Δεύτερον**, η Συμφωνία αναγνώρισε τη νομιμότητα και το δικαίωμα της Κυπριακής Δημοκρατίας να εκπροσωπεί ολόκληρη την Κύπρο και με νομική ισχύ σε όλη τη Κυπριακή επικράτεια.³⁵ **Τρίτον**, η Κύπρος συνδέθηκε με την ΕΚ, μπαίνοντας δυναμικά στο ευρωπαϊκό χώρο, δημιουργώντας συνθήκες μελλοντικής συνεργασίας. **Τέταρτον**, αναβαθμίζεται ο ιδιωτικός και κρατικός μηχανισμός. **Πέμπτον και σημαντικότερον**, η προοπτική της Τελωνειακής Ένωσης και της στενής σχέσης Ε.Κ-Κύπρου, μπορεί να χρησιμοποιηθεί, τόσο από την πλευρά της Ε.Κ, σαν μια προσπάθεια ενεργότερης συμμετοχής της στο Κυπριακό, όσο και από την πλευρά της Κύπρου για να προωθήσει τους δικούς της στόχους, εμπλέκοντας την Ε.Κ. (Η ολοκλήρωση της Τελωνειακής Ένωσης επιβάλλει την ελεύθερη διακίνηση ανθρώπων και εμπορευμάτων σε ολόκληρο το έδαφος του νησιού, πράγμα που αντίκειται στις διχοτομικές επιδιώξεις της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Είναι αναπόφευκτο, λοιπόν, η διαδικασία δημιουργίας της Τελωνειακής Ένωσης να αναγκάσει την Ε.Κ να εμπλακεί ενεργότερα στο πολιτικό πρόβλημα του νησιού).

³⁴ Βλ. Ιστοσελίδα www.cyprus-eu.org.cy/bref-history.htm

³⁵ Βλ. Α. Θεοφάνους, «Η Ελλάδα και η Τουρκία μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου», σελ 396

1.6 Οι εξελίξεις από το 1990 έως το 2004

Το καλοκαίρι του 1990, οι συνομιλίες επίλυσης του Κυπριακού εισήλθαν σε πλήρες αδιέξοδο. Τόσο η Κυπριακή όσο και η Ελληνική κυβέρνηση αναζητούσαν μεθόδους διεξόδου με την ανάληψη νέων διπλωματικών πρωτοβουλιών. Η Κυπριακή κυβέρνηση λησμονώντας τα επί τριετίας προβαλλόμενα επιχειρήματα³⁶ όσο αφορά τη σημασία της υποβολής αίτησης υποστήριζε τώρα ότι η κατάθεση της «θα συνέτεινε στο να γίνει το Κυπριακό ζωτικό Ευρωπαϊκό θέμα».³⁷

Στις 4 Ιουλίου 1990, στη διάρκεια της Ιταλικής προεδρίας, η Κυπριακή Δημοκρατία υπέβαλε αίτηση ένταξης στη Ε.Κ εξ ονόματος ολόκληρου του νησιού.³⁸ Η αίτηση έγινε την ίδια περίοδο, μ' εκείνη της Μάλτας, ενώ προηγήθηκε η αίτηση της Τουρκίας το 1987 και η απόρριψή της το 1989 από το Συμβούλιο των Υπουργών μετά την αρνητική γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.³⁹

Παρά τις προτροπές της Ελληνικής πλευράς για αίτηση της ένταξης νωρίτερα, η Κυπριακή κυβέρνηση, υπό την προεδρία του Γ. Βασιλείου, ήταν αρκετά επιφυλακτική φοβούμενη ότι η αίτηση ένταξης της Κυπριακής Δημοκρατίας θα αντιμετωπιζόταν με τον ίδιο τρόπο που αντιμετωπίστηκε η αίτηση ένταξης της Τουρκίας, ενώ υποστήριζε ότι, το διάστημα που μεσολάβησε μεταξύ υπογραφής του Πρωτοκόλλου για την Τελωνειακή Ένωση και της αίτησης ένταξης, ήταν πολύ μικρό.

Η Κυπριακή αίτηση, μετά τη συζήτηση της από το Συμβούλιο των Υπουργών, το Σεπτέμβριο του 1990, παραπέμφθηκε στην Επιτροπή, η οποία εξέδωσε την ζητηθείσα γνώμη το 1993 στις 30 Ιουνίου. Η γνώμη της Επιτροπής είναι αναμφισβήτητα μια από τις κορυφαίες στιγμές της προενταξιακής περιόδου διότι άνοιξε διάπλατα το δρόμο της Κύπρου να αποτελέσει μέλος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Στο συμπέρασμα της Επιτροπής αναφέρονταν χαρακτηριστικά τα εξής: «Η γεωγραφική θέση της Κύπρου, οι βαθιοί δεσμοί οι οποίοι, για δύο χιλιάδες χρόνια, τοποθετούν το νησί στη ίδια πηγή Ευρωπαϊκής κουλτούρας και πολιτισμού, η έντονη ευρωπαϊκή επίδραση που είναι εμφανής στις αξίες που έχει ο λαός της Κύπρου και στη πολιτιστική, πολιτική, οικονομική και κοινωνική ζωή των πολιτών της, ο πλούτος των ποικίλων επαφών της με την Κοινότητα, όλα αυτά προσδίδουν στη Κύπρο, πέραν πάσης αμφιβολίας, την ευρωπαϊκή της ταυτότητα και χαρακτήρα και επιβεβαιώνουν τον ευρωπαϊκό της προσανατολισμό».

³⁶ Επιχειρήματα όπως: «Δεν δέχονται αιτήσεις ένταξης πριν το 1992». «Δεν μπορεί να υποβληθεί αίτηση πριν λυθεί το Κυπριακό». «Πρέπει να ολοκληρωθεί η Τελωνειακή Ένωση πριν υποβληθεί αίτηση ένταξης» κλπ.

³⁷ Βλ. Εφημερίδα «Ελευθεροτυπία», 11-6-1990 και εφημερίδα «Φιλελεύθερος» (Κ), 12-6-1990

³⁸ Βλ. Π.Κ. Ιωακειμίδη «Η νέα διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης», ΕΛΙΑΜΕΠ Γ. Σιδέρης, Αθήνα 1996 σελ. 20

³⁹ Ομιλία του τ. Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας Γ. Βασιλείου στο ΜΠΣ του Πανεπιστημίου Αθηνών «Ευρωπαϊκή οργάνωση και Διπλωματία», Αθήνα 17-4-1997.

Η Γνώμη της Επιτροπής αναφέρεται και στη διευθέτηση του πολιτικού προβλήματος. Συγκεκριμένα υποστηρίζει ότι, «η προσχώρηση της Κύπρου στη Κοινότητα προϋποθέτει ότι θα υπάρξει ειρηνική, ισόρροπη και βιώσιμη διευθέτηση του Κυπριακού ζητήματος». Το Κυπριακό ζήτημα είναι ένα περίπλοκο πολιτικό-στρατιωτικό πρόβλημα, το οποίο η Ε.Ε δεν έδειχνε έτοιμη να αναλάβει. Η Επιτροπή εννόησε ότι θα πρέπει να βρεθεί μια βιώσιμη λύση πριν προχωρήσει η Κύπρος στις τελικές διαδικασίες ένταξης. Παρά τις αντιδράσεις στο εσωτερικό αλλά κυρίως στο Εξωτερικό της Ένωσης, το Συμβούλιο των Υπουργών αποδέχτηκε τις θέσεις της Επιτροπής στις 4 Οκτωβρίου 1993 και αποφάσισε να βοηθήσει την μετάβαση της Κύπρου, πολιτικά και οικονομικά, προς την πλήρη ένταξη. Να σημειωθεί ότι, η Επιτροπή εισηγήθηκε στο Συμβούλιο την έναρξη συνομιλιών με την Κύπρο, με την ελπίδα ότι θα διευκόλυναν την διεξαγωγή των μελλοντικών ενταξιακών διαπραγματεύσεων και σύστησε να επανεξεταστεί η αίτηση σε δύο χρόνια.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κέρκυρας το 1994 επιβεβαιώνεται ότι η Κύπρος θα περιληφθεί στη επόμενη φάση της διεύρυνσης⁴⁰ ενώ το Μάρτιο του 1995, μετά από έντονες πιέσεις της Ελλάδας⁴¹, επαναβεβαιώνεται η καταλληλότητα της Κύπρου για ένταξη από το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων.

Η Ε.Ε δείχνει εμπράκτως την θέληση της να συμπεριληφθεί η Κύπρος στη επόμενη διεύρυνση και έτσι αποφασίζει ότι οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις θα άρχιζαν έξι μήνες μετά την λήξη εργασιών της Διακυβερνητικής Διάσκεψης του 1996-1997. Στη συνέχεια ακολούθησαν οι επιβεβαιώσεις της εν λόγω απόφασης από τα Ευρωπαϊκά Συμβούλια των Καννών (26-29 Ιουνίου 1995), της Μαδρίτης (15-16 Δεκεμβρίου 1995) και της Φλωρεντίας (21-22 Ιουνίου 1996).⁴² Τον Ιούνιο του 1997 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε την Agenda 2000, η οποία περιείχε πρόταση για έναρξη των διαπραγματεύσεων με 6 χώρες, μεταξύ των οποίων και η Κύπρος. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λουξεμβούργου, προσκάλεσε και τους Τουρκοκύπριους να συμμετάσχουν στην ενιαία διαπραγματευτική ομάδα της Κύπρου, πρόταση που υιοθέτησε και η Κυπριακή κυβέρνηση.⁴³

Σταθμός στη Ευρωπαϊκή πορεία της Κύπρου αποτέλεσαν τα συμπεράσματα της Συνόδου Κορυφής του Ελσίνκι το 1999, όπου και επιβεβαιώθηκε ότι η επίλυση του Κυπριακού προβλήματος δεν αποτελεί προϋπόθεση για την ένταξη της Κύπρου. Όπως αναφέρεται στη σχετική δήλωση **«...Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υπογραμμίζει ότι μια πολιτική διευθέτηση θα διευκολύνει την ένταξη της Κύπρου στη Ε.Ε. Αν, μέχρι την συμπλήρωση των ενταξιακών διαπραγματεύσεων, δεν**

⁴⁰ Βλ. Π. Ιωακειμίδη, «Η διεύρυνση της Ε.Ε.», στο Ν. Μαραβέγια και Μ.Τσινισιζέλη «Η ολοκλήρωση της Ε.Ε. – Θεσμικές, οικονομικές και πολιτικές πτυχές», Θεμέλιο 1995 σελ.209 και www.europa.eu.int και Α.Μichaelidis, “Cyprus and EU Enlargement” from the Southeast European Yearbook 1998-99, Hellenic Foundation For European And Foreign Policy.

⁴¹ SAFIA, Εγχειρίδιο Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής, σελ 51

⁴² Πληροφορίες στη Ιστοσελίδα www.europa.eu.int

⁴³Βλ. Υπουργείο Εξωτερικών της Κύπρου

(http://www.cyprus.gov.cy/portal/portal.nsf/dmlaliens_gr/dmlaliens_gr?OpenDocument)

υπάρξει μια τέτοια διευθέτηση, η απόφαση του Συμβουλίου για την ένταξη θα παρθεί χωρίς να θέσει σαν προϋπόθεση την διευθέτηση του προβλήματος. Προς αυτή την κατεύθυνση το Συμβούλιο θα λάβει υπόψη όλες τις σχετικές παραμέτρους...»

Θεωρώ ότι τα συμπεράσματα του Ελσίνκι βάζουν ένα τέλος στα προβλήματα που αντιμετώπισε η Κύπρος κατά τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις, που κράτησαν από το 1972 έως τις 9 Απριλίου 2003, όπου το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε την ένταξη της Κύπρου στη Ε.Ε, με 507 ψήφους υπέρ, 29 εναντίον και 26 αποχές.

Το επιστέγασμα των προσπαθειών ήρθε σε μια πανηγυρική τελετή, που διεξήχθη στη Αθήνα στις 16 Απριλίου 2003, όπου ο πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας Τάσος Παπαδόπουλος, υπέγραψε τη Συνθήκη προσχώρησης της Κύπρου στη Ευρωπαϊκή Ένωση. Η διεύρυνση της Ε.Ε από 15 σε 25 κράτη μέλη είναι η μεγαλύτερη στη Ιστορία της. Η μικρή Κύπρος από 1^η Μαΐου 2004 αποτελεί μέλος της μεγάλης Ευρωπαϊκής οικογένειας και δικαιούται να ατενίζει το μέλλον με αισιοδοξία.

1.7 Χρονολόγιο της Ευρωπαϊκής πορείας της Κύπρου

- ❖ Η Συμφωνία Σύνδεσης , 19 Δεκεμβρίου 1972.
- ❖ Η Τελωνειακή Ένωση το 1987
- ❖ Η υποβολή ένταξης το 1990
- ❖ Η Γνωμοδότηση της Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας το 1993
- ❖ Η Απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Κέρκυρας το 1994
- ❖ Η Απόφαση της 6^{ης} Μαρτίου 1995
- ❖ Η έναρξη των διαπραγματεύσεων ένταξης, Μάρτιος 1988.
- ❖ Η Απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Ελσίνκι, Δεκέμβριος 1999
- ❖ Η Απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Κοπεγχάγης, Δεκέμβριος 2002
- ❖ Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε την ένταξη της Κύπρου στη Ε.Ε, με 507 ψήφους υπέρ, 29 εναντίον και 26 αποχές, 9 Απριλίου 2003.
- ❖ Ο Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας κ. Παπαδόπουλος υπογράφει στις 16 Απριλίου 2003, στην Αθήνα, την Συνθήκη Προσχώρησης της Κύπρου στη Ε.Ε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2. Το Νομολογιακό Κεκτημένο

Το τέλος του ψυχρού πολέμου είχε ως συνέπεια την αύξηση της αποτελεσματικότητας των διεθνών δικαιοδοτικών θεσμών. Η εξέλιξη αυτή κατέστησε δυνατή την ευνοϊκή έκβαση υποθέσεων απτομένων του Κυπριακού προβλήματος, οι οποίες ήχθησαν ενώπιον των δικαιοδοτικών οργάνων του Συμβουλίου της Ευρώπης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου/Ε.Ε.Δ.Α, Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων/Ε.Δ.Α.Δ.) και του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων/ΔΕΚ, στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά τρόπο, που στο παρελθόν αποτελούσε απλώς υπόθεση εργασίας για την επιστήμη του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου.

2.1 Τέταρτη Διακρατική Προσφυγή της Κύπρου εναντίον Τουρκίας.

2.1.1. Ιστορικό

Η Τουρκία βρήκε την αφορμή να επιβάλει τα διχοτομικά της σχέδια εναντίον της Κύπρου, μετά το πραξικόπημα της 15ης Ιουλίου 1974 κατά της εκλεγμένης κυβέρνησης του Προέδρου Μακαρίου, που διενήργησε η στρατιωτική χούντα των Αθηνών. Στις 20 Ιουλίου, ισχυριζόμενη ότι ενεργεί σύμφωνα με το άρθρο 4 της Συνθήκης Εγγυήσεως, οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις πραγματοποίησαν μια πλήρης κλίμακας εισβολή εναντίον της Κύπρου. Αν και η εισβολή παραβίαζε κάθε κανόνα της διεθνούς νομιμότητας, περιλαμβανομένου του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, η Τουρκία προχώρησε να καταλάβει το βόρειο τμήμα της νήσου και να εκδιώξει τους Έλληνες κατοίκους του. Μέχρι το τέλος του επόμενου χρόνου, η πλειονότητα των Τουρκοκυπρίων που ζούσαν σε περιοχές ελεγχόμενες από την Δημοκρατία είχαν επίσης μετακινηθεί στο μέρος της Κύπρου που έλεγχε ο τουρκικός στρατός.

Με αυτό τον τρόπο εφαρμόστηκε η πολιτική που είχε υιοθετήσει η Άγκυρα είκοσι χρόνια προηγουμένως για διχοτόμηση και βίαιη εκδίωξη πληθυσμών. Το ανθρώπινο κόστος ήταν τεράστιο. Χιλιάδες Ελληνοκύπριοι σκοτώθηκαν, σαν αποτέλεσμα της δράσης του τουρκικού στρατού εισβολής. Επιπρόσθετα, είναι άγνωστο τι έχει συμβεί σε περίπου 1600 πρόσωπα, τα οποία αγνοούνται μέχρι σήμερα. Από τις υποθέσεις αυτές, 1493 έχουν υποβληθεί για διερεύνηση στην Επιτροπή Αγνοουμένων, η οποία λειτουργεί υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών. Πέραν του 36% των εδαφών της Κυπριακής Δημοκρατίας, που αντιπροσωπεύει το 70% του οικονομικού δυναμικού, έχει περιέλθει υπό την κατοχή του τουρκικού στρατού. Το ένα τρίτο των Ελληνοκυπρίων έγιναν πρόσφυγες στην ίδια τους τη χώρα και μέχρι σήμερα εμποδίζονται από τις τουρκικές κατοχικές αρχές να επιστρέψουν στα σπίτια τους.

Σε μια προσπάθεια να αλλοιώσει τη δημογραφική δομή της Κύπρου, η Άγκυρα έχει φέρει στο νησί περισσότερους από 160,000 εποίκους από την Τουρκική Ανατολία. Με τη μαζική μετανάστευση Τουρκοκυπρίων από τις κατεχόμενες

περιοχές, ο ολικός αριθμός των Τούρκων στρατιωτών και εποίκων είναι τώρα μεγαλύτερος από τους εναπομείναντες Τουρκοκύπριους.

2.1.2 Προσφυγή της Κυπριακής Δημοκρατίας στο ΕΔΑΔ

Η εισβολή της Τουρκίας το 1974 και η συνεχιζόμενη κατοχή του 36,2% του εδάφους της Κυπριακής Δημοκρατίας είχε ως αποτέλεσμα την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων χιλιάδων κατοίκων της Κύπρου, τόσο Ελληνοκυπρίων όσο και Τουρκοκυπρίων. Κατά συνέπεια, η Κυπριακή Δημοκρατία κατέθεσε τρεις διακρατικές προσφυγές το 1974, το 1975 και το 1977 (Προσφυγές υπ' αρ. 67801/74, 6950/75, 8007/77) στο ΕΔΑΔ εναντίον της Τουρκίας, εκμεταλλευόμενη την συμμετοχή της στο Συμβούλιο της Ευρώπης⁴⁴, προκειμένου να προστατέψει τα δικαιώματα των πολιτών της.

Η προσφυγή όμως, που έχει βαρύνουσα σημασία, είναι αυτή που κατατέθηκε το 1994 (Αίτηση Αρ. 25781/94), όπου το ΕΔΑΔ πήρε πραγματικά θέση, διότι στις τρεις προηγούμενες προσφυγές, η θέση της Επιτροπής Υπουργών ήταν ότι τα μέρη έπρεπε δια συνομιλιών να επιδιώξουν μια συνολική λύση του προβλήματος⁴⁵.

2.1.3 Η απόφαση του Δικαστηρίου

Η αίτηση αν και είχε υποβληθεί τον Νοέμβριο του 1994 και η πρώτη ακρόαση έγινε από την Επιτροπή Ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η απόφαση του ΕΔΑΔ πάρθηκε μετά μια μακρά νομική διαδικασία στις 10 Μαΐου του 2001.

Σε αυτή την απόφαση ορόσημο, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι η Τουρκία, η οποία «ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο σε ολόκληρο το βόρειο τμήμα της Κύπρου», έχει ευθύνη για τη διασφάλιση όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία καλύπτει η Σύμβαση και τα Πρωτόκολλα που έχει επικυρώσει, και ότι οι παραβιάσεις τέτοιων δικαιωμάτων από τους στρατιώτες ή αξιωματούχους της και από την τοπική διοίκηση, καταλογίζονται στην ίδια.

Επί της τέταρτης διακρατικής προσφυγής της Κυπριακής Δημοκρατίας κατά της Τουρκίας διαπιστώθηκαν από το ΕΔΑΔ παραβιάσεις των κατοχυρωμένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ειδικότερα όσο αφορά τους αγνοουμένους: η παράλειψη των Τουρκικών αρχών να προβούν σε αποτελεσματική διερεύνηση με σκοπό να διακριβώσουν την τύχη των Ελληνοκύπριων αγνοουμένων που είχαν εξαφανιστεί υπό συνθήκες απειλητικές για τη ζωή τους, συνιστούσε συνεχιζόμενη παραβίαση της διαδικαστικής υποχρέωσης σύμφωνα με το Άρθρο 2 για προστασία του δικαιώματος της ζωής. Η παράλειψη αυτή των Τουρκικών αρχών, συνιστούσε επίσης συνεχιζόμενη παραβίαση του άρθρου 5 της Σύμβασης (προσωπική ελευθερία) σχετικά με οποιαδήποτε αγνοούμενα πρόσωπα που πιθανόν να βρίσκονταν υπό κράτηση κατά το χρόνο της εξαφάνισής τους. Επίσης, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι «η σιωπή των αρχών... εν-

⁴⁴ Η Κύπρος έγινε μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης στις 24 Μαΐου 1961.

⁴⁵ Βλ. Λουκαΐδης: Κυπριακό και Συμβούλιο της Ευρώπης: Ιστορική αναδρομή, εν: Μπουρλογιάννη-Βραΐλα (Επιμέλεια έκδοσης): Κυπριακό και Δικαιώματα του ανθρώπου, 2000, σελ. 41 επ., σελ. 44

όψει των πραγματικών ανησυχιών των συγγενών των αγνοουμένων προσώπων φθάνει σε επίπεδα τόσο σοβαρά, ώστε να μη μπορεί παρά να κατηγοριοποιηθεί ως απάνθρωπη μεταχείριση εντός της έννοιας του άρθρου 3 (προστασία από βάνανση και εξευτελιστική μεταχείριση)»

Όσο αφορά τους εκτοπισμένους και τις περιουσίες, το ΕΔΑΔ διαπίστωσε ότι: η συνεχιζόμενη και πλήρης άρνηση για φυσική πρόσβαση των εκτοπισμένων Ελληνοκυπρίων στις περιουσίες τους αποτελεί σαφή επέμβαση στο δικαίωμα τους για ειρηνική απόλαυση των υπαρχόντων τους εντός της έννοιας του άρθρου 1 (δικαίωμα στη ιδιοκτησία) του Πρώτου πρόσθετου πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ. Υπήρξε επίσης παραβίαση του άρθρου 13 (παροχή αποτελεσματικής προσφυγής) επειδή οι Ελληνοκύπριοι που δεν διέμεναν στο κατεχόμενο τμήμα της Κύπρου δεν είχαν στη διάθεση τους θεραπεία και δεν ήταν σε θέση να προσβάλουν την παρέμβαση στα περιουσιακά τους δικαιώματα και στο σεβασμό της κατοικίας τους.

Όσο αφορά τις συνθήκες διαβίωσης των Ελληνοκυπρίων εγκλωβισμένων στις κατεχόμενες περιοχές, το ΕΔΑΔ διαπίστωσε ότι: παρεμποδιζόταν σοβαρά από μέτρα που επέβαλε η αποσχιστική οντότητα, το δικαίωμα του σεβασμού της οικογενειακής ζωής των Ελληνοκυπρίων εγκλωβισμένων (άρθρο 8), στερώντας τους το δικαίωμα για μία ομαλή οικογενειακή ζωή. Επιπρόσθετα το δικαστήριο, διαπίστωσε ότι Ελληνοκύπριοι τύχαιναν παρακολούθησης από Τούρκους πράκτορες, κατά τη διάρκεια κοινωνικών και άλλων επισκέψεων που πραγματοποιούσαν.

Το Δικαστήριο έλαβε υπόψη του, την άποψη του Γενικού Γραμματέα, ότι οι σοβαροί περιορισμοί στη άσκηση βασικών ελευθεριών είχαν ως αποτέλεσμα να διασφαλίζεται αμείλικτα ότι, με το πέρασμα του χρόνου, η κοινότητα της Καρπασίας θα έπαυε να υπάρχει να υπάρχει, με ειδική αναφορά στη απαγόρευση για την κληροδότηση περιουσίας σε συγγενείς μη εγκλωβισμένους και την άρνηση του δικαιώματος επιστροφής των παιδιών που έφευγαν για να φοιτήσουν σε σχολεία μέσης εκπαίδευσης. Διαπιστώθηκε επίσης ότι η εγκλωβισμένη κοινότητα της Καρπασίας υποβάλλεται σε δυσμενή μεταχείριση. Συναφώς, το Δικαστήριο σημείωσε παραβίαση του άρθρου 3 για ταπεινωτική μεταχείριση λόγω εθνικής, φυλετικής και θρησκευτικής προέλευσης. Το Δικαστήριο απεφάνθη επίσης ότι τα δικαιώματα θρησκευτικής ελευθερίας των Ελληνοκυπρίων της Καρπασίας σύμφωνα με το άρθρο 9 (θρησκευτική ελευθερία) παραβιάζονταν από περιορισμούς, που εμπόδιζαν την πραγματοποίηση Ελληνορθόδοξων θρησκευτικών τελετών κατά τρόπο ομαλό και τακτικό. Επιπλέον, το άρθρο 10 για την ελευθερία έκφρασης έχει επίσης παραβιασθεί όπως επίσης και το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου 1, λόγω του ότι δεν επιτρέπεται στους εγκλωβισμένους Ελληνοκύπριους να απολαμβάνουν ειρηνικά τα υπάρχοντα τους.

Συνοψίζοντας τα πιο πάνω, το ΕΔΑΔ διαπίστωσε τις παραβιάσεις του άρθρου 2 (δικαίωμα στη ζωή), του άρθρου 3 (προστασία από βάνανση και εξευτελιστική μεταχείριση), του άρθρου 5 (προσωπική ελευθερία), του άρθρου 6 (δίκαιη δίκη), άρθρου 8 (προστασία οικογενειακής ζωής), άρθρου 9 (θρησκευτική ελευθερία), άρθρου 10 (ελευθερία έκφρασης), άρθρου 13 (παροχή αποτελεσματικής προσφυγής), όπως επίσης και τις παραβιάσεις των άρθρων 1 (ιδιοκτησία) και 2 (ελευθερία στην

εκπαίδευση) του Πρώτου πρόσθετου πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, φορείς των οποίων δεν ήταν μόνο Ελληνοκύπριοι, αλλά και Τουρκοκύπριοι, Μαρωνίτες και Αθίγγανοι⁴⁶.

Τέλος, το Δικαστήριο ζήτησε από την Τουρκία να λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα ώστε να αποκατασταθούν οι παραβιάσεις των άνω δικαιωμάτων, θεωρώντας την υπεύθυνη για τη παρούσα κατάσταση που επικρατεί στη Κύπρο. Επίσης το δικαστήριο αναφέρθηκε και στα ψηφίσματα 541(1983) και 550 (1984) του Συμβουλίου Ασφαλείας που έκριναν νομικά ανυπόστατη την ίδρυση της ούτω καλούμενης «ΤΔΒΚ», καλώντας την Τουρκία να τα σεβαστεί.

2.1.4. Η εφαρμογή της απόφασης

2.1.4.1 Οι θέσεις της Τουρκίας

Η Τουρκία αντέδρασε έντονα με την απόφαση του Δικαστηρίου και αρνήθηκε να εκτελέσει την απόφαση του ΕΔΑΔ. Η Τουρκία φοβούμενη ότι η εν λόγω απόφαση θα άνοιγε τους ασκούς του Αιόλου και θα επηρέαζε την ενταξιακή πορεία της στη Ευρωπαϊκή Ένωση, γνωρίζοντας την αυστηρότητα που επιδεικνύει η Ένωση σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, υποστήριξε ότι υπεύθυνη για την παρούσα κατάσταση στη Κύπρο είναι η «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου» και όχι η ίδια. Επιπλέον, υποστήριξε ότι η επέμβαση της, το 1974, έγινε για να προστατέψει τους Τουρκοκύπριους οι οποίοι κινδύνευαν εξαιτίας του πραξικοπήματος και της ανώμαλης κατάστασης που δημιουργήθηκε στο νησί. Η Τουρκία υποστηρίζει ότι η επέμβαση της στο νησί ήταν καθόλα νόμιμη, υπενθυμίζοντας στο Δικαστήριο ότι σύμφωνα με την Συνθήκη Ζυρίχης-Λονδίνου ήταν Εγγυήτρια Δύναμη της ειρήνης στη Κύπρο, οπότε από την στιγμή που η ειρήνη διαταράχθηκε, τότε όφειλε να επέμβει.

Επιπλέον η Τουρκία υποστηρίζει ότι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων είναι αναρμόδιο να παίρνει αποφάσεις, οι οποίες αφορούν πολιτικά ζητήματα, όπως είναι το Κυπριακό πρόβλημα. Τονίζει ότι τα προβλήματα αυτά θα επιλυθούν μέσω των δικοινοτικών συνομιλιών που διεξάγονται από την Ελληνοκυπριακή και την Τουρκοκυπριακή πλευρά, οι οποίες είναι οι αρμόδιες να βρουν μια συμβιβαστική λύση που θα αφήνει ικανοποιημένες και τις δύο πλευρές.

2.1.4.2 Το ενδιάμεσο ψήφισμα

Λόγω της μη συμμόρφωσης της Τουρκίας με την απόφαση του Δικαστηρίου, η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης στην 928η συνάντηση των Αναπληρωτών Υπουργών στις 7 Ιουνίου 2005, υιοθέτησε το μοναδικό ως τώρα σε Διακρατική υπόθεση, Ενδιάμεσο Ψήφισμα αναφορικά με απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ) της 10ης Μαΐου 2001 στην Τέταρτη Διακρατική Προσφυγή της Κύπρου κατά της Τουρκίας για την συμμόρφωση της Τουρκίας.

Το Ενδιάμεσο Ψήφισμα απαιτούσε μεταξύ άλλων όπως ληφθούν από την Τουρκία αποτελεσματικά μέτρα προς χειρισμό επιτέλους του τραγικά άλυτου

⁴⁶ Βλ. Κύπρος κατά Τουρκίας: ΕΔΑΔ: Απόφαση της 10^{ης} Μαΐου 2001, (23.9.2002).

ανθρωπιστικού προβλήματος των αγνοουμένων προσώπων, 30 χρόνια μετά την εισβολή.

Το Ψήφισμα:

- ❖ Ζητά από την Τουρκία να εντατικοποιήσει τις προσπάθειές της για πλήρη και ολοκληρωμένη εκτέλεση της απόφασης,
- ❖ Υπογραμμίζει ιδιαίτερα ότι επείγει η επίτευξη συγκεκριμένων αποτελεσμάτων αναφορικά με την αποτελεσματική διερεύνηση της τύχης των αγνοουμένων,
- ❖ Αποφασίζει όπως συνεχίσει να παρακολουθεί την πρόοδο που επιτεύχθηκε μέχρι να ληφθούν όλα τα αναγκαία μέτρα.

Στις προσπάθειές της να αποφύγει συμμόρφωση με την απόφαση, η Τουρκία έχει αναφερθεί επανειλημμένα στην Επιτροπή Αγνοουμένων (ΔΕΑ), που εγκαθιδρύθηκε το 1981 σύμφωνα με τα σχετικά ψηφίσματα της Γενικής Συνέλευσης. Εντούτοις, τόσο η Επιτροπή στην Έκθεσή της, και αργότερα το Δικαστήριο στην απόφασή του, μετά από διεξοδική μελέτη, διαπίστωσαν ότι η Επιτροπή Αγνοουμένων δεν είναι το βήμα όπου μπορεί να διεξαχθεί μια αποτελεσματική διερεύνηση.

Η Τουρκία, στα επιχειρήματά της προς την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, παρουσιάζει την ΔΕΑ ως υποκατάστατο του μηχανισμού που είναι υποχρεωμένη να δημιουργήσει η ίδια. Δυστυχώς, με τέτοια στάση η Τουρκία συνεχίζει να αποφεύγει τις ευθύνες της για διερεύνηση της τύχης των αγνοουμένων και παροχή όλης της σχετικής πληροφόρησης για τα μέτρα που λαμβάνει προς διόρθωση των παραβιάσεων, για τις οποίες το Δικαστήριο έχει βρει την Τουρκία υπεύθυνη, πράγμα που σημαίνει τη διεξαγωγή των αναγκαίων ερευνών για εξακρίβωση της τύχης των Ελληνοκυπρίων που έχουν χαθεί στη Τουρκική εισβολή.

Σε αυτά τα πλαίσια, το Ενδιάμεσο Ψήφισμα υπενθυμίζει ότι το Δικαστήριο στην παρ. 135 της απόφασης στην υπόθεση Κύπρος κατά Τουρκίας, διαπίστωσε ότι «οι επίμαχες διαδικαστικές υποχρεώσεις του κατηγορούμενου κράτους δεν μπορούν να εκπληρωθούν με τη συμβολή του στο ερευνητικό έργο της ΔΕΑ. Όπως και η Επιτροπή, το Δικαστήριο σημειώνει ότι αν και οι διαδικασίες της ΔΕΑ είναι αναμφίβολα χρήσιμες για τον ανθρωπιστικό σκοπό για τον οποίο έχουν δημιουργηθεί, δεν επαρκούν από μόνες τους για να ανταποκριθούν στα επίπεδα μιας αποτελεσματικής έρευνας, όπως απαιτείται από το Άρθρο 2 της Σύμβασης, ιδιαίτερα ενόψει του περιορισμένου πεδίου έρευνας αυτού του σώματος».

Το πιο πάνω Ενδιάμεσο Ψήφισμα της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με το θέμα, το οποίο καλούσε την Τουρκία «να προνοήσει για τη λήψη των απαραίτητων μέτρων, επιπρόσθετα της συμβολής της στο έργο της ΔΕΑ, ώστε η αποτελεσματική διερεύνηση που απαιτείται από την Απόφαση του Δικαστηρίου, να μπορεί να διεξαχθεί το ταχύτερο δυνατό», επαναλήφθηκε στην τελευταία Έκθεση του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών στο Ζήτημα των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην Κύπρο, που υπεβλήθη σύμφωνα με την Απόφαση της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων 2005/103.

Δυστυχώς, η Τουρκία δεν επέδειξε τον απαιτούμενο σεβασμό ούτε στη απόφαση του ΕΔΑΔ της 10^{ης} Μαΐου 2001, ούτε στο ενδιάμεσο ψήφισμα της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης και συνεχίζει μέχρι σήμερα να παραβιάζει ασύστολα τα ανθρώπινα δικαιώματα των νόμιμων κατοίκων της Κύπρου.

2.2. Υπόθεση Λοϊζίδου κατά Τουρκίας

2.2.1. Το ιστορικό

Η Τιτίνα Λοϊζίδου γεννήθηκε στη Κυρήνεια . Το 1972 παντρεύτηκε και εγκαταστάθηκε με τον σύζυγο της στη Λευκωσία. Ήταν ιδιοκτήτρια δέκα οικοπέδων στη Κυρήνεια και σε ένα από αυτά, ήδη πριν από την τουρκική εισβολή και κατοχή, είχαν ξεκινήσει εργασίες για την οικοδόμηση διαμερισμάτων. Η ίδια είχε συμφωνήσει με τον εργολάβο να λάβει ως αντιπαροχή για την αξία του οικοπέδου ένα από τα υπό κατασκευήν οικοπέδα, έκτασης 100 τ.μ. Στις 19 Μαρτίου 1989 συμμετείχε σε πορεία προς τα κατεχόμενα που είχε οργανώσει η γυναικεία κίνηση «Γυναίκες για την επιστροφή» . Η Τ. Λοϊζίδου και μια ομάδα 50 γυναικών πέρασαν το φυλάκιο των Ηνωμένων Εθνών στη περιοχή της πόλης Λύμπια και μπήκαν στο περίβολο του Ναού του Τιμίου Σταυρού, όπου και τις συνέλαβε η τουρκοκυπριακή ψευδοαστυνομία, η οποία και τις απελευθέρωσε μετά από περίπου 10 ώρες.

Στις 22 Ιουλίου 1989 η Τ. Λοϊζίδου υπέβαλε προσφυγή κατά της Τουρκίας για σειρά παραβιάσεων της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την έκθεση της οποίας (Ιούλιος 1993) η κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας, μετά την παρέλευση της τρίμηνης προθεσμίας που ορίζει η σύμβαση, παρέπεμψε στο ΕΔΑΔ.

Το επίδικο αντικείμενο περιορίστηκε στο αίτημα να αποφανθεί το Δικαστήριο αν η αδυναμία της προσφεύγουσας να ασκήσει τα περιουσιακά της δικαιώματα στο κατεχόμενο τμήμα της Κύπρου, λόγω της παρουσίας των ενόπλων δυνάμεων της Τουρκίας, συνιστούσε παραβίαση του άρθρου 1 του πρώτου πρόσθετου Πρωτοκόλλου (δικαίωμα στη περιουσία) και του άρθρου 8 (προστασία ιδιωτικού βίου, οικογενειακού βίου, κατοικίας και αλληλογραφίας) της ΕΣΔΑ. Τα υπόλοιπα αιτήματα της προσφεύγουσας είτε είχαν απορριφθεί στο στάδιο της διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής Ανθρωπίνων δικαιωμάτων είτε δεν ενέπιπταν στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου. Ήδη από τις 22 Ιανουαρίου 1990 η Τουρκία είχε αποδεχτεί τη δικαιοδοσία του ΕΔΑΔ.

2.2.2. Η κρίση του Δικαστηρίου

Το Δικαστήριο απέρριψε τα προδικαστικά ζητήματα που είχε θέσει η Τουρκία, και συγκεκριμένα το επιχείρημα ότι η αποδοχή της Δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου υπόκειται, σύμφωνα με την σχετική δήλωση της Τουρκίας, σε εδαφικούς περιορισμούς και συνεπώς-εφόσον επρόκειτο περί υποτιθέμενων παραβιάσεων σε γεωγραφικές περιοχές πέραν της Τουρκικής επικράτειας-το Δικαστήριο ήταν αναρμόδιο. Απέρριψε επίσης το επιχείρημα περί χρονικής αναρμοδιότητας, το οποίο στηριζόταν επίσης στη παραπάνω δήλωση.

Στη συνέχεια το δικαστήριο ασχολήθηκε με την ουσία της υπόθεσης. Στο στάδιο αυτό κατέληξε σε σειρά αποφάσεων με βαρύνουσα πολιτική σημασία. Η

σημαντικότερη ήταν η απόρριψη των τουρκικών αιτιάσεων σχετικά με την αμφισβήτηση της νομιμοποίησης της κυβέρνησης της Κυπριακής Δημοκρατίας να εκπροσωπεί το σύνολο του Κυπριακού λαού. Επιβεβαίωσε έτσι την πάγια πρακτική του Συμβουλίου της Ευρώπης και των πολιτικών, οιοονεί δικαστικών και δικαστικών του οργάνων να αναγνωρίζουν, όπως άλλωστε και ολόκληρη η διεθνής κοινότητα, την κυβέρνηση της Λευκωσίας ως τη μόνη νόμιμη κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Επιβεβαίωσε παράλληλα την αρχή ότι η αναγνώριση της προσφεύγουσας κυβέρνησης από την άλλη διάδικο δεν αποτελεί προϋπόθεση προκειμένου να επιληφθεί το Δικαστήριο μιας ατομικής ή διακρατικής προσφυγής. Σε διαφορετική περίπτωση το σύστημα της ΕΣΔΑ θα εξουδετερωνόταν από την επίδραση της αναγνώρισης μεταξύ κυβερνήσεων και κρατών⁴⁷.

Το Δικαστήριο εξέτασε επίσης στο στάδιο αυτό τον ισχυρισμό της Τουρκίας ότι δεν μπορούσε να επιληφθεί γεγονότων που είχαν λάβει χώρα πριν από την κατάθεση της δήλωσης αποδοχής της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου (22.1.1990) και αποφάνθηκε ότι η παραβίαση των δικαιωμάτων της προσφεύγουσας ήταν συνεχής και, συνεπώς, ο ισχυρισμός της Τουρκικής κυβέρνησης δεν ευσταθούσε. Στο ίδιο στάδιο απέρριψε τους ισχυρισμούς της Τουρκίας ότι η προσφυγή της Λοϊζίδου ήταν καταχρηστική επειδή απέβλεπε στη ουσία να προκληθεί συζήτηση ενώπιον του Δικαστηρίου σχετικά με το καθεστώς της «Τούρκικης Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου» (ΤΔΒΚ), καθώς και ότι η διαδικασία αφορούσε πράξεις ή παραλείψεις της ΤΔΒΚ, δηλαδή ενός ανεξάρτητου κράτους που δεν ήταν συμβαλλόμενο μέρος της σύμβασης. Στη συνέχεια αποφάνθηκε ότι η ευθύνη της Τουρκίας ως συμβαλλόμενου μέρους μπορεί να προκύψει εάν «συνέπεια στρατιωτικής δράσης-νόμιμης ή παράνομης- ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο επί εδάφους πέραν των ορίων της επικράτειας του»⁴⁸.

Στη συνέχεια το Δικαστήριο με 11 ψήφους έναντι 6 αποφάνθηκε ότι η άρνηση πρόσβασης στη περιουσία της προσφεύγουσας συνιστούσε παραβίαση του άρθρου 1 του πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, ενώ αντίθετα απέρριψε ομόφωνα τον ισχυρισμό της Λοϊζίδου ότι είχε παραβιασθεί το άρθρο 8 (προστασία της κατοικίας), εφόσον η Λοϊζίδου ποτέ δεν εγκαταστάθηκε στο διαμέρισμά που είχε συμφωνήσει με τον εργολάβο να λάβει ως αντιπαροχή το οικόπεδο της.

Με νεότερη απόφαση του που εκδόθηκε στις 28 Ιουλίου 1998 το Δικαστήριο, σύμφωνα με το άρθρο 50 της ΕΣΔΑ, επιδίκασε στη προσφεύγουσα 300.000 κυπριακές λίρες ως αποζημίωση για τη ζημιά που υπέστη από τη στέρηση της περιουσίας της και μικρότερα ποσά για παρεμφερείς αιτίες, ενώ προέβλεπε πως μετά την παρέλευση τριμήνου δικαιούταν τόκο 8% ετησίως και μέχρι την τελική και πλήρη εξόφληση της οφειλής.

Επισημαίνεται ότι η απόφαση του ΕΔΑΔ, με αφορμή την ατομική προσφυγή που άσκησε η Τιτίνα Λοϊζίδου αναφορικά με την παραβίαση του δικαιώματος στη απόλαυση της περιουσίας της, επιβεβαιώθηκε με τον πλέον πανηγυρικό τρόπο στη απόφαση του ίδιου του Δικαστηρίου στη διακρατική προσφυγή «Κύπρος κατά

⁴⁷ Χρ. Ροζάκης, «Οι Νομικές Διαστάσεις της Υπόθεσης Λοϊζίδου κατά Τουρκίας», Επετηρίδα Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων 2000 (Αθήνα : εκδ. Ι. Σιδέρης, 2000), σελ 145-154

⁴⁸ European Court of Human Rights, “Case of Loizidou v. Turkey” (18.12.1996), σελ. 17.

Τουρκίας» (10 Μαΐου 2001, Προσφυγή αριθμ. 25781/94)⁴⁹. Η απόφαση αυτή είναι ασφαλώς πολύ ευρύτερη και γίνεται δεκτό ότι στη περίπτωση των εκτοπισμένων από το κατεχόμενο τμήμα της Κύπρου παραβιάστηκε όχι μόνο το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, αλλά τόσο το άρθρο 8 (προστασία της Ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, κατοικίας και αλληλογραφίας) όσο και το άρθρο 13 (δικαίωμα στην άσκηση αποτελεσματικών ένδικων μέσων) της ΕΣΔΑ. Η ίδια απόφαση διαπιστώνει 11 ακόμη παραβάσεις της ΕΣΔΑ από την Τουρκία, όσο αφορά τους αγνοούμενους της εισβολής του 1974 και τους συγγενείς τους, τους εγκλωβισμένους ελληνοκύπριους της υπό τουρκική κατοχή Καρπασίας, αλλά και τους Τουρκοκύπριους που κατοικούν στο κατεχόμενο τμήμα της Κύπρου (παραβίαση του άρθρου 6 περί δικαιώματος σε δίκαιη νίκη) λόγω της πρακτικής του «Ψευδοκράτους» να καθιστά με «νομοθετικές πράξεις» τα στρατοδικεία αρμόδια για την εκδίκαση υποθέσεων που αφορούν πολίτες.

Η απόφαση του ΕΔΑΔ στη υπόθεση Λοϊζίδου, παρά το γεγονός ότι εκδόθηκε έπειτα από ατομική προσφυγή, είχε σαφείς πολιτικές συνέπειες επί της πορείας του Κυπριακού. Κατ' αρχήν η υποχρέωση συμμόρφωσης δεν εξαντλείται στη καταβολή αποζημίωσης, αλλά περιλαμβάνει την λήψη ατομικών μέτρων, δηλαδή την αποκατάσταση της προσφεύγουσας με τη διασφάλιση σε αυτή πλήρους και ανεμπόδιστης πρόσβασης στη περιουσία της στα κατεχόμενα. Επίσης περιλαμβάνει τη λήψη γενικών μέτρων, ώστε να μην επαναληφθούν στο μέλλον ανάλογες παραβιάσεις. Τυχόν υλοποίηση της τελευταίας αυτής υποχρέωσης θα αποκαθιστούσε το σύνολο των εκτοπισμένων, Ελληνοκύπριων και Τουρκοκύπριων, στα περιουσιακά τους δικαιώματα. Πέραν αυτού, ως δεδουλευμένο, η απόφαση άνοιγε το δρόμο για ανάλογες προσφυγές που και χωρίς τη λήψη ειδικών και γενικών μέτρων απειλούσαν να βαρύνουν την Τουρκία με δυσβάστακτες οικονομικές υποχρεώσεις αποζημίωσης. Παράλληλα, η επιβεβαίωση της πλήρους εφαρμογής στη περίπτωση της Κύπρου των βασικών αρχών της ευρωπαϊκής έννομης τάξης έθετε σαφή πλαίσια για τη λύση του Κυπριακού, συμβατά με τους κανόνες λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της Ευρώπης⁵⁰.

Ήταν λοιπόν εύλογη η έντονη Τουρκική αντίδραση, η οποία ωστόσο, αντίθετα με ότι θα συνέβαινε στο πλαίσιο πολυμερούς διπλωματίας καθαρά πολιτικού περιεχομένου, έπρεπε να τηρεί κάποια στοιχειώδη έστω προσχήματα ώστε να αποφύγει την πλήρη απομόνωση. Αντικειμενικός στόχος της Τουρκικής διπλωματίας στο στάδιο υλοποίησης μιας δικαστικής απόφασης την οποία δεν είχε κατορθώσει να αποτρέψει με την πρόταξη πολιτικής και, δευτερευόντως, νομικής επιχειρηματολογίας ήταν να την αντιμετωπίσει ως πολιτικό ζήτημα ή ως μια πολιτική δικαστική απόφαση που δεν μπορούσε να αντιμετωπισθεί όπως οι «συνήθεις» αποφάσεις του ΕΔΑΔ. Ελπίδα της Τουρκίας ήταν η πολιτική επιχειρηματολογία, που δεν είχε ευδοκιμήσει στο στάδιο της εκδίκασης της απόφασης, θα επηρέαζε αρκετά τους διπλωμάτες και τους πολιτικούς που έπρεπε να συμπράξουν στη υλοποίηση της, ώστε να κερδίσει όσο το δυνατό περισσότερο χρόνο και, αν ήταν δυνατό, να τεθεί εκτός

⁴⁹ European Court of Human Rights Press Release, Office of the Registrant. Judgment in the “Case of Cyprus v. Turkey”, Press Release αριθ. 341/10.52001 .

⁵⁰ Βλ. Στ. Περράκης, «Η Σημασία της Υπόθεσης Λοϊζίδου και οι Συνέπειες των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στη Διεθνή Δικαιοταξία» , Επετηρίδα του Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων 2000, σελ 169-180.

της «τακτικής» διαδικασίας υλοποίησης των αποφάσεων του ΕΔΑΔ, που προβλέπει το άρθρο 54 της Σύμβασης. Είναι δε γεγονός ότι η εύλογη απειρία των αντιπροσώπων των κρατών μελών του ΣτΕ στο χειρισμό μιας δικαστικής απόφασης τέτοιας πολιτικής βαρύτητας, σε συνδυασμό με τις συχνά αντιφατικές οδηγίες που τους διαβίβαζαν οι πρωτεύουσες τους, ανάλογα με το αν συντάκτης τους ήταν πολιτική διεύθυνση ή νομική υπηρεσία, διευκόλυναν την τακτική της Τουρκίας.

2.2.3. Η εφαρμογή της απόφασης

2.2.3.1 Η στάση των Κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης

Στο περιβάλλον του ΣτΕ, όπου τα μεγάλα πολιτικά προβλήματα της εποχής μόνο από αντανάκλαση βρίσκουν τη θέση τους στη ημερήσια διάταξη της επιτροπής Υπουργών/ΕΜΑ, η Υπόθεση Λοϊζίδου υπήρξε παράδοξο φαινόμενο. Αιφνιδίως, οι συνεδριάσεις για υποθέσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων της ΕΜΑ, απέκτησαν ηλεκτρισμένη ατμόσφαιρα, έγιναν χώρος έντονης πολιτικής αντιπαράθεσης, την οποία δύσκολα συγκάλυπτε η επιμονή των συμμετεχόντων στη νομική ορολογία και επιχειρηματολογία. Οι διατάξεις της σύμβασης ήταν σαφείς, η υποχρέωση συμμόρφωσης προς τις αποφάσεις του Δικαστηρίου απόλυτη και εδραία η αντίληψη πως η μη συμμόρφωση. Έστω και με μια απόφαση, θα οδηγούσε στη αποδυνάμωση και τελικά στη κατάρρευση του συστήματος.

Έτσι, κάθε μήνα και πολλές φορές σε συντομότερο διάστημα η συζήτηση περί της υλοποίησης της απόφασης για την υπόθεση Λοϊζίδου άρχισε να προσλαμβάνει χαρακτήρα ειδικής τελετουργίας. Στην αρχή αραιά και που και στη συνέχεια όλο και συχνότερα αρκετοί από τους επικεφαλής των ΜΑ πρέσβεις λάμβαναν μέρος στη σχετική συζήτηση. Μετά από κάποιο χρονικό διάστημα οι συνεδριάσεις αυτές απέκτησαν σύνθεση τακτικής συνεδρίασης της ΕΜΑ με την συμμετοχή του συνόλου των πρέσβων, εκτός του Τούρκου πρέσβη που τη θέση του καταλάμβανε ο αναπληρωτής μόνιμος αντιπρόσωπος, συνοδευόμενος από την κα Ντ. Ακσάι, επικεφαλής της νομικής υπηρεσίας που μόνη η τουρκική μόνιμη αντιπροσωπία διέθετε στο Στρασβούργο για το χειρισμό των δεκάδων σοβαρών αποφάσεων που την αφορούσαν.

Αξίζει πάντως, να μελετήσουμε την στάση που κράτησαν τα μέλη του ΣτΕ μέσα από την εμπειρία του Δ. Κώνστα⁵¹ ως αντιπρόσωπου της ελληνικής πλευράς στο Στρασβούργο την περίοδο 1997-1999, για να αποκτήσουμε μια καλύτερη εικόνα ως προς τις συμμαχίες και τα συμφέροντα των κρατών μελών, και το ρόλο που διαδραματίζουν στις αποφάσεις που λαμβάνονται στο ΣτΕ.

Η επίσημη θέση του **Ηνωμένου Βασιλείου** ήταν η εφαρμογή της απόφασης του Δικαστηρίου, την οποία ωστόσο περιόριζε στη καταβολή χρηματικής αποζημίωσης και μόνο. Κατ' ιδίαν οι εκπρόσωποι του δήλωναν ότι οποιαδήποτε συζήτηση για αποκατάσταση της Τ. Λοϊζίδου στη περιουσία της και για γενικά μέτρα που θα απέτρεπαν την παραβίαση περιουσιακών δικαιωμάτων άλλων Κύπριων πολιτών ήταν άκαιρη και θα απέβαινε αντιπαραγωγική. Κύριο μέλημα του Η.Β.,

⁵¹ Βλ. Δ. Κώνστα, «Διπλωματία και Πολιτική : Η υπόθεση Οτσαλάν, η κρίση στη Γιουγκοσλαβία, η Υπόθεση Λοϊζίδου», εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2002 σελ 257-271

χώρας με μακρύ και βεβαρημένο παρελθόν στο Κυπριακό, αλλά και μ' έντονη εμπλοκή σε όλες τις προσπάθειες που αναλαμβάνονταν για την επίλυση του, ήταν η «περιπλοκή» του Στρασβούργου να μην επηρεάσει αρνητικά αυτές τις προσπάθειες.

Γαλλία: Ο Jacques Warin, ΜΑ της Γαλλίας, δεν είχε διστάσει να διαπιστώσει δημόσια ότι η Τουρκία δεν έχει αρνηθεί να συμμορφωθεί με την απόφαση του Δικαστηρίου στη Υπόθεση Λοϊζίδου! Όταν οι ελληνικές και Κυπριακές πιέσεις προς τις αρμόδιες διευθύνσεις του Quai d'Orsay άρχισαν να γίνονται φορτικότερες, ο Γάλλος ΜΑ μείωσε τον υπερβάλλοντα ζήλο του, χωρίς να μεταβάλει τη στάση του στις εκτός συνεδριάσεων συνεννοήσεις. Πεποίθηση της Γαλλικής ΜΑ φαινόταν να ήταν ότι η παραπομπή της εκτέλεσης (δηλαδή απλώς της πληρωμής!) στις καλένδες δεν συνιστά ουσιαστικό κλονισμό των θέσεων του ΣτΕ και του ΕΔΑΔ, εφόσον διασωθούν οι τύποι και ότι προέχει πάντοτε η χρήση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την υποστήριξη των προσπαθειών που καταβάλλει η Άγκυρα προς την κατεύθυνση του εκδημοκρατισμού και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ιταλία: Στις δύσκολες για την Τουρκία ώρες η Ιταλία θα πρωτοστατούσε υπέρ οποιασδήποτε αναβολής σε κάθε φάση του ζητήματος. Κυρίαρχη αντίληψη στην Ιταλική ΜΑ ήταν ότι η απόφαση είναι ανεφάρμοστη και συνεπώς η εύσχημη παραπομπή του θέματος της υλοποίησης σε μακροχρόνιες διαδικασίες αποτελούσε την ενδεδειγμένη λύση. Σε γενικές γραμμές η Ιταλία ήταν από τα αρνητικότερα κράτη-μέλη ως προς την υλοποίηση της απόφασης Λοϊζίδου.

Γερμανία: Από την ομάδα των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων η Γερμανία τηρούσε την ευνοϊκότερη στάση στο ζήτημα της υλοποίησης της απόφασης του ΕΔΑΔ. Για τη γερμανική ΜΑ η υλοποίηση αυτή, δίχως επ' αόριστον αναβολές, συνιστούσε πολιτική στοιχειώδους προστασίας του θεσμικού πλαισίου του ΣτΕ.

Η **Νορβηγία, η Φιλανδία, η Σουηδία και η Ισλανδία** πρωτοστάτησαν στη προσπάθεια να καταβληθεί το ταχύτερο δυνατό η αποζημίωση και να υπάρξει συζήτηση και για τις λοιπές παραμέτρους της απόφασης. Στη ομάδα αυτή των βορείων χωρών συμμετείχε, πλην της Δανίας, και η Εσθονία. Πεποίθηση των Χωρών αυτών ήταν ότι η απόφαση του ΕΔΑΔ ρυθμίζει εκ των πραγμάτων μια παράμετρο του Κυπριακού προβλήματος και δεν μπορεί να αγνοηθεί κατά τις πολιτικές διαπραγματεύσεις.

Αποψη της **Δανίας** ήταν ότι η απόφαση του ΕΔΑΔ στη εν λόγω υπόθεση όφειλε να εφαρμοσθεί για λόγους κύρους και αξιοπιστίας του συστήματος. Όμως, σε αντίθεση με τα λοιπά μέλη της ομάδας των βορείων χωρών, εννοούσε ως υλοποίηση κυρίως την καταβολή αποζημίωσης, ενώ επιδείκνυε γενναιοδωρία έναντι των αιτημάτων της Τουρκίας και των φίλων της σε ότι αφορούσε την πίστωση χρόνου. Αξιοσημείωτο είναι ότι η στάση αυτή δεν περιοριζόταν στη περίπτωση Λοϊζίδου, αλλά και στην εφαρμογή των λοιπών κατά της Τουρκίας αποφάσεων του ΕΔΑΔ.

Ολλανδία, Πορτογαλία, Λουξεμβούργο: Οι τρεις αυτές χώρες από τις πρώτες συνεδριάσεις είχαν λάβει σαφή και κατηγορηματική στάση ως προς την ανάγκη υλοποίησης της απόφασης, τουλάχιστον ως προς την καταβολή αποζημίωσης. Δεν απέρριπταν περαιτέρω συζήτηση για συμμόρφωση της Τουρκίας με ατομικά και γενικά μετρά, χωρίς πάντως να θεωρούν ότι θα κατέληγε σε συγκεκριμένα

αποτελέσματα. Βαθύτερη αντίληψη τους ήταν ότι το ζήτημα της εφαρμογής της απόφασης ουσιαστικά παρέπεμπε στη πολιτική επίλυση του Κυπριακού και έδειχναν να δέχονται ότι η υλοποίηση της απόφασης για την εν λόγω υπόθεση θα επηρέαζε θετικά την πολιτική διαπραγμάτευση.

Βέλγιο, Ισπανία: Η ΜΑ του Βελγίου είχε ταχθεί αναφανδόν υπέρ της ανάγκης υλοποίησης όλων των αποφάσεων του ΕΔΑΔ, περιλαμβανομένης ασφαλώς και εκείνης στη υπόθεση Λοϊζίδου. Όσο αφορά την Ισπανία, επίσημη της θέση ήταν ότι στη υπόθεση Λοϊζίδου δεν υφίσταται περιθώριο εξαιρέσεων ως προς την καταβολή της επιδικασθείσας αποζημίωσης στις συνεδριάσεις της ΕΜΑ. Παρ' όλα αυτά, όχι μόνο απέφευγε συστηματικά ν' ασκήσει πίεση ή να αναλάβει πρωτοβουλία που θα έφερνε σε δύσκολη θέση την τουρκική ΜΑ, αλλά αντίθετα έτεινε να λαμβάνει τοις μετρητοίς τις δικαιολογίες της και να πρωτοστατεί στη παροχή χρονικών διευκολύνσεων. Βαθύτερη πεποίθηση της ισπανικής ΜΑ ήταν ότι, εφόσον η Τουρκία για σοβαρούς πολιτικούς λόγους δεν επιθυμεί να εκτελέσει την απόφαση, πρέπει να μεθοδεύει ένα πειστικό πρόσχημα οιονεί εφαρμογής της, προκειμένου να υπάρξει η μικρότερη δυνατή φθορά των θεσμών του ΣτΕ. Να αναφερθεί ότι στη συνεδρίαση που έγινε τον Οκτώβρη του 1999 η Ισπανία τήρησε άψογη στάση για άγνωστους λόγους (φοβούμενη ίσως ότι η ελληνική κυβέρνηση δεν θα κατέβαλλε ένα μεγάλο ποσό στην πρώην βασιλική οικογένεια, μετά από απόφαση του ΕΔΑΔ) .

Μάλτα, Άγιος Μαρίνος, Ανδόρα, Λιχτενστάιν: Οι χώρες αυτές είχαν ταχθεί υπέρ των θέσεων της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Αυστρία: Σαφής ήταν η θέση της αυστριακής ΜΑ να εφαρμοσθεί η απόφαση του ΕΔΑΔ, να καταβληθεί άμεσα η χρηματική αποζημίωση και να εξετάσει η ΕΜΑ τη λήψη ατομικών και γενικών μέτρων. Στις σχετικές συζητήσεις η αυστριακή ΜΑ πρωτοστατούσε με πειστική επιχειρηματολογία και ευφυείς διαδικαστικές προτάσεις.

Ιρλανδία: Ενόψει της ανάληψης της προεδρίας του ΣτΕ (θα διαδεχόταν την Ισλανδία), η Ιρλανδία είχε αναπτύξει πρωτοβουλία αποκατάστασης διαλόγου της ΕΜΑ με την τουρκική κυβέρνηση, προτείνοντας την αποστολή επιστολής εκ μέρους του προεδρεύοντος και πιέζοντας στη συνέχεια για την έγκαιρη λήψη απάντησης, πριν από την επικείμενη ολομέλεια της κοινοβουλευτικής Συνέλευσης.

Λετονία, Λιθουανία: Οι δύο αυτές χώρες τηρούσαν συγκρατημένη στάση, αποφεύγοντας τις δημόσιες τοποθετήσεις ή τις δημόσιες αντιπαραθέσεις με την τουρκική ΜΑ. Όπως οι Σκανδιναβικές χώρες, έτσι και οι βαλτικές έδειχναν να επιθυμούν να διαδραματίσει το ΕΔΑΔ πρωτεύοντα ρόλο στη ρύθμιση με δικαστικές αποφάσεις πολιτικών θεμάτων που άπτονται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η **Ρωσία** υποστήριξε τις θέσεις της Κύπρου. Όσο αφορά την **Ουκρανία** είχε συνδράμει με ζήλο την τουρκική ΜΑ στις παρελκυστικές τακτικές της, ενώ θετικότερη υπέρ των ελληνικών θέσεων στάση της Ουκρανίας υπήρξε η σιωπή!

Πλήρης ασάφεια θέσεων και ενεργειών θα χαρακτήριζε τη θέση της **Αλβανίας**, με σαφή πάντως τάση διευκόλυνσης των προσπαθειών της Τουρκικής ΜΑ να κερδίζει χρόνο. Η **Βουλγαρία** κράτησε μια υποτονική στάση και απροθυμία υποστήριξης ακόμη και διαδικαστικών αιτημάτων της κυπριακής και της ελληνικής πλευράς. Σιγή ιχθύος κράτησε η **ΠΓΔΜ** ενώ η **Ρουμανική** ΜΑ είχε ταχθεί υπέρ της

εφαρμογής της απόφασης και μάλιστα είχε ζητήσει δημόσια την επιτάχυνση της διαδικασίας χωρίς αυτό να την εμποδίσει να συναινέσει στη παροχή πρόσθετης πίστωσης χρόνου όταν η τουρκική ΜΑ υπέβαλλε σχετικό αίτημα. Η Μολδαβία, με την παρακίνηση της Ρωσίας, αντιμετώπισε πολύ θετικά τη διεκδίκηση της Τ. Λοϊζίδου να έχει ελεύθερη πρόσβαση στη περιουσία της.

Σλοβενία, Κροατία, Σλοβακία, Τσεχία: Χαρακτηριστικό της στάσης και των τεσσάρων αυτών μελών του ΣτΕ ήταν η σταθερή υποστήριξη τους στη υλοποίηση της απόφασης μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα, στάση που εξέφρασαν και με δημόσιες τοποθετήσεις σε όλες τις κρίσιμες για την εν λόγω υπόθεση συνεδριάσεις της ΕΜΑ.

Η ΜΑ της **Ελβετίας** είχε ταχθεί χωρίς ενδοιασμούς υπέρ της ανάγκης εφαρμογής της απόφασης σε σύντομο χρονικό διάστημα, ενώ δεν θεωρούσε αδιανόητη ή αντιπαραγωγική και τη συζήτηση περί ατομικών και γενικών μέτρων.

Θέση της **Πολωνίας** και της **Ουγγαρίας** ήταν η εφαρμογή της απόφασης, δίχως όμως προσδιορισμό συγκεκριμένου χρονικού πλαισίου. Η **Γεωργία** απόφευγε να τοποθετηθεί δημόσια και προτιμούσε τη διατήρηση των στενών σχέσεων της με την Άγκυρα.

2.2.3.2. Η εξέλιξη της απόφασης: Μάρτιος 1997-Δεκέμβριος 1999.

Το έργο της Κυπριακής αντιπροσωπίας παρουσίαζε πολλές δυσκολίες. Κατ' αρχάς, τον πρώτο λόγο στο χειρισμό της υπόθεσης είχε η Κυπριακή Δημοκρατία και η ΜΑ αντιπροσωπεία της στο Στρασβούργο σε συνδυασμό με το Κυπριακό Υπουργείο Εξωτερικών και τις οδηγίες που εξέδιδε τόσο το ίδιο το Υπουργείο όσο και ο γενικός εισαγγελέας της Δημοκρατίας Αλ. Μαρκίδης, που είχε την γενική εποπτεία του Θέματος. Σημαντικότατο ρόλο έπαιξε βεβαίως και ο δικηγόρος της Λοϊζίδου Αχιλλέας Δημητριάδης ενώ καταλυτική ήταν και η στήριξη της Ελληνικής πλευράς, με τη παρουσία του Δ. Κώνστα ως αντιπροσώπου της Ελλάδας στο Συμβούλιο, του Στ. Περράκη ως γραμματέα Ευρωπαϊκών υποθέσεων αλλά και την παρουσία της κα Μαρίας Τελαλιάν στέλεχος της Ειδικής Νομικής υπηρεσίας του ΥΠΕΞ.

Το μεγάλο όμως πλεονέκτημα για την άσκηση αποτελεσματικής πολιτικής στη εν λόγω υπόθεση ήταν ο ΥΦΥΠΕΞ αρχικά και ΑΝΥΠΕΞ στη συνέχεια Γιάννος Κρανιδιώτης, όπως εύστοχα παρατηρεί ο Δ.Κώνστας στο βιβλίο του «Διπλωματία και Πολιτική». Ο Κρανιδιώτης αντιλαμβανόταν ως Κύπριος, Έλληνας και Ευρωπαίος πολιτικός ότι η υπόθεση αυτή αποτελούσε σταθμό για την προσπάθεια εξευρωπαϊσμού του Κυπριακού και επιπρόσθετα ότι, εάν η Τουρκία επιτύγχανε να αντιμετωπισθεί η υπόθεση ως μια *sui generis* δικαστική απόφαση ιδιαίτερης πολιτικής βαρύτητας και, συνεπώς, διαφορετική από τις λοιπές αποφάσεις του ΕΔΑΔ, θα είχε δεχθεί σοβαρό πλήγμα μια μακρά προσπάθεια, η οποία αποσκοπούσε να αντιμετωπισθεί το Κυπριακό ως ζήτημα ευρωπαϊκής νομιμότητας.

Αρχικά η ΕΜΑ συζήτησε για πρώτη φορά την Υπόθεση Λοϊζίδου στις 6 Μαρτίου 1997 και ακολούθησαν πολλές συνεδριάσεις των ΜΑ του Συμβουλίου για την εν λόγω υπόθεση. Στις 28.7.1998 εκδόθηκε απόφαση του ΕΔΑΔ για το ύψος της αποζημίωσης και όπως ήταν φυσικό η προσοχή όλων στράφηκε στο ζήτημα αυτό και

αν η Τουρκία θα καταβάλει ή όχι την αποζημίωση. Η ανακοίνωση της απόφασης προκάλεσε ενθουσιώδεις αντιδράσεις στη Λευκωσία αλλά ενθάρρυνε και δεκάδες Κύπριους με παρεμφερείς υποθέσεις να υποβάλλουν προσφυγές γεγονός όμως λειτούργησε αρνητικά διότι ενίσχυε την πολιτική επιχειρηματολογία της Τουρκίας ότι οι Κύπριοι «πάνε να λύσουν το Κυπριακό μέσω του Δικαστηρίου του Στρασβούργου», με αποτέλεσμα δύο μέρες αργότερα το Τούρκικο ΥΠΕΞ να εκδώσει ανακοίνωση με την οποία επαναλάμβανε την επιχειρηματολογία για την αντίκρουση της προσφυγής που χρησιμοποιήθηκε ενώπιον του Δικαστηρίου και υπογραμμίζονταν ότι η υπόθεση αποτελεί μια μόνο περίπτωση ενός γενικού προβλήματος, εκείνου των ιδιοκτησιών, που πρέπει «να επιλυθεί μόνο μεταξύ των δύο κρατών στη Κύπρο» ενώ κατέληγε με παροιμιώδη ωμότητα στην ακροτελεύτια διατύπωση : « *Η Τουρκία θεωρεί ότι το δικαστήριο στερείται της ικανότητας εφαρμογής και εκπλήρωσης των δύο αποφάσεων σχετικά με την κα Λοϊζίδου*».

Το καθεστώς Ντεκτάς υποδέχεται την απόφαση του ΕΔΑΔ ως «*μια προκατειλημμένη πολιτική απόφαση, η οποία καταφέρει πλήγμα στα ανθρώπινα δικαιώματα*» ενώ παγώνει τις συζητήσεις για το Κυπριακό ως αντίποινα και θέτει τον όρο ότι εάν δεν ακυρωθεί η απόφαση δεν τίθεται το ζήτημα οποιασδήποτε συζήτησης για «*δίζωνικότητα*». Επιπλέον με την εν λόγω δήλωση η τουρκοκυπριακή πλευρά προσθέτει και ένα επιπλέον όρο σε εκείνους που έθετε για να επαναρχίσουν οι συνομιλίες και οι οποίοι ήταν : αναγνώριση του Ψευδοκράτους, αποδοχή ότι η λύση θα είναι στη βάση δύο κρατών, άρση του «εμπάργκο» σε βάρος τουρκοκυπριακών προϊόντων, ακύρωση της παραγγελίας των S-300 και εγκατάλειψη της ενταξιακής πορείας.

Το ελληνικό ΥΠΕΞ δεν μένει αμέτοχο και την αμέσως επόμενη μέρα (31.7.1998) εκδίδει ανακοίνωση με την οποία αναφερόταν ότι η επιμονή της Τουρκίας στη δήλωση της περί μη εκτέλεσης της απόφασης θα τη θέσει «*εκτός ευρωπαϊκής σκηνής*». Ορθά επίσης παρατηρούσε ότι οι αποφάσεις του ΕΔΑΔ δεν είναι “*a la carte*”, ώστε να επιλέγει ο ενδιαφερόμενος ποια τον συμφέρει και να την εκτελεί, ενώ να αδιαφορεί για εκείνη που δεν του είναι αρεστή.

Αρχές Σεπτεμβρίου 1998, το τουρκικό ΥΠΕΞ εκδίδει ένα εξασέλιδο υπόμνημα με το οποίο η Τουρκική κυβέρνηση «*απαντούσε*» στη απόφαση του ΕΔΑΔ επαναλαμβάνοντας για πολλοστή φορά την επιχειρηματολογία της για το ανεφάρμοστο της απόφασης, ενώ προσπάθησε να προκαλέσει ανησυχία στα κράτη μέλη του ΣτΕ σχετικά με τις συνέπειες της απόφασης για το ενδεχόμενο «*τσουνάμι προσφυγών*» που θα υποβάλλονταν στο ΕΔΑΔ από ανθρώπους που ξεριζώθηκαν στους Βαλκανικούς πολέμους, τον Α' και Β' παγκόσμιο πόλεμο, τους πολέμους στη Βοσνία, στην Κροατία, στη Τσετσενία ή στο Αζερμπαϊτζάν. Στο τέλος του υπομνήματος κατέληγε ως εξής : «*Η Τουρκία βρίσκεται σε αδυναμία να εκτελέσει την απόφαση Λοϊζίδου, η οποία υπεκφεύγει της οριοθετημένης δικαιοδοσίας του δικαστηρίου. Η Τουρκία είναι πεπεισμένη ότι η υλοποίηση της απόφασης θα υπονομεύσει και τις τελευταίες πιθανότητες επεξεργασίας μιας αποδεκτής διευθέτησης του Κυπριακού Προβλήματος. (...) Η Τουρκία αναμένει όπως η Επιτροπή Υπουργών, κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων που τις εκχωρεί το Άρθρο 54 της σύμβασης, λάβει υπόψη, ως το πολιτικό σώμα του Συμβουλίου της Ευρώπης, τα επιχειρήματα που περιέχει αυτό το υπόμνημα και τις σοβαρές πολιτικές συνέπειες που θα ακολουθήσουν τυχόν υλοποίηση της απόφασης*».

Το υπόμνημα αυτό ήταν προάγγελος των σκληρών διπλωματικών μαχών που θα ακολουθούσαν στις συνεδριάσεις της ΕΜΑ, μεταξύ της ελληνοκυπριακής και της Τούρκικης πλευράς και της επιμονής της τελευταίας να συζητηθεί σημείο της έκθεσης της Επιτροπής Ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αφορούσε την παραβίαση του άρθρου 5, παρά το γεγονός ότι η Λοϊζίδου είχε ήδη παραιτηθεί των αιτημάτων της για παραβίαση των άρθρων 3,5 και 8 της ΕΣΔΑ. Προφανής σκοπός του αιτήματος ήταν να προβληθεί η νομιμοποίηση θεσμών και διαδικασιών της Τουρκοκυπριακής Δημοκρατίας Βόρειας Κύπρου. Να σημειωθεί ότι πλην της Τουρκίας, κανένα άλλο κράτος δεν ετάχθη υπέρ της μη εκτελέσεως της απόφασης και το γενικό κλίμα ήταν επικριτικό για την Άγκυρα. Ανησυχητικό πάντως ήταν το γεγονός ήταν ότι ελάχιστες ΜΑ αποδοκίμασαν την Τουρκική στάση ή έστω ετάχθησαν δημόσια υπέρ της αρχής του σεβασμού των αποφάσεων του Δικαστηρίου.

Στη συζήτηση της 18^{ης} του Δεκέμβρη του 1998 και στο πλαίσιο της διαδικασίας του Άρθρου 54 η Τουρκία εξήγησε ότι «αδυνατεί να εφαρμόσει» την απόφαση του Δικαστηρίου, αντιπρότεινε συνολική επίλυση του θέματος των εκατέρωθεν περιουσιών υπό την αιγίδα του ΟΗΕ και τη σύσταση για το σκοπό αυτό ειδικής επιτροπής για την εξέταση των περιουσιακών διεκδικήσεων Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων (ιδέα Ντενκτάς). Επέσεισε επίσης τον κίνδυνο να κατακλεισθεί η ΕΜΑ από αποφάσεις ανάλογες προς εκείνη της Λοϊζίδου. Η παρέμβαση του Δ. Κώνστα ΜΑ της Ελλάδας ήταν άμεση, αναφέροντας ότι η επίκληση πολιτικών λόγων για τη μη εκτέλεση θα οδηγούσε σε κατάρρευση του όλου συστήματος και πρόσθεσε ότι εάν και η προσφεύγουσα γνώριζε ότι τα Ηνωμένα Έθνη ασχολούνται με την επίλυση του Κυπριακού, προτίμησε το μηχανισμό του ΕΔΑΔ ως καταλληλότερο για την άμεση προστασία των δικαιωμάτων της που παραβιάζονται από το 1974 και εντεύθεν.

Επιπρόσθετα κείμενο οδηγίων του Κρανιδιώτη απεστάλη στις ελληνικές πρεσβείες στα κράτη μέλη του ΣτΕ με επίκεντρο προβληματισμού την τουρκική κίνηση να προβάλει πρόταση Ντενκτάς για σύσταση μεικτής ελληνοτουρκικής επιτροπής ως πρωτοβουλία συμμόρφωσης με την απόφαση του Δικαστηρίου.

Δύο βασικά επιχειρήματα πρότασε η ελληνική πλευρά στις συνεδριάσεις που ακολούθησαν. Πρώτον ήταν η εκδίωξη της Ελλάδας από το ΣτΕ λόγω μη τήρησης των αρχών του οργανισμού στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, επομένως μη τήρηση των εν λόγω αρχών από την Τουρκία έπρεπε να βάλει σε σκέψεις τα υπόλοιπα κράτη μέλη και δεύτερον οι προτάσεις Ντενκτάς δεν μπορούν να κατατεθούν, εφόσον ο συντάκτης τους φέρεται να εκπροσωπεί κρατική οντότητα που η διεθνής κοινότητα και το ΣτΕ δεν αναγνωρίζουν.

Από την άλλη πλευρά η Τουρκία ακολουθούσε μια τακτική κωλυσιεργίας απαιτώντας πίστωση χρόνου ενώ αρεσκόταν να επιδίδετε συχνά σε χιλιοειπωμένες διατυπώσεις του τύπου «δεν υπάρχει περίπτωση εκτέλεσης της απόφασης Λοϊζίδου».

Αξιοσημείωτη πάντως είναι η επιστολή⁵² που εστάλη από τον Ισλανδό ΥΠΕΞ Haldor Asgrimson (προεδρεύοντα του ΣτΕ) στις 22.6.1999 ως αντίδραση στις

⁵²Βλ. Πλήρες κείμενο σε Council of Europe, committee of ministers “454-1-Loizidou against Turkey. Judgments of December 18, 1996 and July 28, 1998. Application of Art. 54 of the ECHR” , Ministers’

τουρκικές προκλήσεις με αποτέλεσμα να δεχθεί τις έντονες επικρίσεις της Άγκυρας και την ικανοποίηση της Λευκωσίας. Το περιεχόμενο της επιστολής ανέφερε ρητά, πρώτον, την υποχρέωση της Τουρκίας να συμμορφωθεί με την απόφαση, δεύτερον, ότι δεν έχει δικαίωμα να διατυπώνει όρους, τρίτον, ότι η συμμόρφωση της είναι ανεξάρτητη από θέματα που τίγονται στον ΟΗΕ και τέλος, ότι από τα στοιχεία που θα παραθέσουν οι τουρκικές Αρχές θα εξαρτηθεί το αποτέλεσμα των διαβουλεύσεων για την έκδοση Interim Resolution.

Ακολούθησαν συνεδριάσεις με εντάσεις, τα διπλωματικά παιχνίδια της Τουρκίας να βρίσκουν υποστηρικτές πολλά κράτη μέλη, μεταξύ αυτών και το Ηνωμένο Βασίλειο, οι συνεδριάσεις έπαιρναν αναβολές ενώ η ελληνοκυπριακή πλευρά δεχόταν έντονη πίεση, με τα πρωτοσέλιδα της εποχής να αντικατοπτρίζουν την κατάσταση που επικρατούσε⁵³. Τα πρωτοσέλιδα εφημερίδων στη Κύπρο έκαναν λόγο για υπονόμευση της ελληνοκυπριακής πλευράς, με χαρακτηριστικό τίτλο αυτό του «Φιλελεύθερου» που είχε κεντρικό πρωτοσέλιδο με τίτλο «Αγγλική τορπίλη κατά της Κύπρου». Από την άλλη πλευρά, η Turkish Daily News της Άγκυρας δημοσίευσε άρθρο στο οποίο τονιζόταν ότι η Τουρκία δεν ορρωδεί προ πιέσεων ή απειλών και είναι έτοιμη να θυσιάσει τη θέση της στο ΣτΕ προκειμένου να διαφυλάξει τα συμφέροντα των Τουρκοκυπρίων, αλλά και τα δικά της συμφέροντα στη Κύπρο.

Μετά από πολλές διπλωματικές μάχες, αρκετές αναβολές της ψηφοφορίας της Interim Resolution και τις ελληνοτουρκικές σχέσεις να μην βρίσκονται στη καλύτερη τους κατάσταση φθάνουμε στη συνεδρίαση της **6^{ης} Οκτωβρίου 1999** όπου τέθηκε σε ψηφοφορία το κείμενο της Interim Resolution, το οποίο διαπίστωνε τη μη συμμόρφωση της Τουρκίας με την απόφαση του Δικαστηρίου και την καλούσε, χωρίς άλλα προσχήματα και υπεκφυγές, να την υλοποιήσει. Υπέρ της Resolution ψήφισαν 36 χώρες, κατά μόνο η Τουρκία, απείχε η Ουκρανία, ενώ απουσίαζαν από την αίθουσα η ΠΓΔΜ, η Γεωργία και το Λουξεμβούργο.

Σε Αθήνα, Λευκωσία και Άγκυρα κυβερνήσεις και ΜΜΕ υποδέχθηκαν την είδηση με διαφορετικά συναισθήματα. Στη Λευκωσία ο κυβερνητικός εκπρόσωπος Κ. Παπαπέτρου χαρακτήρισε το ψήφισμα σημαντικό βήμα προς την κατεύθυνση της εφαρμογής της δικαστικής απόφασης, τονίζοντας παράλληλα τη συμβολή του στη μελλοντική πορεία του Κυπριακού. Η «ΤΔΒΚ» εξέφρασε την ενόχληση της για το γεγονός ότι η απόφαση επικρίνει για τη μη συμμόρφωση την Τουρκία και όχι την «ΤΔΒΚ» ενώ κατηγορούσε το ΣτΕ ότι ενθαρρύνει την ελληνοκυπριακή πλευρά να καταστήσει ανενεργό μία ακόμη παράμετρο της διαπραγματευτικής διαδικασίας για το Κυπριακό. Το τουρκικό υπουργείο Εξωτερικών αντέδρασε μόλις στις 13.10.1999 με απάντηση του αναπληρωτή εκπροσώπου του τουρκικού ΥΠΕΞ σε σχετική υποβληθείσα ερώτηση ενώ υποστήριξε την ανακοίνωση που εξεδόθη από την «ΤΔΒΚ».

Deputies Notes on the Agenda, 682 Meeting, 6-7.10.1999, Notes (99) 854 (restricted 5.10.1999), σελ 17.

⁵³ Βλ. , π.χ , «Πραξικόπημα 5 ισχυρών στην Υπόθεση της Λοϊζίδου», Εφημερίδα τα «Τα Νέα» (29.9.1999)

Η απόφαση Λοϊζίδου ήταν σημαντική ενόψει των αποφάσεων της συνόδου κορυφής της Ε.Ε στο Ελσίνκι και των απαιτήσεων των τότε 15 κρατών μελών για την εκπλήρωση των κριτηρίων της Κοπεγχάγης. Ειδικότερα, η ρητή μνεία της δικαστικής οδού και του σεβασμού των διεθνών δικαστικών αποφάσεων καθιστούσε την συμμόρφωση της Άγκυρας προς τη συγκεκριμένη απόφαση κομβικό σημείο της προενταξιακής της πορείας. Υπό το πνεύμα αυτό βασική επιδίωξη αποτελούσε η διασφάλιση του βασικού κεκτημένου αυτής της απόφασης, δηλαδή της συμβίωσης και όχι του διαχωρισμού των δύο κοινοτήτων. Η ουσία λοιπόν της απόφασης διευκόλυνε την επίλυση του πολιτικού προβλήματος στη Κύπρο, με όρους συμβατούς προς το κοινοτικό κεκτημένο, που θα επέτρεπαν στο μέλλον στη Κύπρο να λειτουργήσει αποτελεσματικά ως κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Υπ' αυτή την έννοια η υλοποίηση της απόφασης όχι μόνο δεν έθετε εμπόδια στη διαδικασία διμερών διαπραγματεύσεων υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, αλλά τις συνέδεε με το μελλοντικό status της Κύπρου ως εταίρου της ενωμένης Ευρώπης.

Η ελληνική πλευρά όφειλε να αξιοποιήσει πλήρως όσα πέτυχε με την απόφαση, τα οποία δεν ήταν αμελητέα. Πρώτον, την απόρριψη της τουρκικής επιχειρηματολογίας ότι η εφαρμογή της απόφασης προσκρούει σε ένα διεθνές πολιτικό πρόβλημα και, συνεπώς, πρέπει να παραπεμφθεί στις καλένδες των πολιτικών διαπραγματεύσεων. Δεύτερον, τη ρητή απόρριψη της Άγκυρας ότι η καταβολή αποζημίωσης μπορεί να γίνει μόνο στο πλαίσιο συνολικής διευθέτησης όλων των περιουσιακών διαφορών στη Κύπρο που εκκρεμούσαν. Τρίτον, τη διαπίστωση ότι η μη καταβολή της αποζημίωσης συνιστά παραβίαση συμβατικής υποχρέωσης και κατά συνέπεια αποτελεί συμπεριφορά που περιγράφει το Άρθρο 3 του καταστατικού του ΣτΕ ως όρο αποπομπής από τον οργανισμό. Και τέταρτον, την ομόφωνη σχεδόν υιοθέτηση της σχετικής απόφασης (36 υπέρ και 3 αποχές) σε διάστημα σχεδόν ενός έτους, μετά την πάροδο τρίμηνης προθεσμίας από την έκδοση της δικαστικής απόφασης, από τη στιγμή που η Ελλάδα απειλήθηκε με την μεγαλύτερη δυνατή κύρωση στην υπόθεση STRAN και επομένως η ελληνική πλευρά είχε κάθε λόγο να διεκδικήσει στοιχειώδως ισότιμη μεταχείριση.

Γεγονός είναι ότι η υπόθεση Λοϊζίδου, ανεξάρτητα από τις εθνικές τις διαστάσεις, αντιπροσωπεύει μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που έχει αντιμετωπίσει μέχρι σήμερα το Συμβούλιο της Ευρώπης. Όπως είχε παρατηρήσει και ο κ. Imbert στη συνεδρίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων της ΕΜΑ του Ιουνίου του 2002, *«Η υπόθεση Λοϊζίδου έχει καταστεί διεθνώς ένα σύμβολο, αρκεί να ληφθεί υπόψη ότι ακόμα και Ιάπωνες δημοσιογράφοι υποβάλουν συναφή ερωτήματα στο αναπληρωτή γενικό γραμματέα»*.

2.2.3.3 Η εξέλιξη της υπόθεσης: Δεκέμβριος 2003

Στις 2 Δεκεμβρίου 2003, η Τουρκία εκτέλεσε την απόφαση του ΕΔΑΔ της 28^{ης} Ιουλίου 1998 στην υπόθεση Τιτίνας Λοϊζίδου κατά Τουρκίας, πληρώνοντας στη κυρία Λοϊζίδου τη δίκαιη ικανοποίηση που είχε επιδικάσει το Δικαστήριο⁵⁴. Η εκτέλεση της απόφασης έγινε μετά από 5 χρόνια απόλυτης περιφρόνησης από μέρους

⁵⁴ Βλ. Ιστοσελίδα Υπουργείο Εξωτερικών της Κύπρου (<http://www.mfa.gov.cy>), Διεθνείς Οργανισμοί και το Κυπριακό πρόβλημα.

της Τουρκίας προς τις αρχές και τις αξίες του Δικαστηρίου και της ΕΣΔΑ και μετά από την υιοθέτηση 4 ενδιάμεσων ψηφισμάτων (Interim Resolution) που καταδίκασαν την Τουρκία για την άρνηση της να συμμορφωθεί με την απόφαση του Δικαστηρίου.

Η καθυστερημένη συμμόρφωση της Τουρκίας με την απόφαση του 1998 στη εν λόγω υπόθεση είναι ιστορικής σημασίας για την Κύπρο, καθώς αποδεικνύει αδιαμφισβήτητα ότι η Τουρκία αποδέχεται την απόφαση του Δικαστηρίου, συγκεκριμένα ότι κυρία Λοϊζίδου, όπως και όλοι οι άλλοι ιδιοκτήτες που έχουν στερηθεί τις περιουσίες τους, εξακολουθούν να είναι «...οι νόμιμοι ιδιοκτήτες της γης...» και ότι η Τουρκία «στη πραγματικότητα ασκεί λεπτομερή έλεγχο σε εκείνο το τμήμα της νήσου(το κατεχόμενο)». Με άλλα λόγια, με τη συμμόρφωση της με την εν λόγω απόφαση, αποδέχεται την ευθύνη της για τη συνεχιζόμενη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όλων των Ελληνοκυπρίων, που είναι αποτέλεσμα εισβολής και κατοχής του 36,2% του εδάφους της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η εκτέλεση αυτή αποδεικνύει επίσης ότι η αποσχιστική οντότητα, που δημιουργήθηκε με τη βία των όπλων, είναι μια τοπική διοίκηση υποτελής στη Τουρκία.

Η εκτέλεση της απόφασης του ΕΔΑΔ του 1998 αντιπροσωπεύει, ωστόσο, μόνο την χρηματική πτυχή της εν λόγω υπόθεσης, καθώς η Τουρκία πρέπει ακόμα να συμμορφωθεί πλήρως με την απόφαση του Δικαστηρίου της 18^{ης} Δεκεμβρίου 1996 σχετικά με τα ατομικά και γενικά μέτρα, τα οποία πρέπει να εφαρμόσει, ώστε να ικανοποιήσει το δικαίωμα της κυρίας Λοϊζίδου να απολαμβάνει ειρηνικά την περιουσία της στη Κερύνεια.

2.2.4 Η Σημασία και οι διεθνικές διαστάσεις της Υπόθεσης Λοϊζίδου.

Από τη μία πλευρά, ήταν η πρώτη φορά που ένα διεθνές δικαστήριο αναγνώριζε ότι η Τουρκία είχε το συνολικό ουσιαστικά έλεγχο της βόρειας Κύπρου και από την άλλη, έδωσε την ευκαιρία σε Κύπριους να ζητήσουν αποζημίωση για τις καταστροφές των περιουσιών τους από το 1974 κι έκτοτε.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η ελληνοκύπρια αιτούσα είχε υπό ιδιοκτησία της περιοχή στη βόρεια πλευρά του νησιού κοντά στην «πράσινη γραμμή» και ισχυρίστηκε ότι οι τουρκικές δυνάμεις την είχαν εμποδίσει να επιστρέψει σε αυτή. Ισχυρίστηκε ότι η Τουρκία ήταν υπεύθυνη για τις συνεχείς παραβιάσεις του Άρθρου 1 του πρωτοκόλλου 1 και του Άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Ως εκ τούτου, σύμφωνα με την απόφαση του τμήματος μείζονος συνθέσεως του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην υπόθεση Λοϊζίδου όπου οι προεισγωγικές ενστάσεις του εναγόμενου κράτους λαμβάνοντας υπόψη μια υποτιθέμενη κακομεταχείριση, την εδαφική κυριότητα της αίτησης και τους εδαφικούς περιορισμούς που συνδέονται με τις διακηρύξεις των άρθρων 25 και 26 της Τουρκίας, τα οποία απορρίφθηκαν, το δικαστήριο του Στρασβούργου εξέδωσε τις οριστικές αποφάσεις του στις 18 Δεκέμβρη 1996.

Το δικαστήριο αποφάνθηκε με 11 ψήφους προς 6 ότι ο τουρκικός στρατός έχει τον «πλήρη ουσιαστικό έλεγχο του συγκεκριμένου μέρους του νησιού» και ότι τέτοιου είδους έλεγχος συνεπάγεται την ευθύνη της Τουρκίας για την πολιτική και τις

πράξεις της “ΤΔΒΚ⁵⁵”. Ως εκ τούτου, η άρνηση δικαιώματος εισόδου και η ακόλουθη απώλεια του ελέγχου της περιουσίας καταλογίστηκαν στην Τουρκία⁵⁶ τονίζοντας , επίσης, την παράβαση του Άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου 1⁵⁷.

Με μια μετέπειτα δικαστική απόφαση, το δικαστήριο καθόρισε τη χρηματική αποζημίωση που έπρεπε να εισπράξει η αιτούσα σε συμφωνία με το άρθρο 50 του ΕΔΑΔ. Πέρα από την τεράστιας σημασίας νομικό σύστημα του δικαστηρίου του Στρασβούργου, η απόφαση στην υπόθεση Λοϊζίδου αποτέλεσε το «πράσινο φως» για χιλιάδες άλλους Κύπριους να κινήσουν αγωγές για αποζημιώσεις για καταστροφές που υπέστησαν οι περιουσίες τους οι οποίες είτε δημεύθηκαν παράνομα και χωρίς νομική επικύρωση λόγω του καθεστώτος στο βορρά είτε η πρόσβαση τους σε αυτές απαγορεύτηκε.

Επιπροσθέτως, η Δημοκρατία της Κύπρου με τη σύμφωνη γνώμη του δικαστηρίου αρχειοθέτησε την τέταρτη ενδοκρατική έγγραφη αίτηση κατά της Τουρκίας⁵⁸ από το 1974. Όλες οι παραβιάσεις που έχουν βγει στο φως της δημοσιότητας από την κυβέρνηση του αιτούντος ουσιαστικά είχαν σχέση με την τύχη των ελληνοκύπριων αγνοουμένων, την παρέμβαση στην περιουσία και την ιδιοκτησία των εκτοπισμένων ελληνοκυπρίων , τις συνθήκες διαβίωσης των ελληνοκυπρίων εγκλωβισμένων στη χερσόνησο της Καρπασίας, τις υποτιθέμενες παραβιάσεις των δικαιωμάτων των τουρκοκυπρίων και της κοινότητας των τσιγγάνων στη βόρεια Κύπρο. Εν τέλει, η νόμιμη κυβέρνηση της Δημοκρατίας της Κύπρου στηριζόμενη στο άρθρο 32 παράγραφος 4 της ΕΣΔΑ εξέφρασε το παράπονο ότι η εφεσίβλητη αυτή κατάσταση είχε αποτύχει να βάλει ένα τέλος στις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έτσι όπως σημειώνονται στην Έκθεση της Επιτροπής το 1976⁵⁹.

Το τμήμα Μείζονος Συνθέσεως στη ετυμηγορία του στις 10 Μαΐου το 2001 μελέτησε προσεχτικά την υπόθεση Λοϊζίδου και αποφάσισε ομόφωνα ότι είχε τη δικαιοδοσία να εξετάσει τα προεισγωγικά θέματα που προέκυψαν από τα πρακτικά πριν την Επιτροπή⁶⁰ και ότι η Κύπρος μπορούσε επί της νομιμοποιήσεως να υποβάλλει αγωγή⁶¹ με 16 ψήφους προς 1 ότι όλα τα γεγονότα εμπίπτουν στη «δικαιοδοσία» της Τουρκίας εντός της σημασίας του Άρθρου 1 της ΕΣΔΑ κι έτσι

⁵⁵ Para. 56 of the Judgment

⁵⁶ Para. 57 of the Judgment

⁵⁷ Para. 64 of the Judgment

⁵⁸ Case Cyprus v. Turkey (Application No. 25781/94) (judgment 10 may 2001).

⁵⁹ The first (No. 6780/74) and second (No. 6950/75) applications were joined by the Commission and led to the adoption on 10 July 1976 of a report under former Article 31 of the Convention in which the Commission expressed the opinion that the respondent State had violated Articles 2, 3, 5, 8, 13 and 14 of the ECHR and Article 1 of Protocol No.1. on 20 January 1979 the Committee of Ministers of the Council of Europe adopted Resolution DH (79) 1 in which it expressed, inter alia, the conviction that “the enduring protection of human rights in Cyprus can only be brought about through the reestablishment of peace and confidence between the two communities; and that inter-communal talks constitute the appropriate framework for reaching a solution of the dispute”. In this resolution the Committee of Ministers urged the parties to resume the talks under the auspices of the Secretary-General of the United Nations in order to agree upon solutions on all aspects of the dispute. The Committee of Ministers viewed this decision as completing its consideration of the case.

⁶⁰ Para. 56-58 of the Cyprus v. Turkey judgment.

⁶¹ Para. 62 of the Cyprus v. Turkey judgment.

προκύπτει ως αποτέλεσμα η ευθύνη του εναγόμενου κράτους υπό της Συνθήκης⁶² και με ψήφους 10 προς 7 ότι για τους σκοπούς του τότε Άρθρου 26 (τώρα 35(1)) οι αποζημιώσεις σε ισχύ που αποφασίστηκαν από το ΕΔΑΔ στην «ΤΔΒΚ» θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως εσωτερικές αποζημιώσεις του εναγόμενου κράτους⁶³.

Όσον αφορά τις επικαλούμενες παραβιάσεις των δικαιωμάτων των αγνοούμενων ελληνοκυπρίων και των συγγενών τους, παρόλο που το Δικαστήριο αποφάσισε, με 16 ψήφους προς έναν ότι υπήρξε μια συνεχής παραβίαση των Άρθρων 2 και 5 ένεκα της αποτυχίας των τουρκικών αρχών να διεξάγουν μία αποτελεσματική έρευνα και τη μοίρα των ελληνοκύπριων αγνοουμένων οι οποίοι εξαφανίστηκαν κάτω από απειλητικές για τη ζωή τους συνθήκες⁶⁴, υπάρχει ένας αμφισβητήσιμος ισχυρισμός ότι βρισκόταν υπό κράτηση από της τουρκικές αρχές τον καιρό της εξαφάνισής τους⁶⁵.

Επιπλέον, το Δικαστήριο ανακάλυψε ότι υπήρξε μια παραβίαση του Άρθρου 3 σε σχέση με τους συγγενείς των ελληνοκύπριων αγνοουμένων.

Επιπροσθέτως, σε ότι αφορά τις επικαλούμενες παραβιάσεις των δικαιωμάτων των εκτοπισμένων ατόμων και με σεβασμό προς τις ιδιοκτησίες τους και την περιουσία τους το Δικαστήριο βρήκε ότι υπήρχε μια συνεχής παραβίαση του Άρθρου 8 εξαιτίας της άρνησης να επιτραπεί σε οποιονδήποτε ελληνοκύπριο να επιστρέψει σπίτι του στη Βόρεια Κύπρο και του Άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου Νο 1 λόγω του ότι απαγορεύτηκε στους Ελληνοκύπριους ιδιοκτήτες των περιουσιών στη Βόρεια Κύπρο⁶⁶ η πρόσβαση και ο έλεγχος, η χρήση και η επικαρπία αυτών καθώς και οποιαδήποτε αποζημίωση για παραβίαση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας⁶⁷ όπως ακριβώς έγινε με στην υπόθεση Λοϊζίδου.

Σε ό, τι αφορά τις επικαλούμενες παραβιάσεις που προκύπτουν από τις συνθήκες διαβίωσης των Ελληνοκυπρίων στη Βόρεια Κύπρο και ιδιαίτερα αυτών που βρίσκονται εγκλωβισμένοι στη χερσόνησο της Καρπασίας, το Δικαστήριο σημείωσε στην παράγραφο 245 της εκδίκασης της απόφασης ότι οι περιορισμοί που έχουν τεθεί στο ελεύθερο μετακίνησης αντιστοίχως του καθενός πληθυσμού περιόρισαν την δυνατότητα τους να κρατήσουν τα θρησκευτικά τους πιστεύω και πιο ειδικά την πρόσβαση τους σε τόπους λατρείας έξω από τα χωριά τους και τη συμμετοχή τους σε άλλες πτυχές της θρησκευτικής ζωής. Τοιουτοτρόπως, αυτό αποτελεί παραβίαση του Άρθρου 9⁶⁸.

Το Δικαστήριο, επίσης, ανακάλυψε παραβίαση του Άρθρου 10 της ελευθερίας της έκφρασης στα βιβλία που μέχρι πρότινος προορίζονταν για χρήση στα δημοτικά της ελληνοκυπριακής κοινότητας που ζουν στο βορρά. Βρίσκονταν υποκείμενα σε υπερβάλλοντα λογοκρισία⁶⁹ παραβιάζοντας το δικαίωμα της εκπαίδευσης του

⁶² Para. 80 of the Cyprus v. Turkey judgment.

⁶³ Para. 102 of the Cyprus v. Turkey judgment.

⁶⁴ Para. 136 of the Cyprus v. Turkey judgment.

⁶⁵ Para. 150 of the Cyprus v. Turkey judgment.

⁶⁶ Para. 175 of the Cyprus v. Turkey judgment.

⁶⁷ Para. 189 of the Cyprus v. Turkey judgment.

⁶⁸ Para. 246 of the Cyprus v. Turkey judgment.

⁶⁹ Para. 254 of the Cyprus v. Turkey judgment.

Άρθρου 2 του Πρωτοκόλλου 1 από τη στιγμή που τους παρέχονταν δευτερογενείς διευκολύνσεις⁷⁰.

Όπως ήταν αναμενόμενο, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι υπάρχουν παραβιάσεις σε ότι αφορά τα δικαιώματα ιδιοκτησίας στο Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου 1 που αναφέρεται στο δικαίωμα των ελληνοκυπρίων να διαμένουν στις περιοχές βόρεια της Πράσινης Γραμμής δοθέντος ότι το δικαίωμα ειρηνικής διαμονής στα υπάρχοντα τους δεν ήταν ασφαλές σε περίπτωση μόνιμης αποχώρησης από τη συγκεκριμένη περιοχή και ό, τι σε περίπτωση θανάτου, τα δικαιώματα κληρονομιάς των συγγενών που ζουν στο Βορρά δεν αναγνωρίζονταν.

Επίσης, ένας μεγάλος αριθμός δυσμενών συνθηκών όπως περιορισμοί στην ελευθερία μετακινήσεων, την απουσία φυσιολογικών μέσων επικοινωνίας τη μη διαθεσιμότητα του ελληνοκυπριακού Τύπου, των ανεπαρκή αριθμό ιερέων, τη δυσκολία επιλογής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με την οποία έρχονται αντιμέτωποι γονείς και μαθητές, την αδυναμία να διατηρηθούν τα δικαιώματα ιδιοκτησίας μετά από αναχώρηση ή εγκατάλειψη κτλ⁷¹. Αυτό ήταν το άμεσο αποτέλεσμα της επίσημης πολιτικής τακτικής που ακολουθήθηκε από την Τουρκία και της υποδεέστερης διακυβέρνησης που παραβίασε το δικαίωμα του σεβασμού της προσωπικής και οικογενειακής ζωής.

Τέλος, το τμήμα Μείζονος Συνθέσεως αποφάνθηκε ότι υπάρχει παραβίαση του Άρθρου 3 έναντι των ελληνοκυπρίων που ζουν στη χερσόνησο της Καρπασίας και υπόκεινται σε διάκριση που ισοδυναμεί με ταπεινωτική μεταχείριση⁷².

Τελικά, σε ό, τι αφορά τις επικαλούμενες παραβιάσεις που σχετίζονται με τα δικαιώματα των τουρκοκυπρίων, συμπεριλαμβανομένης της κοινότητας των τσιγγάνων που ζουν στις «Περιοχές», το Δικαστήριο συμφώνησε με την απόφαση της Επιτροπής κι έτσι έδωσε τη δικαιοδοσία ώστε να εξεταστούν εκείνα τα στοιχεία των παραπόνων της αιτούσας Κυβέρνησης βάσει του Άρθρου 6, 8, 10 και 11 της ΕΣΔΑ από την άποψη των πολιτικών αντιπάλων στο καθεστώς του Βορρά, καθώς και τα παράπονα τους βάσει των Άρθρων 1 και 2 του Πρωτοκόλλου Νο 1 από πλευράς της τουρκοκυπριακής κοινότητας των τσιγγάνων τα οποία όπως αποφασίστηκε από την Επιτροπή δεν θεωρούνται επί των ορίων της υπόθεσης ως αποδεκτά⁷³. Ανακάλυψε, όμως, ότι υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 6 ένεκα εξουσιοδότησης της δίκης των πολιτών σε δικαστήριο.

Κανείς δε θα μπορούσε να αμφισβητήσει τη σπουδαιότητα των δύο δικαστικών αποφάσεων που αναφέρθηκαν προηγουμένως και το ευχάριστο συναίσθημα που προκάλεσαν στην ελληνοκυπριακή πλευρά. Το Δικαστήριο, μέσω των προαναφερθέντων αποφάσεων, απέρριψε εκ των πραγμάτων την βασική υπεράσπιση της Τουρκίας για το εγχείρημα του 1974, σύμφωνα με το οποίο η Τουρκία εισέβαλλε στο νησί για να αποκαταστήσει τη συνταγματική τάξη της

⁷⁰ Para. 280 of the Cyprus v. Turkey judgment.

⁷¹ Para. 300 of the Cyprus v. Turkey judgment.

⁷² Para. 311 of the Cyprus v. Turkey judgment.

⁷³ Para. 335 of the Cyprus v. Turkey judgment.

Κύπρου, όπως και τον ισχυρισμό τους ότι το πολιτικό καθεστώς στο Βορρά συνιστά ένα ανεξάρτητο κράτος.

Έναντι αυτού, επαναβεβαιώθηκε ότι η Τουρκία έχει τον πλήρη ουσιαστικά έλεγχο των περιοχών του Βορρά της Πράσινης Γραμμής και θεωρείται υπεύθυνη για ένα μεγάλο αριθμό παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που προκύπτουν από την υπάρχουσα κατάσταση του 1974 κι έπειτα. Την ίδια στιγμή, χιλιάδες ελληνοκύπριοι θα μπορούσαν να προσφύγουν στο Δικαστήριο επικαλούμενοι πρόκληση καταστροφών στις παράνομα δημιουργμένες τους περιουσίες. Ο πολιτικός αντίκτυπος που είχαν εκείνες οι δικαστικές αποφάσεις είναι εμφανής.

Επίσης, σύμφωνα με ορισμένους σοβαρούς αναλυτές το πολιτικό πρόβλημα της Κύπρου από νομικής πλευράς βρισκόταν πολύ κοντά στο να επιλυθεί ως επακόλουθο των προαναφερθέντων δικαστικών αποφάσεων⁷⁴. Αυτό που έλειπε για να συμπληρωθεί το πάζλ ήταν ό, τι αφορούσε στην Επιτροπή των Υπουργών, ένας αρκετά αδύνατος θεσμός του Συμβουλίου της Ευρώπης όσον αφορά την επίβλεψη της υπακοής της Τουρκίας σε αυτές τις δικαστικές αποφάσεις.

Επιπροσθέτως, ακόμα κι αν από το 2001 η κατάσταση που αφορά στα ανθρώπινα δικαιώματα έχει παρουσιάσει ραγδαία βελτίωση στη Βόρεια Κύπρο, ιδιαίτερα εξαιτίας της εν μέρους άρσης των περιορισμών που αφορά τις μετακινήσεις δια μέσου της Πράσινης Γραμμής, η πλήρης τελεσφόρηση της δικαστικής υπόθεσης *Κύπρος εναντίον Τουρκίας* δεν έχει λάβει χώρα. Από την άλλη πλευρά, από τις 3 Οκτώβρη του 2005, η Ε.Ε διαμέσου του μηχανισμού διαπραγμάτευσης για Συναίνεση είναι συνυπεύθυνη για την εξέταση της τήρησης αυτών των αποφάσεων.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, αν και παράγοντας δράσης σε αυτό το παλαιό πολιτικό σκηνικό, δεν αποσαφηνίζει τη θέση του. Εν αντιθέσει, επηρεάζεται από τη δυναμική της διαμάχης. Τοιουτοτρόπως, οι 1400 υποθέσεις ιδιοκτησίας που εκκρεμούν προτού καν έρθουν στο φως της δημοσιότητας από τους ελληνοκύπριους κατά της Τουρκίας⁷⁵, ως αποτέλεσμα της υπόθεσης Λοϊζίδου, απειλούν το Δικαστήριο με παράλυση. Το μέλλον μιας πολιτικής στασιμότητας ως επακόλουθο της απόρριψης του Σχεδίου Ανάν οδήγησε το Δικαστήριο στο να τροποποιήσει κάπως την θέση του στην υπόθεση Ξενίδη-Αρεστή που θα εξετάσουμε στο επόμενο υποκεφάλαιο.

2.3.Υπόθεση Ξενίδη-Αρέστη κατά Τουρκίας (αρ. 46347/99)

⁷⁴ Βλ. Drousiotis, M., Ευρωζαλάδες για τον Ντενκτας [Euro-headaches for Denktash], Article in Eleftherotypia newspaper 13th April 2003.

⁷⁵ Para. 38 of the Xenides-Arestis (αίτηση αρ. 46347/99) (judgment 22 December 2005).

2.3.1 Εισαγωγή

Αναμφισβήτητα η ρηξικέλευθη απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στη υπόθεση Τιτίνας Λοϊζίδου, άνοιξε το δρόμο σε χιλιάδες Ελληνοκύπριους πρόσφυγες να καταφύγουν στο ΕΔΑΔ και να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους, τα οποία απορρέουν από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ). Αποτέλεσμα της εξέλιξης αυτής, όπως αναμενόταν άλλωστε, η Τουρκία θα βρισκόταν σε πολύ δύσκολη θέση και θα καλείτο να πληρώσει δυσβάστακτες αποζημιώσεις, που θα την αφαιμάσσαν οικονομικά και θα έπλητταν το παγκόσμιο κύρος της ισχυρής και αμετανόητης Τουρκίας.

Η Τουρκία λοιπόν έπρεπε να αλλάξει στρατηγική, σε σχέση μ' αυτή που ακολούθησε στη υπόθεση Λοϊζίδου. Έπρεπε να βρει ένα τρόπο ώστε να εμποδίσει τους χιλιάδες Ελληνοκύπριους πρόσφυγες να καταφύγουν στο ΕΔΑΔ και να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους. Την λύση στο συγκεκριμένο πρόβλημα της Τουρκίας έδινε το άρθρο 35 παρ. 1 της ΕΣΔΑ : *«Το Δικαστήριο δεν μπορεί να επιληφθεί προσφυγής παρά μόνο αφού εξαντληθούν τα εσωτερικά ένδικα μέσα, όπως αυτά νοούνται σύμφωνα με τις γενικώς παραδεγμένες αρχές του δικαίου και εντός προθεσμίας έξι μηνών από την ημερομηνία της τελεσίδικης απόφασης.»*

Έτσι λοιπόν, στις 30 Ιουνίου 2003, η «βουλή της ΤΔΒΚ» ψήφισε «τον Νόμο 49/2003 για την αποζημίωση ακινήτων ευρισκόμενα εντός των ορίων της ΤΔΒΚ», ο οποίος τέθηκε σε ισχύ την ίδια μέρα. Στις 30 Ιουλίου 2003, σύμφωνα με το άρθρο 11 του «Νόμου 49/2003» ιδρύθηκε στην «ΤΔΒΚ» μία Επιτροπή που θα αξιολογεί θέματα προσδιορισμού ιδιοκτησίας καθώς και αποζημιώσεις. Πρόκειται για την λεγόμενη «Επιτροπή αποζημιώσεων⁷⁶». Οι κανόνες της εν λόγω Επιτροπής δημοσιεύθηκαν στη επίσημη εφημερίδα της «ΤΔΒΚ» στις 15 Αυγούστου 2003 και η Επιτροπή συγκροτήθηκε σε σώμα με απόφαση του «Συμβουλίου των Υπουργών της ΤΔΒΚ», όπως δημοσιεύθηκε στη προαναφερθείσα εφημερίδα στις 18 Αυγούστου 2003.

Στις 4 Νοεμβρίου 1998, μια ακόμα γενναία γυναίκα, πρόσφυγας από την Αμμόχωστο, η κ. Μύρα Ξενίδη-Αρέστη καταθέτει προσφυγή ενώπιον του ΕΔΑΔ, για συνεχιζόμενη παραβίαση του δικαιώματος της για κατοχή και ειρηνική απόλαυση της περιουσίας της, εξαιτίας της τουρκικής εισβολής του 1974.

Σ' αυτό το κεφάλαιο θα εξετάσουμε, το πώς η Τουρκία προσπάθησε μέσω της εν λόγω υπόθεσης, να επιβάλει ως εσωτερικό ένδικο μέσο την Επιτροπή αποζημιώσεων, η οποία ιδρύθηκε με το «νόμο 49/2003», εκμεταλλευόμενη το μεγάλο αριθμό προσφυγών που κατέκλυζαν το Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Θα μελετήσουμε τις θέσεις και τα επιχειρήματα που χρησιμοποίησε η κάθε πλευρά για να πείσει το Δικαστήριο, καθώς και την προσπάθεια της Τουρκίας να συνδέσει το Σχέδιο Ανάν με την υπόθεση, ως απόδειξη ότι η Ελληνοκυπριακή πλευρά δεν επιθυμεί λύση

⁷⁶ Βάσει αυτής της απόφασης, τα ακόλουθα μέλη της επιτροπής ορίστηκαν: ο κ. S. Dalioğlu Πρόεδρος, κ. Φουάτ ως Αναπληρωτής Πρόεδρος, κ. Γ. Boran, κ. Γ. Silman, Ο. H. Giray, κ. N. Yazman και ο κ. T. Gazioğlu ως μέλη. Με επιστολή της 16ης Ιουνίου 2004, η ΤΔΒΚ πληροφόρησε το Δικαστήριο ότι η προθεσμία για την υποβολή αιτήσεων για την εν λόγω επιτροπή παρατείνεται για ένα έτος (μέχρι τις 30 Ιουνίου 2005).

του Κυπριακού προβλήματος γι' αυτό και καταψηφίστηκε το 2004, σε αντίθεση με την Τουρκοκυπριακή πλευρά που το υπερψήφισε. Επίσης θα εξετάσουμε πως η υπόθεση Δημόπουλου αλλάζει τα δεδομένα και η πλάστιγγα γέρνει προς την πλευρά της Τουρκίας.

2.3.2 Οι περιστάσεις της υπόθεσης

Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι στη περιοχή του Αγίου Μέμνων, στη περιφραγμένη περιοχή της Αμμοχώστου, κατέχει ήμισυ μερίδιο από οικόπεδο στο οποίο είναι κτισμένα τρία σπίτια, ένα διαμέρισμα και ένα κατάστημα. Υποστηρίζει ότι στο ένα από τα τρία σπίτια κατοικούσε η ίδια μαζί με το σύζυγο και τα παιδιά της ενώ το υπόλοιπο μέρος της περιουσίας της το εκμίσθωνε σε τρίτους.

Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι το Αύγουστο του 1974 λόγω της τούρκικης εισβολής στη Κύπρο, αναγκάστηκε μαζί με την οικογένειά της να εγκαταλείψουν την Αμμόχωστο και κατά συνέπεια το σπίτι τους, την περιουσία τους και όλα τα υπάρχοντά τους. Η κ. Ξενίδη-Αρέστη δηλώνει ότι από το 1974 εμποδίζεται από τις τουρκικές στρατιωτικές δυνάμεις στο να έχει πρόσβαση στο σπίτι της και να απολαμβάνει την περιουσία της. Σύμφωνα με την προσφεύγουσα, μόνο οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις έχουν πρόσβαση στη περιφραγμένη περιοχή της Αμμοχώστου.

2.3.3. Προσφυγή στο ΕΛΑΔ

2.3.3.1 Παράπονα της κ. Ξενίδη-Αρέστη

Η προσφεύγουσα παραπονείται για συνεχή παραβίαση των δικαιωμάτων της δυνάμει του άρθρου 8⁷⁷ της Σύμβασης και 1 του Πρωτοκόλλου Αρ.1⁷⁸ ότι από τον Αύγουστο του 1974 στερείται το δικαίωμα της ιδιοκτησίας της αλλά και όλη την περιουσία της που βρίσκεται περιφραγμένη στη περιοχή της Αμμοχώστου, η οποία βρίσκεται υπό την κατοχή και τον έλεγχο των τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων, οι οποίες την εμποδίζουν να έχει πρόσβαση στη περιουσία της. Υποστηρίζει επίσης ότι αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι είναι Ορθόδοξη και Ελληνοκύπρια, σε αντίθεση με το άρθρο 14⁷⁹ της Σύμβασης.

2.3.3.2 Δικαιοδοσία *ratione temporis* και *ratione loci*

⁷⁷ «Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής»

⁷⁸ « Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο έχει δικαίωμα στη ειρηνική απόλαυση της περιουσίας του. Ουδείς δύναται να στερηθεί την ιδιοκτησία του εκτός για λόγους δημοσίου συμφέροντος και υπο τους όρους που προβλέπονται από τον νόμο και τις γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου. Οι διατάξεις αυτές δεν πρέπει καθ' οιονδήποτε τρόπο να θίγουν το δικαίωμα του κράτους να επιβάλει τους νόμους που κρίνει αναγκαίους για τον έλεγχο χρήσης της ιδιοκτησίας σύμφωνα με το γενικό συμφέρον...»

⁷⁹ «Απαγόρευση των διακρίσεων λόγω χρώματος, φυλής, γλώσσας, θρησκείας...»

2.3.3.2.1 Θέσεις της Τουρκίας

Η εναγόμενη κυβέρνηση απέρριψε τις αιτιάσεις της προσφεύγουσας και συμφωνεί με τα πορίσματα του Δικαστηρίου με τις αποφάσεις του στις υποθέσεις της Λοϊζίδου κατά Τουρκίας⁸⁰. Η εναγόμενη Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η διαδικασία της «ανάληψης» της ιδιοκτησίας στη βόρεια Κύπρο ξεκίνησε το 1975 και ότι πρόκειται για μια μη αναστρέψιμη απαλλοτρίωση βάσει του Άρθρου 159 (1) (β) του " Συντάγματος της ΤΔΒΚ" της 7ης Μαΐου 1985, πολύ πριν την αναγνώριση της Τουρκίας για την υποχρεωτική δικαιοδοσία του Δικαστηρίου. Το δικαστήριο είναι επομένως ανίκανο *ratione temporis* να εξετάσει τα παράπονα της προσφεύγουσας. Σε γενικές γραμμές, η εναγόμενη Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι οι καταγγελίες μπορούν να καταλογισθούν αποκλειστικά στην «ΤΔΒΚ», ένα ανεξάρτητο και κυρίαρχο κράτος που ιδρύθηκε από την τουρκοκυπριακή κοινότητα κατά την άσκηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης. Το ακίνητο της προσφεύγουσας θεωρείται ότι έχει απαλλοτριωθεί από την «ΤΔΒΚ». Η Τουρκία δεν μπορεί ούτε να νομοθετεί σε σχέση με τα θέματα της ιδιοκτησίας στη βόρεια Κύπρο, ούτε να ασκεί έλεγχο, όπως σε αγαθά που βρίσκονται εκτός της δικαιοδοσίας της. Οι τουρκικές δυνάμεις στο βόρειο τμήμα της Κύπρου είναι για την ασφάλεια των Τουρκοκυπρίων και δεν ασκούν καμία κυβερνητική αρχή.

Η εναγόμενη κυβέρνηση υποστηρίζει ότι οι αποφάσεις Λοϊζίδου κατά Τουρκίας και Κύπρος κατά Τουρκίας δεν δημιουργούν δεδικασμένο και επομένως δεν αποκλείεται μια επανεκτίμηση των σχετικών θεμάτων που θα έχουν εφαρμογή στη παρούσα περίπτωση. Λόγω της διαδικασίας και της διαδικαστικής δικαιοσύνης θα έπρεπε η προσφεύγουσα να αποδεικνύει ότι η Τουρκία ασκεί γενικό ή πραγματικό έλεγχο στη Βόρεια Κύπρο. Ωστόσο, κατά την άποψη της εναγόμενης Κυβέρνησης, η προσφεύγουσα δεν μπόρεσε να αποδείξει κάτι τέτοιο. Στο πλαίσιο αυτό, επομένως, η εναγόμενη κυβέρνηση στηρίζεται, μεταξύ άλλων, στη απόφαση του Δικαστηρίου στη υπόθεση *Ilascu* και άλλων κατά της Μολδαβίας και της Ρωσίας⁸¹ και την απόφασή του στην υπόθεση της *Banković* και άλλους κατά Βελγίου και 16 άλλα συμβαλλόμενα κράτη⁸².

Επιπρόσθετα, η εναγόμενη κυβέρνηση αναφέρει ότι οι αξιώσεις της κ. Ξενίδη-Αρέστη μπορούν να επιλυθούν μέσα από τις δικοινοτικές συνομιλίες, στη βάση μιας διζωνικής λύσης. Από τα επιχειρήματα της Τουρκικής πλευράς δεν θα μπορούσε να απουσιάζει και το σχέδιο Ανάν αφού, όπως ισχυρίζονται, προκύπτει μέσα από τις αναφορές του σχεδίου ότι η Τουρκία δεν ασκεί έλεγχο στη Βόρεια Κύπρο και αποκλειστικό έλεγχο ασκεί μονάχα η «ΤΔΒΚ».

Η ανεξαρτησία της κυβέρνησης της «ΤΔΒΚ» αποδεικνύεται πειστικά σε κάθε στάδιο της εξέλιξης των προτάσεων του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, μέσα από τον τρόπο, με τον οποίο συμπεριέλαβε την τουρκοκυπριακή πλευρά στις

⁸⁰ (προκαταρκτικές ενστάσεις, απόφαση της 23ης Μαρτίου 1995, Σειρά Α αρ. 310, Ουσίας, απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 1996, Εκθέσεις Αποφάσεις και Αποφάσεις 1996-VI, Άρθρο 50, απόφαση της 29ης Ιουλίου 1998, Εκθέσεις 1998-IV) και Κύπρος κατά Τουρκίας, ([GC], αρ. 25781/94, ΕΔΑΔ 2001-IV).

⁸¹ Βλ. ([GC], αρ. 48787/99, ΕΔΑΔ 2004 - ...)

⁸² Βλ. (Δεκέμβριος) [GC], αρ. 52207/99, ΕΔΑΔ 2001-XII).

διαπραγματεύσεις που οδηγεί μέχρι το σχέδιο του, καθώς και από το κείμενο του σχεδίου για την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος. Παρά το γεγονός ότι η εναγόμενη Κυβέρνηση παραδέχεται ότι τα κείμενα του σχεδίου στα οποία αναφέρονται, δεν έχουν, λόγω της απόρριψης τους δεσμευτική ισχύ, τονίζουν ότι το περιεχόμενο τους αντικατοπτρίζει την εκτίμηση του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, η οποία είναι ευρέως αποδεκτή από τη διεθνή Κοινότητα και πρέπει να τηρηθεί μια δίκαιη ισορροπία στο νησί, εφόσον, οι Τουρκοκύπριοι πρέπει να αντιμετωπίζονται ως μια ανεξάρτητη οντότητα με ισότιμο καθεστώς με την ελληνοκυπριακή πλευρά.

Έτσι η Τουρκία συμπεραίνει ότι το σχέδιο Ανάν αντανακλά μια αναγνώριση ότι η Τουρκία δεν έχει καμία "δικαιοδοσία" στο βόρειο τμήμα της Κύπρου και, κατά συνέπεια, οι εκκρεμείς υποθέσεις δεν μπορούν να θεωρηθούν ότι εμπίπτουν στους όρους του άρθρου 1 της Σύμβασης. Επιπλέον, σημειώνουν ότι το Δικαστήριο θα πρέπει να λάβει υπόψη του, ότι ο οικισμός ακινήτων που προτάθηκε στο σχέδιο Ανάν αποτέλεσε την ώριμη θέση του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ και ότι οι αμοιβαίες ρυθμίσεις που αναφέρονται στο σχέδιο για τη διευθέτηση των εκκρεμών απαιτήσεων ιδιοκτησίας θα είναι δίκαιες και θα αποτελούν την λογική επίλυση αυτής της πτυχής της διαφοράς ως μέρος μιας συνολικής διευθέτησης.

2.3.3.2.2 Θέσεις της Προσφεύγουσας

Η προσφεύγουσα αμφισβητεί τους ισχυρισμούς της Τουρκίας, στηριζόμενη κυρίως στους λόγους που το Δικαστήριο απέρριψε παρόμοιες αντιρρήσεις της Τουρκίας στις αποφάσεις Λοϊζίδου κατά Τουρκίας και Κύπρος κατά Τουρκίας, όπως και στα συμπεράσματα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα ανθρώπινα δικαιώματα που αναφέρονται στην έκθεση της 4^{ης} Ιουνίου 1999⁸³. Επιπρόσθετα η πλευρά της κ. Ξενίδη- Αρέστη τονίζει ότι ακόμα και μετά την έκδοση των προαναφερθεισών αποφάσεων, η Τουρκία συνεχίζει να ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο στο Βόρειο τμήμα της Κύπρου ενώ επισημαίνει ότι σύμφωνα με την έκθεση του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, η Τουρκία είναι υπεύθυνη για την παρούσα κατάσταση και ότι η κ. Ξενίδη Αρέστη δεν έχει πρόσβαση στη περιουσία και το σπίτι της που βρίσκονται στη περιφραγμένη περιοχή της Αμμοχώστου.

Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι το σχέδιο Ανάν ως έχει, δεν μπορεί να έχει καμία επίδραση σχετικά με τις εξουσίες και τις αρμοδιότητες του Δικαστηρίου, όπως επίσης και ότι το σχέδιο που δεν είναι σε ισχύ, δεν έχει νομικές συνέπειες που σχετίζονται με το ζήτημα του παραδεκτού. Επίσης το σχέδιο Ανάν δεν μπορεί να επηρεάσει την εγκυρότητα των προγενέστερων αποφάσεων του Δικαστηρίου, από τη στιγμή μάλιστα που το Δικαστήριο έχει υιοθετήσει την άποψη ότι η ύπαρξη παράλληλων διπλωματικών διεργασιών που αναζητούν μια λύση, δεν έχουν δυσμενή επίδραση επί του παραδεκτού των αιτήσεων. Ειδικότερα στις αποφάσεις του Δικαστηρίου στις υποθέσεις Λοϊζίδου κατά Τουρκίας και Κύπρος κατά Τουρκίας⁸⁴, έκρινε ότι οι διαπραγματεύσεις μεταξύ των μερών της Κύπρου δεν αποτελούν φραγμό για το παραδεκτό ή το βάσιμο της υποβολής των αιτήσεων που αντλείται από παραβιάσεις της Σύμβασης.

⁸³ Αναφέρθηκαν στην υπόθεση Κύπρος κατά Τουρκίας, [GC], no.25781/94, ΕΔΑΔ 2001-IV

⁸⁴ op.cit., § 188

Επιπρόσθετα η προσφεύγουσα υπενθυμίζει στη Τουρκία τον αποκλεισμό των Ελληνοκυπρίων από τις περιουσίες τους, πράγμα που αναγνωρίστηκε και στην απόφαση Λοϊζίδου⁸⁵, ενώ υποστηρίζει ότι οι παρατηρήσεις της Τουρκίας είναι κατά βάση πολιτικού χαρακτήρα, παραμελώντας το σχετικό νομικό πλαίσιο και την φύση του σχεδίου Ανάν. Ισχυρίζεται ότι η προσπάθεια της Τουρκίας είναι να χρησιμοποιήσει τις πρόνοιες του σχεδίου Ανάν, για να δικαιολογήσει τους ισχυρισμούς της σχετικά με το προηγούμενο πολιτικό status quo. Ο κύριος σκοπός του σχεδίου ήταν η δημιουργία μιας «νέας κατάστασης» η οποία τελικά δεν επιτεύχθηκε, με αποτέλεσμα το σχέδιο να καταστεί άκυρο μετά τα δημοψηφίσματα. Ως εκ τούτου, θεωρεί ότι, θα ήταν λάθος το Δικαστήριο να λάβει υπόψη το πολιτικό υπόβαθρο του σχεδίου Ανάν διότι το εν λόγω σχέδιο αναφέρεται σε μια μελλοντική κατάσταση και όχι στην υπάρχουσα πολιτική και νομική κατάσταση. Οπότε εάν τα επιχειρήματα της Τουρκίας ήταν σωστά, η ύπαρξη του σχεδίου θα είχε προκαθορίσει την έκβαση των διαπραγματεύσεων και την απαίτηση των δημοψηφισμάτων.

Επιπρόσθετα, η πλευρά της κυρίας Ξενίδη-Αρέστη δήλωσε ότι οι ισχυρισμοί της εναγόμενης κυβέρνησης παραποιούσαν εντελώς το σκοπό και το πλαίσιο του σχεδίου. Το γεγονός ότι το σχέδιο Ανάν αντιμετώπιζε την ελληνοκυπριακή και την Τουρκοκυπριακή πλευρά ως ισότιμα μέρη στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων, δεν σημαίνει ότι αναγνωρίζει την «ΤΔΒΚ» ως μια ανεξάρτητη κρατική οντότητα. Στο πλαίσιο αυτό, η πλευρά της προσφεύγουσας παραπέμπει σε διάφορες δηλώσεις (εκ μέρους των εκπροσώπων των διαφόρων κυβερνήσεων και διεθνών οργανισμών), που δεν παρέχουν καμία υποστήριξη στους ισχυρισμούς της Τουρκίας. Η προσφεύγουσα επισημαίνει ότι δεν πρέπει να τιμωρείται η ελληνοκυπριακή πλευρά λόγω της μη αποδοχής του σχεδίου Ανάν, διότι υπήρχαν πολλοί άλλοι λόγοι εκτός από το ζήτημα της ιδιοκτησίας που αποτέλεσαν την βάση της μη αποδοχής, όπως για παράδειγμα η ανησυχία των Ελληνοκυπρίων εάν θα εφαρμόσει η Τουρκία στη πραγματικότητα τις διατάξεις του σχεδίου ή η αβεβαιότητα που επικρατούσε σχετικά με ποιοι θα επέστρεφαν στις περιουσίες τους (μόνο το ένα τρίτο θα επέστρεφε σύμφωνα με το σχέδιο), ενώ ήταν αβέβαιο εάν θα χορηγείτο αποζημίωση σε άτομα που έχουν επηρεαστεί.

2.3.3.3 Θέσεις της Κυπριακής Κυβέρνησης

Η Κυπριακή Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι δεν υπάρχουν νομικές συνέπειες, είτε στο πλαίσιο της σύμβασης ή με άλλο τρόπο, με την αποτυχία του σχεδίου Ανάν, για τις υποθέσεις που εκκρεμούν ενώπιον του Δικαστηρίου. Αναμφισβήτητα η βόρεια Κύπρος ελέγχεται από την Τουρκία, πράγμα που δεν αναγνωρίζεται στο σχέδιο Ανάν ενώ το σχέδιο δεν μπορεί να προσδώσει κρατική υπόσταση στην «ΤΔΒΚ».

Κατά τη γνώμη της Κυπριακής Κυβέρνησης, το σχέδιο Ανάν αντιπροσώπευε μια προσπάθεια ώστε να επιτευχθεί ένας πολιτικός συμβιβασμός. Οι προτάσεις του σχεδίου ήταν πολιτικού χαρακτήρα και προορίζονταν να αποτελέσουν τη βάση ενός πολιτικού διακανονισμού και βεβαίως δεν ήταν σε καμία περίπτωση συμβατές με τις αρχές της Σύμβασης. Το σχέδιο απορρίφθηκε κατηγορηματικά από την Ελληνοκυπριακή πλευρά διότι δεν παρέχει μια δίκαιη και λογική λύση. Οι λόγοι για την απόρριψη είναι διάφοροι. Η Κυπριακή Κυβέρνηση επισημαίνει ότι η

⁸⁵ Op. cit. παρ. 63-64

ελληνοκυπριακή πλευρά δεν ψήφισε μόνο για ένα θέμα, αλλά για το σύνολο του σχεδίου Αναν, συμπεριλαμβανομένων για παράδειγμα, τη διακυβέρνηση και τα πολιτικά δικαιώματα. Η Κυπριακή Κυβέρνηση θεωρεί αδιανόητο ότι οι Ελληνοκύπριοι, όπως η προσφεύγουσα, πρέπει να χάσουν τη προσφυγή τους στο Δικαστήριο, επειδή ψήφισαν ένα πολιτικό σχέδιο. Η απόρριψη του Σχεδίου Ανάν δεν θα μπορούσε να νομιμοποιήσει την συνεχιζόμενη Τουρκική κατοχή και βεβαίως τις παραβιάσεις στα δικαιώματα της προσφεύγουσας.

Η Κυπριακή Κυβέρνηση επισημαίνει ότι συνεχίζει να ελπίζει για μια ισορροπημένη πολιτική λύση στα προβλήματα που προκάλεσε η τουρκική εισβολή και στα επακόλουθα της. Στο πλαίσιο αυτό, σημειώνει ότι τα ζητήματα αυτά είναι άνευ σημασίας και το μόνο που ενδιαφέρει το Δικαστήριο είναι η υπό κρίση προσφυγή, καθώς και άλλες υποθέσεις που εκκρεμούν εναντίον της Τουρκίας, που αφορούν τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα των ανθρώπων που προσέφυγαν στο Δικαστήριο που δεν επηρεάζονται από την απόρριψη του σχεδίου Αναν. Το Δικαστήριο δεν μπορεί να αποφανθεί σχετικά με το σχέδιο Αναν διότι είναι άκυρο και χωρίς έννομα αποτελέσματα, καθώς επίσης, δεν μπορεί να αποφανθεί για τους λόγους της αποτυχίας. Επιπλέον ο ρόλος του Δικαστηρίου δεν είναι πολιτικός αλλά έχει σχεδιαστεί για να εξασφαλίζει την αποτελεσματική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Επιπρόσθετα, η Κυπριακή Κυβέρνηση επιχειρεί να εξηγήσει τις θεμελιώδεις αντιρρήσεις τόσο της ίδιας όσο και της Ελληνοκυπριακής πλευράς στο σχέδιο Ανάν. Σημειώνει, πρώτον, τα εγχώρια ένδικα μέσα που προβλέπονται στο σχέδιο δεν καλύπτουν πλήρως το φάσμα των παραβιάσεων και γενικώς είναι αναποτελεσματικά⁸⁶. Δεύτερον, το σχέδιο Αναν προνοούσε τη συνταγματική διαίρεση της Κύπρου με σημαντικούς περιορισμούς στις θεμελιώδεις ελευθερίες.

Στόχος της Τουρκίας, σύμφωνα με την Κυπριακή Κυβέρνηση, είναι να εμπλέξει το Δικαστήριο σε πολιτικά ζητήματα που σχετίζονται με την απόρριψη του σχεδίου από το Ελληνοκυπριακό εκλογικό σώμα ώστε να πείσει το Δικαστήριο να υποχρεώνει τους Ελληνοκύπριους που προσφεύγουν σε αυτό, να προσφύγουν στο αναποτελεσματικό «Νόμο 49/2003 της ΤΔΒΚ».

2.3.3.3.4 Η εκτίμηση του Δικαστηρίου

⁸⁶ Προβλεπόταν η καταβολή αποζημιώσεων χωρίς ασφάλεια και φερεγγυότητα από ένα ταμείο αποζημίωσης, σε όσους κατείχαν πιστοποιητικά ιδιοκτησίας, μετά από 25 χρόνια.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι στη περίπτωση Λοϊζίδου εναντίον Τουρκίας, το Δικαστήριο απέρριψε προκαταρκτικές ενστάσεις της εναγόμενης κυβέρνησης⁸⁷ όπως επίσης απέρριψε και τις αντιρρήσεις της, ενώ αναγνώρισε τις συνεχιζόμενες παραβιάσεις των άρθρων 8 της Σύμβασης και 1 του Πρωτοκόλλου Αρ. 1⁸⁸.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει, ότι στη τελευταία απόφαση του, απέρριψε τα επιχειρήματα της εναγόμενης κυβέρνησης με τα οποία έσφαλε στη προσέγγιση της σε θέματα που πρόεκυψαν από την υπόθεση Λοϊζίδου, ειδικά για το θέμα της ευθύνης της Τουρκίας για παραβιάσεις των δικαιωμάτων που προκύπτουν από την Σύμβαση, συμπεριλαμβανομένων των ισχυρισμών για παραβιάσεις για το δικαίωμα ιδιοκτησίας στο πλαίσιο του άρθρου 8 της Σύμβασης και 1 του Πρωτοκόλλου αρ. 1 που συμβαίνουν εντός της «ΤΔΒΚ»⁸⁹. Επίσης δεν έχει προκύψει κάποια αλλαγή μετά την έκδοση των αποφάσεων Δημάδης κατά Τουρκίας, Ευγενία Μιχαηλίδου Developments Ltd κατά Τουρκίας και Μιχάλης Τύμβιος κατά Τουρκίας, που θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν μια παρέκκλιση από τα συμπεράσματα του Δικαστηρίου ως προς την δικαιοδοσία της Τουρκίας. Συναφώς το Δικαστήριο επισημαίνει, πρώτον, το γεγονός ότι οι δύο κοινότητες αντιμετωπίζονται σαν ισότιμες στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων, δεν συνεπάγεται αναγνώριση της «ΤΔΒΚ» ή της παρέχουν κρατική υπόσταση. Δεύτερον, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η εναγόμενη κυβέρνηση συνεχίζει να ασκεί στρατιωτικό έλεγχο στη βόρεια Κύπρο και δεν είναι σε θέση να αποδείξει η εναγόμενη κυβέρνηση ότι υπήρξε οποιαδήποτε αλλαγή. Τρίτον, το γεγονός ότι οι Ελληνοκύπριοι απέρριψαν το σχέδιο Ανάν δεν έχει ως νομική συνέπεια τον τερματισμό της συνεχιζόμενης παραβίασης των δικαιωμάτων των εκτοπισμένων αλλά ακόμα και με την έγκριση του σχεδίου δεν παρείχετο άμεση θεραπεία.

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι ισχυρισμοί της Τουρκίας επί του απαραδέκτου για λόγους αναρμοδιότητας του Δικαστηρίου πρέπει να απορριφθούν.

2.3.3.3 Εξάντληση των εσωτερικών ενδίκων μέσων

2.3.3.3.1 Ισχύς του «Νόμου 49/2003»

(Α) Τουρκία

Η εναγόμενη Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η απόφαση του Δικαστηρίου στη περίπτωση Κύπρος κατά Τουρκίας, δεν μπορεί να ερμηνευθεί κατά τέτοιο τρόπο ώστε να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι το άρθρο 159 του «Συντάγματος της ΤΔΒΚ» δεν είναι έγκυρο για όλες τις προθέσεις και τους σκοπούς και ότι κανένας νόμος δεν μπορεί να αποζημιώσει με βάση τις αναφορές που θεσπίστηκαν στην εν λόγω διάταξη. Υποστηρίζει επίσης ότι πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ αυτών των διατάξεων του άρθρου 159 που αφαιρούσαν δικαιώματα, καθώς και εκείνων που

⁸⁷ Υπόθεση Λοϊζίδου εναντίον Τουρκίας, *op. cit.*, § § 39-47 και 49-57.

⁸⁸ *Op. cit.* § 39-47

⁸⁹ *Οπ. π.*, § § 75-81, 173. -175 και 184-189, βλ. επίσης Δημάδης κατά Τουρκίας, αρ. 16219/90, § § 29-37 και 44-46, 31 Ιουλίου 2003 και Ευγενία Μιχαηλίδου Developments Ltd και Μιχάλη Τύμβος κατά Τουρκίας, αρ. 16163/90, § § 28-31, 31 Ιουλίου 2003

χορηγούσαν δικαιώματα, όπως ο νόμος 49/2003 που θεσπίστηκε δυνάμει της παραγράφου 4 του εν λόγω άρθρου, το οποίο χορηγεί δικαιώματα στους Ελληνοκύπριους όσο αφορά την περιουσία τους στη βόρεια Κύπρο.

Η εναγόμενη κυβέρνηση δήλωσε ότι δεν ήταν πρόθεση του Δικαστηρίου στη προαναφερθείσα απόφαση, να «υπονοήσει» ότι κανένας νόμος δεν μπορεί να θεσπιστεί στην «ΤΔΒΚ» για την αποζημίωση ελληνοκυπριακών ιδιοκτησιών. Αντιθέτως, ισχυρίζεται ότι το Δικαστήριο αναφέρθηκε στη «δήθεν απαλλοτρίωση χωρίς αποζημίωση», υπονοώντας ότι η απουσία των νομικών διατάξεων σχετικά με το θέμα της αποζημίωσης ήταν ένας από τους παράγοντες που οδήγησαν το Δικαστήριο να διαπιστώσει την παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αρ. 1. Έτσι ο νόμος θεσπίστηκε κατ' εφαρμογή των σχετικών αποφάσεων του Δικαστηρίου, προκειμένου να καλύψει το κενό στις νομοθετικές διατάξεις. Αν τα επιχειρήματα της προσφεύγουσας ήταν σωστά, αυτό θα σήμαινε ότι η «ΤΔΒΚ» δεν μπορεί να θεσπίζει έγκυρα οποιοδήποτε νόμο ώστε να δημιουργεί τα εσωτερικά ένδικα μέσα, ανεξάρτητα από τη φύση και το περιεχόμενο του. Έτσι θα είχε ως αποτέλεσμα να αγνοηθεί η ύπαρξη της «ΤΔΒΚ» και το βόρειο τμήμα της Κύπρου να «μην υπάρχει».

Σύμφωνα με την εναγόμενη κυβέρνηση, η θεωρία της «δευτερεύουσας» διοίκησης είχε προβληθεί από το δικαστήριο σε σχέση με την εξάντληση των εσωτερικών ένδικων μέσων. Θα ήταν παράδοξο, αφενός, από την μια πλευρά να θεωρείται ότι η Τουρκία έχει ευθύνη και επομένως «δικαιοδοσία» στην βόρεια Κύπρο, και να καταλήξουν, αφετέρου, από την άλλη πλευρά, ότι η Τουρκία δεν μπορούσε να παρέχει διορθωτικά μέτρα για τους κατοίκους της εν λόγω περιοχής, η οποία έχει δικό της σύστημα δικαίου, ξεχωριστό από εκείνο της Τουρκίας. Συνεπώς, το Πρωτοδικείο έπρεπε να προσπαθήσει να βρει μια «φόρμουλα» με την οποία θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η Τουρκία θα μπορούσε να παρέχει «Θεραπεία» στη Βόρεια Κύπρο, μέσω της «υποτελούς τοπικής διοίκησης της», σύμφωνα με την οποία τα εν λόγω μέτρα θα μπορούσαν, μέσω της νομικής θεωρίας, να αποδίδονται στη Τουρκία. Σε αντίθετη περίπτωση, η αδυναμία να παράσχει ανακούφιση στη βόρεια Κύπρο δεν θα ήταν συμβατή με την διαπίστωση ότι η Τουρκία έχει "Δικαιοδοσία".

Η αναφορά από το Δικαστήριο του προαναφερθέντος πλαισίου για τους «κατοίκους της ΤΔΒΚ» δεν πρέπει, εν όψει της παρούσας κατάστασης, να ερμηνεύεται κατά τρόπο περιοριστικό και να αποκλείει Ελληνοκύπριους που διαμένουν στη νότια Κύπρο, δεδομένου ότι τα νέα μέτρα είναι προσβάσιμα σε όλους τους Ελληνοκύπριους. Επιπρόσθετα, η εναγόμενη κυβέρνηση επισημαίνει στο πλαίσιο αυτό ότι το πεδίο εφαρμογής του *de facto* καθεστώτος στο διεθνές δίκαιο είναι ευρύτερος από εκείνον που εκφράζεται στο πλαίσιο των παραμέτρων της γνωμοδότησης του Διεθνές Δικαστηρίου για την Ναμίμπια⁹⁰.

Όσο αφορά τα επιχειρήματα της προσφεύγουσας σχετικά με την χρήση βίας και τις καταγγελίες για παραβιάσεις στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, η Τουρκία θεωρεί ότι αυτά είναι άνευ σημασίας στο παρόν πλαίσιο και δεν είναι θέματα που μπορούν να επιλυθούν από το Δικαστήριο. Σε κάθε περίπτωση, η Τουρκία υποστηρίζει ότι τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας έχουν αποτελέσει

⁹⁰ ICJ Reports, 1971, σελ. 16

αντικείμενο κριτικής και ως εκ τούτου, οι «παρατηρήσεις» της προσφεύγουσας στο πλαίσιο αυτό πρέπει να αξιολογηθούν υπό αυτό το πρίσμα.

Η Τουρκία υποστηρίζει επίσης, ότι ο νέος νόμος δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι άκυρος απλώς και μόνο επειδή είναι μια νομοθετική πράξη της «ΤΔΒΚ». Αντιθέτως, θεωρεί ότι αντιμετωπίζει αποτελεσματικά τις ανησυχίες που εξέφρασε στο Δικαστήριο στην απόφαση Λοϊζίδου σχετικά με το άρθρο 159.

Αμφισβητώντας τα επιχειρήματα της προσφεύγουσας και της Κυπριακής κυβέρνησης, η εναγόμενη κυβέρνηση υποστηρίζει ότι τόσο το σχέδιο Ανάν όσο και ο νέος νόμος αποτελούν πειστική απόδειξη της θεμελιώδους διαφορετικής κατάστασης που επικρατεί σήμερα στη Κύπρο.

Στο πλαίσιο αυτό, σημειώνουν ότι η σημασία του σχεδίου έγκειται, μεταξύ άλλων, στην αναγνώριση της πραγματικότητας ότι η επιστροφή των περιουσιών πιθανόν να είναι περιορισμένη και είναι διαθέσιμη μόνο ως μέρος ενός ευρύτερου πολιτικού διακανονισμού και όχι μέσω των αποφάσεων του Δικαστηρίου. Το Δικαστήριο, θεωρούν, ότι υπονομεύει ενεργά τη δυνατότητα επίτευξης μιας τέτοιας διευθέτησης, ενώ η διαθεσιμότητα ενός μέτρου σε εθνικό επίπεδο θα δώσει την ευκαιρία να προχωρήσουν οι δύο πλευρές πέρα από μια αποσπασματική και μερική προσέγγιση που δίνουν τα Ψηφίσματα στα προβλήματα της Κύπρου και βεβαίως θα απαλλάξουν το σύστημα της σύμβαση από την επιβάρυνση⁹¹.

Όσον αφορά τη χρονική πτυχή της εφαρμογής και το ζήτημα της αναδρομικής ισχύς του νόμου 49/2003, η εναγόμενη κυβέρνηση υποστηρίζει ότι επειδή εισάγεται ένα «φάρμακο» μετά την προσφυγή, δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αποτελεσματική θεραπεία για τους σκοπούς του παραδεκτού. Ιδιαίτερα το ζήτημα της αναδρομικότητας έχει ακόμα μικρότερη σημασία στη περίπτωση παραβίασης η οποία θεωρείται ως «συνεχής», δεδομένου ότι πρέπει να υπάρξει και αντίστοιχη υποχρέωση για την αντιμετώπιση αυτής της παραβίασης. Υποστηρίζουν ότι δεν υπάρχει τίποτα στη Σύμβαση που να εμποδίζει το Δικαστήριο να λάβει υπόψη αυτά τα οποία προτείνει η Τουρκία σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας. Σύμφωνα με την νομολογία του Δικαστηρίου, υπάρχουν εξαιρέσεις στο γενικό κανόνα και η απαίτηση εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων πρέπει να εκτιμάται σε σχέση με το χρόνο κατά τον οποίο υποβλήθηκε η αίτηση (Baumann κατά Γαλλίας, 33592/96, § 47, ΕΣΔΑ 2001-V, και Τζιακομέτι κ.λπ., *op. cit.*). Η Τουρκία υποστηρίζει ότι στη παρούσα αίτηση υπάρχει άφθονη αιτιολόγηση για την απόκλιση από τον κανόνα αυτό. Από τη στιγμή που η προσφυγή δεν έχει κηρυχθεί παραδεκτή και υπάρχει εσωτερικό ένδικο μέσο διαθέσιμο, εναπόκειται στη προσφεύγουσα να ασκήσει την αξίωση της ενώπιον της Επιτροπής.

Τέλος η εναγόμενη κυβέρνηση υποστηρίζει ότι ο νέος διορθωτικός μηχανισμός έχει σκοπό την εξασφάλιση των δικαιωμάτων των δικαιούχων και τονίζει ότι περιπτώσεις τύπου Λοϊζίδου, θα πρέπει να προσφύγουν στη Επιτροπή για να αποζημιωθούν.

⁹¹ Broniowski κατά Πολωνίας [GC], (no. 31443/96, ΕΔΑΔ 2004 - ...).

(B) Η προσφεύγουσα

Η προσφεύγουσα υποστηρίζει με εκτενή επιχειρήματα την ακυρότητα του δήθεν εσωτερικού ένδικου μέσου βάσει του διεθνούς δικαίου. Η προσφεύγουσα θεωρεί ότι τα επιχειρήματα της εναγόμενης κυβέρνησης αγνοούν την πιο βασική νομική διάσταση, συγκεκριμένα, τη σχέση μεταξύ των εκτιμήσεων του διεθνούς δικαίου και την εφαρμογή του άρθρου 35 παρ.1 της Σύμβασης. Η προσφεύγουσα επισημαίνει ότι η απάντηση στο κατά πόσον οι διατάξεις του άρθρου 35 της Σύμβασης καλούν τους ενδιαφερόμενους Ελληνοκύπριους να προσφύγουν στην Επιτροπή, δεν πρόκειται να βρεθεί απλά χαρακτηρίζοντας το ζήτημα ως ένα από τους κανόνες της «εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων» και στη συνέχεια αυτομάτως να απαιτούν να εφαρμόσουν την εξάντληση. Το ζήτημα είναι η νομιμότητα και το κύρος των μέτρων που προτείνονται ή διαφορετικά, το κύρος της νομοθεσίας της διοικήσεως από την οποία προτείνονται. Η έρευνα για την νομική προέλευση των διορθωτικών μέτρων που προτείνονται, είναι απαραίτητη. Η προσφεύγουσα δηλώνει ότι είναι σημαντικό, στο πλαίσιο αυτό, να σημειωθεί η άποψη της Τουρκίας : δηλαδή τα διορθωτικά μέτρα που προτείνονται, θα παρέχονται από την τοπική διοίκηση, δηλαδή την «ΤΔΒΚ».

Κατά την γνώμη της προσφεύγουσας, το θέμα της νομικής προέλευσης απαιτεί την εξέταση δύο ερωτήσεων. Πρώτον, το ζήτημα της νομιμότητας της «ΤΔΒΚ». Η προσφεύγουσα επισημαίνει ότι μόνο η Τουρκία αναγνωρίζει την «ΤΔΒΚ» και η παρανομία της τελευταίας έχει αναγνωριστεί και επιβεβαιωθεί από έγκυρες λήψεις αποφάσεων, συμπεριλαμβανομένου και από το ίδιο το Δικαστήριο. Το δεύτερο ερώτημα το οποίο ανακύπτει είναι κατά πόσον το καθεστώς ιδιοκτησίας, στην αρχική του μορφή κάτω από το «Σύνταγμα της ΤΔΒΚ» (1985) ή την νέα του μορφή με τον νέο νόμο, όπου και τα δύο βασίζονται κατά την αρχή της διάκρισης όσον αφορά την εθνική ή εθνοτική καταγωγή, είναι συμβατό με διεθνές δίκαιο.

Σύμφωνα με την προσφεύγουσα, η αναγνώριση της «ΤΔΒΚ» ως κράτος συνεπάγεται με την αναγνώριση της απόσχισης και της κατάτμησης ενός μέρους της Κυπριακής Δημοκρατίας κατά παράβαση των ρητών διατάξεων της Συνθήκης Εγγυήσεων καθώς και η αποτυχία υλοποιήσεως των αποφάσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την κατάσταση που επικρατεί στη Κύπρο. Επισημαίνει επίσης, ότι η τουρκική εισβολή και η κατοχή της βόρειας Κύπρου εμπλέκονται και συνεχίζουν να συνεπάγονται με τις παραβιάσεις των κανόνων του διεθνούς δικαίου και τις διατάξεις του άρθρου 2 (4) του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών (σχετικά με την χρήση βίας), οι διατάξεις του οποίου υπερισχύουν των υποχρεώσεων των κρατών-μελών βάσει οποιασδήποτε διεθνούς συμφωνίας, συμπεριλαμβανομένης της Σύμβασης.⁹²

Σε αυτό το πλαίσιο, η προσφεύγουσα παρατηρεί ότι είναι απαραίτητο να επιβεβαιωθεί η σωστή σχέση των διατάξεων του διεθνούς δικαίου και των διατάξεων της Σύμβασης. Επίσης αναφέρεται στη συμβουλευτική γνωμοδότηση του Διεθνούς Δικαστηρίου για τη Ναμίμπια, περίπτωση κατά την οποία το Δικαστήριο διατύπωσε με σαφήνεια ότι δεν πρέπει να αναγνωρίζονται παράνομες καταστάσεις. Το Δικαστήριο στη απόφαση Κύπρος κατά Τουρκίας, λαμβάνοντας υπόψη την

⁹² Άρθρο 103 UNC.

προαναφερθείσα γνωμοδότηση (παρ. 125), επιβεβαίωσε την ακυρότητα της νομοθεσίας σχετικά με την ιδιοκτησία στη κατεχόμενη Τούρκικη ζώνη (παρ.180-187). Έτσι, η νομοθεσία ιδιοκτησίας βάσει πολιτικών που υιοθετήθηκαν από την υποτελή τοπική διοίκηση που συστάθηκε από την Τουρκία, δεν έχει καμία ισχύ στο διεθνές δίκαιο. Ο λόγος αυτής της διαπίστωσης πηγάζει από την έλλειψη νομιμότητας των πράξεων βάσει του διεθνούς δικαίου, που δεν μπορούν να αποφευχθούν με την δημιουργία «τοπικών διορθωτικών μέτρων». Η περίπτωση της Ναμίμπια, δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την επικύρωση πράξεων που είναι αντίθετες προς το Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και των αρχών του διεθνούς δικαίου, εισάγοντας διακρίσεις στη νομοθεσία. Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η σταθερή πολιτική της Τουρκίας και των εκπροσώπων της στη κατεχόμενη περιοχή όπου ασκούν έλεγχο εισάγοντας μια πολιτική διακρίσεων, αποκλείοντας τους πραγματικούς ιδιοκτήτες των ακινήτων και οικοπέδων τους από το να απολαμβάνουν την περιουσία τους. Μια τέτοια πολιτική διακρίσεων συνιστά προσβολή των διεθνών προτύπων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Επιπρόσθετα η προσφεύγουσα επισημαίνει ότι ο σκοπός του νέου νόμου είναι να εμποδίσει τους πρόσφυγες που κατέχουν ακίνητα στη βόρεια Κύπρο, να προσφύγουν ενώπιον του Δικαστηρίου. Επισημαίνει επίσης ότι ο νόμος βασίζεται στο άρθρο 159 του «Συντάγματος της ΤΔΒΚ» και ως εκ τούτου στερείται της ίδιας νομιμότητας όπως στις περιπτώσεις Λοϊζίδου κατά Τουρκίας⁹³, Κύπρος κατά Τουρκίας⁹⁴, Δημάδης κατά Τουρκίας⁹⁵ και Ευγενία Μιχαηλίδου και Μιχαήλ Τύμβιου κατά Τουρκίας⁹⁶. Έτσι, οι τοπικές θεραπείες που προτείνονται, δεν ισχύουν λόγω της επίδρασης του άρθρου 159 του «Συντάγματος της ΤΔΒΚ», που εφαρμόζεται στη «ΤΔΒΚ». Οι προαναφερθείσες αποφάσεις έχουν δημιουργήσει δεδικασμένο όσο αφορά το παράνομο χαρακτήρα της διατάξεως αυτής και την διαθεσιμότητα των διορθωτικών μέτρων στη περιοχή που βρίσκεται υπό τον Τουρκικό έλεγχο. Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι δεν υπήρξαν αλλαγές που να δικαιολογήσουν μια παρέκκλιση από αυτά που προαναφέρθηκαν, τα οποία αποτελούν ένα συνεκτικό σώμα της νομολογίας. Όσο αφορά τις διαπιστώσεις του Δικαστηρίου σχετικά με την «ΤΔΒΚ», στη υπόθεση Κύπρος κατά Τουρκίας, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι αυτές ήταν περιορισμένες στο εγκλωβισμένο Ελληνοκυπριακό πληθυσμό, και δεν επεκτείνονταν στους Ελληνοκύπριους που είναι εκτοπισμένοι και ζουν στην μη κατεχόμενη περιοχή της Κύπρου.

Ο νέος νόμος, σύμφωνα με την προσφεύγουσα, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ότι ισχύει, μόνο και μόνο επειδή ορισμένα «εσωτερικά ένδικα μέσα» είναι διαθέσιμα από θεραπεία που προκύπτει από παράνομη πηγή. Δεν μπορεί να βρεθεί βάση στη Σύμβαση για την επικύρωση της εν λόγω νομοθεσίας, η οποία δημιουργεί και εδραιώνει διακρίσεις στο πλαίσιο της κυριότητας και της απόλαυσης των περιουσιών.

Επιπλέον η προσφεύγουσα υποστηρίζει οι παρατηρήσεις της εναγόμενης κυβέρνησης, έχουν στόχο να δυσφημίσουν τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας, στα οποία στηρίχθηκε το Δικαστήριο στη απόφαση της υπόθεσης Λοϊζίδου. Επίσης αποτυγχάνουν να αναγνωρίσουν, ότι η διεθνής κοινότητα στο

⁹³ (όπ.π., § 58 έως 64)

⁹⁴ (όπ.π., § 178-189)

⁹⁵ (όπ.π., § 178-189)

⁹⁶ (όπ.π., § 23-31)

σύνολο της δεν δέχθηκε την νομική θέση της Τουρκίας και βεβαίως, το μοναδικό κράτος που αναγνωρίζει την «ΤΔΒΚ» ως κράτος είναι η Τουρκία. Επισημαίνει επίσης, ότι η συλλογιστική στη οποία στηρίζεται η αποδοχή ότι ορισμένες εθνικές νομοθεσίες, ακόμα και οντοτήτων που στερούνται νομικής υπόστασης, μπορούν να αναγνωριστούν αφενός από την διεθνή έννομη τάξη, αφετέρου όμως αυτό δεν ισχύει για το «Νόμο της ΤΔΒΚ» διότι ο «Νόμος» αυτός, λειτουργεί εις βάρος ατόμων, επιτρέποντας την απαλλοτρίωση της ιδιοκτησίας τους. Στο πλαίσιο αυτό, η προσφεύγουσα τονίζει ότι η εναγόμενη κυβέρνηση δεν προσέφερε ποτέ νομική αιτιολόγηση για την παρέμβαση της στη ιδιοκτησία.

Όσο αφορά το ζήτημα της αναδρομικής ισχύς του νόμου και την χρονική πτυχή της προσφυγής της, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι κατά την ημερομηνία της προσφυγής της, που χρονολογείται από το 1998, είχε πράγματι συμμορφωθεί με την προϋπόθεση της εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων, σύμφωνα με το άρθρο 35, διότι τότε δεν υπήρχαν στη διάθεση της εσωτερικά ένδικα μέσα. Επισημαίνει ότι, όπως παραδέχθηκε η εναγόμενη κυβέρνηση, πριν τις 23 Απριλίου 2003, διοικητικές και δικαστικές προσφυγές ενώπιον της «ΤΔΒΚ» ήταν αναποτελεσματικές και απρόσιτες προς τους Ελληνοκύπριους. Κατά την άποψη της, η Τουρκία δεν μπορεί να αποφύγει αυτή την πραγματικότητα, ισχυριζόμενη ότι δημιούργησε ένα εσωτερικό ένδικο μέσο μερικά χρόνια αργότερα. Καμία εξαιρετική περίπτωση δεν υπήρχε ούτως ώστε να δικαιολογεί την αναχώρηση του Δικαστηρίου από την συνήθη πρακτική του, λαμβάνοντας υπόψη το ζήτημα της εξάντλησεως σχετικά με τις ημερομηνίες κατά τις οποίες υπεβλήθησαν οι προσφυγές⁹⁷. Έτσι, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η εναγόμενη κυβέρνηση απέτυχε να αποδείξει ότι οι εις βάρος τις κατηγορίες δεν ευσταθούν, σύμφωνα με την νομολογία του Δικαστηρίου⁹⁸. Τέλος, η προσφεύγουσα επισημαίνει ότι, εν όψει του γεγονότος ότι δεν υπάρχει καμία αναφορά στην ίδια νομοθεσία σχετικά με την αναδρομική ισχύ, ή ότι καλύπτει περιπτώσεις που εκκρεμούν ενώπιον του Δικαστηρίου, τεκμαίρεται ότι δεν αποσκοπεί στο να έχει παρόμοιο αποτέλεσμα.

(Γ) Κυπριακή Δημοκρατία

Η Κυπριακή Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι ο «Νόμος 49/2003» δεν έχει καμία νομική ισχύ βάσει το διεθνές δίκαιο. Στο πλαίσιο αυτό, επισημαίνει ότι το Δικαστήριο έκρινε σαφώς στις αποφάσεις Λοϊζίδου κατά Τουρκίας⁹⁹ και Κύπρος κατά Τουρκίας¹⁰⁰, ότι η υποτιθέμενη λήψη της ιδιωτικής περιουσίας σύμφωνα με το άρθρο 159 του «Συντάγματος της ΤΔΒΚ», δεν έχει κανένα νομικό κύρος στο διεθνές δίκαιο. Το σκεπτικό του νόμου, όπως ορίζεται στο τμήμα 3 αυτού, είναι η εφαρμογή του άρθρου 159 (4) του «Συντάγματος της ΤΔΒΚ» σύμφωνα με το άρθρο 159 (1). Η Κυπριακή κυβέρνηση επισημαίνει ότι στη απόφαση Κύπρος κατά Τουρκίας, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο «Νόμος 52/1995», ο οποίος φιλοδοξούσε να δώσει ένα πρακτικό αποτέλεσμα στο άρθρο 159 του «Συντάγματος της ΤΔΒΚ», δεν θα μπορούσε να του αποδώσει νομική ισχύ.

⁹⁷Βλ. υπόθεση Brusco κατά Ιταλίας (Δεκέμβριος), αρ. 69789/01, ΕΔΑΔ 2001-IX.

⁹⁸Βλ. υπόθεση Selmouni κατά Γαλλίας [GC], 25803/94, CEDH 1999-V, και Djavit κατά Τουρκίας, αρ. 20652/92, ΕΔΑΔ 2003-III

⁹⁹ Op. cit. § 44-45

¹⁰⁰ Op. cit. § 186

Σύμφωνα με την Κυπριακή Κυβέρνηση είναι σημαντικό να σημειωθεί, ότι σύμφωνα με τις δύο προαναφερθείσες αποφάσεις, έχει δημιουργηθεί δεδικασμένο ότι οι Ελληνοκύπριοι παραμένουν οι νόμιμοι ιδιοκτήτες των περιουσιών τους στη περιοχή της κατεχόμενης Κύπρου¹⁰¹.

Έτσι, η συνεχιζόμενη σημασία της απόφασης Λοϊζίδου στη υπό κρίση προσφυγή έγκειται κυρίως στο γεγονός ότι το άρθρο 159 του «Συντάγματος της ΤΔΒΚ» είναι νομικά άκυρο και επομένως, οι Ελληνοκύπριοι ιδιοκτήτες ακίνητης περιουσίας στη Βόρεια Κύπρο, όπως ακριβώς και η προσφεύγουσα, διατήρησαν τον τίτλο ιδιοκτησίας τους και θα έπρεπε να τους επιτραπεί η χρήση της περιουσίας τους. Η Κυπριακή Κυβέρνηση τονίζει ότι αυτά τα σημαντικά στοιχεία επιβεβαιώθηκαν από τις αποφάσεις Κύπρος κατά Τουρκίας, Δημάδη κατά Τουρκίας και Ευγενία Μιχαηλίδου και Μιχαήλ Τύμβιος κατά Τουρκίας και συνεχίζουν να ισχύουν έστω και αν επέλθει οποιαδήποτε έννομη "αλλαγή" στη νομική κατάσταση, λόγω του περιεχομένου του «νόμου».

Υποστηρίζουν ότι, όπως προκύπτει από την νομολογία του Δικαστηρίου, δεν επιτρέπεται η απαλλοτρίωση από την «ΤΔΒΚ», δυνάμει του άρθρου 159 του «Συντάγματος της ΤΔΒΚ», ακόμα και αν η αποζημίωση ήταν διαθέσιμη εκείνη την εποχή. Το γεγονός ότι η αποζημίωση μπορεί να είναι διαθέσιμη στο πλαίσιο του «νέου νόμου» δεν αλλοιώνει το κύρος και τη καταλληλότητα των λόγων, για τους οποίους το Δικαστήριο δεν ήταν διατεθειμένο να αναγνωρίσει την απαλλοτρίωση ως πράξη της «ΤΔΒΚ». Ο «νόμος», σύμφωνα με την Κυπριακή κυβέρνηση, είναι ένα μέσο για να απαλλοτριωθεί η ιδιοκτησία της προσφεύγουσας στη κατεχόμενη περιοχή, με σκοπό να επωφεληθεί η «ΤΔΒΚ».

Η Κυπριακή κυβέρνηση θεωρεί επίσης, ότι ο νόμος είναι ασυμβίβαστος με το διεθνές δίκαιο, το οποίο απαγορεύει τη βίαιη μετακίνηση πληθυσμών, όπως έγινε το 1974 από την παράνομη εισβολή των Τούρκων στη Κύπρο, όπου Ελληνοκύπριοι εκτοπίστηκαν από τις πατρογονικές τους εστίες. Η Κυπριακή κυβέρνηση, ισχυρίζεται ότι ο εν λόγω «νόμος» στοχεύει στη παγίωση αυτών των παραβιάσεων και βεβαίως αποτελεί το μέσο με το οποίο η Τουρκία θα μπορέσει να αγοράσει τα οφέλη της παρέκκλισης της από την νομική υποχρέωση της, να παρέχει πλήρη αποκατάσταση. Η Κυπριακή κυβέρνηση θεωρεί ότι, θα δημιουργηθεί ένα κενό στο σύστημα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δεδομένου ότι η προσφεύγουσα και άλλα θύματα παραβιάσεων της Σύμβασης, θα περιορίζονται σε παρόμοια μέσα, αν υπάρχουν, όπως διατίθενται στην «ΤΔΒΚ», χωρίς εποπτεία από το Δικαστήριο.

Όσο αφορά, την χρονική πτυχή της προσφυγής και το ζήτημα της αναδρομικότητας του «νόμου», η Κυπριακή κυβέρνηση υποστηρίζει ότι σύμφωνα με την ερμηνεία του άρθρου 35 της Σύμβασης, η αναδρομική εφαρμογή του νόμου πρέπει να επιτρέπεται για όλες τις προσφυγές, ανεξάρτητα από το χρόνο που υπεβλήθησαν, και όχι «κατά τον κρίσιμο χρόνο», σύμφωνα με την νομολογία του Δικαστηρίου, θα παραβίαζε την αρχή της ασφάλειας δικαίου και θα παρέμβαινε αδικαιολόγητα στα κεκτημένα δικαιώματα και τις θεμιτές προσδοκίες των προσφευγόντων που προκύπτουν από τα πρότυπα της Σύμβασης.

¹⁰¹ Βλ. υπόθεση Λοϊζίδου κατά Τουρκίας § 46-47 και Κύπρος κατά Τουρκίας § 185-186

Επιπρόσθετα τονίζουν ότι στη πραγματικότητα, ο εν λόγω νόμος δεν περιέχει καμία ρητή διάταξη που να αναφέρεται στη αναδρομική ισχύ. Εφαρμόζοντας τον κανόνα “Construction against retrospectivity”, που είναι αναγνωρισμένος από το Αγγλικό δίκαιο, προκύπτει το συμπέρασμα ότι δεν μπορεί ο νόμος να αναφέρεται σε γεγονότα που συνέβησαν πριν από την ημερομηνία θέσπισης του, δηλαδή στις 30 Ιουνίου 2003.

Κρίνω επίσης σκόπιμο να αναφέρω, την επισήμανση της Κυπριακής κυβέρνησης, όσο αφορά την διάταξη που αναφέρεται στην εξάντληση των εσωτερικών ένδικων μέσων, η οποία διατυπώνεται στο άρθρο 35 της Σύμβασης και δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε περιπτώσεις όπου ο προσφεύγων ή η προσφεύγουσα αποδείξει ότι αυτός ή αυτή είναι το θύμα μιας διοικητικής πρακτικής που συνίσταται σε επανάληψη πράξεων που είναι ασυμβίβαστες με την Σύμβαση, οι οποίες είναι ανεκτές από «κρατικές αρχές» σε τέτοιο βαθμό που οι διαδικασίες θα ήταν ανώφελες ή αναποτελεσματικές. Τέλος, η Κυπριακή κυβέρνηση επισημαίνει ότι η διοικητική πρακτική που διαπιστώθηκε από το Δικαστήριο στην υπόθεση Κύπρος κατά Τουρκίας εξακολουθεί να υφίσταται, δεδομένου ότι αν και Ελληνοκύπριοι ιδιοκτήτες ακινήτων μπορούν να επισκεφθούν την κατεχόμενη περιοχή, αυτό υπόκειται σε αυστηρές προϋποθέσεις, όπως η ένδειξη διαβατηρίων ή ταυτοτήτων στα σημεία ελέγχου, προκειμένου να τους χορηγηθεί ειδική θεώρηση ώστε να εισέλθουν στις κατεχόμενες περιοχές, μ’ αποτέλεσμα να μην μπορούν οι Ελληνοκύπριοι να ταξιδεύουν ελεύθερα. Το θλιβερό όμως της υπόθεσης είναι ότι μπορούν να πλησιάσουν στο ακίνητο τους, χωρίς να τους επιτρέπεται η πρόσβαση σ’ αυτό, εκτός και αν τους το επιτρέψει ο Τουρκοκύπριος κάτοχος του ακινήτου.

2.3.3.3.2 Διαθεσιμότητα, αποτελεσματικότητα και επάρκεια της νέας λύσης που προτείνεται στο «Νόμο 49/2003»

(Α) Τουρκία

Η εναγόμενη κυβέρνηση υποστηρίζει ότι υπό το πρίσμα της νέας νομοθεσίας που θεσπίστηκε και εγκρίθηκε στις 30 Ιουνίου του 2003 από το «Κοινοβούλιο της ΤΔΒΚ» αλλά και από την επιτροπή αποζημιώσεων που καταρτίστηκε σύμφωνα με τις διατάξεις του, η προσφεύγουσα πρέπει να εξαντλήσει τα εσωτερικά ένδικα μέσα όπως απαιτείται από το άρθρο 35 της Σύμβασης. Στο πλαίσιο αυτό, δεδομένου ότι η διαδικασία διεξάγεται την παρούσα χρονική στιγμή, η προσφυγή στην Επιτροπή αποζημιώσεων θα παρέχει αποζημίωση για τα αιτήματα της προσφεύγουσας βάσει του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αρ. 1, η αιτούσα μπορεί πλέον να θεωρηθεί ως «θύμα» κατά την έννοια του άρθρου 34 της Σύμβασης.

Σύμφωνα με την εναγόμενη κυβέρνηση, ο σκοπός του νόμου είναι να ρυθμίσει την διαδικασία και να θέσει τις απαραίτητες προϋποθέσεις που πρέπει να τηρούνται από τους δικαιούχους προκειμένου να αποδείξουν τα νομικά τους δικαιώματα που ισχυρίζονται, σε σχέση με τα ακίνητα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 159 του «Συντάγματος της ΤΔΒΚ» καθώς και τη βάση, πάνω στην οποία, θα καταβληθεί αποζημίωση στους δικαιούχους. Όλα τα ακίνητα στη βόρεια Κύπρο, στο πλαίσιο των ορίων της «ΤΔΒΚ», που ανήκουν σε Ελληνοκύπριους και έχουν περιγραφεί ως «εγκαταλελειμμένα» εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 3 του νόμου. Κατά συνέπεια, οι Ελληνοκύπριοι, όπως και η προσφεύγουσα στην υπό κρίση υπόθεση, μπορούν να ζητήσουν από την Επιτροπή

αποζημιώσεων που συστάθηκε βάσει του νόμου, την αποζημίωση που δικαιούνται. Βάσει του νόμου, η αποζημίωση θα υπολογίζεται με βάση την αγοραία αξία της περιουσίας τους το 1974, συν την απώλεια χρήσης μεταξύ της 20^{ης} Ιουλίου 1974 και την ημερομηνία πληρωμής και της προσαύξησης της αξίας κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου.

Εναλλακτικά, η εναγόμενη κυβέρνηση υποστηρίζει ότι τα άτομα που ισχυρίζονται ότι δυνάμει του παρόντος νόμου μπορούν να αποζημιωθούν, εφόσον συμφωνούν, μέσω της ανταλλαγής τίτλου ιδιοκτησίας Τουρκοκυπριακών ακινήτων που βρίσκονται στη νότια πλευρά της Κύπρου σύμφωνα με τις διατάξεις του «νόμου 41/1977» για «στέγαση, κατανομή γης και ακινήτων ίσης αξίας». Κατά την γνώμη της εναγόμενης κυβέρνησης, η ανταλλαγή που προτείνεται μεταξύ Ελληνοκυπριακών και Τουρκοκυπριακών περιουσιών αλλά και η αποζημίωση φαίνεται να είναι η πιο βιώσιμη λύση για το θέμα της ιδιοκτησίας, παρά η επιστροφή στις παλαιές κατοικίες όπως απαιτούν οι Ελληνοκυπριακές Αρχές.

Η εναγόμενη κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι δεν είναι δυνατόν να αντιστραφεί το σύνολο των συναλλαγών μεταξύ της Ελληνοκυπριακής ιδιοκτησίας στη βόρεια Κύπρο και της Τουρκοκυπριακής στη νότια Κύπρο, εν όψει των εξελίξεων τα τελευταία χρόνια, διότι δημιουργήθηκαν κεκτημένα δικαιώματα σε άλλα πρόσωπα. Επιπλέον το Δικαστήριο έχει δηλώσει ότι η Σύμβαση δεν εγγυάται το δικαίωμα στη φυσική επιστροφή των περιουσιών που βρέθηκαν να έχουν ληφθεί κατά παράβαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αρ. 1.

«Περιουσία» κατά την έννοια του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αρ. 1 μπορεί να σημαίνει είτε «υφιστάμενη περιουσία» είτε περιουσιακά στοιχεία, συμπεριλαμβανομένων των απαιτήσεων, για τις οποίες ο προσφεύγων μπορεί να υποστηρίξει ότι έχει μια «νόμιμη προσδοκία» ότι θα πραγματοποιηθούν. Η ελπίδα ότι το δικαίωμα της ιδιοκτησίας που είχε σβήσει εδώ και πολύ καιρό, μπορεί να αναβιώσει και δεν μπορεί να θεωρηθεί ως «κατοχή» κατά την έννοια του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αρ.1, ούτε μπορεί μια προϋπόθεση απαίτησης να παρέλθει, ως αποτέλεσμα την αποτυχία της εκπλήρωσης της κατάστασης¹⁰².

Η εναγόμενη κυβέρνηση επισημαίνει ότι το Δικαστήριο θα πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψη του, την εξαιρετική κατάσταση που επικρατεί στην Κύπρο, όπως ακριβώς έκανε σε σχέση με την επανένωση της Γερμανίας, αρνούμενο να διατάξει επιστροφή, λαμβάνοντας υπόψη το κοινωνικό συμφέρον και τις απαιτήσεις της κοινωνίας για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ατόμου¹⁰³. Καταλήγοντας αναφέρει, ότι τα κράτη πρέπει να απολαμβάνουν ένα ευρύ περιθώριο διακριτικής ευχέρειας όταν πρόκειται για την εξισορρόπηση των συμφερόντων της κοινωνίας των πολιτών με τα συμφέροντα του προσφεύγοντος (*Broniowski op. cit*).

Όσο αφορά τη λειτουργία και τη διαδικασία της επιτροπής, η εναγόμενη κυβέρνηση υποστηρίζει ότι πληρούν τις απαιτήσεις του άρθρου 6 της Σύμβασης.

¹⁰² Βλ. Polacek Polackova κατά Τσεχικής Δημοκρατίας, (Δεκέμβριος), 38645/97, 10 Ιουλίου 2002, §62, και Jasiūnienė κατά Λιθουανίας, αρ. 41510/98, § 40, 6 Μαρτίου 2003.

¹⁰³ Wittek κατά Γερμανίας, 37290/97, CEDH 2002-X, και Forrer-Niedenthal κατά Γερμανίας, 47316/99, 20 Φεβρουαρίου 2003.

Συγκεκριμένα, οι αιτούντες ή προσφεύγοντες, θα έχουν την ευκαιρία να παρουσιάσουν την υπόθεση τους ενώπιον της επιτροπής παρουσιάζοντας τα απαραίτητα αποδεικτικά στοιχεία και να ανταποκρίνονται στις οποιεσδήποτε «παρατηρήσεις» του «Γενικού Εισαγγελέα της ΤΔΒΚ» που θα ενεργεί στο όνομα της «ΤΔΒΚ». Η διαδικασία εφαρμογής είναι απλή και εύκολα προσβάσιμη λόγω της διάνοιξης των συνόρων μεταξύ βόρειας και νότιας Κύπρου. Επιπρόσθετα, τόσο οι διαδικασίες όσο και οι αποφάσεις της Επιτροπής αποζημιώσεων θα υπόκεινται στο δικαστικό έλεγχο του «Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου της ΤΔΒΚ». Επισημαίνουν ότι τόσο οι αρχές του διεθνούς δικαίου όσο και η Σύμβαση αποτελεί μέρος της νομοθεσίας των «Δικαστηρίων της ΤΔΒΚ» ενώ τονίζουν ότι ο νόμος ήταν αποτέλεσμα στενών διαβουλεύσεων με τη Διεύθυνση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης για να αποτελέσει ένα εσωτερικό ένδικο μέσο, που θα αντιμετώπιζε τις αξιώσεις για τις ακίνητες περιουσίες των Ελληνοκυπρίων στη βόρεια Κύπρο. Κατά συνέπεια, η εφαρμογή της σύμβασης του νόμου θα είναι στη διάθεση των αιτούντων. Επιπλέον, υποστηρίζουν ότι είναι επίσης δυνατόν να υποβάλουν καταγγελίες ενώπιον του Δικαστηρίου αμφισβητώντας τη συμβατότητα της Σύμβασης με τις αποφάσεις του «Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου».

Όσο αφορά τη σύσταση της Επιτροπής, την ανεξαρτησία και την αμεροληψία της, η εναγόμενη κυβέρνηση σημειώνει ότι τα μέλη της περιλαμβάνουν το πρώην πρόεδρο του «Ανώτατου Δικαστηρίου της ΤΔΒΚ» (πρόεδρος), ένας δικηγόρος και πρώην δικαστής διεθνούς φήμης (Αναπληρωτές Πρόεδροι) και παλαιά στελέχη και διευθυντές του «Κτηματολογίου και Χωρομετρίας της ΤΔΒΚ». Υποστηρίζουν, επίσης, ότι δεν υπάρχει καμία δικαιολογία για την Κυπριακή Κυβέρνηση ώστε να αμφισβητήσει την αμεροληψία της Επιτροπής διότι ακόμα και αν η εν λόγω Επιτροπή δεν συμμορφώνεται πλήρως με τις απαιτήσεις του άρθρου 6 της Σύμβασης, η ύπαρξη του «Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου της ΤΔΒΚ» εξασφαλίζει την θεραπεία οποιουδήποτε ελαττώματος προκύψει.

Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός, ότι η λειτουργία της Επιτροπής περιορίζεται στη χορήγηση αποζημίωσης στους προσφεύγοντες και όχι στη λήψη αποφάσεων για διαφορές ως προς το τίτλο, η εναγόμενη κυβέρνηση υποστηρίζει ότι τα μέλη της Επιτροπής δεν έχουν κανένα προσωπικό όφελος από τις εν λόγω ιδιοκτησίες. Προσθέτει δε, ότι η κατάσταση στη Κύπρο όσο αφορά την ιδιοκτησία είναι πολύπλοκη και δεν θα ήταν δυνατόν να ζει κανείς στο νησί, Ελληνοκύπριος ή Τουρκοκύπριος, χωρίς να τον ενδιαφέρει το εν λόγω θέμα. Περαιτέρω, οι προκαταλήψεις δεν θα θεωρούνται απλώς σε σχέση με την διάρκεια της θητείας των διορισμών των μελών της Επιτροπής, αλλά σε σχέση και με άλλους συναφείς παράγοντες¹⁰⁴.

Η εναγόμενη κυβέρνηση επισημαίνει ότι τα ένδικα μέσα της «ΤΔΒΚ» θα πρέπει να θεωρούνται ως εσωτερικά ένδικα και θα πρέπει να εξαντληθούν από τους Ελληνοκύπριους που προσφεύγουν, όπως ακριβώς και οι Τουρκοκύπριοι που κατέχουν περιουσία στη νότια Κύπρο πρέπει να εξαντλούν τα εσωτερικά ένδικα μέσα και αν δεν ικανοποιηθούν, τότε μόνο θα μπορούν να προσφύγουν στο Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Η ύπαρξη αμφιβολιών ως προς τις προοπτικές επιτυχίας του συγκεκριμένου βοηθήματος, προφανώς και δεν είναι αδικαιολόγητες, δεν αποτελούν όμως βάσιμο λόγο ώστε να μην εξαντληθούν τα εσωτερικά ένδικα

¹⁰⁴ Βλ. Campbell και Fell κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση της 28ης Ιουνίου 1984, Σειρά Α αρ. 80, § 79, και Morris κατά Ηνωμένου Βασιλείου, αρ. 38784/97, § 38, CEDH 2002-I

μέσα¹⁰⁵. Η εναγόμενη κυβέρνηση υποστηρίζει ότι τα επιχειρήματα της Κυπριακής κυβέρνησης και της προσφεύγουσας ως προς την ανεπάρκεια της λύσης που προτείνεται, επειδή την θεωρούν ως αναξιόπιστη, είναι εντελώς θεωρητικά και πρόωρα.

Επιπρόσθετα, επισημαίνουν ότι διαφωνούν με τις αποφάσεις στις υποθέσεις Λοϊζίδου κατά Τουρκίας και Κύπρος κατά Τουρκίας. Ισχυρίζονται επίσης, ότι οι αποφάσεις αυτές δεν θα πρέπει να θεωρούνται ως δεδικασμένο για τους σκοπούς της παρούσας προσφυγής. Στο πλαίσιο αυτό, υποστηρίζουν ότι το Δικαστήριο θα πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψη του μια σειρά σχετικών θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως και το πολύπλοκο ιστορικό της υπόθεσης, αλλά και την πολιτική διάσταση της. Επιπλέον, η εναγόμενη κυβέρνηση στέκεται στο γεγονός ότι, όταν πάρθηκαν οι αποφάσεις για τις προαναφερθείσες υποθέσεις, δεν υπήρχε κανένας νόμος της «ΤΔΒΚ» που να παρέχει ένα μηχανισμό αποζημίωσης στους Ελληνοκύπριους για τις περιουσίες τους στη βόρεια Κύπρο. Η δημιουργία ενός τέτοιου μηχανισμού συμβαδίζει με το άρθρο 13 της Σύμβασης και ο στόχος του εν λόγω νόμου είναι η επίλυση της κατάστασης μέσα από τα πορίσματα της Επιτροπής αποζημιώσεων. Έτσι, κατά την Τουρκία, η υπόθεση Ξενίδη-Αρέστη κατά Τουρκίας πρέπει να αποφασιστεί υπό το φώς των πρόσφατων εξελίξεων και να ληφθεί υπόψη από το Δικαστήριο, τα νέα μέτρα της «ΤΔΒΚ», τα οποία παρέχουν αποτελεσματική πρόσβαση στους Ελληνοκύπριους και τους δίνει την δυνατότητα να δικαιωθούν μέσω της Επιτροπής αποζημιώσεων. Σε σχέση με τα προαναφερόμενα η εναγόμενη κυβέρνηση αναφέρεται και στα νέα μέτρα που λήφθηκαν από την «ΤΔΒΚ» στις 23 Απριλίου 2003, σχετικά με τις «διασταυρώσεις» από το βόρειο τμήμα της Κύπρου προς το νότιο και αντιστρόφως μέσω συγκεκριμένων σημείων ελέγχου¹⁰⁶. Οι νέες, λοιπόν, εξελίξεις έχουν επιφέρει μια αλλαγή στις περιστάσεις στις οποίες βασίστηκαν στην υπόθεση Λοϊζίδου.

Δεδομένου ότι η Σύμβαση εφαρμόζεται ως μέρος του νομικού πλαισίου της «ΤΔΒΚ», θα είναι ανοικτή στο προσφεύγοντα ώστε να επιχειρηματολογήσει αναφέροντας άλλες διατάξεις της Σύμβασης ενώπιον της Επιτροπής αποζημιώσεων, στο πλαίσιο της διαδικασίας. Καταγγελίες για παραβιάσεις των άρθρων 8 και 14 της Σύμβασης εξαρτώνται από τον προσφεύγοντα, οποίος πρέπει να είναι σε θέση να αποδείξει την παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου 1.

Επιπρόσθετα, η εναγόμενη κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι το άρθρο 14 της Σύμβασης δεν έχει καμία σχέση με τα γεγονότα και τις περιστάσεις της υπό κρίση περίπτωσης. Η δημιουργία ενός εσωτερικού ένδικου μέσου που καταβάλλει αποζημιώσεις σε πρόσωπα που κατέχουν περιουσίες στη βόρεια Κύπρο και έχουν πληγεί από τα γεγονότα του 1974, δεν προκαλεί καμία αδικαιολόγητη διάκριση ή διακρίσεις μεταξύ ανθρώπων που ανήκουν στην ίδια κατηγορία προσώπων.

Επιπλέον η εναγόμενη κυβέρνηση αναφέρει την αναγκαστική απαλλοτρίωση της τουρκοκυπριακής περιουσίας στη νότια Κύπρο από την ελληνοκυπριακή διοίκηση. Μεταξύ άλλων, επισημαίνουν ότι υπάρχουν τουρκοκυπριακά ακίνητα στη νότια Κύπρο που αξιοποιούνται από την ελληνοκυπριακή διοίκηση, χωρίς να έχουν αποκτηθεί επίσημα. Σύμφωνα με την εναγόμενη κυβέρνηση, το ζήτημα της

¹⁰⁵ Giacometti και λοιποί κατά Ιταλίας (Δεκέμβριος), 34939/97,ΕΔΑΔ 2001-ΧΙΙ

¹⁰⁶ Εννοείται η διάνοιξη των οδοφραγμάτων.

απαλλοτριώσης δεν μπορεί να λυθεί με ειδική αίτηση προς το Δικαστήριο, αλλά από μια βιώσιμη εναλλακτική λύση, όπως η ανταλλαγή ή και η αποζημίωση.

Εν κατακλείδι, η εναγόμενη κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η αποτελεσματικότητα της λύσης που προτείνεται, πρέπει να ελεγχθεί για κάθε περίπτωση χωριστά. Κατά τη γνώμη τους, η προσφεύγουσα απέτυχε να αποδείξει ότι η λύση είναι αναποτελεσματική, ώστε να μην ανέλθει σε ένα εσωτερικό ένδικο μέσο για τους σκοπούς του άρθρου 35 παρ. 1 της Σύμβασης.

(B) Η Προσφεύγουσα

Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι, μεταξύ άλλων, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου δεν αναγνωρίζεται ως η νόμιμη ιδιοκτήτρια της γης της, σε αντίθεση με την νομολογία του Δικαστηρίου, ενώ δεν μπορεί να απαιτήσει επαναφορά των πραγμάτων στην προηγούμενη τους κατάσταση και βεβαίως δεν έχει τον έλεγχο της περιουσίας της. Στις περιπτώσεις Λοϊζίδου κατά Τουρκίας, Κύπρος κατά Τουρκίας, Δημάδης κατά Τουρκίας¹⁰⁷, Ευγενία Μιχαηλίδου και Μιχαήλ Τύμβιος κατά Τουρκίας¹⁰⁸ το Δικαστήριο δήλωσε σαφώς ότι οι εκτοπισμένοι Ελληνοκύπριοι δεν έχασαν τους τίτλους ιδιοκτησίας τους και οι πράξεις της Τουρκίας αποτελούν συνεχείς παρεμβολές στην ειρηνική απόλαυση των περιουσιών από τους νόμιμους ιδιοκτήτες τους, χωρίς καν να αιτιολογήσουν τις εν λόγω παρεμβάσεις. Κατά συνέπεια, οποιοδήποτε διορθωτικό μέτρο θεραπεύει τις εν λόγω παρεμβάσεις, αναγκαστικά πρέπει να συνοδεύεται και με την επιστροφή των περιουσιών.

Ο συγκεκριμένος όμως νόμος, δεν επιτρέπει την αποκατάσταση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας της προσφεύγουσας, ούτε αποζημιώνει για ηθική βλάβη, ενώ το παράνομο της επέμβασης στη περιουσία της προσφεύγουσας και τα δικαιώματα της τα οποία προκύπτουν, όπως κατοχυρώνονται στο άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αρ. 1, δεν μπορούν να προσδιοριστούν από κανένα Δικαστήριο. Εάν το Δικαστήριο απαιτούσε από την προσφεύγουσα να συμμορφωθεί με την θεραπεία που προτείνεται, τότε η προσφεύγουσα θα έχανε το τίτλο της περιουσίας της, και ως εκ τούτου, στη πραγματικότητα οι απαλλοτριώσεις του παράνομου καθεστώτος θα έπρεπε να νομιμοποιούνταν. Η εφαρμογή του «Νόμου της ΤΔΒΚ» θα έχει ως αποτέλεσμα την δημιουργία μια επιδιωκόμενης λύσης από την κυβέρνηση, η οποία, μεταξύ άλλων, συνεπάγεται με την παγκόσμια ανταλλαγή πληθυσμών και ακινήτων, η οποία ανταλλαγή μπορεί να δώσει τέλος σε οποιαδήποτε προοπτική επιστροφής της ιδιοκτησίας στη προσφεύγουσα. Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι αυτό δεν μπορεί να δικαιολογηθεί για λόγους γενικού συμφέροντος που προβλέπεται στο άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αρ. 1. Κατά την γνώμη της προσφεύγουσας, το πρότυπο βάσει του νέου νόμου είναι το δίκαιο της αναγκαστικής πώλησης, δηλαδή η επιδίκαση αποζημίωσης χάνεται. Αυτό δεν λειτουργεί προς όφελος των ιδιωτών αλλά εις βάρος τους, επιτρέποντας την «απαλλοτριώση» της περιουσίας τους και την απώλεια του τίτλου ιδιοκτησίας τους. Η κ. Ξενίδη-Αρέστη τονίζει ότι δεν είναι πρόθυμη να εγκαταλείψει την ιδιοκτησία της και να αποδεχθεί αποζημίωση για απαλλοτριώση. Ισχυρίζεται επίσης, ότι η αποζημίωση που απαιτεί η προσφεύγουσα, είναι για απώλεια χρήσης της περιουσίας της, κάτι που η «ΤΔΒΚ» δεν επιτρέπει.

¹⁰⁷ Αρ. υπόθεσης 16219/90, 31 Ιουλίου 2003

¹⁰⁸ Αρ. υπόθεσης 16163/90, 31 Ιουλίου 2003

Η προσφεύγουσα, εφιστά την προσοχή του Δικαστηρίου ώστε να δώσει την δέουσα σημασία προς την Έκθεση της 12^{ης} Φεβρουαρίου του 2004 του Επιτρόπου για τα Ανθρώπινα δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Κύπρο, όπου αναφέρεται στο εν λόγω «Νόμο της ΤΔΒΚ» και τονίζει την αδυναμία των προσφευγόντων να ανακτήσουν την κατοχή και την απόλαυση των περιουσιών τους¹⁰⁹. Σύμφωνα με το άρθρο 46 της Σύμβασης, η Τουρκία είναι νομικά υποχρεωμένη, όχι μόνο να πληρώσει τα ποσά που απαιτούνται στο πλαίσιο του άρθρου 41 για την απώλεια χρήσης, αλλά και να υιοθετήσει νομικά μέτρα που θα τερμάτιζε την παραβίαση και θα επέστρεφε τις ιδιοκτησίες στους δικαιούχους.

Η προσφεύγουσα επισημαίνει ότι η νομολογία που αναφέρεται από την εναγόμενη κυβέρνηση και οι παρατηρήσεις της σχετικά με την αποκατάσταση, ασχολείται μόνο με το άρθρο 6 της Σύμβασης σχετικά με την ταχεία διεκπεραίωση των υποθέσεων βάσει του εσωτερικού δικαίου, έτσι ώστε η διάταξη αυτή να μην παραβιάζεται. Στο πλαίσιο αυτό, η προσφεύγουσα επισημαίνει ότι ο Ιταλικός νόμος *Pinto* ήταν μια ειδική διάταξη ως προς την αναδρομική ισχύ όσον αφορά τις αιτήσεις, πριν από το Δικαστήριο, που δεν έχουν κριθεί ακόμα παραδεκτές. Αντίθετα, ο νέος νόμος δεν περιέχει καμία διάταξη ως προς την αναδρομικότητα, όπως ισχυρίζεται η προσφεύγουσα, η εναγόμενη κυβέρνηση παρέλειψε να εξηγήσει. Κατά την γνώμη της κ. Ξενίδη-Αρέστη, η αδυναμία να επιλυθεί το ζήτημα της παραβίασης είναι το κύριο χαρακτηριστικό στοιχείο αυτής της υπόθεσης σε σύγκριση με περιπτώσεις που εμπίπτουν στο άρθρο 6, σύμφωνα με το νόμο *Pinto*, στη Ιταλία, όπως και στη Σλοβενία και την Κροατία.

Επιπρόσθετα, η προσφεύγουσα υπογραμμίζει ότι η προσφυγή της αφορά παραβιάσεις του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αρ. 1 σε συνδυασμό με το άρθρο 14 της Σύμβασης, καθώς και για παραβιάσεις του άρθρου 8 (δικαίωμα στη κατοικία) σε συνδυασμό με το άρθρο 14. Παρ' όλα αυτά, ο νέος νόμος δεν παρέχει ένα εσωτερικό ένδικο μέσο που να ικανοποιεί της αξιώσεις της προσφεύγουσας σύμφωνα με τις τελευταίες διατάξεις. Όσο αφορά το άρθρο 8, η προσφεύγουσα επισημαίνει ότι ο νόμος δεν αναφέρεται στη έννοια της κατοικίας και η εναγόμενη Κυβέρνηση αρκείται σε επιχειρήματα που ακούστηκαν και σε προηγούμενες υποθέσεις αλλά δεν υιοθετήθηκαν από το Δικαστήριο. Επομένως, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι το Δικαστήριο οφείλει να αναγνωρίσει τα αιτήματα της ως παραδεκτά, σύμφωνα με την απόφαση του στη υπόθεση *Δημάδη κατά Τουρκίας*.

Όσο αφορά την Επιτροπή αποζημιώσεων, η προσφεύγουσα επισημαίνει ότι με βάση τις παρατηρήσεις της Κυπριακής Κυβέρνησης, ένα υψηλό ποσοστό των μελών της Επιτροπής έχουν συμφέρον για τις περιουσιακές διεκδικήσεις, που η Επιτροπή σκοπεύει να αντιμετωπίσει. Επιπλέον, οι ισχυρισμοί της εναγόμενης κυβέρνησης, ότι σε περίοδο ενός έτους, η Επιτροπή έχει ακούσει, αλλά δεν αποφάσισε για τρεις προσφυγές που κατατέθηκαν ενώπιον της, δείχνει αργή διαδικασία και, ως εκ τούτου, αναποτελεσματικότητα της δέθεν λύσης που προτείνεται.

¹⁰⁹ Έκθεση του κ. Alvaro Gil-Robles, Επιτρόπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, Συμβούλιο της Ευρώπης, § § 66-69).

(Γ) Κυπριακή Δημοκρατία

Η Κυπριακή κυβέρνηση υποστηρίζει ότι ο «νόμος 49/2003» είναι ασυμβίβαστος με τις διαπιστώσεις του Δικαστηρίου, στις αποφάσεις Λοϊζίδου κατά Τουρκίας και Κύπρος κατά Τουρκίας. Σύμφωνα με τις εν λόγω αποφάσεις, οι εκτοπισμένοι Ελληνοκύπριοι, όπως η προσφεύγουσα, παραμένουν οι νόμιμοι ιδιοκτήτες της γης τους και τα δικαιώματά τους σύμφωνα με το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου 1, παραβιάζονται από την Τουρκία. *Πρώτον*, ο « νόμος 49/2003» επιτρέπει αφενός μια περιορισμένης μορφής αποζημίωση και αφετέρου δεν επιτρέπει στη Επιτροπή αποζημιώσεων να επιστρέψει ακίνητες περιουσίες στο νόμιμο ιδιοκτήτη τους. Δηλαδή δεν προβλέπει επαναφορά των πραγμάτων στη προτέρα κατάσταση. *Δεύτερον*, ελλοχεύει ο κίνδυνος με την λήψη της αποζημίωσης από το δικαιούχο, να χάσει την κυριότητα της ιδιοκτησίας του. Απότοκο αυτής της διαδικασίας είναι οι δικαιούχοι να μην μπορούν πλέον να προσφύγουν στο Δικαστήριο για τη στέρηση της περιουσίας τους. Έτσι θα ήταν παράδοξο να υποχρεώνονται Ελληνοκύπριοι ιδιοκτήτες ακινήτων να προσφύγουν σε ένα «νόμο» που εάν τους δικαιώσει, θα τους αποζημιώνει αλλά συνάμα θα τους στερεί από την ιδιοκτησία τους, η οποία ιδιοκτησία τους είναι η βάση της προσφυγής τους κατά της Τουρκίας ενώπιον του Δικαστηρίου. *Τρίτον*, η Κυπριακή κυβέρνηση επισημαίνει ότι ο εν λόγω νόμος αφορά μόνο απαιτήσεις που αφορούν ακίνητη περιουσία και αποκλείει τους προσφεύγοντες που οι απαιτήσεις τους αφορούν κινητή περιουσία, επίπλα, φωτιστικά, εξαρτήματα κ.α.

Επιπλέον, η Κυπριακή κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι ένα κράτος κατοχής, όπως η Τουρκία, δεν μπορεί να δικαιολογήσει την παρέμβαση της στη Κύπρο με οποιαδήποτε ιδιότητα η οποία καταλαμβάνει έδαφος, επικαλούμενη την εξαίρεση του «δημόσιου συμφέροντος» του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αρ.1, εφόσον οι παρεμβάσεις τίθενται στο πλαίσιο με την κατοχή ξένων ιδιοκτητών ακινήτων και είναι αντίθετες προς τους κανόνες του διεθνούς δικαίου. Σύμφωνα με το άρθρο 53, η Σύμβαση στη περίπτωση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αρ. 1, δεν μπορεί να ερμηνεύεται περιοριστικά ή να παρεκκλίνει από τις υποχρεώσεις που επιβάλλονται από τους κανονισμούς της Χάγης. Είναι αντίθετο με τους κανονισμούς του διεθνούς δικαίου, η Τουρκία να στερήσει σε άτομα, κάτω από οποιοσδήποτε συνθήκες, κάθε ακίνητη περιουσία στη βόρεια Κύπρο, περιοχή η οποία καταλαμβάνεται από τα στρατεύματά της. Στο πλαίσιο αυτό, η Κυπριακή κυβέρνηση παραπέμπει στους κανονισμούς της Χάγης και την Σύμβαση IV της Γενεύης.

Επιπρόσθετα, η Κυπριακή κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η Επιτροπή αποζημιώσεων δεν πληρούν τις εγγυήσεις της δίκαιης δίκης, που προβλέπονται στο άρθρο 6 της Σύμβασης. Πρώτον, υπάρχει περιορισμένη πρόσβαση στη Επιτροπή ενόψει της προθεσμίας που προβλέπεται για την υποβολή αιτήσεων. Δεύτερον, είναι ασαφές ποιος θα είναι ο εναγόμενος σε αξιώσεις ενώπιον της Επιτροπής. Τρίτον, η Επιτροπή δεν συμμορφώνεται με τις απαιτήσεις για ανεξαρτησία και αμεροληψία. Σε σύνδεση με τα προαναφερόμενα, τα κριτήρια που ορίζονται στο νόμο σχετικά με την διαδικασία διορισμού των μελών της Επιτροπής καθώς και τα προσόντα τους, είναι υπερβολικά ασαφείς για να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις της ασφάλειας δικαίου. Ο «νόμος» δεν έχει επαρκείς και ουσιαστικές εγγυήσεις που να προστατεύει από την κατάχρηση εξουσίας και να προστατεύει τα μέλη της Επιτροπής από εξωτερικές πιέσεις. Η Κυπριακή κυβέρνηση παρατηρεί ότι η «εκτελεστική εξουσία της ΤΔΒΚ» ελέγχει σε μεγάλο βαθμό την οργάνωση και την λειτουργία της Επιτροπής και

συνεπώς ο «νόμος» δεν μπορεί να ελέγξει την «εκτελεστική εξουσία» ώστε να αποτρέψει τυχόν αυθαιρεσίες. Κατά συνέπεια, η Κυπριακή Κυβέρνηση έχει μια νόμιμη ανησυχία ότι η Επιτροπή θα ελέγχεται από την «ΤΔΒΚ» και συνεπώς από την εναγόμενη κυβέρνηση, δηλαδή την Τουρκία.

Επιπλέον, η Κυπριακή κυβέρνηση υποστηρίζει ότι τα μέλη της Επιτροπής δεν διαθέτουν την απαιτούμενη ανεξαρτησία και αμεροληψία για να ασκήσουν με συνέπεια τα καθήκοντα τους. Συγκεκριμένα, υπογραμμίζεται το γεγονός ότι η πλειοψηφία των μελών της Επιτροπής έχει προσωπικό ή οικογενειακό συμφέρον στα ακίνητα των Ελληνοκυπρίων γεγονός που θα τους αποτρέψει ώστε να δώσουν τις σωστές λύσεις. Ειδικότερα, η Κυπριακή κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι έξι από τα επτά μέλη της Επιτροπής ή μέλη των οικογενειών τους, ζουν σε σπίτια που ανήκουν σε Ελληνοκύπριους ή είναι κτισμένα σε περιουσίες Ελληνοκυπρίων. Η Κυπριακή κυβέρνηση υποστηρίζει την επιχειρηματολογία της με τεκμήρια που περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, λεπτομέρειες από καταλόγους τηλεφώνου της «ΤΔΒΚ», τίτλους ιδιοκτησίας, χάρτες και φωτογραφίες. Στο πλαίσιο αυτό, η Κυπριακή κυβέρνηση έχει ζητήσει από την Τούρκικη κυβέρνηση να αποσαφηνίσει την θέση της, παρέχοντας πλήρη ενημέρωση και δικαιολογητικά για κάθε ελληνοκυπριακή ιδιοκτησία, την οποία κατέλαβαν ή διαθέτουν μέλη της Επιτροπής, συμπεριλαμβανομένου και των οικογενειών τους, από το 1974. Εν πάση περιπτώσει, η Κυπριακή κυβέρνηση θεωρεί ότι η εναγόμενη κυβέρνηση, δεν μπόρεσε να πείσει το δικαστήριο όσο αφορά την κατάσταση της Επιτροπής, συμπεριλαμβανομένης της σύνθεσης, των αρμοδιοτήτων και των διαδικασιών της ότι συνάδουν με την Σύμβαση.

Η Κυπριακή κυβέρνηση υποστηρίζει ότι ο «νόμος 49/2003» δεν είναι ούτε επαρκής ούτε αποτελεσματικός και βεβαίως έχει περιορισμένο πεδίο εφαρμογής. Πρώτον, ο εν λόγω «νόμος» δεν αντιμετωπίζει τα αιτήματα της προσφεύγουσας βάσει των άρθρων 8 και 14 της Σύμβασης. Στο πλαίσιο αυτό, επισημαίνεται ότι το Δικαστήριο στη απόφαση Κύπρος κατά Τουρκίας, έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του δικαιώματος για το σεβασμό της καταγωγής των εκτοπισμένων Ελληνοκυπρίων, βάσει του άρθρου 8 της Σύμβασης. Δεύτερον, ο «νόμος» λαμβάνεται σε συνδυασμό με το «Σύνταγμα της ΤΔΒΚ», μ' αποτέλεσμα να εμποδίζεται μια κατηγορία προσφευγόντων να αποδείξουν τους ισχυρισμούς τους. Σύμφωνα με το άρθρο 6 του «νόμου», ο αιτών πρέπει να πείσει την Επιτροπή ότι το ακίνητο στο οποίο έχει νομικά δικαιώματα, έχει καταχωρηθεί στο όνομα του πριν από τις 20 Ιουλίου 1974 και είναι νόμιμος κληρονόμος του προσώπου, στο όνομα του οποίου έχει καταχωρηθεί το ακίνητο. Δεν υπάρχουν πρόσωπα που δικαιούνται σύμφωνα με τα στοιχεία του Κτηματολογίου, εκτός από αυτούς που διεκδικούν δικαιώματα τα οποία απορρέουν από το «νόμο». Μια «δικαιούχος» ορίζεται στο τμήμα 2 ως «ένα πρόσωπο που έχει νομική αξίωση για ακίνητα ιδιοκτησίας που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 159 παρ. 4 του Συντάγματος». Το αποτέλεσμα του άρθρου 159 (1) (b) του «Συντάγματος της ΤΔΒΚ» είναι να παραχωρηθεί με την τροποποίηση των καταχωρήσεων στο κτηματολόγιο, ο τίτλος σε όλα τα ακίνητα που αναφέρονται στο εν λόγω τμήμα του άρθρου. Το άρθρο 159 παρ. 2 του «Συντάγματος» επιτρέπει τη μεταβίβαση των εν λόγω ακινήτων στα φυσικά και νομικά πρόσωπα. Έτσι, η Κυπριακή κυβέρνηση υποστηρίζει ότι, σύμφωνα με αυτές τις διατάξεις, είναι δυνατόν για την «ΤΔΒΚ» να αποκτήσει τους τίτλους των ακινήτων περιουσιών των εκτοπισμένων Ελληνοκυπρίων και να μεταβιβάσει την κυριότητα σ' άλλα άτομα, ώστε να γίνουν ιδιοκτήτες και να εγγραφούν στο κτηματολόγιο. Το τμήμα 6 (3) του «νόμου» εμποδίζει απολύτως εκτοπισμένους Ελληνοκύπριους από την δυνατότητα να

αποδείξουν τους ισχυρισμούς τους σχετικά με τις περιουσίες τους σε τέτοιες περιπτώσεις.

Επιπλέον, η Κυπριακή κυβέρνηση επισημαίνει ότι, στη υπόθεση Λοϊζίδου (άρθρο 50, *op. cit.*) οι ουσιαστικές αποζημιώσεις που επιδικάστηκαν αφορούσαν την απώλεια χρήσης και απόλαυσης της περιουσίας της προσφεύγουσας. Η απόφαση αναγνωρίζει σαφώς το δικαίωμα ενός προσώπου να επιλέξει να διατηρήσει τα δικαιώματά της περιουσίας του, χωρίς να πρέπει να περιορίζεται στη προσφυγή για την αποζημίωση που αφορά την απώλεια της περιουσίας του. Ωστόσο, οι συνταγματικές ρυθμίσεις της «ΤΔΒΚ» και της Τουρκικής πολιτικής δεν αναγνωρίζουν οποιαδήποτε ελληνοκυπριακή ιδιοκτησία στη τουρκοκρατούμενη περιοχή της Κύπρου.

Κατά την γνώμη της Κυπριακής κυβέρνησης, δεδομένου των πολιτικών συνθηκών που επικρατούν στη «ΤΔΒΚ», το να απαιτείται από τους Ελληνοκύπριους, όπως στη περίπτωση της κ. Ξενίδη-Αρέστη, να εξαντλήσουν τα εσωτερικά ένδικα μέσα που προτείνονται από την «ΤΔΒΚ», αυτομάτως θα σήμαινε ότι τους ζητείτε να αναζητήσουν μια λύση στα χέρια της κατοχικής δύναμης και συνεπώς αυτό θα ισοδυναμούσε με έμμεση αναγνώριση της «ΤΔΒΚ». Επίσης, η Κυπριακή κυβέρνηση επισημαίνει ότι, ο «νόμος» στοχεύει να εμποδίσει τους Ελληνοκύπριους ιδιοκτήτες ακινήτων να προσφύγουν στο Δικαστήριο και βεβαίως οι συνθήκες κατά τις οποίες εισήχθη δείχνουν ότι πρόκειται να ασκήσει μια αθέμιτη πίεση στους εν λόγω ιδιοκτήτες να αναγνωρίσουν την νομιμότητα της «απαλλοτρίωσης» και της «ΤΔΒΚ». Υποστηρίζεται επίσης ότι, θα ήταν εντελώς ασυμβίβαστη, με τις αποφάσεις Λοϊζίδου εναντίον Τουρκίας και Κύπρος κατά Τουρκίας, η διαπίστωση του Δικαστηρίου ότι μια πολιτική λύση αποτελεί μια «επαρκή αποτελεσματική θεραπεία» σύμφωνα με το άρθρο 35 της Σύμβασης. Το Δικαστήριο έχει ήδη αναγνωρίσει ότι η περιουσιακή κατάσταση στη Κύπρο δεν είναι ένας τομέας, όπου πολιτικές και νομικές λύσεις αλληλοαναιρούνται¹¹⁰.

Εν πάση περιπτώσει, η Κυπριακή κυβέρνηση καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ο νόμος δεν παρέχει αποτελεσματική θεραπεία, όπως απαιτείται στο άρθρο 35 της Σύμβασης, ούτε πληρούνται οι απαιτήσεις του άρθρου 13. Στο πλαίσιο αυτό, η Κυπριακή κυβέρνηση εκφράζει την ανησυχία της για το γεγονός ότι ο εν λόγω «νόμος» ήταν αποτέλεσμα στενής διαβούλευσης μεταξύ της εναγόμενης κυβέρνησης και της Γενικής Διεύθυνσης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης.

2.3.3.3 Η προσφυγή στην Επιτροπή αποζημιώσεων

(Α) Τουρκία

Η εναγόμενη κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η Κυπριακή κυβέρνηση αποθαρρύνει τους Ελληνοκύπριους να υποβάλλουν αιτήσεις στην Επιτροπή αποζημιώσεων και μάλιστα η αποθάρρυνση αυτή, λαμβάνει την μορφή επίσημης δήλωσης ισχυριζόμενη ότι η Επιτροπή είναι παράνομη. Οι δηλώσεις αυτές παρουσιάζονται ευρέως από τα ελληνοκυπριακά μέσα ενημέρωσης και είναι μέρος μιας δόλιας εκστρατείας της

¹¹⁰ Βλ. υπόθεση Λοϊζίδου, άρθρο 50, *op. cit.* § 26

Κυπριακής κυβέρνησης. Στο πλαίσιο αυτό, η εναγόμενη κυβέρνηση αναφέρεται σε διάφορα αποσπάσματα από δελτία τύπου και δημόσιες δηλώσεις ενώ θεωρεί ότι δεν είναι αποδεκτή η προσπάθεια της Κυπριακής κυβέρνησης να υπονομεύσει μια καλόπιστη προσπάθεια της «ΤΔΒΚ» να δημιουργήσει ένα αποτελεσματικό εσωτερικό ένδικο μέσο, το οποίο θα δώσει αξιόπιστες λύσεις.

Τέλος, η εναγόμενη κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος, το οποίο αποτελεί σαφή έκφραση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης του Τουρκοκυπριακού λαού, έχει αποδείξει ότι οι Τουρκοκύπριοι μπορούν να αποφασίσουν για το μέλλον τους και επιπλέον, η βόρεια Κύπρος δεν είναι ένα «νομικό κενό». Στο πλαίσιο αυτό, επισημαίνουν ότι η εξέλιξη αυτή θα οδηγήσει σε μία νέα πολιτική και νομική κατάσταση στο νησί. Αυτό οφείλεται στη απόρριψη του σχεδίου μετά την αρνητική εκστρατεία που χρηματοδοτήθηκε από την Κυπριακή κυβέρνηση. Επομένως εμποδίζεται μια διευθέτηση, η οποία θα συμβάλλει στη αποτελεσματική απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλο το νησί και το ζήτημα της ιδιοκτησίας παραμένει άλυτο. Εν κατακλείδι, καταλήγουν στη διαπίστωση ότι η ευθύνη για τις αρνητικές εξελίξεις πρέπει να αποδοθεί στη Κυπριακή κυβέρνηση και όχι στην Τουρκία.

(B) Η προσφεύγουσα

Η προσφεύγουσα θεωρεί ότι ο «μηχανισμός» που δημιουργήθηκε από την εναγόμενη κυβέρνηση τον Ιούνιο του 2003, δεν μπορεί να εφαρμοστεί στη προσφυγή της, η οποία κατατέθηκε τον Οκτώβριο του 1998 και σε κάθε περίπτωση δεν παρέχει επαρκή και αποτελεσματική λύση. Η κ. Ξενίδη-Αρέστη ισχυρίζεται ότι οι πρόσφατες εξελίξεις δεν επέφεραν καμία αλλαγή όσο αφορά την παρανομία της Επιτροπής και εν πάση περιπτώσει δεν βρέθηκε η λύση που θα θεραπεύει τα αιτήματα των ατόμων που προσφεύγουν στην Επιτροπή.

Η προσφεύγουσα υποστηρίζει, σύμφωνα με την νομολογία, ότι το Δικαστήριο πρέπει να λαμβάνει υπόψη του με ρεαλιστικό τρόπο, όχι μόνο την ύπαρξη τυπικών ένδικων μέσων στην έννομη τάξη του συγκεκριμένου συμβαλλόμενου μέρους, αλλά και το γενικό νομικό και πολιτικό πλαίσιο στο οποίο λειτουργούν καθώς και προσωπική κατάσταση του προσφεύγοντος¹¹¹.

Επιπρόσθετα, ως ένα θέμα κοινής λογικής, το γεγονός ότι η αποδοχή αποζημίωσης σύμφωνα με το «Νόμο της ΤΔΒΚ» προϋποθέτει την παραίτηση του δικαιούχου από τον τίτλο ιδιοκτησίας του με αποτέλεσμα την αποθάρρυνση των Ελληνοκυπρίων να προσφύγουν στην Επιτροπή αποζημιώσεων. Σε κάθε περίπτωση, το Δικαστήριο αποδέχεται χωρίς καμία αμφιβολία ότι ακόμα και οι Ελληνοκύπριοι που δεν είναι ειδικοί σε θέματα διεθνούς δικαίου, είναι σε θέση να αναγνωρίζουν ότι όταν μια οντότητα που δημιουργείται και διατηρείται χρησιμοποιώντας βία τότε δεν έχει καμία νομιμότητα.

Εν κατακλείδι, η προσφεύγουσα θεωρεί ότι η υποτιθέμενη λύση θα στιγματίσει όσα άτομα την εφαρμόσουν και ως εκ τούτου η λύση που προτείνεται δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην παρούσα υπόθεση.

¹¹¹ Akdivar και άλλοι κατά Τουρκίας, απόφαση της 16^{ης} Σεπτεμβρίου 1996, Εκθέσεις 1996-IV, σελ.. 1211, § 69

(Γ) Η κυπριακή κυβέρνηση

Η Κυπριακή κυβέρνηση υποστηρίζει ότι, έχουν γίνει δηλώσεις μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης από τον εκπρόσωπο της Κυβέρνησης, οι οποίες αναφέρονταν στα δικαιώματα ιδιοκτησίας των πολιτών τους, με στόχο να τους αποθαρρύνουν από το να προσφύγουν στη Επιτροπή αποζημιώσεων. Στην υπόθεση Κύπρος κατά Τουρκίας, προασπίστηκαν τις αξιώσεις των Ελληνοκύπριων ιδιοκτητών ακινήτων, προκειμένου να προστατευθούν τα δικαιώματα που απορρέουν από την Σύμβαση. Ομοίως, η Κυπριακή κυβέρνηση προσπάθησε να ενημερώσει τους Ελληνοκύπριους, που αποκλείστηκαν από την χρήση της ιδιοκτησίας τους, για τους κινδύνους που ελλοχεύουν εάν προσφύγουν στην Επιτροπή αποζημιώσεων.

Ο πρώτος κίνδυνος που ελλοχεύει συνίσταται στο ότι η Τουρκία επιδιώκει ένα είδος αναγνώρισης της ΤΔΒΚ, με την προσφυγή των Ελληνοκυπρίων στη Επιτροπή. Επίσης η προσφυγή στη Επιτροπή είναι αντίθετη στη συλλογιστική του Δικαστηρίου, που περιέχεται στις αποφάσεις Λοϊζίδου κατά Τουρκίας και Κύπρος κατά Τουρκίας. Ο δεύτερος κίνδυνος που ελλοχεύει είναι ότι οι προσφυγές που θα υποβάλλονται σε ένα καθεστώς, το οποίο θα τους στερήσει την απόλαυση των δικαιωμάτων που απορρέουν από την Σύμβαση, καθώς και την απόλαυση αποτελεσματικών ένδικων μέσων που θα τους προστατέψουν από τις παραβιάσεις της Τουρκίας. Η Κυπριακή κυβέρνηση επισημαίνει ότι ο «νόμος» επιτρέπει μια περιορισμένη μορφή αποζημιώσεων, ενώ αποτρέπει την «αποκατάσταση» των περιουσιών στους νόμιμους ιδιοκτήτες. Επιπρόσθετα ο «νόμος» δεν παρέχει την διακριτική ευχέρεια στην Επιτροπή να αποφασίσει την επιστροφή της περιουσίας στους νόμιμους ιδιοκτήτες της. Απότοκο της πτυχής αυτής είναι η αντιπαράθεση με τις προαναφερθείσες αποφάσεις, στις οποίες προκύπτει σαφώς ότι οι Ελληνοκύπριοι παραμένουν οι νόμιμοι ιδιοκτήτες της περιουσίας τους στη βόρεια Κύπρο και τα δικαιώματα τους που απορρέουν από την Σύμβαση, παραβιάζονται εξόφθαλμα από την Τουρκία.

Επιπλέον, η Κυπριακή κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι η εναγόμενη κυβέρνηση επιδιώκει να εκμεταλλευτεί το γεγονός ότι το Δικαστήριο είναι επιβαρυνμένο σε μεγάλο βαθμό από τις υποθέσεις που εκκρεμούν, προκειμένου να πείσει το Δικαστήριο να υποχρεώσει τους Ελληνοκύπριους να προσφύγουν σε αναποτελεσματικά ένδικα μέσα.

2.3.3.4 Η κρίση του Δικαστηρίου.

2.3.3.4.1. Γενικές αρχές

Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι ο κανόνας της εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων που αναφέρεται στο άρθρο 35 παρ. 1 της Σύμβασης, υποχρεώνει όσους επιθυμούν να προσφύγουν ενώπιον διεθνούς δικαστικού ή διαιτητικού οργάνου, να χρησιμοποιήσουν πρώτα τα εσωτερικά ένδικα μέσα που προβλέπονται από την εθνική έννομη τάξη. Ωστόσο, δεν υπάρχει υποχρέωση σύμφωνα με το άρθρο 35 παρ.1 να προσφύγουν σε ένδικα μέσα, τα οποία είναι ανεπαρκή και αναποτελεσματικά. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τους γενικά αναγνωρισμένους κανόνες του διεθνούς δικαίου, μπορεί να υπάρχουν ειδικές περιστάσεις που να απαλλάσσουν το προσφεύγοντα από το να εξαντλήσει τα εσωτερικά ένδικα μέσα που έχει στη διάθεση του. Ένας τέτοιος λόγος, είναι η παράλειψη των εθνικών αρχών να προβούν

σε έρευνα ή να προσφέρουν βοήθεια, ως απάντηση σε σοβαρές καταγγελίες για ανάρμοστη συμπεριφορά ή πρόκλησης βλάβης από κρατικούς παράγοντες¹¹².

Εναπόκειται στην εναγόμενη κυβέρνηση να δηλώσει στο Δικαστήριο με επαρκή σαφήνεια ότι τα ένδικα μέσα στα οποία η προσφεύγουσα δεν έχει προσφύγει και να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις του Δικαστηρίου, ότι δηλαδή τα διορθωτικά μέτρα που προτείνονται είναι αποτελεσματικά και διαθέσιμα στη θεωρία και στη πράξη, κατά το κρίσιμο χρόνο, και βεβαίως ήταν σε θέση να παρέχουν αποζημίωση που να ικανοποιούσαν την προσφεύγουσα και συνεπώς να προσέφεραν μια εύλογη προοπτική επιτυχίας¹¹³.

Κατά συνέπεια το Δικαστήριο έχει καταλήξει ότι, το άρθρο 35 παρ. 1 πρέπει να εφαρμόζεται με κάποιο βαθμό ευελιξίας και χωρίς υπερβολική τυπολατρία. Ο κανόνας δεν είναι ούτε απόλυτος, ούτε μπορεί να εφαρμοστεί αυτόματα. Το Δικαστήριο πρέπει να λαμβάνει υπόψη του, με ρεαλιστικό τρόπο, το γενικό νομικό και πολιτικό πλαίσιο, στο οποίο λειτουργούν τα ένδικα μέσα καθώς και τις προσωπικές περιστάσεις των προσφευγόντων¹¹⁴.

Επιπλέον το Δικαστήριο έκρινε σκόπιμο να υπενθυμίσει τη γενική αρχή που αναφέρεται στις αποφάσεις Λοϊζίδου κατά Τουρκίας¹¹⁵ και Κύπρος κατά Τουρκίας¹¹⁶, ότι το διεθνές δίκαιο αναγνωρίζει την νομιμότητα των νομικών ρυθμίσεων και των συναλλαγών σε ορισμένες καταστάσεις παρόμοιες με εκείνες που υπάρχουν στην «ΤΔΒΚ» και ότι το ζήτημα της αποτελεσματικότητας αυτών των ένδικων μέσων που προβλέπονται σ' αυτή, έπρεπε να ληφθούν υπόψη συγκεκριμένες περιπτώσεις κατά τις οποίες προέκυψαν σε κάθε περίπτωση.

2.3.3.4.2 Εφαρμογή των γενικών αρχών στη υπό κρίση υπόθεση.

Όσον αφορά την εφαρμογή του άρθρου 35 παρ. 1 της Σύμβασης στη υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο διαπιστώνει, καταρχάς, ότι η αποζημίωση που προβλέπει ο «νόμος 49/2003», η οποία αφορά την στέρηση ιδιοκτησίας της προσφεύγουσας, περιορίζεται σε αποζημίωση για χρηματική απώλεια ακίνητης περιουσίας. Ενώ, δεν υπάρχει καμία πρόβλεψη για κινητή περιουσία. Το σημαντικότερο όμως είναι, ότι οι όροι αποζημίωσης δεν επιτρέπουν τη δυνατότητα επιστροφής του παρακρατηθέντος ακινήτου.

Έτσι αν και προβλέπεται αποζημίωση, κατά την γνώμη του Δικαστηρίου, αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ένα πλήρες σύστημα έννομης προστασίας, το οποίο να ρυθμίζει τη βασική πτυχή των καταγγελλόμενων παρεμβάσεων¹¹⁷.

¹¹² Βλ. Akvidar, op. cit παρ. 65-69 και Selcuk και Asker κατά Τουρκίας, απόφαση της 24^{ης} Απριλίου 1998, Εκθέσεις 1998-II, σελ. 907, παρ. 65

¹¹³ Βλ. Akvidar and others, op. cit., σελ. 1211, παρ. 68, και Ελληνικά διωλιστήρια Stran και Στρατής Ανδρεάδης κατά της Ελλάδας, απόφαση της 9^{ης} Δεκεμβρίου 1994, Συλλογή Α αρ. 301-B, σελ. 77 παρ. 35.

¹¹⁴ Βλ. Μέντη και άλλοι κατά Τουρκίας, απόφαση της 28^{ης} Νοεμβρίου 1997, Εκθέσεις 1997-VIII, σελ. 2707, παρ. 58

¹¹⁵ Op. cit. paragraph 45

¹¹⁶ Op. cit. paragraph 89-10a2

¹¹⁷ Βλ. (mutatis mutandis, Brumărescu v. Romania (just satisfaction) [GC], no. 28342/95, §§ 19-22, ECHR 2001-I, and Papamichalopoulos and Others v. Greece (Article 50), judgment of

Ακολουθώντας το Δικαστήριο θα κάνει τις ακόλουθες παρατηρήσεις σχετικά με την προβαλλόμενη λύση : *Πρώτον*, ο «νόμος» δεν αντιμετωπίζει τα αιτήματα της προσφεύγουσας δυνάμει του άρθρου 8 και 14 της Σύμβασης. *Δεύτερον*, ο «νόμος» είναι ασαφής ως προς την διαχρονική εφαρμογή του, δηλαδή, κατά πόσο η αναδρομική ισχύς του αφορά τα αιτήματα που υποβλήθηκαν πριν από την θέσπιση και την έναρξη ισχύος του, αφού αναφέρεται απλώς στην αναδρομική εκτίμηση της αποζημίωσης. *Τρίτον*, η σύνθεση της Επιτροπής αποζημιώσεων εγείρει ανησυχίες, δεδομένου ότι, υπό το φώς των στοιχείων που υπέβαλε η Κυπριακή κυβέρνηση, η πλειοψηφία των μελών της Επιτροπής ζουν σε σπίτια που είτε ανήκουν σε Ελληνοκύπριους ή είναι κτισμένα σε οικοπέδα που ανήκουν σε Ελληνοκύπριους. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι, η εναγόμενη κυβέρνηση δεν αμφισβήτησε τα επιχειρήματα της Κυπριακής κυβέρνησης για το εν λόγω θέμα και δεν έδωσαν καθόλου συμπληρωματικές πληροφορίες, γραπτές ή προφορικές. Περαιτέρω, το Δικαστήριο θεωρεί ότι μια διεθνής σύνθεση, θα ενισχύσει το κύρος και την αξιοπιστία της Επιτροπής.

Ενόψει των ανωτέρω, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η αποζημίωση βάσει της λύσης που προτείνεται από την εναγόμενη κυβέρνηση, δεν μπορεί να ικανοποιήσει τα αιτήματα της προσφεύγουσας. Επιπλέον το Δικαστήριο, δεν θεωρεί αναγκαίο να εξεταστούν το υπόλοιπο των επιχειρημάτων. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι λύση που προτείνεται από την εναγόμενη κυβέρνηση, στη υπό κρίση υπόθεση, δεν πληροί τις απαιτήσεις της παραγράφου 1 του άρθρου 35 της Σύμβασης, δεδομένου ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αποτελεσματική ή κατάλληλη. Ούτως εχόντων των πραγμάτων, το Δικαστήριο θεωρεί ότι, ο ισχυρισμός της εναγόμενης κυβέρνησης για το απαράδεκτο της μη εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων **πρέπει να απορριφθεί**.

Τον Απρίλιο του 2005, το ΕΔΑΔ εξέδωσε απόφαση υπέρ της κ. Ξενίδη-Αρέστη, αποφαινόμενο πως η Επιτροπή δεν συνιστούσε εγχώρια θεραπεία, διότι, μεταξύ άλλων :

- ❖ Η Επιτροπή μπορούσε να δώσει αποζημίωση για τη δημευμένη περιουσία και όχι αποκατάσταση.
- ❖ Η Επιτροπή ήταν εξουσιοδοτημένη να παρέχει αποζημίωση μόνο για ακίνητες περιουσίες και όχι για κινητή περιουσία, απώλεια χρήσης ή ζημιές.
- ❖ Τα μέλη της Επιτροπής δεν ήταν αμερόληπτα.

Το Δεκέμβριο του 2005, το ΕΔΑΔ διέταξε την Τουρκία να λάβει μέτρα, ώστε να παρέχει αποτελεσματική θεραπεία μέσα σε περίοδο τριών μηνών, όχι μόνο για την συγκεκριμένη περίπτωση, αλλά και για άλλες παρόμοιες περιπτώσεις που εκκρεμούσαν πριν από αυτή.

Στις 7 Δεκεμβρίου 2006, το Δικαστήριο διέταξε την Τουρκία να καταβάλει στην προσφεύγουσα, το συνολικό ποσό των 880.000 χιλιάδων ευρώ ως αποζημίωση καθώς και για δικαστικά και άλλα έξοδα.

Η Τουρκία αρνείται να εκτελέσει την απόφαση του Δικαστηρίου και να καταβάλει στη προσφεύγουσα το επιδικασθέν ποσό¹¹⁸.

2.3.4 Η νέα Τουρκοκυπριακή «Νομοθεσία» και η υπόθεση Δημόπουλου αλλάζουν τα δεδομένα.

Το ΕΔΑΔ δεν απέκλεισε, ωστόσο την ιδέα πως ένα τ/κ Σώμα θα μπορούσε να αποτελέσει μια αποτελεσματική εγχώρια θεραπεία, παρά τη μη αναγνώριση της «ΤΔΒΚ», αρκεί να ρυθμίζονταν αυτές οι ανεπάρκειες της Επιτροπής αποζημιώσεων. Όντως, στα πλαίσια μια μεταγενέστερης (και άσχετης) απόφασης για τον μοιραίο πυροβολισμό ενός Ε/κ από τον τουρκικό στρατό στην νεκρή ζώνη (ουδέτερη ζώνη), το ΕΔΑΔ είπε συγκεκριμένα πως «για τους σκοπούς της εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα», υπό την οποία και καταχωρούνται οι μηνύσεις για ε/κ περιουσίες, *«οι θεραπείες που προσφέρει η «ΤΔΒΚ» μπορούν να θεωρηθούν ως εσωτερική θεραπεία.»*

Με αυτό το στόχο κατά νου, η νέα τ/κ νομοθεσία¹¹⁹ προβλέπει τις ακόλουθες-μεταξύ άλλων-αλλαγές στην Επιτροπή αποζημιώσεων :

- ❖ Η Επιτροπή θα εξουσιοδοτηθεί να επιστρέψει άμεσα την ε/κ γη σε αιτούντες οι οποίοι μπορούν να αποδείξουν πως η περιουσία τους άνηκε πριν το 1974, εκτός και αν η εν λόγω ιδιοκτησία χρησιμοποιείται από άλλους, ή αν η «ΤΔΒΚ» έχει εκδώσει πιστοποιητικό εκχωρώντας περιουσιακά δικαιώματα σε άλλο πρόσωπο, ή σε περίπτωση κατά την οποία η αποκατάσταση της γης θα συνιστούσε κίνδυνο για την «ασφάλεια».¹²⁰
- ❖ Σε ορισμένες περιπτώσεις, ειδικά σε αυτές όπου η «ΤΔΒΚ» έχει εκδώσει τίτλους ιδιοκτησίας ή αν η γη χρησιμοποιείται από άλλο πρόσωπο, η αποκατάσταση θα μπορούσε να καταστεί δυνατή αλλά θα αναβαλλόταν για μετά τη λύση του Κυπριακού προβλήματος.
- ❖ Σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η αποκατάσταση δεν είναι δυνατή, θα μπορούσε να προσφερθεί στον αιτούντα μια άλλη περιουσία της ίδιας περίπου αξίας, ή ακόμα μια χρηματική αποζημίωση βάσει της αξίας που είχε η γη το 1974 (προσαρμοσμένη προς τον πληθωρισμό και προς την αξία της οποίας τ/κ γης έχει αποκτήσει ο αιτητής στο Νότο). Σε ορισμένες περιπτώσεις, θα δίνονται αποζημιώσεις για τυχόν ζημιές (τόσο για απώλεια χρήσης όσο και για ψυχική οδύνη).
- ❖ Η Επιτροπή θα απαρτίζεται από «5 ή 7 μέλη», δύο εκ των οποίων θα είναι ξένα.
- ❖ Η Επιτροπή επίσης θα είναι εξουσιοδοτημένη να δίδει αποζημίωση για κινητή περιουσία (όπως και για περιεχόμενα κατοικιών και καταστημάτων) που χάθηκε το 1974.
- ❖ Οι διεκδικητές θα δικαιούνται επίσης να εφεσιβάλλουν διατάγματα της Επιτροπής στο «Ανώτατο Δικαστήριο της ΤΔΒΚ» και μετά στο ΕΔΑΔ.

¹¹⁸ Βλ. Ιστοσελίδα Υπουργείου Εξωτερικών Κύπρου, Κυπριακό πρόβλημα. (www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/1CB864FB0B61CB0CC225742D001F6E9B?OpenDocument)

¹¹⁹ «Νόμος 67/2005»

¹²⁰ Γίνεται αναφορά σε ε/κ γη που χρησιμοποιείται από τον τουρκικό στρατό.

Έτσι λοιπόν το Δικαστήριο, έχοντας κατά νουν, τις πάμπολλες αιτήσεις που εκκρεμούσαν αλλά και το «νόμο 67/2005», άφησε ανοικτό το ενδεχόμενο η Επιτροπή αποζημιώσεων να καταστεί ως εσωτερικό ένδικο μέσο, συμβαδίζοντας με το άρθρο 35 παρ. 1, το οποίο προβλέπει ότι το Δικαστήριο δεν μπορεί να επιληφθεί προσφυγής παρά μόνο εφόσον εξαντληθούν τα εσωτερικά ένδικα μέσα.

Στην απόφαση *Δημόπουλος*, το Μάρτιο του 2010, το ΕΔΑΔ απεφάσισε ότι η Τουρκία είχε υποχρέωση να λάβει μέτρα καθιέρωσης εσωτερικού ένδικου μέσου για ισχυριζόμενες παραβιάσεις του ατομικού δικαιώματος ιδιοκτησίας που απορρέει από το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ σε σχέση με την μαζική παρουσία της στο Βόρειο τμήμα της Κύπρου. Η Επιτροπή γνωστοποιεί ότι, μετά την τελεσίδικη απόφαση του ΕΔΑΔ στην υπόθεση *Δημόπουλος*, δεν συντρέχει λόγος να συνεχιστεί η επίβλεψη της ορθής εφαρμογής αυτού του σκέλους της απόφασης από την Τουρκία, αφού στο εξής όσοι Ε/κ θέλουν να διεκδικήσουν περιουσίες τους, καλούνται να προσφύγουν στην «Επιτροπή Περιουσιών» του ψευδοκράτους. Η πιο πάνω συμπεριφορά της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι ακόμα ένα αρνητικό αποτέλεσμα της απόφασης του ΕΔΑΔ στην υπόθεση *Δημόπουλος*.

Ενώ στην υπόθεση *Τιτίνας Λοϊζίδου* το ΕΔΑΔ είχε αποφασίσει ότι τα δικαιώματα των Ελλήνων στις περιουσίες τους παραμένουν ανεπηρέαστα από την πάροδο του χρόνου, με την απόφαση στην υπόθεση *Δημόπουλος* το ΕΔΑΔ υιοθέτησε μια εντελώς διαφοροποιημένη θέση. Τι λέγει το ΕΔΑΔ; Λέγει και τα εξής πρωτοφανή: «Το Δικαστήριο θέλει να παρατηρήσει ότι 35 χρόνια αφότου οι (Ε/κ) αιτητές ή οι προκάτοχοί τους απεχώρησαν (!) από τις περιουσίες τους, θα ήταν αυθαίρετο και άδικο να επιβληθεί επί της Τουρκίας η υποχρέωση να αποκαταστήσει τους αρχικούς (Ε/κ) ιδιοκτήτες». Και προσθέτει η απόφαση του ΕΔΑΔ: «Πρέπει να αναγνωρισθεί ότι με την πάροδο του χρόνου η έννοια της ιδιοκτησίας μπορεί να κενωθεί από οποιοδήποτε πρακτικό περιεχόμενο...». Με απλά λόγια, η απόφαση του ΕΔΑΔ στην υπόθεση *Δημόπουλος* σηματοδότησε τη νομιμοποίηση μηχανισμών και διαδικασιών της κατοχικής Τουρκίας και του ψευδοκράτους για το περιουσιακό. Οι έντονα πολιτικές, πλέον, αλλά λανθασμένες αποφάσεις του ΕΔΑΔ θα είναι η αρχή του τέλους για το περιουσιακό;

Η εξέλιξη αυτή γέρνει την πλάστιγγα προς την πλευρά της Τουρκίας διότι από την στιγμή που βρισκόταν με την πλάτη στο τοίχο, τώρα έχει το πλεονέκτημα να μπορεί, μέσω της εν λόγω Επιτροπής, να διαπραγματεύεται με τους ιδιοκτήτες περιουσιών με τους δικούς της όρους. Η έκβαση αυτή, ήταν αποτέλεσμα μιας καλοστημένης στρατηγικής εκ μέρους της Τουρκίας, η οποία στοχεύει στην έμμεση αναγνώριση της «ΤΔΒΚ», στη παρεμπόδιση των Ελληνοκύπριων να προσφύγουν στο ΕΔΑΔ και συνεπώς να αποτρέψουν την επιδίκαση υψηλών αποζημιώσεων.

2.3.5. Επίλογος: επιτροπή αποζημιώσεων, προτάσεις και προοπτικές.

Οδεύοντας στο δρόμο που χάραξε η Τιτίνα Λοϊζίδου, η κ. Μύρα Ξενίδη-Αρέστη κατάφερε μέσα από τους σωστούς νομικούς χειρισμούς του δικηγόρου της, κ. Αχιλλέα Δημητριάδη, να δικαιωθεί από το Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και να αντικρούσει τα επιχειρήματα της Τουρκίας περί απαραδέκτου της υπόθεσης εξαιτίας της μη προσφυγής της κ. Ξενίδη-Αρέστη σε εσωτερικά ένδικα μέσα. Η πλευρά της κ. Ξενίδη-Αρέστη σε συνεργασία με την Κυπριακή κυβέρνηση κατάφερε να αποδείξει στο Δικαστήριο ότι τα εσωτερικά ένδικα μέσα που πρότεινε η Τουρκία ήταν αναποτελεσματικά και ανεπαρκή και επομένως η μοναδική λύση ήταν να στραφεί στο ΕΔΑΔ και να απαιτήσει την ικανοποίηση των αιτημάτων της, επικαλούμενη το δεδικασμένο των αποφάσεων Τιτίνας Λοϊζίδου κατά Τουρκίας και Κύπρος κατά Τουρκίας.

Εκ πρώτης όψεως αυτή ήταν μια σημαντική εξέλιξη διότι αφενός άνοιγε το δρόμο και σε άλλους δικαιούχους να προσφύγουν στο Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και να ζητήσουν την ικανοποίηση των δικαιωμάτων τους που απορρέουν από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Αφετέρου κατάφεραν να αντικρούσουν το επιχείρημα της Τουρκίας ότι πρέπει οι πρόσφυγες δικαιούχοι, πρωτίστως, να προσφύγουν στη Επιτροπή αποζημιώσεων της «ΤΔΒΚ» ως εσωτερικό ένδικο μέσο για να ικανοποιηθούν τα αιτήματά τους.

Το Δικαστήριο, όπως προανέφερα, απέρριψε την επιχειρηματολογία της Τουρκίας διότι το εσωτερικό ένδικο μέσο που πρότεινε ήταν αναποτελεσματικό και επισήμανε τις αδυναμίες της εν λόγω θεραπείας που προτεινόταν. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, ναι μεν, να δικαιωθεί η κ. Ξενίδη-Αρέστη, όμως έδινε το δικαίωμα στη Τουρκία, βάσει των παρατηρήσεων του Δικαστηρίου, να ανασυντάξει την νομοθεσία της κάνοντας τις αναγκαίες τροποποιήσεις στην Επιτροπή αποζημιώσεων, ούτως ώστε την επόμενη φορά η εν λόγω Επιτροπή να αποτελεί το εσωτερικό ένδικο μέσο, το οποίο προϋποθέτει το άρθρο 35 παρ.1 της ΕΣΔΑ, υποχρεώνοντας τους Ελληνοκύπριους να καταφύγουν στην Επιτροπή. Η Τουρκία λοιπόν, κατάφερε να εκμεταλλευτεί τον μεγάλο όγκο προσφυγών που εκκρεμούσε ενώπιον του ΕΔΑΔ, μ' αποτέλεσμα το ΕΔΑΔ στη υπόθεση *Δημόπουλου* να αναγνωρίσει την Επιτροπή ως εσωτερικό ένδικο μέσο.

Στην Επιτροπή αποζημιώσεων, μπορεί κάποιος ο οποίος είναι κάτοχος περιουσίας στη βόρεια Κύπρο, να προσφύγει και να ζητήσει είτε αποζημίωση για απώλεια χρήσεως, είτε να ζητήσει ανταλλαγή με τουρκοκυπριακή περιουσία η οποία βρίσκεται στις ελεύθερες περιοχές ή αποζημίωση για κινητή περιουσία ή να πωλήσει την περιουσία του στην «ΤΔΒΚ» και εμμέσως στη Τουρκία. Να σημειωθεί ότι αποζημιώσεις που δίνονται από την εν λόγω Επιτροπή αντιστοιχούν στο **8% της πραγματικής αξίας της ακίνητης περιουσίας**, η οποία εκμεταλλεύεται τις οικονομικές δυσκολίες των προσφύγων. Εξάλλου η «ΤΔΒΚ» αρέσκεται στο να θέτει προθεσμίες καταβολής αιτήσεων, ούτως ώστε να πιέζει τους Ελληνοκύπριους να προσφύγουν σ' αυτή. Η προηγούμενη ημερομηνία που είχε θέσει ήταν η 21^η Δεκεμβρίου του 2011 αλλά την έχει ανανεώσει διότι είναι πασιφανές ότι είναι προς το συμφέρον της να καταφεύγουν οι Ελληνοκύπριοι πρόσφυγες στη Επιτροπή για να «δικαιωθούν».

Σήμερα, εν έτη 2012, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης και της πρωτοφανής ανεργίας που μαστίζουν την Κύπρο, αναγκάστηκαν, σωστά ή λάθος δεν είναι επί της παρούσης να κριθεί, να προσφύγουν στην Επιτροπή αποζημιώσεων στη «ΤΔΒΚ» 2.500 χιλιάδες Ελληνοκύπριοι. Μέχρι σήμερα έχουν εξεταστεί 400 αιτήσεις εκ των οποίων οι 82 έχουν αποσυρθεί. Από την εν λόγω Επιτροπή δόθηκαν περίπου 73 εκατομμύρια ευρώ ως αποζημιώσεις. Η προσφιλή μέθοδος της εν λόγω Επιτροπής είναι να παροτρύνει τους Ελληνοκύπριους να πωλούν τις περιουσίες τους στην «ΤΔΒΚ», μ' αποτέλεσμα ο κύριος κάτοχος αυτών των περιουσιών να γίνεται η Τουρκία, η οποία μέχρι σήμερα έχει αγοράσει σε εξευτελιστικές τιμές 3350 σκάλες από το 1.450.000 σκάλες που είναι το σύνολο στις κατεχόμενες περιοχές. Απώτερος σκοπός της Τουρκίας είναι να αγοράσει το μισό της έκτασης που βρίσκεται στα κατεχόμενα, δεδομένου ότι έχει την πληθυσμιακή πλειοψηφία, ούτως ώστε να μπορεί να ανακηρύξει κράτος.

Η Κυπριακή Δημοκρατία έχοντας υπόψη τον στόχο της Τουρκίας, προσπαθεί να αποτρέψει τους Ελληνοκύπριους να προσφύγουν στη Επιτροπή αποζημιώσεων της «ΤΔΒΚ». Είναι εξόφθαλμο ότι η Τουρκία στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων για το Κυπριακό θα προσπαθήσει να επωφεληθεί από το περιουσιακό ζήτημα και θα απαιτήσει από την Ελληνοκυπριακή πλευρά να κάνει αποδεκτές τις αγορές γης που έχει κάνει από Ελληνοκύπριους.

Θεωρώ όμως ότι οι Ελληνοκύπριοι πρόσφυγες έπρεπε να στηριχτούν περισσότερο οικονομικά από την Κυπριακή Δημοκρατία ώστε να μην αναγκάζονται εξαιτίας οικονομικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν, να πωλούν τις περιουσίες τους σε εξευτελιστικές τιμές στη Τουρκία. Το 1974 θα μπορούσε να γίνει μια ορθολογιστική διαχείριση από την Κυπριακή Δημοκρατία για το θέμα της απώλειας χρήσης των περιουσιών των προσφύγων και το κράτος να επιβάλει μια φορολογία στην υπεραξία των περιουσιών που βρίσκονται στις ελεύθερες περιοχές, ούτως ώστε να χρηματοδοτήσει τους πρόσφυγες που κατέχουν ακίνητη περιουσία στα κατεχόμενα, μ' ένα επιπρόσθετο επίδομα, το οποίο θα ενδύοταν την μορφή μιας συμβολικής αποζημίωσης γι' αυτούς τους ανθρώπους που τόσα χρόνια υποφέρουν.

Όσο αφορά την ακίνητη περιουσία που βρίσκεται στη νεκρή ζώνη, δεν εμπίπτει στη δικαιοδοσία της Επιτροπής αποζημιώσεων αλλά είναι έδαφος της Κυπριακής Δημοκρατίας, το οποίο εκχώρησε στα Ηνωμένα Έθνη για να χρησιμοποιείτε για σκοπούς δημόσιας ωφελείας. Το τραγικό είναι ότι τα άτομα που έχουν περιουσία στη νεκρή ζώνη δεν έχουν πάρει οποιαδήποτε αποζημίωση και η απόφαση για αποζημίωση μπορεί να παρθεί μόνο από την Κυπριακή Δημοκρατία. Η Κυπριακή Δημοκρατία δεν έχει αποφασίσει ότι για την περιουσία αυτή που χρησιμοποιείται για αμυντικούς σκοπούς, πρέπει να δίνεται ένα χρηματικό ποσό ως ενοίκιο στους ιδιοκτήτες της που την στερούνται. Επομένως θεωρώ ότι έχει και η Κυπριακή Δημοκρατία ένα μικρό μερίδιο ευθύνης, η οποία δεν έχει εξασφαλίσει οικονομικά τους πρόσφυγες μ' αποτέλεσμα οι ίδιοι να αναγκάζονται να στραφούν σε λύσεις, οι οποίες ζημιώνουν την Κυπριακή Δημοκρατία.

Ένα φλέγον ερώτημα επίσης είναι μετά την απόφαση Δημόπουλου, εάν κάποιος δεν προσφύγει στη Επιτροπή αποζημιώσεων θα μπορεί να προσφύγει στο ΕΔΑΔ; Η απάντηση είναι ότι δεν θα μπορεί να προσφύγει στο ΕΔΑΔ διότι ο δρόμος έχει κλείσει. Διαδικαστικά το Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει πει ότι η Τουρκία έχει δημιουργήσει ένα εσωτερικό ένδικο μέσο και επομένως πρέπει να

εξαντληθούν τα εσωτερικά ένδικα μέσα για να μπορεί κάποιος να στραφεί στο ΕΔΑΔ.

Τώρα το ερώτημα είναι αν αυτοί που αποτείνονται στη Επιτροπή χάνουν το κάθε δικαίωμα στο περιουσιακό τους στοιχείο. Η απάντηση νομίζω πρέπει να είναι καταφατική. Παρόλο που μέχρι της λύσης του Κυπριακού προβλήματος παραμένει στο όνομα του ιδιοκτήτη εκείνο το περιουσιακό στοιχείο, αν και εφόσον προκύψει οποιαδήποτε λύση, τότε θα χάσει το δικαίωμα εκείνης της περιουσίας, της οποίας υπέγραψε οποιοδήποτε συμφωνητικό με την Επιτροπή αποζημιώσεων.

Κλείνοντας, θα ήθελα να αναφέρω, πρώτον, ότι επείγει η σωστή διαφώτιση των Ελληνοκύπριων προσφύγων για τις ευρύτερες επιπτώσεις ούτως ώστε να τους αποθαρρυνθούν να προσφεύγουν στη Επιτροπή αποζημιώσεων για το ευρύτερο κοινωνικό συμφέρον και δεύτερον, οφείλει η Κυπριακή Δημοκρατία να ενισχύσει οικονομικά τους Πρόσφυγες ώστε να τους θωρακίσει έναντι των οικονομικών δυσκολιών που αντιμετωπίζουν. Εν κατακλείδι μπορεί να δικαιώθηκε η κ. Ξενίδη-Αρέστη από το ΕΔΑΔ, όμως το ΕΔΑΔ στη υπόθεση Δημόπουλος σηματοδότησε τη νομιμοποίηση μηχανισμών και διαδικασιών της κατοχικής Τουρκίας και του Ψευδοκράτους για το περιουσιακό. Οι έντονα πολιτικές, πλέον, αλλά λανθασμένες αποφάσεις του ΕΔΑΔ θα είναι η αρχή του τέλους για το περιουσιακό; Δεν γνωρίζω πως θα εξελιχθούν τα πράγματα. Όμως η κατάσταση γύρω από το περιουσιακό χειροτερεύει. Αυτό, όμως, δεν σημαίνει επ' ουδενί απεμπόληση του αναφαίρετου δικαιώματος του νόμιμου ιδιοκτήτη στη περιουσία του και στη διαχείριση της.

2.4 Υπόθεση Όραμς κατά Αποστολίδη

2.4.1 Εισαγωγή

«Η δικαιοσύνη λάμπει και μέσα σε φτωχόσπιτα που καπνίζουν και τιμά τους ευσεβείς. Περιφρονεί τη ζωηρόχρωμη αναλαμπή του χρυσού που αποκτήθηκε από λερωμένα χέρια, γιατί είναι συνηθισμένη να πάει κοντά στην αγιότητα και όχι να υποκλίνεται μπροστά στα πλούτη, και κρίνει ανάλογα κάθε πράξη»
Αισχύλος

Η απόφαση ενός Ανώτερου Αγγλικού Δικαστηρίου (μετά από προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΚ) στη πολύκροτη υπόθεση Όραμς που αναφέρεται στο δικαίωμα της περιουσίας των Ελληνοκύπριων στα κατεχόμενα ανοίγει, οριστικά πλέον, το δρόμο προς το τερματισμό του σφετερισμού των ελληνοκυπριακών περιουσιών από Ευρωπαίους πολίτες. Σ' αυτό λοιπόν το σημείο θα εξετάσουμε την υπόθεση Όραμς, παίρνοντας τα πράγματα με την σειρά.

2.4.2 Ιστορικό

Στην υπόθεση Όραμς κατά Αποστολίδη¹²¹ τα γεγονότα έχουν ως εξής: ο κύριος Αποστολίδης, ελληνοκύπριος, ζούσε στις βόρειες περιοχές του νησιού όπου και είχε την ιδιόκτητη ακίνητη περιουσία του. Λόγω της εισβολής αναγκάστηκε να

¹²¹ Orams v. Apostolides [2006] EWHC 2226 (QB) (6 September 2006)

εγκαταλείψει τη γη του. Το 2002 ο κος και η κα Όραμς, βρετανοί πολίτες, αγόρασαν γη από έναν τουρκοκύπριο, ο οποίος σύμφωνα με το «νόμο της ΤΔΒΚ» ήταν ιδιοκτήτης μέρους της περιουσίας που ανήκε στον κύριο Αποστολίδη. Οι Όραμς πλήρωσαν 50.000 λίρες και ξόδεψαν πάνω από 160000 λίρες για την αναμόρφωση της περιουσίας που είχαν αγοράσει.

2.4.3. Η εξέλιξη της υπόθεσης

2.4.3.1 Η υπόθεση ενώπιον των Κυπριακών Δικαστηρίων.

Την Τρίτη 26 Οκτωβρίου 2004, ο κος Αποστολίδης εξήγγειλε προσυπόγραφο ένταλμα στο Επαρχιακό Δικαστήριο της Λευκωσίας κατονομάζοντας τους Όραμς κατηγορούμενους. Απαίτησε να δοθεί εντολή να κατεδαφίσουν τη βίλα, την πισίνα και το φράχτη γύρω από την ιδιόκτητη περιουσία τους στη Λάπηθο, να θεωρηθούν ως ποινικό αδίκημα η εφεσίβλητη ελεύθερη κατοχή της γης και οι ζημιές που προκλήθηκαν. Στις 9 Νοεμβρίου του 2004, ο κος Αποστολίδης έλαβε μια δικαστική απόφαση ελλείψει της παρουσίας στο Επαρχιακό Δικαστήριο Λευκωσίας στην Κύπρο σύμφωνα με την οποία οι εφεσιβάλλοντες έπρεπε να κατεδαφίσουν τη βίλα, την πισίνα και το φράχτη, να δώσουν στον κύριο Αποστολίδη κυριότητα της γης και να πληρώσουν για τις φθορές. Στις 15 Νοεμβρίου 2004 εξήλθε αίτημα εκ μέρους των εφεσιβαλλόντων να μην τεθεί σε ισχύ η δικαστική απόφαση.

Μετά από μια ακροαματική διαδικασία, το Επαρχιακό Δικαστήριο Λευκωσίας εξήγγειλε ότι ο κος Αποστολίδης δεν έχει χάσει το δικαίωμα του στην ακίνητη περιουσία, όπως και στην υπόθεση *Λοϊζίδου*, και ότι η διαχείριση της ακίνητης περιουσίας εκ μέρους του κυρίου και της κυρίας Όραμς κρίνεται έκνομη κι έτσι το αίτημα για μη εφαρμογή της δικαστικής απόφασης απορρίπτεται.

Το ζεύγος Όραμς κινήθηκε δικαστικά κατά αυτής της δικαστικής απόφασης στις 19 Απριλίου του 2005 στο Ανώτατο Δικαστήριο της Κύπρου, το οποίο με απόφαση της 21^{ης} Δεκεμβρίου 2006 απέρριψε το αίτημα¹²². Σε συμφωνία με τη διαδικασία που τέθηκε στη Ρύθμιση Αρ. 44/2001¹²³ στις 21 Οκτωβρίου 2005 δόθηκε εντολή οι δικαστικές αποφάσεις να καταχωρηθούν και να δηλωθούν σε ισχύ στο Ηνωμένο Βασίλειο. Οι Όραμς κινήθηκαν ενάντια σε αυτήν την εντολή.

2.4.3.2 Η υπόθεση ενώπιον των Δικαστηρίων του Ηνωμένου Βασιλείου.

2.4.3.2.1 Η υπόθεση γενικά

Στην απόφαση του High Court of Justice, έπαιξε ρόλο το δίλλημα που τέθηκε από τη πλευρά του Η.Β εάν υπό την προαναφερθείσα Ρύθμιση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής μπορούσε η απόφαση του κυπριακού δικαστηρίου να θεωρηθεί ισχύουσα στο Ηνωμένο Βασίλειο, αναφερόμενη πρωτίστως στις υποθέσεις *Λοϊζίδου*, *Κύπρος εναντίον Τουρκίας* και *Ξενίδη-Αρεστή*. Και, παρόλο που διαβεβαίωσε ότι η απόφαση

¹²² Ανώτατο Δικαστήριο της Κύπρου, *Orams v. Apostolides*, (Υπόθεση αρ. 121/2005), 21 Δεκεμβρίου 2006.

¹²³ Κανονισμός (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για την διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις.

βρισκόταν σε πλήρη συμφωνία με τη διαδικασία της Ρύθμισης και ιδιαίτερα με το άρθρο 22(1) το οποίο εξασφαλίζει τα πεπραγμένα τα οποία έχουν ως στόχο τα δικαιώματα κατά της ακίνητης περιουσίας, επισήμανε ότι τα δικαστήρια του Κράτους-μέλους όπου εναπόκειται η περιουσία θα ήταν καλό να έχουν κλειστή δωσιδικία.

Αποφάσισε ότι σύμφωνα το Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου 10 της Πράξης Προσχώρησης όπου προβλέπεται η αναστολή του κεκτημένου στις κατεχόμενες περιοχές, το κεκτημένο και κατά συνέπεια η ρύθμιση 44/2001¹²⁴ δεν έχουν καμία εφαρμογή σε ότι σχετίζεται με τις βόρειες περιοχές. Τοιουτοτρόπως, ο κος Αποστολίδης δεν μπορεί να βασίζεται σε αυτό ώστε να τεθούν σε ισχύ οι δικαστικές αποφάσεις .

Σύμφωνα με την απόφαση του δικαστηρίου, καθώς ο κος Αποστολίδης «δε θα μπορούσε να βασιστεί στο κεκτημένο ενάντια της δικής του κυβέρνησης σε ό, τι έχει σχέση με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που προκύπτει από την κατοχή των βόρειων περιοχών από την ΤΔΒΚ, δεν μπορεί να βασίζεται στο κεκτημένο ενάντια των εφεσιβαλλόντων έτσι ώστε να τεθούν σε ισχύ οι δικαστικές αποφάσεις εναντίον τους. Παρόλο που ο δικαστής διαβεβαίωσε ότι σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου του Στρασβούργου οι «νόμοι της ΤΔΒΚ» δεν μπορούν να εφαρμοστούν πάνω σε εφεσιβάλλοντες έτσι ώστε να στερήσει από τον αιτών τον τίτλο του, επισήμανε ότι κάτι τέτοιο θα αποτελούσε αναθεώρηση της δικαστικής απόφασης του Επαρχιακού Δικαστηρίου της Λευκωσίας ενάντια στο Άρθρο 36 της προαναφερθείσας Ρύθμισης σύμφωνα με την οποία «σε καμία περίπτωση δεν μπορεί μια ξένη δικαστική απόφαση να αναθεωρηθεί επί της ουσίας¹²⁵».

Παρόλο που ο δικαστής σημείωσε ότι σε απάντηση της δοθείσας περίπτωσης, η διαμάχη η οποία διαφορετικά θα προέκυπτε σε περιπτώσεις μεταξύ του υπάρχοντος καθεστώτος στη Βόρεια Κύπρο και το νομικό του σύστημα και την εφαρμογή των δικαστικών αποφάσεων ενάντια στους νέους «ιδιοκτήτες» της ελληνοκυπριακής περιουσίας, οι οποίοι έχουν περιουσιακά στοιχεία οπουδήποτε στην Ε.Ε, αποφεύγεται και ότι η αποζημίωση θα μπορούσε να διατηρηθεί σε υψηλά επίπεδα μετά τη καταφυγή σε δικαστήριο σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΑΔ.

Πρώτα απ' όλα πρέπει να σημειωθεί ότι το Ανώτατο δικαστήριο με την απόφαση του αυτή απέτυχε να εφαρμόσει σωστά τη Ρύθμιση 44/2001. Σύμφωνα με την έκθεση των γεγονότων (10) της Ρύθμισης, «για τους σκοπούς της ελεύθερης μεταφοράς των δικαστικών αποφάσεων, οι αποφάσεις που παίρνονται σ' ένα Κράτος-Μέλος βάσει της Ρύθμισης αυτής πρέπει να αναγνωρίζονται και να τίθενται σε ισχύ σε άλλο Κράτος-Μέλος χωρίς να απαιτείται κάποια ιδιαίτερη διαδικασία». Επιπροσθέτως, η Ρύθμιση των Άρθρων 34 και 35 δίνει τους λόγους για τους οποίους ένα εθνικό δικαστήριο ενός Κράτους-Μέλους μπορεί να μην αναγνωρίσει και εφαρμόσει την απόφαση δικαστηρίου ενός άλλου Κράτους-Μέλους.

Ωστόσο, παρόλο που ο δικαστής, όπως έχει ήδη αναφερθεί, παραδέχθηκε ότι η εντολή ήταν πλήρως σύμφωνη με τη διαδικασία που υποστήριζε η Ρύθμιση,

¹²⁴ Κανονισμός (ΕΚ) αριθμός 44/2001 της 22ας Δεκεμβρίου 2000 για την διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση των αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (2001) ΕΕ L 12/1

¹²⁵ Para. 30 of the judgment

αρνήθηκε να αναγνωρίσει τη δικαστική απόφαση βάσει στοιχείων μη αποδεκτών από τη Ρύθμιση όπως η αναθεώρηση του κανονισμού στις κατεχόμενες περιοχές. Και παρόλο που αληθεύει το γεγονός ότι το *κεκτημένο* τίθεται σε διαθεσιμότητα στα Βόρεια της Πράσινης Γραμμής, η δικαστική απόφαση εκδόθηκε από ένα δικαστήριο της Κυβέρνησης των Κατεχόμενων Περιοχών βάσει εκείνου του Κανονισμού ο οποίος έχει την αποκλειστική δικαιοδοσία πάνω στο θέμα αυτό σύμφωνα με το Άρθρο 22 του Κανονισμού.

Το Ανώτατο Δικαστήριο Δικαιοσύνης του Ηνωμένου Βασιλείου, ωστόσο, μη αναγνωρίζοντας τη δικαστική απόφαση του κυπριακού δικαστηρίου με τη δικαιολογία ότι το *κεκτημένο* τίθεται σε διαθεσιμότητα από το Βορρά, ουσιαστικά, αναθεώρησε τη δικαστική απόφαση ενός διεθνούς δικαστηρίου άλλου Κράτους-Μέλους αντιτιθέμενο στο Άρθρο 36 του σχετικού Κανονισμού αφήνοντας να εννοηθεί ότι το εθνικό δικαστήριο της Κύπρου δεν είχε την δικαιοδοσία να αποφασίσει για τα πεπραγμένα τα οποία βρίσκονται, όπως και τα αντικειμενικά δικαιώματα πάνω σε αυτά, σε ότι αντιτίθεται με τα περιουσιακά δικαιώματα επάνω στην ακίνητη περιουσία στο Βορρά εξαιτίας της παγιωμένης κατάστασης που οδήγησε στη διαθεσιμότητα του *κεκτημένου*.

Επιπροσθέτως, αξίζει να σημειωθεί ότι το αποτέλεσμα της απόφασης του αγγλικού δικαστηρίου ήταν ότι η παραβίαση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας του κύριου Αποστολίδη δεν αποκαταστάθηκε βάσει του ότι το *κεκτημένο* τέθηκε σε διαθεσιμότητα. Δοθέντος ότι η Ε.Ε έχει ιδρυθεί μεταξύ άλλων με τη θεμελιώδη αρχή της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ότι σύμφωνα με το Άρθρο 6(2) της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα ήταν τελείως παράλογο να υποστηριχθεί ότι δημιουργήθηκε για τα κράτη-μέλη της Ε.Ε, μια νομική υποχρέωση καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των πολιτών της Ε.Ε σε εκείνες της «Περιοχές», βάσει του Άρθρου 1(1) του Πρωτοκόλλου Νο10 της Συνθήκης Προσχώρησης της Κύπρου.

Είναι μάλλον η περίπτωση που σκοπός του Πρωτοκόλλου 10 ήταν να παρεμποδίσει τη Δημοκρατία της Κύπρου από το να βρεθεί σε θέση παραβίασης του νόμου της Κοινότητας εξαιτίας όσων συμβαίνουν στη βόρεια περιοχή του νησιού και πέρα από τον έλεγχο της. Τέτοιου είδους ερμηνεία ενισχύεται, επίσης, από την αρχή αποτελεσματικότητας του δημόσιου διεθνούς δικαίου η οποία χρησιμοποιείται για να δώσει ισχύ σε διατάξεις που βρίσκονται σε συμφωνία με τις προθέσεις των συμβαλλόμενων μερών και σε κανόνες διεθνούς δικαίου. Εάν είχε επικρατήσει η δεύτερη ερμηνεία της διαθεσιμότητας του *κεκτημένου*, ο Κανονισμός θα είχε εφαρμοστεί κι έτσι η παραβίαση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας των αιτούντων θα είχε αποκατασταθεί.

Όμως, ακόμα κι αν θα μπορούσε να αποδειχτεί ότι σκοπός των συμβαλλόμενων μερών ήταν η πρακτική εξασφάλιση του ότι οι «Περιοχές» δεν πρέπει να υπόκεινται σε κανένα νόμο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για κανένα λόγο και ως εκ τούτου η εφαρμογή του κανονισμού θα μπορούσε ορθά να μην τεθεί σε εφαρμογή βάσει της διαθεσιμότητας του *κεκτημένου*, υπάρχει μια δυνατότητα το ΕΔΑΔ να αναθεωρήσει τον αρχικό νόμο της Ε.Ε και να βρει ότι δεν είναι συμβατός

με τη Συνθήκη όπως έγινε στην περίπτωση των *Μάθιου εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου*¹²⁶.

Σύμφωνα με την απόφαση του ΕΔΑΔ, παρόλο που «η Συνθήκη δεν αποκλείει την μεταφορά αρμοδιοτήτων σε διεθνείς οργανισμούς δεδομένου ότι τα δικαιώματα της Συνθήκης «είναι ασφαλή» η ευθύνη των κρατών-μελών[...] συνεχίζει να υπάρχει ακόμη και μετά από μια τέτοιου είδους μεταφορά¹²⁷». Επίσης, επισήμανε ότι το εναγόμενο κράτος ήταν αυτό που «μαζί με όλα τα άλλα συμβαλλόμενα μέρη στη Συνθήκη του Μάαστριχτ είναι υπεύθυνο καθ' ύλη υπό το Άρθρο 1 της Συνθήκης και ιδιαίτερα υπό το Άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου Αρ. 1 για τις συνέπειες της Συνθήκης εκείνης¹²⁸». Στην περίπτωση μας κάτι τέτοιο θα σήμαινε ότι όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα μπορούσαν να θεωρηθούν υπεύθυνα για εκείνες τις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων που έλαβαν χώρα εξαιτίας της εφαρμογής του Πρωτοκόλλου Αρ. 10 το οποίο προστατεύει τη διαθεσιμότητα του *κεκτημένου* στις «Περιοχές».

Δοθέντος, όμως, ότι το Ανώτατο Δικαστήριο με την απόφαση του ουσιαστικά αναθεώρησε τη δικαστική απόφαση του δικαστηρίου της Λευκωσίας αξίζει να σημειωθεί ότι απέτυχε να συμμορφωθεί με τους καλώς ιδρυθέντες κανονισμούς της Ευρωπαϊκής Συνθήκης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κι έτσι υπέπεσε σε λάθος στην απόφαση του δίνοντας την αίσθηση κάποιου νόμιμου δόγματος.

2.4.3.2.2 Η «Ευρωπαϊκή δημόσια τάξη»

Για να είμαι ακριβής, σύμφωνα με την Παράγραφο 3 του Κανονισμού 1226 της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης «η αρχή της αλληλεγγύης συνεπάγεται ότι η νομολογία του Δικαστηρίου αποτελεί μέρος της Συνθήκης διευρύνοντας έτσι τη νόμιμη δεσμευτική ισχύ της Συνθήκης σε όλα τα υπόλοιπα μέρη. Αυτό σημαίνει ότι τα κράτη μέλη της Συνθήκης όχι μόνο πρέπει να θέσουν σε εφαρμογή τις δικαστικές αποφάσεις που έχουν ανακοινωθεί από το Δικαστήριο σε περιπτώσεις όπου αποτελούν μέρος αλλά επίσης πρέπει να λάβουν υπόψη τις πιθανές συνέπειες που μπορεί να έχουν οι δικαστικές αποφάσεις που ανακοινώθηκαν στο νομικό τους σύστημα και άσκησης εξουσίας¹²⁹».

Εφαρμόζοντας την άποψη αυτή σε ότι αφορά τα γεγονότα της δοθείσας περίπτωσης, θα σήμαινε ότι το Ανώτατο Δικαστήριο του Ηνωμένου Βασιλείου θα έπρεπε να λάβει υπόψη του τη νομολογία του Δικαστηρίου του Στρασβούργου σύμφωνα με την οποία ο τίτλος ιδιοκτησίας του κύριου Αποστολίδη δεν θεωρείται άκυρος από τους «νόμους της ΤΔΒΚ» κι έτσι οι εφεσιβάλλοντες δε θα μπορούσαν να παρουσιάσουν του εαυτούς τους ως νόμιμους ιδιοκτήτες της περιουσίας αυτής.

Εν κατακλείδι, το Βρετανικό δικαστήριο με την απόφαση του δε σέβεται την «Ευρωπαϊκή δημόσια τάξη». Ο λόγος είναι ο ακόλουθος: σύμφωνα με την Επιτροπή

¹²⁶ Case of Matthews v. United Kingdom (Merits) (Application No. 24833/94) (judgment 18 February 1999)

¹²⁷ Para. 32 of the Matthews judgment.

¹²⁸ Para. 33 of the Matthews judgment.

¹²⁹ Res 1226 (2000); διαθέσιμο στο <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta00/ERES1226.htm>

ο σκοπός των Υψηλά Συμβαλλόμενων Μερών στη Συνθήκη ήταν «να ιδρυθεί μια κοινή δημόσια τάξη ελεύθερων δημοκρατιών της Ευρώπης» και ότι οι υποχρεώσεις που αναλαμβάνονται από τα Συμβαλλόμενα Μέρη στη Συνθήκη είναι «απαραιτήτως αντικειμενικού χαρακτήρα»-ενός χαρακτήρα που επίσης εμφανίζεται στο μηχανισμό που εμπεριέχεται στη Συνθήκη για το συλλογικό του χαρακτήρα-ειδικά σχεδιασμένου να προστατεύει τα θεμελιώδη δικαιώματα των ατόμων από προσβολή των δικαιωμάτων τους από οποιοδήποτε Υψηλό Συμβαλλόμενο Μέρος από το να δημιουργήσει υποκειμενικά και αμοιβαία δικαιώματα για τα ίδια τα Συμβαλλόμενα Μέρη¹³⁰.

Αυτή η ιδέα της «Ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης» επαναβεβαιώθηκε και στην απόφαση δυνατότητας παραδοχής όχι μόνο στις υποθέσεις των αιτούντων *Λοϊζίδου* και *Παπαχρυσστόμου*¹³¹ αλλά επίσης και στη δικαστική απόφαση του Δικαστηρίου για τις τιμές στην υπόθεση *Λοϊζίδου*¹³². Σε εκείνες τις περιπτώσεις το Δικαστήριο επισήμανε ότι «τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της Συνθήκης ως όργανο της Ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων» και η αποστολή του είναι όπως αυτή καθορίζεται στο Άρθρο 19, είναι να «διασφαλιστεί η τήρηση των δεσμεύσεων που ανέλαβαν τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη».

Ως εκ τούτου, οι νομικές αποφάσεις σε αντίθεση με τις καλά εδραιωμένες αρχές της νομολογίας του δικαστηρίου του Στρασβούργου, όπως αυτές τοποθετήθηκαν στην υπόθεση *Λοϊζίδου* και την υποκείμενη νομολογία, δηλώνουν ότι το δικαστήριο του Ηνωμένου Βασιλείου παραβιάζει τις αρχές της Ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης.

2.4.3.2.3 Η υπόθεση ενώπιον του Αγγλικού Εφετείου.

Τον Οκτώβριο του 2008 ο κ. Αποστολίδης κατέθεσε τα απαραίτητα έγγραφα στο Αγγλικό Ανώτερο Δικαστήριο για αναγνώριση και εκτέλεση της απόφασης του Επαρχιακού Δικαστηρίου Λευκωσίας στην Αγγλία, σύμφωνα με τις πρόνοιες του Κανονισμού Αρ. 44/2001 του Συμβουλίου για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις.

Ενώ αρχικά ο Άγγλος Δικαστής ενώπιον του οποίου κατατέθηκαν τα απαραίτητα έγγραφα διέταξε την εφαρμογή του Κανονισμού και την αναγνώριση και εκτέλεση της απόφασης του Κυπριακού Δικαστηρίου, η απόφασή του αυτή αμφισβητήθηκε από τους Όραμς, οι οποίοι εφесίβαλαν την απόφαση¹³³. Η υπόθεση κατέληξε στο Αγγλικό Εφετείο, το οποίο απέστειλε πέντε προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκ των οποίων τα τρία συναφή, για την παρούσα ανάλυση, είχαν ως εξής:

- ❖ Αν η αναστολή της εφαρμογής του κοινοτικού κεκτημένου στο βόρειο τμήμα, την οποία προβλέπει το άρθρο 1 παρ. 1 του Πρωτοκόλλου

¹³⁰ Case of Austria v. Italy (Application No. 788/60) (judgment 11 January 1961)

¹³¹ Case of Papachrysostomou v. Turkey (Admissibility) (Application No. 15299/89)

¹³² Para. 75 and 93 of Loizidou v. Turkey (Preliminary Objections) (Application No. 15318/89) (Judgment 23 March 1995).

¹³³ David Charles Orams, Linda Elizabeth Orams and Meletios Apostolides, [2006] EWHC 2226 (QB), case No. QB/2005/PTA/0897.

αρ.10, εμποδίζει την εφαρμογή του κανονισμού 44/2001 επί αποφάσεως η οποία εκδόθηκε από κυπριακό δικαστήριο εδρεύον στο υπό κυβερνητικό έλεγχο τμήμα, αλλά αφορά ακίνητο το οποίο κείται στο εν λόγω βόρειο τμήμα.

- ❖ Αν το γεγονός ότι μια απόφαση εκδίδεται από δικαστήριο κράτους μέλους, σχετικά με το ακίνητο το οποίο κείται σε περιοχή του κράτους αυτού, στην οποία η κυβέρνηση του εν λόγω κράτους δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο, μπορεί να θεωρηθεί ότι συνιστά παράβαση του κανόνα διεθνούς δικαιοδοσίας που διατυπώνεται στο άρθρο 22, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001 και, κατά συνέπεια, να δικαιολογήσει την άρνηση αναγνώρισεως ή εκτελέσεως της αποφάσεως αυτής κατ' εφαρμογή του άρθρου 35 παρ. 1 του ως άνω κανονισμού.
- ❖ Αν το γεγονός ότι απόφαση που εξέδωσαν τα δικαστήρια κράτους μέλους σχετικά με το ακίνητο το οποίο κείται σε περιοχή του κράτους αυτού, στη οποία η κυβέρνηση του εν λόγω κράτους δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο δεν μπορεί στη πράξη να εκτελεστεί στο τόπο όπου βρίσκεται το ακίνητο, συνιστά λόγω αρνήσεως αναγνώρισεως ή εκτελέσεως δυνάμει του άρθρου 34, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001.

2.4.3.3 Η Απόφαση του ΔΕΚ

Το ΔΕΚ εξέδωσε την απόφαση του επί της προδικαστικής παραπομπής στις 28 Απριλίου 2009¹³⁴ αποφασίζοντας τα πιο κάτω:

Η αναστολή της εφαρμογής του κοινοτικού κεκτημένου στις περιοχές στις οποίες η Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο και το γεγονός ότι η απόφαση δεν μπορεί στην πράξη να εκτελεστεί στον τόπο όπου βρίσκεται το ακίνητο δεν εμποδίζουν την αναγνώριση και την εκτέλεσή της σε άλλο κράτος μέλος.

Συνεπεία της επεμβάσεως των τουρκικών στρατευμάτων το 1974, η Κύπρος χωρίστηκε σε δύο τμήματα. Η Κυπριακή Δημοκρατία, η οποία προσχώρησε στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004, δεν ελέγχει στην πράξη παρά μόνον το νότιο τμήμα της νήσου, ενώ στο βόρειο τμήμα συστάθηκε η «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου», την οποία, με την εξαίρεση της Τουρκίας, δεν αναγνωρίζει η διεθνής κοινότητα. Υπό τις συνθήκες αυτές, η εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου στο βόρειο τμήμα της Κυπριακής Δημοκρατίας ανεστάλη με πρωτόκολλο που προσαρτήθηκε στην Πράξη Προσχωρήσεως.

¹³⁴ C-420/07, Απόφαση του Δικαστηρίου (τμήμα μείζονος συνθέσεως) [αίτηση του Court of Appeal (England and Wales) (Civil division)-Ηνωμένο Βασίλειο-για την έκδοση της προδικαστικής αποφάσεως] Μελέτιος Αποστολίδης κατά David Charles Orams, Linda Elizabeth Orams, 28 Απριλίου 2009.

Το αγγλικό Court of Appeal επιλήφθηκε, κατόπιν αιτήσεως του Μ. Αποστολίδη, Κυπρίου υπηκόου, της διαφοράς μεταξύ του ιδίου και του ζεύγους Orams, Βρετανών υπηκόων, με αντικείμενο την αναγνώριση και την εκτέλεση δύο αποφάσεων του Επαρχιακού Δικαστηρίου Λευκωσίας. Το ως άνω δικαστήριο, το οποίο εδρεύει στο νότιο τμήμα της Κύπρου, υποχρέωσε το ζεύγος Orams να εγκαταλείψει ένα ακίνητο το οποίο βρίσκεται στο βόρειο τμήμα της νήσου και να καταβάλει διάφορα ποσά ως αποζημιώσεις. Το ζεύγος Orams είχε αγοράσει το ως άνω ακίνητο από τρίτον προκειμένου να αναγείρει σε αυτό εξοχική κατοικία. Σύμφωνα με τα όσα διαπίστωσε το κυπριακό δικαστήριο, ο Μ. Αποστολίδης, η οικογένεια του οποίου εκδιώχθηκε από το βόρειο τμήμα της νήσου κατά τον χρόνο της διχοτομήσεώς της, είναι ο νόμιμος κύριος του ακινήτου. Η πρώτη απόφαση, η οποία εκδόθηκε ερήμην, επικυρώθηκε με έτερη απόφαση επί της εφέσεως την οποία άσκησε το ζεύγος Orams.

Το εθνικό δικαστήριο υπέβαλε στο ΔΕΚ σειρά ερωτημάτων σχετικά με την ερμηνεία και την εφαρμογή του κανονισμού Βρυξέλλες I (44/2001). Ερωτά ιδίως αν η αναστολή της εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου στο βόρειο τμήμα της Κύπρου και το γεγονός ότι το εν λόγω ακίνητο βρίσκεται σε περιοχή στην οποία η κυβέρνηση της Κύπρου δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο έχουν επίπτωση επί της αναγνώρισεως και της εκτελέσεως της αποφάσεως, ιδίως από την άποψη της διεθνούς δικαιοδοσίας του δικαστηρίου που εξέδωσε την απόφαση της οποίας ζητείται η αναγνώριση και η εκτέλεση, της δημοσίας τάξεως του κράτους μέλους αναγνώρισεως και της εκτελεστότητας της αποφάσεως. Επιπλέον, το εθνικό δικαστήριο ερωτά αν χωρεί άρνηση αναγνώρισεως ή εκτελέσεως μιας ερήμην εκδοθείσας αποφάσεως λόγω του ότι το εισαγωγικό έγγραφο της δίκης δεν επιδόθηκε ή δεν κοινοποιήθηκε στον εναγόμενο εγκαίρως και κατά τέτοιον τρόπον ώστε να μπορεί να αμυνθεί, όταν αυτός μπόρεσε να ασκήσει ένδικο μέσο κατά της αποφάσεως αυτής.

Καταρχάς, το ΔΕΚ διαπιστώνει ότι η αναστολή την οποία προβλέπει η Πράξη Προσχωρήσεως της Κύπρου περιορίζεται στην εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου στο βόρειο τμήμα. Ωστόσο, οι επίμαχες αποφάσεις, την αναγνώριση των οποίων ζήτησε ο Μ. Αποστολίδης, εκδόθηκαν από δικαστήριο εδρεύον στο υπό κυβερνητικό έλεγχο τμήμα. Το γεγονός ότι οι αποφάσεις αυτές αφορούν ακίνητο το οποίο βρίσκεται στο βόρειο τμήμα δεν αντιτίθεται στην ερμηνεία αυτή, καθόσον, αφενός, δεν εξαλείφει την υποχρέωση εφαρμογής του κανονισμού στο υπό κυβερνητικό έλεγχο τμήμα και, αφετέρου, δεν συνεπάγεται ότι ο κανονισμός έχει γι' αυτόν τον λόγο εφαρμογή στο εν λόγω βόρειο τμήμα. Το Δικαστήριο καταλήγει επομένως στο συμπέρασμα ότι η αναστολή της εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου στο βόρειο τμήμα, την οποία προβλέπει το πρωτόκολλο που προσαρτήθηκε στην Πράξη Προσχωρήσεως, δεν εμποδίζει την εφαρμογή του κανονισμού Βρυξέλλες I επί αποφάσεως η οποία εκδόθηκε από κυπριακό δικαστήριο εδρεύον στο υπό κυβερνητικό έλεγχο τμήμα, αλλά αφορά ακίνητο το οποίο βρίσκεται στο βόρειο τμήμα.

Εν συνεχεία, το ΔΕΚ διαπιστώνει αφενός ότι η επίμαχη στο πλαίσιο της κύριας δίκης διαφορά εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού Βρυξέλλες I και

αφετέρου ότι το γεγονός ότι το εν λόγω ακίνητο βρίσκεται σε περιοχή στην οποία η κυβέρνηση δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο και ότι, κατά συνέπεια, οι επίμαχες αποφάσεις δεν μπορούν στην πράξη να εκτελεστούν στον τόπο όπου βρίσκεται το ακίνητο δεν εμποδίζει την αναγνώριση και την εκτέλεση των εν λόγω αποφάσεων σε άλλο κράτος μέλος.

Συναφώς, δεν αμφισβητείται ότι το ακίνητο βρίσκεται στο έδαφος της Κυπριακής Δημοκρατίας και ότι, ως εκ τούτου, το κυπριακό δικαστήριο είχε διεθνή δικαιοδοσία να αποφανθεί επί της υποθέσεως, δεδομένου ότι η οικεία διάταξη του κανονισμού Βρυξέλλες I αφορά τη διεθνή δικαιοδοσία των κρατών μελών και όχι την εσωτερική δωσιδικία τους.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει επίσης, όσον αφορά τη δημόσια τάξη του κράτους μέλους αναγνώρισεως, ότι το δικαστήριο ενός κράτους μέλους δεν μπορεί να αρνηθεί την αναγνώριση αποφάσεως που προέρχεται από άλλο κράτος μέλος για τον μοναδικό λόγο ότι θεωρεί ότι εφαρμόστηκε εσφαλμένα το εθνικό ή το κοινοτικό δίκαιο, διότι διαφορετικά θα διακυβευόταν ο σκοπός του κανονισμού Βρυξέλλες I.

Το εθνικό δικαστήριο μπορεί να αρνηθεί την αναγνώριση μόνον αν το νομικό σφάλμα έχει ως συνέπεια ότι η αναγνώριση ή η εκτέλεση της αποφάσεως θεωρείται ως κατάφωρη παράβαση κανόνα δικαίου ουσιώδους για την εσωτερική έννομη τάξη του οικείου κράτους μέλους. Στην υπόθεση της κύριας δίκης, το Court of Appeal δεν έκανε μνεία καμίας θεμελιώδους αρχής της εννόμου τάξεως του Ηνωμένου Βασιλείου την οποία θα μπορούσε να θίξει η αναγνώριση ή η εκτέλεση των επίμαχων αποφάσεων.

Επιπλέον, σε σχέση με την εκτελεστότητα των επίμαχων αποφάσεων, το ΔΕΚ διαπιστώνει ότι το γεγονός ότι ο Μ. Αποστολίδης ενδέχεται να συναντά δυσκολίες στην εκτέλεση των εν λόγω αποφάσεων δεν τους στερεί την εκτελεστότητα τους. Έτσι, η κατάσταση αυτή δεν εμποδίζει τα δικαστήρια άλλου κράτους μέλους να κηρύξουν εκτελεστές τις ως άνω αποφάσεις.

Τέλος, το ΔΕΚ διαπιστώνει ότι δεν χωρεί άρνηση αναγνώρισεως ή εκτελέσεως μιας ερήμην εκδοθείσας αποφάσεως όταν ο εναγόμενος μπόρεσε να ασκήσει ένδικο μέσο κατά της αποφάσεως αυτής και το ως άνω ένδικο μέσο τού παρέσχε τη δυνατότητα να ισχυριστεί ότι το εισαγωγικό έγγραφο της δίκης ή το ισοδύναμο έγγραφο δεν του είχε επιδοθεί ή κοινοποιηθεί εγκαίρως και κατά τέτοιον τρόπον ώστε να μπορεί να αμυνθεί. Στην υπόθεση της κύριας δίκης, δεν αμφισβητείται ότι το ζεύγος Όραμς άσκησε ένα τέτοιο ένδικο μέσο.

Κατά συνέπεια, δεν χωρεί άρνηση αναγνώρισεως και εκτελέσεως των αποφάσεων του κυπριακού δικαστηρίου στο Ηνωμένο Βασίλειο για τον λόγο αυτό.

2.4.3.4 Η τελεσίδικη Απόφαση.

Το Αγγλικό Εφετείο οδεύοντας στη νομική οδό που χάραξε το ΔΕΚ, εξέδωσε την τελεσίδικη απόφαση του στη υπόθεση Όραμς εναντίον Αποστολίδη, ζητώντας την εκτέλεση του Επαρχιακού Δικαστηρίου Λευκωσίας της 9^{ης} Νοεμβρίου 2004.

Σύμφωνα με την απόφαση του Αγγλικού Εφετείου, το ζεύγος Όραμς πρέπει να κατεδαφίσει το σπίτι που κτίστηκε σε γη του κ. Αποστολίδη στη Λάπηθο, ως επίσης και την πισίνα και το περιτοίχισμα που βρίσκονται εντός της περιουσίας, να παραδώσουν άμεσα την ελεύθερη κατοχή της περιουσίας τους στο κ. Αποστολίδη, να πληρώσουν ειδικές αποζημιώσεις και ενοικίου στο κ. Αποστολίδη μαζί με τον νόμιμο τόκο και να σταματήσουν να χρησιμοποιούν και να επεμβαίνουν παράνομα στη εν λόγω περιουσία. Επίσης το Αγγλικό Εφετείο καταδίκασε το ζεύγος Όραμς να πληρώσει τα δικαστικά έξοδα της υπόθεσης.

2.4.4 Σημασία της απόφασης

Αναμφισβήτητα ο ρόλος του ΔΕΚ στη υπόθεση Όραμς είναι καταλυτικός. Η κατεύθυνση του Αγγλικού Δικαστηρίου προς τη σωστή νομική οδό από το ΔΕΚ, που με τις αποφάσεις του στις 28 Απριλίου 2009 όχι μόνο προστατεύει αποτελεσματικά τα ανθρώπινα δικαιώματα αλλά τα θωρακίζει. Εξαιρετικής σημασίας είναι και το δεδικασμένο τ' οποίο δημιουργείται με την απόφαση ότι «Η απόφαση ενός δικαστηρίου της Κυπριακής Δημοκρατίας πρέπει να αναγνωρίζεται και να εκτελείται από τ' άλλα κράτη μέλη ακόμα και όταν αφορά μια έκταση, η οποία βρίσκεται στο Βόρειο τμήμα του νησιού».

Η απόφαση του Αγγλικού Εφετείου δεν επιδέχεται έφεσης στο Αγγλικό Ανώτατο Δικαστήριο (πρώην βουλή των Λόρδων), ενώ οι Όραμς θα πληρώσουν όλα τα νομικά έξοδα που επωμίστηκε ο κ. Αποστολίδης τόσο στη Αγγλία, όσο και στο Λουξεμβούργο, ενώπιον του ΔΕΚ.

Η ιδιαίτερη αξία της απόφασης έγκειται στο ότι πρόκειται για την πρώτη απόφαση ενός ανώτερου αγγλικού δικαστηρίου που αναφέρεται στο δικαίωμα της περιουσίας των Ελληνοκυπρίων στα κατεχόμενα και ανοίγει, οριστικά πλέον, το δρόμο προς τον τερματισμό του σφετερισμού των ελληνοκυπριακών περιουσιών από Ευρωπαίους πολίτες.

Σε περίπτωση άρνησης των Όραμς να εκτελέσουν τους όρους της απόφασης, ο κ. Αποστολίδης έχει το δικαίωμα αίτησης για κατάσχεση της περιουσίας τους που βρίσκεται στην Αγγλία. Με την απόφαση του Αγγλικού Εφετείου, η δικαιοσύνη στο εν λόγω θέμα έχει απονεμηθεί και οι Ελληνοκύπριοι κάτοχοι περιουσίας στα κατεχόμενα, η οποία έχει «αγοραστεί» από Ευρωπαίους πολίτες, μπορούν τώρα να προσφύγουν χωρίς κανένα απολύτως κώλυμα στην κυπριακή δικαιοσύνη και να εγγράψουν τις αποφάσεις των δικαστηρίων μας για αναγνώριση και εκτέλεση στα εθνικά δικαστήρια των Ευρωπαίων υπηκόων, που έχουν σφετεριστεί τις εν λόγω περιουσίες.

Ολοκληρώνοντας, θα ήθελα να επισημάνω ότι η απόφαση στη υπόθεση Όραμς είχε βγει πριν την απόφαση Δημόπουλος, η οποία άλλαξε τα δεδομένα στο Νομολογιακό κεκτημένο, και επιφυλάσσομαι να αναφέρω ότι ίσως μια παρόμοια υπόθεση με αυτή που εξετάσαμε, να μην έχει το ίδιο αποτέλεσμα.

2.5. Υποθέσεις Anastasiou I (C-432/92), Anastasiou II (C-219/98) και Anastasiou III (C-140/02)

2.5.1 Εισαγωγή

Στο εν λόγω υποκεφάλαιο δεν θα εξετάσουμε κάποια υπόθεση που αφορά το περιουσιακό ζήτημα, αλλά μια σειρά σημαντικών αποφάσεων τελωνειακού χαρακτήρα, που πάρθηκε από το ΔΕΚ. Αρχικά θα εξετάσουμε την υπόθεση Anastasiou I όπου κρίθηκε από το ΔΕΚ, ότι, τα εισαγόμενα αγροτικά προϊόντα στη Ε.Ε. από την κατεχόμενη Κύπρο, πρέπει να συνοδεύονται από υγειονομικά πιστοποιητικά που εκδίδουν οι αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας, κάτι που λόγω της τουρκικής κατοχής δεν είναι δυνατόν (C-432/92). Η απόφαση αυτή φώτισε ορισμένες πτυχές του Κυπριακού¹³⁵.

Επιπλέον, στο εν λόγω κεφάλαιο εκτός από την υπόθεση Anastasiou I, θα εξετάσουμε την Anastasiou II (C-219/18) όπως και την Anastasiou III (C-140/02).

2.5.2 Ιστορικό

Μετά την τουρκική εισβολή και την διχοτόμηση της Κύπρου, αποφασίστηκε η παράταση του πρώτου σταδίου της συμφωνίας σύνδεσης Κύπρου-Ε.Κ εξαιτίας του Κυπριακού προβλήματος¹³⁶. Όμως, οι Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι συνέχισαν την εξαγωγή αγροτικών προϊόντων στη ΕΟΚ. Μάλιστα η Κυπριακή Δημοκρατία επειδή δεν ήθελε να απομονώσει τους Τουρκοκύπριους δέχτηκε να εξάγουν κυπριακά προϊόντα, φτάνει αυτά να συνοδεύονταν με τα νόμιμα πιστοποιητικά και τις σφραγίδες της Κυπριακής Δημοκρατίας και να εξάγονταν από τα νόμιμα κυπριακά λιμάνια και αεροδρόμια. Η κατάσταση όμως περιπλέχτηκε περισσότερο με την μονομερή «ανεξαρτησία» της «ΤΔΒΚ», όπου οι Τουρκοκύπριοι συνέχισαν να εξάγουν αγροτικά προϊόντα, τα οποία όμως συνοδεύονταν με πιστοποιητικά της «ΤΔΒΚ».

Η Κύπρος, φοβούμενη ότι η συνεχής εμπορική δραστηριότητα της «ΤΔΒΚ» θα επέφερε την έμμεση αναγνώριση της από την Ε.Κ, ζήτησε εξαιτίας της

¹³⁵ Βλ. ΔΕΚ: Υπόθεση C-432/92, Προτάσεις γενικού Εισαγγελέα Claus Gulmann της 20^{ης} Απριλίου 1994, παρ. 9,11,43,51,56,58,60,64 και η απόφαση της 5^{ης} Ιουλίου 1994, παρ. 15,18,33,37,40,44-50,54,63,64,66,67. Μέρος I, Δικαστήριο, Συλλογή 1994-1997. Βλάχος: Παρατηρήσεις εις ΔΕΚ Απόφαση της 5.7.1994 [The Queen κατά Minister of Agriculture, Fisheries and food, ex parte: S.P Anastasiou (Pissouri) L.t.d] κ.λ.π., C-432/92, ΕΕΕυρΔ 1996, σελ. 623 επ., ιδίως σελ. 625,627.

¹³⁶ Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. στο Πρώτο Κεφάλαιο: Οι σχέσεις Κύπρου-Ε.Ε.: Ιστορικό και ενταξιακά προβλήματα.

μονομερούς «ανεξαρτησίας» των κατεχόμενων εδαφών, να εφαρμόζεται το καθεστώς συνδέσεως αποκλειστικά μόνο για εκείνα τα εξαγόμενα προϊόντα, που συνοδεύονται από πιστοποιητικά προέλευσης εκδοθέντα από τις Τελωνειακές αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας. Έτσι λοιπόν, μετά από αίτημα της Κυπριακής Δημοκρατίας, η Επιτροπή διαβίβασε τις νέες δειγματοληπτικές και υπογραφές τελωνείου στα κράτη μέλη, σύμφωνα με τους ισχύοντες κανονισμούς σχετικά με τα πρωτότυπα προϊόντα. Κάποια κράτη μέλη διατύπωσαν ορισμένες αντιρρήσεις τεχνικής και νομικής φύσης, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, μ' αποτέλεσμα αυτά τα μέτρα να καταστρατηγηθούν και να συνεχίζεται απρόσκοπτα η εισαγωγή τουρκοκυπριακών προϊόντων.

2.5.3 Υπόθεση Anastasiou I (C-432/92).

Η απρόσκοπτη αυτή εισαγωγή τουρκοκυπριακών προϊόντων, οδήγησε Ελληνοκύπριους εξαγωγείς εσπεριδοειδών και πατάτας [S.P Anastasiou (Pissouri) L.t.d)] να καταθέσουν αγωγή στο Ηνωμένο Βασίλειο, ζητώντας να απαγορευτεί η εισαγωγή τουρκοκυπριακών προϊόντων από το αρμόδιο υπουργείο, τα οποία δεν συνοδεύονται με τα νόμιμα πιστοποιητικά της Κυπριακής Δημοκρατίας αλλά από πιστοποιητικά της «ΤΔΒΚ».

2.5.3.1 Η Θέση της Ελληνοκυπριακής πλευράς

Η Κυπριακή πλευρά υποστήριζε ότι, το αρμόδιο υπουργείο του Η.Β (Minister of Agriculture, Fisheries and Food), θα πρέπει να απαγορεύσει τις εισαγωγές αγροτικών προϊόντων από Τουρκοκύπριους εξαγωγείς, που δεν συνοδεύονται με τα νόμιμα πιστοποιητικά της Κυπριακής Δημοκρατίας διότι πρώτον τα προϊόντα αυτά στερούνται φυτοϋγειονομικού ελέγχου και ενδεχομένως να είναι επιβλαβή για την δημόσια υγεία, δεύτερον και σημαντικότερον η αναγνώριση των πιστοποιητικών που εκδίδουν οι υπάλληλοι της «ΤΔΒΚ», εμμέσως αναγνωρίζει την ίδια την «ΤΔΒΚ».

Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσε και η Ελληνική Κυβέρνηση.¹³⁷ Κατά τους αιτούντες της κύριας δίκης και την Ελληνική Κυβέρνηση, είναι παράνομη η πρακτική των εθνικών αρχών που συνίσταται στην αποδοχή πιστοποιητικών εκδοθέντων από τις αρχές της εγκατεστημένης στο βόρειο τμήμα της Κύπρου τουρκοκυπριακής κοινότητας και όχι από τους δεόντως εξουσιοδοτημένους από την Κυπριακή Δημοκρατία δημοσίους υπαλλήλους. Επισημαίνει επίσης, ότι, αυτή η πρακτική συνιστά παράβαση των υποχρεώσεων που επιβάλλουν τα άρθρα 6, παράγραφος 1, 7, παράγραφος 1, 8, παράγραφοι 1 και 3, και 9 του πρωτοκόλλου του 1977, όσον αφορά τα πιστοποιητικά κυκλοφορίας, και των υποχρεώσεων που επιβάλλει το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας 77/93, όσον αφορά τα πιστοποιητικά φυτοϋγειονομικού ελέγχου.

¹³⁷ Η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπείτο από τους Δ. Ράπτη, νομικό σύμβουλο του κράτους, Β. Κοντόλαιμο, πάρεδρο του νομικού συμβουλίου του κράτους, και Ι. Χαλκιά, δικαστικό αντιπρόσωπο του νομικού συμβουλίου του κράτους. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν και η κυβέρνηση του Η.Β και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων εκπροσωπούμενη από τους P. J. Kuijper, νομικό σύμβουλο, και P. Hetsch, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας.

Όσον αφορά ειδικότερα τα πιστοποιητικά κυκλοφορίας, οι αιτούντες της κύριας δίκης και η Ελληνική Κυβέρνηση ισχυρίζονται ότι, δυνάμει ρητών διατάξεων του πρωτοκόλλου του 1977, μόνον τα εκδοθέντα από τις τελωνειακές αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας πιστοποιητικά μπορούν να αποδεικνύουν την καταγωγή των κυπριακών προϊόντων.

Επίσης οι αιτούντες και η Ελληνική Κυβέρνηση ισχυρίζονται ότι, στην περίπτωση των προϊόντων καταγωγής Κύπρου, τα πιστοποιητικά φυτοϋγειονομικού ελέγχου μπορούν να εκδίδονται μόνο βάσει των νομοθετικών ή κανονιστικών διατάξεων της Κυπριακής Δημοκρατίας.

2.5.3.2 Η Θέση του Η.Β και της Επιτροπής

Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και η Επιτροπή δεν αμφισβητούν ότι, στο πλαίσιο μιας φυσιολογικής καταστάσεως, η εισαγωγή προϊόντων από Τουρκοκύπριους που δεν συνοδεύονται από τα πιστοποιητικά της Κυπριακής Δημοκρατίας, θεωρείται ασυμβίβαστη προς το κοινοτικό δίκαιο. Πάντως, υποστηρίζουν ότι, με δεδομένη την ιδιάζουσα κατάσταση της Κύπρου, το πρωτόκολλο του 1977 και η οδηγία 77/93 πρέπει να ερμηνεύονται κατά τρόπον ώστε οι αρχές των κρατών μελών να υποχρεούνται να δέχονται, για τα προερχόμενα από το βόρειο τμήμα της Κύπρου προϊόντα, πιστοποιητικά εκδοθέντα από την εγκατεστημένη στο μέρος αυτό της νήσου οντότητα, και όχι από τους εξουσιοδοτημένους από την Κυπριακή Δημοκρατία δημοσίους υπαλλήλους, προκειμένου να αποφεύγονται οι διακρίσεις μεταξύ των υπηκόων ή των εταιριών της Κύπρου.

Ισχυρίζονται ότι, στην πράξη, πρέπει να θεωρηθεί αποδεδειγμένο ότι είναι πρακτικά αδύνατο ή τουλάχιστον πολύ δύσκολο για τους εξαγωγείς του βορείου τμήματος της Κύπρου να λαμβάνουν για τα προϊόντα που εξάγουν άλλα πιστοποιητικά εκτός αυτών που εκδίδει η τουρκοκυπριακή κοινότητα του εν λόγω τμήματος της νήσου. Προσθέτουν ότι οι διαδικασίες ελέγχου τόσο της καταγωγής των εμπορευμάτων όσο και της υγιεινής των προϊόντων παρέχουν στην πράξη όλα τα αναγκαία εχέγγυα.

Ισχυρίζονται επιπλέον ότι οι διατάξεις του πρωτοκόλλου του 1977, τις οποίες επικαλέστηκαν οι αιτούντες της κύριας δίκης, στερούνται αμέσου αποτελέσματος. Κατά την Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, αυτές έχουν ως σκοπό τη θέσπιση διοικητικού συστήματος ελέγχου της καταγωγής των προϊόντων και αποτελεσματικής διοικητικής συνεργασίας μεταξύ των αρχών του κράτους εξαγωγής και των αρχών του κράτους εισαγωγής. Ενόψει της διατυπώσεως τους και του πλαισίου τους, οι διατάξεις αυτές δεν πρέπει να θεωρηθούν ότι έχουν απευθείας εφαρμογή ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων.

Λαμβάνοντας υπόψη την ιδιάζουσα κατάσταση της Κύπρου, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και η Επιτροπή υποστηρίζουν ότι μια εκ των πραγμάτων αποδοχή των εν λόγω πιστοποιητικών που εκδίδονται από άλλες αρχές εκτός των αρμοδίων αρχών της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν σημαίνει κατά κανένα τρόπο

αναγνώριση ως κράτους της ΤΔΒΚ, αλλά αποτελεί το αναγκαίο και δικαιολογημένο συμπέρασμα του να λαμβάνονται υπόψη τα συμφέροντα όλου του πληθυσμού της Κύπρου.

Κατά την Επιτροπή, η νομική αυτή προσέγγιση εντάσσεται σαφώς στο πλαίσιο της ερμηνευτικής γραμμής που καθόρισε το Διεθνές Δικαστήριο με τη γνωμοδότηση του για τη Ναμίμπια¹³⁸, δυνάμει της οποίας γραμμής η πολιτική της μη αναγνώρισεως δεν μπορεί να φθάνει μέχρι του σημείου αρνήσεως στον πληθυσμό της Κύπρου των παρεχομένων από μια συνθήκη πλεονεκτημάτων. Η ίδια νομική προσέγγιση ενέπνευσε το Συμβούλιο και την Επιτροπή κατά την εκ μέρους τους ερμηνεία και εφαρμογή της ίδιας της συμφωνίας συνδέσεως και των χρηματοδοτικών πρωτοκόλλων.

Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και η Επιτροπή θεωρούν ότι η ερμηνεία και η εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων της οδηγίας 77/93 δεν πρέπει να επιφέρουν αυθαίρετες διακρίσεις μεταξύ των ομάδων του πληθυσμού της Κύπρου. Ισχυρίζονται συναφώς ότι, στην πράξη, τα πιστοποιητικά που εκδίδει η οντότητα του βορείου τμήματος της Κύπρου είναι εξίσου αξιόπιστα με αυτά που εκδίδει η Κυπριακή Δημοκρατία και ότι η αξιοπιστία αυτών των πιστοποιητικών μπορεί πάντοτε να ελέγχεται στα σύνορα από τις αρχές του κράτους μέλους εισαγωγής. Συνεπώς, η μη αποδοχή των πιστοποιητικών φυτοϋγειονομικού ελέγχου που εκδίδονται από την τουρκοκυπριακή κοινότητα του βορείου τμήματος της Κύπρου συνιστά αυθαίρετη διάκριση σε βάρος του πληθυσμού του τμήματος αυτού της νήσου.

2.5.3.3 Η υπόθεση ενώπιον του High Court of Justice

Με διάταξη της 2ας Δεκεμβρίου 1992, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 24 Δεκεμβρίου 1992, το High Court of Justice (Queen's Bench Division) υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης της ΕΟΚ, πέντε προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία της συμφωνίας σύνδεσης μεταξύ ΕΟΚ-Κύπρου, της 19ας Δεκεμβρίου 1972, προσαρτημένης στο κανονισμό (ΕΟΚ) 1246/73 του Συμβουλίου, της 14^{ης} Μαΐου 1973, καθώς και της οδηγίας 77/93/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21^{ης} Δεκεμβρίου 1976, περί μέτρων προστασίας κατά της εισαγωγής στα κράτη μέλη οργανισμών επιβλαβών για τα φυτά ή τα φυτικά προϊόντα.¹³⁹

Τα ερωτήματα αυτά τέθηκαν στο πλαίσιο της διαφοράς μεταξύ των παραγωγών και των εξαγωγέων εσπεριδοειδών εγκατεστημένων στο προς Νότο της ζώνης ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών κείμενο τμήμα της Κύπρου, καθώς και του Εθνικού Κυπριακού Οργανισμού για την εμπορία της πατάτας, αφενός, και του

¹³⁸ Γνωμοδότηση επί των νομικών συνεπειών για τα κράτη της διαρκούς παρουσίας της Νότιας Αφρικής στη Ναμίμπια (Νοτιοδυτική Αφρική) παρά το ψήφισμα 276 (1970) του Συμβουλίου Ασφαλείας, Rec. CU, 1971, σ. 16.

¹³⁹ Ε.Ε ειδ. έκδ. 03/017, σελ. 3.

Minister of Agriculture, Fisheries and Food (αρμόδιο Υπουργείο της Αγγλίας για την γεωργία, την αλιεία και τα τρόφιμα), αφετέρου, επ' ευκαιρία της εισαγωγής στο Ηνωμένο Βασίλειο εσπεριδοειδών και πατάτας προερχομένων, από το προς βορρά της εν λόγω ζώνης κείμενο τμήμα της Κύπρου (βόρειο τμήμα της Κύπρου).

Στις 24 Οκτωβρίου 1991, οι αιτούντες της κύριας δίκης απευθύνθηκαν στον καθού της κύριας δίκης εγγράφως, ζητώντας του να επιβεβαιώσει ότι οι αρμόδιες βρετανικές αρχές δεν θα επιτρέπουν πλέον την εισαγωγή στο Ηνωμένο Βασίλειο εσπεριδοειδών ή γεωμήλων παραχθέντων στην Κύπρο, τα οποία δεν θα συνοδεύονται από πιστοποιητικά κυκλοφορίας ή πιστοποιητικά φυτοϋγειονομικού ελέγχου, εκδοθέντα *ad hoc* από τις αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Με έγγραφο της 3ης Δεκεμβρίου 1991, το καθού απάντησε ότι το Ηνωμένο Βασίλειο δεν δέχεται έγγραφα που αναφέρονται στην «Τουρκική Δημοκρατία Βόρειας Κύπρου» και ότι το Ηνωμένο Βασίλειο επιτρέπει την εισαγωγή εσπεριδοειδών και γεωμήλων από την Κύπρο σύμφωνα με τη συναφή κοινοτική νομοθεσία. Επειδή οι αιτούντες της κύριας δίκης ζήτησαν διευκρινίσεις, το Υπουργείο Γεωργίας, Αλιείας και Τροφίμων απάντησε, με έγγραφο της 24ης Μαρτίου 1992, ότι, καθόσον οι βρετανικές αρχές γνωρίζουν, όλες οι εισαγωγές στην Κοινότητα προϊόντων καταγόμενων από το βόρειο τμήμα της Κύπρου πραγματοποιήθηκαν σύμφωνα με τις κοινοτικές απαιτήσεις.

Οι αιτούντες υπέβαλαν κατόπιν αυτού στο High Court of Justice (Queen's Bench Division) αίτηση δικαστικού ελέγχου της αποφάσεως του καθού που περιεχόταν στα προαναφερθέντα έγγραφα καθώς και της πρακτικής των βρετανικών αρχών να επιτρέπουν τις εισαγωγές στο Ηνωμένο Βασίλειο χωρίς τα αναγκαία έγγραφα, εκδοθέντα από τις αρμόδιες αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Επειδή το εθνικό δικαστήριο έκρινε ότι η διαφορά χρήζει ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου, με Διάταξη της 2ας Δεκεμβρίου 1992, αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο (ΔΕΚ) πέντε προδικαστικά ερωτήματα¹⁴⁰.

Με τα προδικαστικά αυτά ερωτήματα¹⁴¹, τα οποία πρέπει να εξεταστούν μαζί, το εθνικό δικαστήριο ερωτά κατ' ουσία, αφενός, αν η συμφωνία συνδέσεως και η οδηγία 77/93 έχουν την έννοια ότι απαγορεύουν την αποδοχή εκ μέρους των εθνικών αρχών κράτους μέλους, κατά την εισαγωγή εσπεριδοειδών ή πατατών προερχομένων από το βόρειο τμήμα της Κύπρου, πιστοποιητικών κυκλοφορίας και πιστοποιητικών φυτοϋγειονομικού ελέγχου εκδοθέντων από άλλες αρχές εκτός των αρμοδίων αρχών της Κυπριακής Δημοκρατίας ή ότι, αντιθέτως, επιβάλλουν την αποδοχή αυτή, και,

¹⁴⁰ Βλ. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61992CJ0432:EL:PDF>

¹⁴¹ Τα προδικαστικά αυτά ερωτήματα αφορούν δύο τύπους πιστοποιητικών που απαιτούνται κατά την εισαγωγή στη Κοινότητα εσπεριδοειδών ή γεωμήλων (πατατών) προερχομένων από τη Κύπρο: α) Πιστοποιητικά Κυκλοφορίας που απαιτούνται ως απόδειξη της καταγωγής των προϊόντων κατά την έννοια του Πρωτοκόλλου του 1977 και β) τα Πιστοποιητικά φυτοϋγειονομικού ελέγχου που απαιτούνται δυνάμει της οδηγίας 77/93.

αφετέρου, αν τα πράγματα θα ήσαν διαφορετικά στην περίπτωση κατά την οποία ορισμένα περιστατικά συνδεόμενα με την ιδιαίτερη κατάσταση της νήσου της Κύπρου θα εθεωρούντο ή όχι αποδειχθέντα.

2.5.3.4 Η υπόθεση ενώπιον του ΔΕΚ

Το Δικαστήριο έλαβε υπόψη του ότι το εμπόριο εσπεριδοειδών και πατάτας μεταξύ της Κυπριακής Δημοκρατίας και της Κοινότητας διέπεται από την συμφωνία σύνδεσης¹⁴² καθώς και από τα συναφή πρωτοκόλλα, όπως τροποποιήθηκαν ή αντικαταστάθηκαν.

Επίσης έλαβε υπόψη του, ότι, δυνάμει του άρθρου 24 του πρωτοκόλλου του 1977, ο εκ των υστέρων έλεγχος των πιστοποιητικών κυκλοφορίας διενεργείται δειγματοληπτικώς και κάθε φορά που οι τελωνειακές αρχές του κράτους εισαγωγής έχουν βάσιμες αμφιβολίες ως προς τη γνησιότητα του εγγράφου ή την ακρίβεια των πληροφοριών περί της πραγματικής καταγωγής του εν λόγω εμπορεύματος. Προς τούτο, οι τελωνειακές αρχές του κράτους εισαγωγής επαναποστέλλουν το πιστοποιητικό κυκλοφορίας ή φωτοαντίγραφο του εν λόγω πιστοποιητικού, στις τελωνειακές αρχές του κράτους εξαγωγής, αναφέροντας τους ουσιαστικούς ή τυπικούς λόγους που δικαιολογούν έρευνα. Τα αποτελέσματα του ελέγχου γνωστοποιούνται το συντομότερο δυνατό στις τελωνειακές αρχές του κράτους εισαγωγής. Πρέπει να καθιστούν δυνατή τη διαπίστωση αν το αμφισβητούμενο πιστοποιητικό μπορεί να ισχύσει για τα εμπορεύματα που έχουν πράγματι εξαχθεί και αν στα εμπορεύματα αυτά δύναται πράγματι να εφαρμοστεί το προτιμησιακό καθεστώς. Εξάλλου, οι αμφισβητήσεις, τις οποίες δεν μπόρεσαν να ρυθμίσουν μεταξύ τους οι τελωνειακές αρχές, ή οι οποίες δημιουργούν πρόβλημα ερμηνείας του πρωτοκόλλου, φέρονται ενώπιον της επιτροπής τελωνειακής συνεργασίας, συσταθείσας δυνάμει της συμφωνίας συνδέσεως.

Υπόψη του, έλαβε ακόμα, ότι η οδηγία 77/93 περιέχει ορισμένους κανόνες εκδόσεως των πιστοποιητικών φυτοϋγειονομικού ελέγχου. Το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο β', όπως τροποποιήθηκε με τις οδηγίες 80/392/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Μαρτίου 1980 (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/028, σ. 117) και 85/574/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1985 (ΕΕ L 372, σ. 25), απαιτεί τα πιστοποιητικά να εκδίδονται από τις εγκεκριμένες για τον σκοπό αυτό υπηρεσίες στα πλαίσια της διεθνούς

¹⁴² Το άρθρο 3 παρ. 3 της συμφωνίας ορίζει: «Τα συμβαλλόμενα μέρη λαμβάνουν όλα τα γενικά ή ειδικά μέτρα ώστε να εξασφαλίσουν την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη συμφωνία. Απέχουν από κάθε μέτρο που είναι δυνατό να θέσει σε κίνδυνο την πραγματοποίηση των σκοπών της συμφωνίας». Επίσης το άρθρο 5 της συμφωνίας ορίζει: «Το καθεστώς των συναλλαγών μεταξύ των συμβαλλομένων μερών δεν δύναται να επιτρέπει διάκριση (...) μεταξύ των υπηκόων ή των εταιριών της Κύπρου.»

συμφωνίας για την προστασία των φυτών ή, στην περίπτωση των μη συμβεβλημένων χωρών, όπως η Κυπριακή Δημοκρατία, με βάση τις νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις της χώρας. Τα εσπεριδοειδή και οι κόνδυλοι γεωμήλων (πατάτας) αποτελούν μέρος των απαριθμούμενων στο παράρτημα V προϊόντων τα οποία, σύμφωνα με το άρθρο 12, πρέπει να συνοδεύονται, προκειμένου να εισαχθούν, από πιστοποιητικό φυτοϋγειονομικού ελέγχου.

Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, διάταξη συμφωνίας που έχει συναφθεί από την Κοινότητα με τρίτες χώρες πρέπει να θεωρείται ότι έχει απευθείας εφαρμογή όταν, ενόψει του γράμματος της, καθώς και του αντικειμένου και της φύσεως της συμφωνίας, συνεπάγεται σαφή και συγκεκριμένη υποχρέωση, που δεν εξαρτάται, ως προς την εφαρμογή ή τα αποτελέσματα της, από τη θέσπιση οποιασδήποτε μεταγενέστερης πράξεως.¹⁴³

Κατά το Δικαστήριο, είναι μεν αληθές ότι η *de facto* διχοτόμηση του εδάφους της Κύπρου, συνεπεία της επεμβάσεως του τουρκικού στρατού το 1974, σε μια ζώνη όπου οι αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας εξακολουθούν να ασκούν όλες τους τις αρμοδιότητες και σε μια ζώνη όπου αυτές δεν μπορούν *de facto* να τις ασκούν, δημιουργεί προβλήματα που είναι δύσκολο να λυθούν στο πλαίσιο της εφαρμογής της συμφωνίας συνδέσεως επί του συνόλου της Κύπρου, αλλά δεν συνάγεται από αυτό ότι δεν πρέπει να ληφθούν υπόψη οι σαφείς, συγκεκριμένες και άνευ όρων διατάξεις του πρωτοκόλλου του 1977 περί της καταγωγής των προϊόντων και της διοικητικής συνεργασίας.

Η αποδοχή των πιστοποιητικών εκ μέρους των τελωνειακών αρχών του κράτους εισαγωγής δείχνει ότι αυτές έχουν πλήρη εμπιστοσύνη στο σύστημα ελέγχου της καταγωγής των προϊόντων, όπως εφαρμόζεται από τις αρμόδιες αρχές του κράτους εξαγωγής. Δείχνει επίσης ότι το κράτος εισαγωγής δεν αμφιβάλλει ότι ο εκ των υστέρων έλεγχος, οι διαβουλεύσεις και η λύση ενδεχομένων διαφορών ως προς την καταγωγή των προϊόντων ή ως προς την ύπαρξη απάτης θα μπορούν να έχουν αποτελέσματα χάρη στη συνεργασία των ενδιαφερομένων διοικητικών αρχών.

Επομένως, αυτό το σύστημα μπορεί να λειτουργήσει μόνον αν οι διαδικασίες διοικητικής συνεργασίας τηρούνται αυστηρά. Όμως, αποκλείεται αυτή η συνεργασία με τις αρχές μιας οντότητας όπως αυτή που είναι εγκατεστημένη στο βόρειο τμήμα της Κύπρου, η οποία δεν έχει αναγνωριστεί ούτε από την Κοινότητα ούτε από τα κράτη μέλη, δεδομένου ότι αυτά δεν αναγνωρίζουν άλλο κυπριακό κράτος από την Κυπριακή Δημοκρατία.

Υπό τις συνθήκες αυτές, η αποδοχή πιστοποιητικών κυκλοφορίας μη εκδοθέντων από την Κυπριακή Δημοκρατία θα αποτελούσε, ελλείψει δυνατότητας

¹⁴³ βλ. συγκεκριμένα την απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 1987, 12/86, Demirel, Συλλογή 1987, σ. 3719, σκέψη 14.

ελέγχου και συνεργασίας, την άρνηση αυτού του σκοπού και της επιδιώξεως του θεσπισθέντος με το πρωτόκολλο του 1977 συστήματος.

Τη διαπίστωση αυτή δεν μπορούν να αναιρέσουν ούτε η αρχή κατά την οποία η συμφωνία συνδέσεως πρέπει να εφαρμόζεται, κατά το άρθρο 5, κατά τρόπο μη εισάγοντα διακρίσεις επί του συνόλου του κυπριακού πληθυσμού, ούτε η πρακτική της Επιτροπής, η οποία, εμπνεόμενη από την αρχή αυτή, κοινοποίησε στα κράτη μέλη δείγματα επιτρεπομένων σφραγίδων και υπογραφών, χρησιμοποιούμενων από την τουρκοκυπριακή κοινότητα του βορείου τμήματος της Κύπρου για τη θέσπιση των εν λόγω πιστοποιητικών, και που δέχθηκαν ορισμένα κράτη μέλη.

Πράγματι, αν είναι θεμιτό, σύμφωνα με τους κανόνες ερμηνείας των συνθηκών¹⁴⁴, να αποδίδεται μεγάλη σημασία στο αντικείμενο και τον σκοπό μιας συνθήκης, καθώς και σε κάθε μεταγενέστερη πρακτική που ακολουθείται κατά την εφαρμογή της, έχει σημασία να αναφερθεί ότι το άρθρο 5 της συμφωνίας συνδέσεως διατυπώνει ένα μόνον από τους σκοπούς αυτής και πρέπει να συνάδει με τους άλλους γενικούς σκοπούς της συμφωνίας όπως και με τις ίδιες τις ερμηνευμένες διατάξεις. Αυτό ισχύει ακόμη περισσότερο καθόσον οι συναφείς διατάξεις του πρωτοκόλλου του 1977 δεν συνιστούν απλούς διοικητικούς διακανονισμούς αλλά διατάξεις απαραίτητες για την εύρυθμη λειτουργία του συστήματος των συναλλαγών που προβλέπεται από τη συμφωνία συνδέσεως.

Στο πλαίσιο αυτό, η μη διάκριση μεταξύ υπηκόων ή εταιριών της Κύπρου, η οποία επιβάλλεται από το άρθρο 5 της συμφωνίας συνδέσεως, δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να αγνοούνται οι ουσιώδεις κανόνες της εν λόγω συμφωνίας, που αποτελούν την προϋπόθεση της λειτουργίας υπό την έννοια που επιδίωξαν τα συμβαλλόμενα μέρη. Οι προσπάθειες που τείνουν στο να επωφελείται όλος ο κυπριακός πληθυσμός από τα πλεονεκτήματα της συμφωνίας συνδέσεως πρέπει να εκδηλώνονται, όπως ορθώς υπογράμμισε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 53 των προτάσεων του, στο ίδιο το πλαίσιο της συμφωνίας και λαμβάνοντας υπόψη τα νόμιμα συμφέροντα του άλλου συμβαλλομένου μέρους.

Από την εξέταση του φακέλου προκύπτει συναφώς ότι, πολλές φορές, στα απορρέοντα από τη συμφωνία συνδέσεως πλεονεκτήματα είχε τη δυνατότητα προσβάσεως όλος ο κυπριακός πληθυσμός. Έτσι, τα χρηματοδοτικά πρωτόκολλα που συνήφθησαν σε εφαρμογή της εν λόγω συμφωνίας τυγχάνουν τέτοιας διαχείρισεως ώστε τα διατεθέντα από την Επιτροπή μέσα χρησιμοποιούνται για σκοπούς επωφελείς και για τον πληθυσμό που είναι εγκατεστημένος στο βόρειο τμήμα της Κύπρου. Αυτό συνέβη, για παράδειγμα, στην περίπτωση των κεφαλαίων που προορίζονται για τη χρηματοδότηση της υλοποιήσεως των προγραμμάτων περί «του ενιαίου ρυθμιστικού σχεδίου της Λευκωσίας» και «του αποχετευτικού σχεδίου της

¹⁴⁴ βλ. άρθρο 31 της Συμβάσεως της Βιέννης περί του δικαίου των συνθηκών της 23ης Μαΐου 1969, στο εξής: σύμβαση της Βιέννης

Λευκωσίας», μέρος των οποίων εκτείνεται στο έδαφος του βορείου τμήματος της Κύπρου.

Επιπλέον, όσον αφορά την ερμηνεία που η Επιτροπή εκμαieύει από την προαναφερθείσα γνωμοδότηση του Διεθνούς Δικαστηρίου για τη Ναμίμπια, η οποία και ενέπνευσε την εκ μέρους της εφαρμογή της συμφωνίας συνδέσεως, αρκεί να διαπιστωθεί, όπως ορθώς αναφέρθηκε από τον γενικό εισαγγελέα στα σημεία 57 έως 59 των προτάσεων του, ότι οι ιδιάζουσες καταστάσεις όσον αφορά τη Ναμίμπια και την Κύπρο δεν είναι συγκρίσιμες ούτε από νομική άποψη ούτε από άποψη πραγματικών περιστατικών. Συνεπώς, αποκλείεται κάθε ερμηνεία στηριζόμενη στην αναλογία των εν λόγω καταστάσεων.

Ός προς τα πιστοποιητικά φυτοϋγειονομικού ελέγχου πρέπει να αναφερθεί, εκ προοιμίου, ότι η οδηγία 77/93 έχει ως σκοπό την εναρμόνιση των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων που πρέπει να θεσπίσουν τα κράτη μέλη ως μέτρα προστασίας από την εισαγωγή εντός της Κοινότητας επιβλαβών για τα φυτά ή τα φυτικά προϊόντα οργανισμών. Προς τούτο, η οδηγία θεσπίζει κοινό σύστημα, με το οποίο επιδιώκεται να εμποδιστεί η εισαγωγή στο έδαφος των κρατών μελών φυτών ή φυτικών προϊόντων προερχομένων από τρίτες χώρες όταν δεν πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις. Μία από τις προϋποθέσεις αυτές είναι το οικείο φυτό ή φυτικό προϊόν να συνοδεύεται από πιστοποιητικό φυτοϋγειονομικού ελέγχου εκδιδόμενο σύμφωνα με ορισμένο υπόδειγμα, κατόπιν ελέγχου που καθιστά δυνατό να εξασφαλιστεί ότι δεν υπάρχει καμία ασθένεια και κανένα παράσιτο.

Διαπιστώνεται επίσης, ότι το κοινό σύστημα προστασίας από την εισαγωγή επιβλαβών οργανισμών εντός των εισαγομένων από τρίτες χώρες προϊόντων, το οποίο προβλέπεται από την οδηγία 77/93, στηρίζεται κατ' ουσία σε σύστημα ελέγχων πραγματοποιούμενων από ειδικούς, νομίμως εξουσιοδοτημένους από την κυβέρνηση της χώρας εξαγωγής, και διασφαλισμένων από την έκδοση του αντιστοίχου πιστοποιητικού φυτοϋγειονομικού ελέγχου. Οι όροι αποδοχής των εν λόγω πιστοποιητικών ως ενιαίου αποδεικτικού μέσου πρέπει, συνεπώς, να ταυτίζονται αυστηρά εντός όλων των κρατών μελών.

Στο πλαίσιο της εφαρμογής της οδηγίας 77/93, τα κράτη μέλη εισαγωγής μπορούν ασφαλώς να πραγματοποιούν ελέγχους στα σύνορα επί των προϊόντων που προέρχονται από τρίτες χώρες. Εντούτοις, στην πράξη, όπως και η Επιτροπή αναγνώρισε με τις γραπτές παρατηρήσεις της, ο έλεγχος αυτός συναντά σημαντικούς περιορισμούς και, εν πάση περιπτώσει, δεν είναι δυνατό να υποκαθιστά τα πιστοποιητικά φυτοϋγειονομικού ελέγχου.

Εξάλλου, κάθε δυσχέρεια και κάθε αμφιβολία που αφορά ένα πιστοποιητικό πρέπει να γνωστοποιείται στις αρχές του κράτους εξαγωγής από το κράτος μέλος εισαγωγής. Η εν λόγω αναγκαιότητα για την επίτευξη των σκοπών της οδηγίας συνεργασία δεν μπορεί να πραγματοποιείται με αρχές που δεν είναι αναγνωρισμένες ούτε από την Κοινότητα ούτε από τα κράτη μέλη. Πράγματι, είναι αδύνατο ένα

κράτος εισαγωγής να απευθύνεται σε υπηρεσίες ή δημοσίους υπαλλήλους μιας μη αναγνωρισμένης οντότητας, για παράδειγμα ε' ευκαιρία μολυσμένων προϊόντων ή πιστοποιητικών που δεν είναι τα προσήκοντα ή είναι πλαστά. Προδήλως, μόνον οι αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι σε θέση να ενεργούν κατόπιν καταγγελιών συνδεομένων με μόλυνση των εξαχθέντων από την Κύπρο φυτικών προϊόντων.

Επομένως το Δικαστήριο, εν όψει των προαναφερόμενων σκέψεων, αποφαίνεται, επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε το High Court of Justice, ότι :

«Η συμφωνία συνδέσεως μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της Κυπριακής Δημοκρατίας, της 19ης Δεκεμβρίου 1972, προσαρτημένη στον κανονισμό (ΕΟΚ) 1246/73 του Συμβουλίου, της 14ης Μαΐου 1973, καθώς και η οδηγία 77/93/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1976, περί των μέτρων προστασίας κατά της εισαγωγής στα κράτη μέλη οργανισμών επιβλαβών για τα φυτά ή τα φυτικά προϊόντα, πρέπει να ερμηνεύονται υπό την έννοια ότι απαγορεύουν την αποδοχή εκ μέρους των εθνικών αρχών κράτους μέλους, κατά την εισαγωγή εσπεριδοειδών και γεωμήλων προερχομένων από το βόρειο τμήμα της Κύπρου, πιστοποιητικών κυκλοφορίας και πιστοποιητικών φυτοϋγειονομικού ελέγχου εκδοθέντων από άλλες αρχές εκτός των αρμοδίων αρχών της Κυπριακής Δημοκρατίας.»¹⁴⁵

2.5.4 Υπόθεση Anastasiou II (C-219/98)

Η συγκεκριμένη διαφορά¹⁴⁶ προέκυψε μεταξύ των παραγωγών και εξαγωγέων εσπεριδοειδών, μεταξύ των οποίων οι S.P. Anastasiou (Pissouri) L.t.d και του Minister of Agriculture, Fisheries and Food (αρμόδιου υπουργείου στη Αγγλία για την γεωργία, την αλιεία και τα τρόφιμα) επ' ευκαιρία εισαγωγής στο Ηνωμένο Βασίλειο από τις Cypfruvex (UK) L.t.d και την Cypfruvex Fruit and Vegetables L.t.d (στο εξής, εν συνόλω: Cypfruvex) εσπεριδοειδών καταγόμενων από το προς βορρά κείμενο τμήμα της Κύπρου τα οποία διαμετακομίζονταν προς τη Κοινότητα, αφού στάθμισαν σε λιμάνι στη Τουρκία, με πιστοποιητικά φυτοϋγειονομικού ελέγχου εκδοθέντα από τις τούρκικες αρχές.

2.5.4.1 Διαφορά της Κύριας Δίκης

Μετά την προαναφερθείσα απόφαση Anastasiou I κ.λπ. στο προηγούμενο υποκεφάλαιο, οι εξαγωγείς, που μετέφεραν μέχρι τότε τα καταγόμενα από το βόρειο τμήμα της Κύπρου εσπεριδοειδή προς το Ηνωμένο Βασίλειο με πιστοποιητικά φυτοϋγειονομικού ελέγχου εκδοθέντα από υπηρεσίες της «Τουρκικής Δημοκρατίας Βόρειας Κύπρου» και όχι από τις αρμόδιες αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας, συνήψαν σύμβαση με εταιρία εγκατεστημένη στην Τουρκία προβλέπουσα ότι το

¹⁴⁵ Υπόθεση C-432/92, δημοσιεύτηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 5 Ιουλίου 1994.

¹⁴⁶ Regina v. Minister of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte S.P. Anastasiou (Pissouri) Ltd and Others (hereafter Anastasiou II) (Case C-219/98) [2000] ECR I-5241.

σκάφος που μεταφέρει τα εσπεριδοειδή αυτά προελεύσεως Κύπρου θα στάθμειε τουλάχιστον για 24 ώρες σε τουρκικό λιμένα και θα συνέχιζε κατόπιν την πορεία του προς το Ηνωμένο Βασίλειο με πιστοποιητικό εκδιδόμενο από τις τουρκικές υπηρεσίες κατόπιν ελέγχου εκ μέρους των υπηρεσιών αυτών του φορτίου επί του σκάφους.

Οι Anastasiou κ.λπ. ζήτησαν να υποχρεωθεί το αρμόδιο υπουργείο να αρνηθεί την είσοδο στο Ηνωμένο Βασίλειο των εισαχθέντων υπό αυτές τις συνθήκες εσπεριδοειδών. Η αίτηση τους απορρίφθηκε από το Court of Appeal. Οι αναιρεσιόντες άσκησαν ενώπιον του House of Lord αναίρεση κατά αυτής της απορριπτικής αποφάσεως.

2.5.4.2 Η Θέση της Ελληνοκυπριακής πλευράς

Οι Anastasiou κ.λπ. και η Ελληνική Κυβέρνηση ισχυρίζονται ότι, στην περίπτωση αυτή, η οδηγία¹⁴⁷ απαιτεί το πιστοποιητικό φυτοϋγειονομικού ελέγχου να έχει εκδοθεί από τις αρμόδιες αρχές της χώρας καταγωγής των φυτών, εκτός αν, ως προς ορισμένες ιδιαίτερες απαιτήσεις που μπορεί να ισχύουν συναφώς απρόσκοπτα, εκδίδεται συμπληρωματικό πιστοποιητικό από τις αρχές άλλης χώρας αποστολής εκτός της χώρας καταγωγής. Θεωρούν ότι αυτή η ερμηνεία της οδηγίας προκύπτει τόσο από τη διατύπωση της όσο και από τον σκοπό της.

Αφενός, όσον αφορά τη διατύπωση της οδηγίας, η παραπομπή του άρθρου 12, παράγραφος 1, στο άρθρο 7, το οποίο παραπέμπει στο άρθρο 6, σημαίνει ότι το απαιτούμενο πιστοποιητικό φυτοϋγειονομικού ελέγχου μπορεί να εκδοθεί μόνον κατόπιν επισήμου σχολαστικού ελέγχου που πραγματοποιείται στην εκμετάλλευση του παραγωγού και αφορά όχι μόνον τα καλλιεργημένα φυτά, αλλά και τα προϊόντα που έχει χρησιμοποιήσει ή που βρίσκονται στην εκμετάλλευση αυτή καθώς και το υπόστρωμα αναπτύξεως που χρησιμοποιείται. Ένας τέτοιος έλεγχος εναπόκειται μόνο στις αρχές της χώρας από την οποία προέρχονται τα φυτά. Μολονότι το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας επιτρέπει, σε ορισμένες περιπτώσεις και σε περιορισμένη έκταση, παρέκκλιση από τον κανόνα αυτό για την πιστοποίηση τηρήσεως ορισμένων ιδιαίτερων προϋποθέσεων, η εξαίρεση αυτή δεν έχει ως συνέπεια να απαλλάσσονται τα φυτά του πιστοποιητικού φυτοϋγειονομικού ελέγχου που εκδίδεται στη χώρα καταγωγής όσον αφορά τις λοιπές προϋποθέσεις στις οποίες υπόκεινται.

Αφετέρου, ο σκοπός της οδηγίας, ο οποίος έγκειται στο να εμποδίζεται η εισαγωγή και η εξάπλωση των επιβλαβών οργανισμών στα φυτά εντός της Κοινότητας, δεν επιδέχεται άλλη ερμηνεία. Η γενίκευση των εμπειριστατωμένων φυτοϋγειονομικών ελέγχων στον τόπο καλλιέργειας, που επιβάλλεται στα προϊόντα κοινοτικής καταγωγής από την ημερομηνία ενάρξεως ισχύος της οδηγίας 91/683/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1991, για την τροποποίηση της

¹⁴⁷ Οδηγία 77/93/ΕΟΚ περί μέτρων προστασίας κατά της εισαγωγής στα κράτη μέλη οργανισμών επιβλαβών για τα φυτά ή τα φυτικά προϊόντα.

οδηγίας 77/93,¹⁴⁸ δεν θα είχε καμία έννοια αν, συγχρόνως, δεν απαιτούνταν τουλάχιστον παρεμφερείς εγγυήσεις για τα εισαγόμενα από τρίτες χώρες φυτά.

Πάντως, σύμφωνα με την προαναφερθείσα απόφαση Anastasiou κ.λπ., ο μηχανισμός της οδηγίας στηρίζεται συναφώς στη συνεργασία μεταξύ των αρχών του κράτους μέλους εισαγωγής και των αρχών του κράτους εξαγωγής για την εξάλειψη των επιβλαβών οργανισμών. Αν ο φυτοϋγειονομικός έλεγχος και η χορήγηση του αντίστοιχου πιστοποιητικού πραγματοποιούνταν από άλλες αρχές εκτός των νομίμων αρχών της χώρας καταγωγής, θα ήταν ως εκ τούτου αδύνατη μια αποτελεσματική συνεργασία.

Το κύριο επιχείρημα που αντλείται από το κείμενο της οδηγίας υπέρ της απόψεως που προέβλεπαν οι Anastasiou κ.λπ. και η Ελληνική Κυβέρνηση στηρίζεται στην παραπομπή που κάνει το άρθρο 12, παράγραφος 1, στο άρθρο 7 και, έμμεσα, στο άρθρο 6 της οδηγίας, τα οποία αμφότερα αφορούν κατ' ουσίαν τα φυτά κοινοτικής καταγωγής. Τα καταγόμενα από τρίτες χώρες φυτά πρέπει πράγματι να συνοδεύονται από τα απαιτούμενα στα άρθρα 7 και 8 πιστοποιητικά, δηλαδή το πιστοποιητικό φυτοϋγειονομικού ελέγχου και, ενδεχομένως, το πιστοποιητικό φυτοϋγειονομικού ελέγχου επαναποστολής. Πάντως, προκειμένου για φυτά κοινοτικής καταγωγής, το πιστοποιητικό φυτοϋγειονομικού ελέγχου μπορεί να εκδίδεται μόνο βάσει του επιτασσομένου στο άρθρο 6 ελέγχου, ο οποίος περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, επίσημους τακτικούς ελέγχους στην εκμετάλλευση του παραγωγού.

2.5.4.3 Η Θέση του Ηνωμένου Βασιλείου, της Επιτροπής και της Cypfruvex

Η Cypfruvex, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και η Επιτροπή υποστηρίζουν αντιθέτως ότι, για τα φυτά που κατάγονται από τρίτες χώρες και υπόκεινται στην έκδοση πιστοποιητικού φυτοϋγειονομικού ελέγχου, το πιστοποιητικό αυτό μπορεί να εκδίδεται σε άλλους τόπους εκτός της χώρας καταγωγής, με μόνη εξαίρεση την περίπτωση όπου το προϊόν υπόκειται σε ιδιαίτερες απαιτήσεις που μπορούν να πληρούνται μόνο στη χώρα αυτή.

2.5.4.4 Η υπόθεση ενώπιον του House of Lords

Όπως προανέφερα, η αίτηση που έκανε η S.P. Anastasiou (Pissouri) L.t.d στο Court of Appeal απορρίφθηκε. Έτσι λοιπόν άσκησε αναίρεση ενώπιον του House of Lords. Το House of Lords, κρίνοντας ότι η λύση της ούτως στοιχειοθετηθείσας διαφοράς χρήζει ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου, ανέστειλε τη διαδικασία και υπέβαλε στο ΔΕΚ προδικαστικά ερωτήματα¹⁴⁹ με τα οποία ερωτά αν και, ενδεχομένως, υπό ποιες προϋποθέσεις η οδηγία επιτρέπει σε κράτος μέλος να

¹⁴⁸ ΕΕ L 376, σ. 29

¹⁴⁹ Βλ. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61998CJ0219:EL:PDF>

επιτρέπει την είσοδο στο έδαφος του φυτών που κατάγονται από τρίτη χώρα και υποβάλλονται, δυνάμει της οδηγίας, σε διαδικασία ελέγχου επικυρωμένη με τη χορήγηση πιστοποιητικού φυτοϋγειονομικού ελέγχου, όταν τα φυτά, για τα οποία ισχύουν ιδιαίτερες απαιτήσεις, συνοδεύονται μόνον από πιστοποιητικό φυτοϋγειονομικού ελέγχου εκδοθέν από τις αρχές τρίτης χώρας αποστολής εκτός της χώρας καταγωγής.

2.5.4.5 Η Απόφαση του ΔΕΚ

Το Δικαστήριο κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με διάταξη της 20^{ης} Μαΐου 1998 το House of Lords, λαμβάνοντας υπόψη το σκεπτικό της Anastasiou I, αποφαινεται¹⁵⁰:

1. Η οδηγία 77/93/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1976, περί των μέτρων προστασίας κατά της εισαγωγής στα κράτη μέλη οργανισμών επιβλαβών για τα φυτά ή τα φυτικά προϊόντα και κατά της εξαπλώσεως τους στο εσωτερικό της Κοινότητας, όπως έχει τροποποιηθεί, δίνει σε κράτος μέλος τη δυνατότητα να επιτρέπει την είσοδο στο έδαφός του φυτών που κατάγονται από τρίτη χώρα και υπόκεινται στην έκδοση πιστοποιητικού φυτοϋγειονομικού ελέγχου που αφορά μεταξύ άλλων την τήρηση ιδιαίτερων απαιτήσεων αν, σε περίπτωση μη υπάρξεως πιστοποιητικού εκδοθέντος από τις εγκεκριμένες υπηρεσίες της χώρας καταγωγής, τα φυτά συνοδεύονται από πιστοποιητικό εκδοθέν σε τρίτη χώρα, από την οποία δεν κατάγονται, υπό τον όρο ότι:

- ❖ τα φυτά έχουν εισαχθεί στο έδαφος της χώρας όπου έγινε ο έλεγχος πριν εξαχθούν από τη χώρα αυτή προς την Κοινότητα.
- ❖ τα φυτά παρέμειναν στη χώρα αυτή για ορισμένο χρόνο και υπό τέτοιες συνθήκες ώστε οι ενδεδειγμένοι έλεγχοι μπόρεσαν να διεξαχθούν ομαλώς.
- ❖ τα φυτά δεν υπόκεινται σε ιδιαίτερες απαιτήσεις που μπορούν να τηρηθούν μόνο στον τόπο καταγωγής.

2. Δεν εναπόκειται στο οικείο κράτος μέλος να λαμβάνει υπόψη τους λόγους για τους οποίους το πιστοποιητικό φυτοϋγειονομικού ελέγχου δεν έχει εκδοθεί στη χώρα καταγωγής των φυτών για να εκτιμήσει τη συμβατότητά του προς τις επιβαλλόμενες με την τροποποιηθείσα οδηγία 77/93 απαιτήσεις.

¹⁵⁰ Απόφαση C-219/98, δημοσιεύτηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 4 Ιουλίου 2000.

2.5.5 Υπόθεση Anastasiou III (C-140/02)

Στα πλαίσια της υπόθεσης «Anastasiou III», η διαφορά προέκυψε μεταξύ των παραγωγών και εξαγωγέων εσπεριδοειδών, μεταξύ των οποίων οι S.P Anastasiou (Pissouri) L.t.d και του Minister of Agriculture, Fisheries and Food (αρμόδιου υπουργείο στη Αγγλία για την γεωργία, την αλιεία και τα τρόφιμα) επ' ευκαιρία εισαγωγής στο Ηνωμένο Βασίλειο από τις Cyprfrunex (UK) L.t.d και την Cyprfrunex Fruit and Vegetables L.t.d εσπεριδοειδών ¹⁵¹ καταγόμενων από το προς βορρά κείμενο τμήμα της Κύπρου, τα οποία προωθήθηκαν στη Κοινότητα, κατόπιν προσωρινής σταθμεύσεως στη Τουρκία, με πιστοποιητικά φυτοϋγειονομικού ελέγχου εκδοθέντα από τις τουρκικές αρχές.

2.5.5.1 Η Θέση της Ελληνοκυπριακής πλευράς και της Επιτροπής.

Οι Anastasiou κ.λπ., η Ελληνική Κυβέρνηση¹⁵² και η Επιτροπή ισχυρίζονται ότι η ειδική απαίτηση της αναγραφής ενδεδειγμένου σήματος επί της συσκευασίας φυτών όπως και η ειδική απαίτηση της επίσημης δηλώσεως περί καταγωγής των φυτών, αποσκοπούν στη διασφάλιση ενός υψηλότερου επιπέδου προστασίας από αυτό που προκύπτει από την απλή έκδοση ενός πιστοποιητικού φυτοϋγειονομικού ελέγχου από τις υπηρεσίες της τρίτης χώρας στη οποία απεστάλησαν τα φυτά δίδοντας τη δυνατότητα αναδρομής στη πηγή μιας μόλυνσεως και διευκολύνοντας τη συνεργασία μεταξύ του κράτους μέλους εισαγωγής και της τρίτης χώρας καταγωγής. Κατά συνέπεια θεωρούν, ότι οι απαιτήσεις αυτές δεν μπορούν να πληρούνται παρά μόνο αν οι διατυπώσεις που αυτές προβλέπουν τηρούνται από τις επίσημες αρχές της χώρας καταγωγής των προϊόντων και όχι από τις αρχές άλλης τρίτης χώρας, οι οποίες βασίζονται μόνο σε τιμολόγια ή έγγραφα μεταφοράς.

Η Ελληνική Κυβέρνηση υπενθυμίζει ότι, εν πάση περιπτώσει, το Δικαστήριο αποφάνθηκε με τη σκέψη 40 της προαναφερθείσας αποφάσεως της 5^{ης} Ιουλίου 1994, Anastasiou κ.λπ., ότι αποκλειόταν η συνεργασία σε διοικητικό επίπεδο με τις αρχές μιας οντότητας όπως αυτή που είναι εγκατεστημένη στο βόρειο τμήμα της Κύπρου, η οποία δεν έχει αναγνωριστεί ούτε από την Κοινότητα ούτε από τα κράτη μέλη. Υπό τις συνθήκες αυτές, πιστοποιητικά φυτοϋγειονομικού ελέγχου που εκδίδονται από τις αρχές της οντότητας αυτής δεν μπορούν να γίνουν αποδεκτά από τα κράτη μέλη.

¹⁵¹ Τα καταγόμενα από το βόρειο τμήμα της Κύπρου εσπεριδοειδή, τα οποία αφορά η διαφορά της κύριας δίκης, ανήκουν στην κατηγορία «καρποί Citrus L., Fortunella Swingle, Poncirus Raf., και τα υβρίδιά τους, καταγωγής τρίτων χωρών». Τα προϊόντα αυτά περιλαμβάνονται στα φυτά, φυτικά προϊόντα και άλλα αντικείμενα που απαριθμούνται στο παράρτημα V, μέρος B, της οδηγίας 77/93. Ως εκ τούτου, υπόκεινται σε φυτοϋγειονομικό έλεγχο

¹⁵² Η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις Κ. Σαμώνη-Ράντου και Ν. Δαφνιού, καθώς και από τον Β. Κοντόλαιμο, κατέθεσε γραπτές παρατηρήσεις.

2.5.5.2 Η Θέση του Η.Β και της Cypfrunex

Η Cypfrunex και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου υποστηρίζουν, αντιθέτως, ότι οι διαλαμβανόμενες στα προδικαστικά ερωτήματα ειδικές απαιτήσεις μπορούν να πληρούνται σε οποιαδήποτε τρίτη χώρα εκτός της χώρας καταγωγής των προϊόντων, όπως έκρινε το Δικαστήριο με την προαναφερθείσα απόφαση του της 4ης Ιουλίου 2000, Anastasiou κ.λπ.

Σύμφωνα με τη Cypfrunex και την Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, η φράση «είναι δυνατόν να πληρούνται» του άρθρου 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 77/93¹⁵³ πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ο επιθεωρητής σε τρίτη χώρα εκτός της χώρας καταγωγής πρέπει να έχει τη δυνατότητα να διενεργήσει τους επιβαλλόμενους ελέγχους. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο επιθεωρητής αυτός είναι σε θέση να επαληθεύσει αν ένα φορτίο φέρει σήμα καταγωγής. Ο έλεγχος διενεργείται υπό τις προϋποθέσεις που ισχύουν για την άλλη ειδική απαίτηση του σημείου 16.1 περί απουσίας ποδίσκων και φύλλων¹⁵⁴.

2.5.5.3 Διαφορά της Κύριας Δίκης

Με απόφαση της 5ης Ιουλίου 1994, C-432/92, Anastasiou κ.λπ.¹⁵⁵, το Δικαστήριο, κρίνοντας επί των προδικαστικών ερωτημάτων που υπέβαλε το High Court of Justice (Queen's Bench Division) (Ηνωμένο Βασίλειο), αποφάνθηκε ότι η οδηγία 77/93 απαγόρευε την αποδοχή εκ μέρους των εθνικών αρχών κράτους μέλους, κατά την εισαγωγή εσπεριδοειδών προερχομένων από το βόρειο τμήμα της Κύπρου, πιστοποιητικών φυτοϋγειονομικού ελέγχου εκδοθέντων από άλλες αρχές εκτός των αρμοδίων αρχών της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Μετά την απόφαση αυτή, οι εξαγωγείς που μετέφεραν τα καταγόμενα από το βόρειο τμήμα της Κύπρου εσπεριδοειδή στο Ηνωμένο Βασίλειο με πιστοποιητικά φυτοϋγειονομικού ελέγχου εκδοθέντα από υπηρεσίες της «Τουρκικής Δημοκρατίας Βόρειας Κύπρου» και όχι από τις αρμόδιες αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας σύναψαν συμφωνία με εταιρία εγκατεστημένη στην Τουρκία, προβλέπουσα ότι τα καταγόμενα από το βόρειο τμήμα της Κύπρου εσπεριδοειδή με πιστοποιητικά φυτοϋγειονομικού ελέγχου εκδοθέντα από υπηρεσίες της «Τουρκικής Δημοκρατίας Βόρειας Κύπρου» θα μεταφέρονταν αρχικώς διά θαλάσσης στην Τουρκία. Βάσει της συμφωνίας αυτής, το σκάφος έπρεπε, κατ' αρχάς, να σταθμεύσει τουλάχιστον για 24

¹⁵³ Η οδηγία 2000/29/EK του Συμβουλίου, της 8ης Μαΐου 2000, περί μέτρων κατά της εισαγωγής στην Κοινότητα οργανισμών επιβλαβών για τα φυτά ή τα φυτικά προϊόντα και κατά της εξαπλώσεως τους στο εσωτερικό της Κοινότητας (ΕΕ L 169, σ. 1, στο εξής: οδηγία 2000/29), αντικατέστησε την οδηγία 77/93, κωδικοποιώντας, κατά βάση, τις διατάξεις της, δίχως να μεταβάλλει το περιεχόμενο των τροποποιηθέντων σημείων 16.1 έως 16.3α.

¹⁵⁴ Το σημείο 16.1 προβλέπει, μεταξύ άλλων, ότι οι καρποί Citrus L., Fortunella Swingle, Poncirus Raf., και τα υβρίδιά τους, καταγωγής τρίτων χωρών, πρέπει να είναι «απαλλαγμένοι από ποδίσκους και φύλλα» και ότι η συσκευασία τους πρέπει να φέρει «ενδεδειγμένο σήμα καταγωγής»

¹⁵⁵ Συλλογή 1994, σ. I-3087

ώρες σε τουρκικό λιμένα, δίχως να γίνουν ενέργειες εκφορτώσεως ή εισαγωγής, και ακολούθως να συνεχίσει την πορεία του προς το Ηνωμένο Βασίλειο με πιστοποιητικό εκδοθέν από τις τουρκικές υπηρεσίες κατόπιν ελέγχου του φορτίου επί του σκάφους.

Οι Anastasiou κ.λπ. ζήτησαν να υποχρεωθεί το αρμόδιο υπουργείο να αρνηθεί την είσοδο στο Ηνωμένο Βασίλειο των εισαγόμενων υπό τις συνθήκες αυτές εσπεριδοειδών. Η αίτηση τους απορρίφθηκε από το Court of Appeal. Οι αναιρεσείοντες άσκησαν ενώπιον του House of Lords αναίρεση κατά της απορριπτικής αυτής αποφάσεως.

Κατόπιν απορρίψεως του αιτήματος τους, σε πρώτο βαθμό με απόφαση της 23ης Μαΐου 1995 και σε δεύτερο βαθμό με διάταξη της 2ας Απριλίου 1996, οι Anastasiou κ.λπ. προσέφυγαν στο House of Lords.

2.5.5.4 Η υπόθεση ενώπιον του House of Lords

Το House of Lords, εκτιμώντας ότι η προαναφερθείσα απόφαση της 4^{ης} Ιουλίου 2000, Anastasiou κ.λπ., δεν παρείχε τα κατάλληλα στοιχεία προκειμένου να δοθεί απάντηση στο καθοριστικό, για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης ερώτημα αν το προβλεπόμενο στο σημείο 16.1 ενδεδειγμένο σήμα καταγωγής μπορούσε να τεθεί και σε άλλον τόπο εκτός του τόπου καταγωγής των φυτών και τονίζοντας, ταυτοχρόνως, ότι ο γενικός εισαγγελέας είχε προτείνει επ' αυτού στο Δικαστήριο αρνητική απάντηση, αποφάσισε να αναστείλει εκ νέου την ενώπιον του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο σειρά προδικαστικών ερωτημάτων¹⁵⁶, προκειμένου να διαπιστωθεί, κατ' ουσίαν, αν και, ενδεχομένως, υπό ποιες προϋποθέσεις, η οδηγία 77/93 επιτρέπει σε κράτος μέλος να αποδέχεται πιστοποιητικό φυτοϋγειονομικού ελέγχου εκδοθέν από τις αρχές τρίτης χώρας αποστολής εκτός της χώρας καταγωγής των φυτών, όταν ισχύουν γι' αυτά ειδικές απαιτήσεις δυνάμει του παραρτήματος IV, μέρος Α, κεφάλαιο I, της εν λόγω οδηγίας.

2.5.5.5 Η απόφαση του ΔΕΚ

Το Δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη τις αποφάσεις στις υποθέσεις Anastasiou I και Anastasiou II, καθώς και τις διατάξεις της οδηγίας 77/93/ΕΟΚ, κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με διάταξη της 17^{ης} Δεκεμβρίου 2001 το House of Lords, αποφαίνεται ότι :

«Η οδηγία 77/93/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1976, περί των μέτρων προστασίας κατά της εισαγωγής στα κράτη μέλη οργανισμών επιβλαβών για τα φυτά ή τα φυτικά προϊόντα, όπως τροποποιήθηκε, μεταξύ άλλων, με την οδηγία 91/683/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1991, και με την οδηγία 92/103/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 1ης Δεκεμβρίου 1991, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η προβλεπόμενη στο σημείο 16.1 του παραρτήματος IV, μέρος Α, κεφάλαιο I, της εν λόγω οδηγίας ειδική απαίτηση της αναγραφής ενδεδειγμένου σήματος καταγωγής

¹⁵⁶ Βλ. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62002CJ0140:EL:HTML>

επί της συσκευασίας των φυτών μπορεί να πληρούται μόνο στη χώρα καταγωγής των οικείων φυτών. Οι τροποποιήσεις που επέφερε η οδηγία 98/2/EK της Επιτροπής, της 8^{ης} Ιανουαρίου 1998¹⁵⁷, στα σημεία 16.2 και 163 δεν θέτουν υπό αμφισβήτηση την ερμηνεία αυτή. Το πιστοποιητικό φυτοϋγειονομικού ελέγχου που απαιτείται για την εισαγωγή των φυτών αυτών στην Κοινότητα πρέπει, επομένως, να εκδίδεται στη χώρα καταγωγής των εν λόγω φυτών από τις αρμόδιες αρχές της χώρας αυτής ή υπό τον έλεγχο αυτών»¹⁵⁸.

2.5.6 Η σημασία των αποφάσεων Anastasiou I, Anastasiou II και Anastasiou III.

Παρά το προγενέστερο της προχώρησης¹⁵⁹ της Κύπρου στην Ε.Ε, τη Συμφωνία Σύνδεσης της 19^{ης} Δεκεμβρίου 1972 και τα πρωτόκολλα που τη συνοδεύουν όπως αυτά έχουν οριστεί από τη διεθνής νομική σύμβαση των σχέσεων μεταξύ Κύπρου και ΕΟΚ/Ε.Ε στο βαθμό που έχει σχέση με την επίλυση, το εμπόριο και τις διατάξεις αυτής, ήταν το ΔΕΚ που με τις αποφάσεις του στις υποθέσεις *Αναστασίου* έθεσε εκείνους τους όρους που βρήκαν εφαρμογή σε ότι είχε να κάνει με το εμπόριο στις «Περιοχές» και συνεπώς το δικαίωμα των Τουρκοκυπρίων να διατηρούν εμπορικές σχέσεις με την ΕΟΚ/Ε.Ε.

Εξετάζοντας αναλυτικότερα την υπόθεση *Αναστασίου I*, το Δικαστήριο απόφάνθηκε ότι το Πρωτόκολλο Καταγωγής του 1977 της Συμφωνίας Προσχώρησης¹⁶⁰ και ο Οδηγός Υγείας των Φυτών¹⁶¹, ο οποίος τίθεται υπό κανόνες που ελέγχουν τον τομέα των φυτοϋγειονομικών πιστοποιητικών κι έτσι ελέγχει την εισαγωγή των εσπεριδοειδών και της πατάτας, θα έπρεπε μην γίνονται αποδεκτά εκ μέρους των κυβερνήσεων των κρατών μελών όταν τέτοιου είδους προϊόντα έχουν εισαχθεί, κινηθεί και πιστοποιηθεί από τη βόρεια Κύπρο εκτός της Δημοκρατίας της Κύπρου¹⁶² παρά το γεγονός ότι το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα υποστήριζαν ότι η αποδοχή των τουρκοκυπριακών πιστοποιητικών δε συνεπάγεται με αναγνώριση της «ΤΔΒΚ» ως κράτος αλλά με το «απαραίτητο και εύλογο πόρισμα της ανάγκης να ληφθούν υπόψη τα συμφέροντα ολόκληρου του κυπριακού λαού»¹⁶³.

¹⁵⁷ ΕΕ L 15, σ. 34, και διορθωτικό L 127, σελ. 35

¹⁵⁸ Απόφαση C-140/02, δημοσιεύτηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 30 Σεπτεμβρίου 2003.

¹⁵⁹ Για μια ολοκληρωμένη ανάλυση της Νομολογίας του ΔΕΚ σχετικά με το θέμα της Κύπρου μέχρι το 2001 βλέπε γενικά Talmon, S., "The Cyprus Question before the European Court of Justice" (2001) 12 EJIL 727

¹⁶⁰ Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθμός 2907/77 σχετικά με τη σύναψη του Πρόσθετου της συμφωνίας καθιέρωσης και σύνδεσης μεταξύ της Κοινότητας και της Κυπριακής Δημοκρατίας ([1977] OJ L 339/1) ενέκρινε το πρωτόκολλο καταγωγής.

¹⁶¹ Οδηγία 77/93/ΕΟΚ του Συμβουλίου (1977) ΕΕ L 26/20 στη συνέχεια αντικαταστάθηκε από την οδηγία του Συμβουλίου 2000/29/ΕΚ (2000) ΕΕ L 169/1.

¹⁶² Case C-432/92 Anastasiou I para. 67.

¹⁶³ Case C-432/92 Anastasiou I paras. 31-34

Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι τα αγαθά των Τουρκοκυπρίων θα μπορούν να εισάγονται ακόμη στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα αλλά να θεωρούνται αγαθά μιας χώρας εκτός Ευρωπαϊκής Κοινότητας κι έτσι να εξάγονται ώστε να εισάγουν δασμούς που κυμαίνονται μεταξύ 3-32 %.

Στον απόηχο της υπόθεσης *Αναστασίου Ι* , οι εξαγωγείς που μέχρι και τότε εμπορεύονταν δια θαλάσσης εσπεριδοειδή από τη Βόρεια Κύπρο στο Ηνωμένο Βασίλειο υπό την κάλυψη φυτοϋγειονομικών πιστοποιητικών που εκδίδονταν από υπαλλήλους της ΤΔΒΚ, έκλεισαν συμφωνία με μία εταιρεία που εδρεύει στην Τουρκία ότι το καράβι που κουβαλούσε τα εσπεριδοειδή από την Κύπρο θα προσάραζε σε λιγότερο από 24 ώρες στο τούρκικο λιμάνι της Mersin όπου υπάλληλοι της Τουρκίας θα επιθεωρούσαν το φορτίο επιβιβαζόμενοι στο πλοίο και θα εξέδιδαν ένα πιστοποιητικό πριν ξεκινήσει το ταξίδι του για το Ηνωμένο Βασίλειο¹⁶⁴.

Έτσι, στην υπόθεση *Αναστασίου 2*¹⁶⁵ , το ζήτημα ήταν εάν και εφόσον υπό αυτές τις συνθήκες ο Οδηγός επέτρεπε σ' ένα κράτος μέλος να δεχθεί στην επικράτεια του φυτά προερχόμενα από μια χώρα που δεν είναι μέλος και από την οποία υπάρχουν ειδικές απαιτήσεις όπου τα απαιτούμενα φυτοϋγειονομικά πιστοποιητικά που συνόδευαν τα φυτά εκείνα εκδόθηκαν από αρχές εξουσίας μιας χώρας που δεν είναι μέλος κι από την οποία τα φυτά μεταφέρθηκαν στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα κι όχι από τις αρχές εξουσίας από όπου αυτά προέρχονταν¹⁶⁶.

Το ΔΕΚ αποφάσισε ότι ο Οδηγός για την Υγεία των Φυτών επέτρεπε στα κράτη μέλη να δέχονται στην επικράτεια τους φυτά προερχόμενα από μια χώρα που δεν ήταν κράτος μέλος η οποία βρισκόταν υποκείμενη στην έκδοση φυτοϋγειονομικού πιστοποιητικού αντιμέτωπου με ειδικές απαιτήσεις στην απουσία έκδοσης ενός πιστοποιητικού από τις αρχές που ήταν εξουσιοδοτημένες να εκδίδουν πιστοποιητικά στη χώρα προέλευσης των φυτών. Τα φυτά συνοδεύονταν μ' ένα πιστοποιητικό που είχε εκδοθεί σε μια χώρα που δεν ήταν μέλος και από την οποία δεν προέρχονταν υπό τον όρο ότι 1) είχαν εισαχθεί στην χώρα όπου είχαν πραγματοποιηθεί οι απαραίτητοι έλεγχοι πριν την εξαγωγή των προϊόντων από εκεί στην ΕΚ, 2) είχαν παραμείνει σε εκείνη τη χώρα σε τέτοιο χρονικό διάστημα και κάτω από τέτοιες συνθήκες που θα κρίνονταν κατάλληλες για την ολοκλήρωση των απαραίτητων ελέγχων και 3) δεν θα υπήρχαν προϋποθέσεις όπου θα χρειάζονταν πιστοποιήσεις μόνο από το μέρος προέλευσης τους¹⁶⁷.

Ωστόσο, μόνο στην υπόθεση *Αναστασίου 3* το Δικαστήριο αποφάσισε εάν οι ειδικές απαιτήσεις που εφαρμόζονται στα εσπεριδοειδή στον τομέα των κυρίως πεπραγμένων θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν σε χώρους άλλους απ' αυτούς του μέρους προέλευσης. Το Court of Justice στις 30 Σεπτεμβρίου 2003 αποφάσισε ότι το

¹⁶⁴ Case C-219/98 Anastasiou II para. 11.

¹⁶⁵ Regina v. Minister of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte S.P. Anastasiou (Pissouri) Ltd and Others (hereafter Anastasiou II) (Case C-219/98) [2000] ECR I-5241.

¹⁶⁶ Case C-219/98 Anastasiou II para. 14.

¹⁶⁷ Case C-219/98 Anastasiou II para. 38

φυτοϋγειονομικό πιστοποιητικό που απαιτείται για να ενταχθούν τα φυτά αυτά στην Κοινότητα πρέπει να εκδίδεται στη χώρα προέλευσης του υπό την επίβλεψη των αρμόδιων αρχών εκείνης της χώρας¹⁶⁸. Με αυτόν τον τρόπο, οι αρμόδιες αρχές της Δημοκρατίας της Κύπρου καθίστανται οι μόνες αρμόδιες που επικολλούν το σήμα γνησιότητας στο πακετάρισμα των φυτών.

Παρόλο που αυτές οι περιπτώσεις αφορούν τα εσπεριδοειδή σε συνδυασμό με την περιορισμένη εξαγωγική δυνατότητα της οντότητας που ονομάζεται «ΤΔΒΚ» και αυτής της δυνατότητας ως συνέπεια της τουρκικής στρατιωτικής εισβολής, η κυβέρνηση της Δημοκρατίας της Κύπρου κήρυξε κλειστά όλα τα λιμάνια εισόδου στη Δημοκρατία τα οποία δε βρίσκονται υπό τον έλεγχο της¹⁶⁹. Οι αποφάσεις των υποθέσεων *Αναστασίου* οδήγησαν σε μεγαλύτερη οικονομική απομόνωση του τουρκοκυπριακού λαού. Πρόσφατα έχει ειπωθεί ότι το ΔΕΚ με «το δογματικό συλλογισμό του, έχει θέσει τα δικαστικά θεμέλια για τη νομιμοποίηση των εμπορικών σχέσεων μεταξύ της βόρειας πλευράς της Κύπρου και της Ε.Ε καθοδηγούμενη από το υπάρχον πολιτικό πλαίσιο της Ε.Ε στον τομέα αυτό και τους κανονισμούς της εγχώριας αγοράς¹⁷⁰. Είναι αρκετά δύσκολο, όμως, να πιστέψουμε λαμβάνοντας υπόψη την υπακοή των κρατών μελών ότι το Δικαστήριο όταν αποφάσιζε στις υποθέσεις *Αναστασίου*, ουσιαστικά καλούσε τις κοινότητες και την Ένωση να δημιουργήσουν μια διαφορετική εμπορική σχέση μεταξύ τους και υποστήριζε μια ευρύτερη οικονομική και ευρωπαϊκή ενσωμάτωση της τουρκοκυπριακής κοινότητας.

Εν αντιθέσει, είναι πολύ πιο πιθανό το ΔΕΚ να έλαβε υπόψη του διεθνείς νομικές ανησυχίες και ευρύτερα πολιτικά αποτελέσματα που μια διαφορετική απόφαση θα είχε επιφέρει και περιόρισε το δικαίωμα των τουρκοκυπρίων στο εμπόριο παρόλο που η μελλοντική ένταξη τους στην Ε.Ε τη χρονική στιγμή της υπόθεσης *Αναστασίου* 3 ήταν βέβαιη.

¹⁶⁸ Case C-140/02 *Anastasiou* III para. 75.

¹⁶⁹ Στην επιστολή της 19^{ης} Αυγούστου 2005 της μόνιμης αντιπροσωπείας της Κύπρου στα Ηνωμένα Έθνη προς το Γενικό Γραμματέα ελέχθησαν τα εξής : «Όσο αφορά το συγκεκριμένο θέμα των αεροδρομίων και των λιμανιών στη κατεχόμενη περιοχή της Κύπρου, θα πρέπει να τονιστεί ότι, μετά την Τουρκική εισβολή και κατοχή του Βόρειου τμήματος του νησιού, η Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας δήλωσε τα λιμάνια και τα αεροδρόμια που βρίσκονται στις περιοχές αυτές ως κλειστά. Ειδικότερα όσο αφορά τα αεροδρόμια, η Κυπριακή Δημοκρατία ενήργησε σύμφωνα με την Σύμβαση του Σικάγο περί Διεθνούς πολιτικής Αεροπορίας, η οποία προβλέπει ότι «τα συμβαλλόμενα κράτη αναγνωρίζουν ότι κάθε κράτος έχει την πλήρη και αποκλειστική κυριαρχία πάνω στο εναέριο χώρο που ανήκει στο έδαφός του» περιλαμβανομένου του χαρακτηρισμού των επίσημων σημείων εισόδου. Επιπλέον σύμφωνα με τις αποφάσεις οργάνωσης του Διεθνή Οργανισμού Πολιτικής Αεροπορίας του 1974, 1975 και 1976, μια χώρα που δεν ασκεί προσωρινό αποτελεσματικό έλεγχο επί της επικράτειας της λόγω στρατιωτικής κατοχής, δεν χάνει τα κυριαρχικά δικαιώματά της στη επικράτεια και στο εναέριο χώρο της. Στο πλαίσιο αυτό, τα δύο αεροδρόμια που λειτουργούν στη κατεχόμενη περιοχή του νησιού- για τα οποία η Κυπριακή Δημοκρατία της Κύπρου δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο και κατά συνέπεια δεν είναι σε θέση να επιβάλει τους όρους λειτουργίας και τα διεθνή πρότυπα ασφάλειας- είναι παράνομα και εγκυμονούν ανησυχίες για την ασφάλεια στη πολιτική αεροπορία». Επιπλέον όσο αφορά τα λιμάνια, τα σχετικά λιμάνια έχουν δηλωθεί κλειστά από τη 3^η Οκτωβρίου 1974 με εντολή του Συμβουλίου των Υπουργών που κοινοποιούνται στο Διεθνή Ναυτιλιακό Οργανισμό στις 12 Δεκεμβρίου 1974 στα κράτη μέλη του.

¹⁷⁰ *Ibid.* at p. 635.

Αυτός είναι και ο σκοπός του Κανονισμού της Πράσινης Γραμμής¹⁷¹ σε ό, τι αφορά τη διακίνηση αγαθών που έχουν προέλευση από τις «Περιοχές»: να περάσουν τη γραμμή και να κυκλοφορήσουν όχι ως αγαθά μιας τρίτης χώρας βάσει των υποθέσεων *Αναστασίου* αλλά ως αγαθά μιας Κοινότητας. Οι δικαστικές αποφάσεις στις υποθέσεις *Αναστασίου* δείχνουν με τον καλύτερο τρόπο ότι σε θέματα υψίστης πολιτικής σημασίας είναι αρκετά δύσκολα ακόμα για ένα διεθνές δικαστήριο να προσφέρει μια ικανοποιητική λύση.

Όσο αφορά τα επιχειρήματα της Τουρκίας και κάποιων άλλων κρατών περί απομόνωσης των Τουρκοκυπρίων, αξίζει να αναφερθεί ότι η Κυπριακή κυβέρνηση αποδέχτηκε στη πράξη τη ρύθμιση για την εξαγωγή των τουρκοκυπριακών προϊόντων στη Ε.Κ τουλάχιστον μέχρι της μονομερούς ανακήρυξης ανεξαρτησίας της λεγόμενης «ΤΔΒΚ» το 1983, επομένως η Κυπριακή κυβέρνηση δεν είχε σκοπό την απομόνωση των Τουρκοκυπρίων. Επιπλέον, σύμφωνα με τη συνήθη έννοια του όρου «διάκριση» σημαίνει απαράδεκτα άνιση μεταχείριση και αυθαίρετη ανόμοια αντιμετώπιση ομοίων καταστάσεων. Η θέση ενός τμήματος του εδάφους και κατ' επακόλουθο ενός τμήματος του πληθυσμού υπό καθεστώς πολεμικής κατοχής ανατρέπει οποιαδήποτε εξομοίωση των περιστάσεων από τις οποίες διέπεται ο πληθυσμός στο μη κατεχόμενο έδαφος, με εκείνες του πληθυσμού στο κατεχόμενο τμήμα. Για τη κατάσταση που δημιουργείται με την κατοχή του βόρειου τμήματος του νησιού-κατάσταση που τα κράτη μέλη γνωρίζουν και για την οποία εξέφρασαν καθαρά τις θέσεις τους-δεν ευθύνεται η Κυπριακή Κυβέρνηση. Εξάλλου, στο ίδιο πλαίσιο-και εάν ακόμα το μη όφελος του τουρκοκυπριακού πληθυσμού από τη Συμφωνία Σύνδεσης παράδοξα θεωρηθεί σαν διάκριση-η Κυπριακή Δημοκρατία απαλλάσσεται από κάθε διεθνή ή συμβατική ευθύνη λόγω ανωτέρας βίας (λόγω της παρουσίας τουρκικών κατοχικών στρατευμάτων).

Αλλά ακόμα και ανεξάρτητα από τα παραπάνω επιχειρήματα, όπως ο κ. Ιωάννου τονίζει, η σύνδεση όρου ωφελείας ολόκληρου του πληθυσμού προς το άρθρο 5¹⁷² της Συμφωνίας Σύνδεσης δεν είναι δυνατόν να ισχύει, πρώτον: γιατί το άρθρο 5 διέπεται από την αρχή της αμοιβαιότητας. Ο όρος όμως περί «πληθυσμού» τείνει να αποτελέσει μια ετεροβαρή νομική «δουλειά» σε βάρος αποκλειστικά και μόνο της Κυπριακής Δημοκρατίας. Δεύτερον: ενώ το άρθρο 5 αναφέρεται στη νομική έννοια των υπηκόων το «διευκρινιστικό μνημόνιο» του Συμβουλίου των Υπουργών αναφέρεται στο δημογραφικό όρο «πληθυσμός». Τρίτον, το άρθρο 5 δεν

¹⁷¹ Κανονισμός (ΕΚ) αριθμός 866/2004 της 29^{ης} Απριλίου 2004 για το καθεστώς βάσει του άρθρου 2 του Πρωτοκόλλου αριθμός 10 της Πράξης Προσχώρησης (2004) ΕΕ L 206/51

¹⁷² Σύμφωνα με το άρθρο 5, το καθεστώς συναλλαγών μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών δεν δύναται να επιτρέψει διάκριση ούτε μεταξύ των κρατών-μελών, των υπηκόων τους, ή των εταιριών τους, ούτε μεταξύ των υπηκόων ή των εταιριών της Κύπρου.

διαφοροποιεί μεταξύ «ωφελημάτων» και άλλων συνεπειών της Σύνδεσης, σε αντίθεση με το διευκρινιστικό μνημόνιο που αναφέρεται ρητά σε πλεονεκτήματα.¹⁷³

¹⁷³ Βλ. Κ. Ιωάννου, «Ζητήματα διεθνούς και κοινοτικού δικαίου στο καθεστώς σύνδεσης Κύπρου-ΕΟΚ. Γνωμοδότηση του ιδίου. Διεθνές Δίκαιο και Ελληνική Εξωτερική Πολιτική (1983-1988). Αθήνα: Α.Ν. Σάκκουλας, 1989, σελ. 283.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας γίνεται λόγος για τον «πρωτογονισμό» του Δημόσιου Διεθνές Δικαίου που συνεπάγεται την αναποτελεσματική εφαρμογή των σχετικών ρυθμίσεων¹⁷⁴. Η διαπίστωση αυτή ισχύει ιδιαίτερα για την τουρκική εισβολή του 1974 και την τουρκική κατοχή που ακολούθησε, καθώς η Τουρκία παραβίασε σειρά κανόνων του εθιμικού και του Συμβατικού Δημόσιου Διεθνούς Δικαίου¹⁷⁵.

Η εικόνα αυτή άλλαξε με τις προσφυγές κατά της Τουρκίας για παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που ήχθησαν ενώπιον των δικαιοδοτικών οργάνων του Συμβουλίου της από το 1989 και εντεύθεν. Καθώς τα όργανα αυτά έχουν την δυνατότητα να ερμηνεύουν κυριαρχικά και να εφαρμόζουν την Ε.Σ.Δ.Α., λαμβάνει χώρα μια μετεξέλιξη του κλασσικού Δημόσιου Διεθνούς Δικαίου συντελώντας στη διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής τάξης ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹⁷⁶. Έτσι η Ευρώπη αποτελεί το γεωγραφικό χώρο, όπου η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι αποτελεσματικότερη από οπουδήποτε αλλού στο κόσμο. Σε αυτές τις υποθέσεις εξετάστηκαν επανειλημμένα παρεμπίπτοντα θέματα Δημόσιου Διεθνούς Δικαίου σχετικών με το Κυπριακό υπό το πρίσμα της ευρωπαϊκής δημοσίας τάξης προς μεγάλη ανησυχία της Τουρκίας¹⁷⁷. Μάλιστα η Ε.Ε.Δ.Α διετύπωσε τη θέση ότι «το πλαίσιο της δημιουργίας και λειτουργίας» των «αρχών» της «υποτελούς στις τουρκικές δυνάμεις κατοχής τοπικής διοικήσεως»¹⁷⁸ στη κατεχόμενη Κύπρο αντίκειται στο Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο¹⁷⁹.

Η ευρωπαϊκή διάσταση του Κυπριακού¹⁸⁰ δεν περιορίζεται στο δικαιοϊκό αλλά επεκτείνεται και στο πολιτικό επίπεδο. Η Τουρκία πρέπει να συμβάλει στη λύση του Κυπριακού προκειμένου ο στόχος ένταξης της στη Ε.Ε να καταστεί πραγματοποιήσιμος. Από την πλευρά της η Ε.Ε., εφόσον επιθυμεί να είναι κάτι παραπάνω από μία

¹⁷⁴ Βλ. Tzeremias, Die Entstehung der Republik Zypern, Jor 1960, σελ. 245 επ., σελ. 284.

¹⁷⁵ Βλ. Μαρκίδης, «Κύπρος και Διεθνές Δίκαιο», ΕΕΕυρΔ 1999, σελ. 1 επ., ιδίως σελ.3 και 5.

¹⁷⁶ Βλ. Αγαπίου-Ιωσηφίδου, «Κυπριακό, Δικαιώματα του ανθρώπου και Ευρωπαϊκή Ένωση», εν: Μπουρλογιάννη-Βραΐλα (επιμέλεια έκδοσης) : Κυπριακό και Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2000, σελ 69 επ., σελ 74 επ.. Μαρκίδης: Κύπρος και Διεθνές Δίκαιο, ΕΕΕυρΔ 1999, σελ. 1 επ. σελ. 74 επ.

¹⁷⁷ Βλ. Necatigil: “JUDGMENT OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS IN THE LOIZIDOU CASE, A CRITICAL EXAMINATION”, in: Ministry of Foreign Affairs: “The Loizidou case a dead end, Ankara 1999, σελ 21 επ., σελ 22,23,24,25,30.

¹⁷⁸ Υπόθεση Λοϊζίδου κατά Τουρκίας, Ε.Δ.Δ.Α: Απόφαση της 18^{ης} Δεκεμβρίου 1996, παρ.52, (23.9.2002)

¹⁷⁹ Υπόθεση Λοϊζίδου κατά Τουρκίας, Ε.Δ.Δ.Α: Εκθεση της 4^{ης} Ιουνίου 1999, παρ. 124 (11.8.2002)

¹⁸⁰ Πρβλ. Vaner: Zyperns Aufnahme in die Europäische Gemeinschaft, Europäische Rundschau 1996, σελ. 47 επ.

οικονομική ένωση, αλλά μια αποτελεσματικώς λειτουργούσα ένωση κρατών, διεπόμενη από κοινές αξίες, θα πρέπει να συμβάλει στη λύση του Κυπριακού¹⁸¹.

Όμως και το ΔΕΚ στη απόφαση του στη υπόθεση Αναστασίου 1 της 5^{ης} Ιουλίου 1994, ασχολήθηκε με παρεμπίπτοντα ζητήματα Δημόσιου Διεθνούς Δικαίου καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι η κατοχή τμήματος του εδάφους της Κυπριακής Δημοκρατίας από τον τουρκικό στρατό αποτελεί παράγοντα ανασταλτικό των εμπορικών συναλλαγών με την κατεχόμενη περιοχή, εφόσον λόγω της κατοχής δεν είναι δυνατό να πληρούνται ορισμένες ελάχιστες προϋποθέσεις που θέτει το Ε.Κ.Δ (έκδοση συνοδευτικών υγειονομικών πιστοποιητικών εκδιδόμενων από τις αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας για αγροτικά προϊόντα που προέρχονται από την κατεχόμενη ζώνη)¹⁸². Η διάγνωση αυτή των πραγματικών περιστατικών, η οποία αφορά θέματα διεθνούς εμπορίου, έχει ιδιαίτερη νομική βαρύτητα, εφόσον η διεθνής συνεργασία στον οικονομικό τομέα προς όφελος των λιγότερο προνομιούχων αποτελεί μια σημαντική ηθική αξία που έχει καταστεί επιταγή του Δημόσιου Διεθνούς Δικαίου¹⁸³.

Επιπρόσθετα, τόσο η Ε.Ε.Δ.Α., όσο και το ΕΔΑΔ ασχολήθηκαν με την τουρκική ένσταση, στη υπόθεση Λοϊζίδου, σχετικά με τον τόπο όπου έλαβαν χώρα οι παραβιάσεις (ένσταση τοπικής αναρμοδιότητας). Η θέση της Τουρκίας ήταν ότι είχε αναγνωρίσει την αρμοδιότητα των δικαιοδοτικών οργάνων του Συμβουλίου της Ευρώπης μόνο στο γεωγραφικό χώρο ισχύος του τουρκικού συντάγματος, εξαιρώντας δηλαδή την κατεχόμενη Κύπρο, επομένως τυχόν παραβιάσεις έπρεπε να καταλογιστούν στη ούτω καλούμενη «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου».

Η ένσταση αυτή απορρίφθηκε με επίκληση του χαρακτήρα της ΕΣΔΑ ως ευρωπαϊκής δημοσίας τάξεως και ως «συνταγματικού κειμένου στο χώρο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων»¹⁸⁴. Τονίστηκε μάλιστα ότι οι μαζικές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη κατεχόμενη Κύπρο πρέπει να αποδοθούν στη παρουσία των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων, οι οποίες και ασκούν «την αποτελεσματική εξουσία» δια μιας «υποτελούς τοπικής διοίκησης»¹⁸⁵.

¹⁸¹ Πρβλ. Κοκκινάκης: Eckhard Pache, Εναρκτήρια διάλεξη επί υφηγεσία στο Πανεπιστήμιο του Αμβούργου, ΔτΑ 12/2001, σελ 1259 επ., σελ. 1260.

¹⁸² ΔΕΚ: Υπόθεση C-432/92, προτάσεις Γενικού Εισαγγελέα Claus Gullmann της 20^{ης} Απριλίου 1994, παρ. 9,11,43,,51,56,58,60,64 και απόφαση της 5^{ης} Ιουλίου 1994, παρ. 15,18,33,40,44-50,54,55,63-66, Μέρος I, Δικαστήριο, Συλλογή 1994-97.

¹⁸³ Βλ. Tomuschat, “ETHOS, ETHICS AND MORALITY IN INTERNATIONAL RELATIONS”, in: R. Bernhardt (ed.): Encyclopedia of Public International Law, Volume II (1995), σελ. 121 επ., σελ. 124.

¹⁸⁴ Μητροπολίτης Χρυσόστομος κ.α. κατά Τουρκίας: Ε.Δ.Δ.Α: Απόφαση της 4^{ης} Μαρτίου 1991, παρ. 20,22, (6.10.2002)

¹⁸⁵ Λοϊζίδου κατά Τουρκίας, Ε.Δ.Δ.Α: Απόφαση της 18^{ης} Δεκεμβρίου 1996, παρ. 52 επ., (23.9.2002).

Η διαπίστωση ότι στη κατεχόμενη Κύπρο οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις ασκούν αποτελεσματική εξουσία δια μιας υποτελούς τοπικής διοίκησης έχει ιδιαίτερη σημασία. Αποδεικνύει το αβάσιμο των τουρκικών ισχυρισμών ότι η κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας αποτελεί την «ελληνοκυπριακή διοίκηση», η οποία δεν αντιπροσωπεύει το σύνολο του πληθυσμού της νήσου. Τόσο τα δικαιοδοτικά όργανα του Συμβουλίου της Ευρώπης, όσο και το ΔΕΚ αναφέρθηκαν στα ψηφίσματα 541 (1983) και 550 (1984) του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ που έκριναν νομικά ανυπόστατη την ίδρυση της ούτω καλούμενης «ΤΔΒΚ»¹⁸⁶.

Όπως διαπίστωσε το ΔΕΚ η «υποτελής τοπική διοίκηση» αδυνατεί ακόμα και να εκδώσει αξιόπιστα υγειονομικά συνοδευτικά έγγραφα για εξαγόμενα αγροτικά προϊόντα, ώστε να μην είναι δυνατόν οι κατοικούντες στη κατεχόμενη περιοχή να επωφεληθούν από την πολιτική της Ε.Ε, με την οποία η Κυπριακή Δημοκρατία, το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, ήταν συνδεδεμένο μέλος και υποψήφια προς ένταξη χώρα¹⁸⁷. Αλλά πέραν τούτων η αδυναμία της υποτελούς τοπικής διοικήσεως να αποτελέσει ανεξάρτητο κράτος προκύπτει από τη μη συμμόρφωση της με θεμελιώδεις αρχές του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου¹⁸⁸, εφόσον έχει αφετηρία διακρίσεις εις βάρος των Ελληνοκυπρίων. Ενώ η τουρκοκυπριακή κοινότητα εμφανίζεται να ασκεί το δικαίωμα της στη αυτοδιάθεση, δεν αναγνωρίζει το ίδιο δικαίωμα στους Ελληνοκυπρίους. Η άσκηση του δικαιώματος στη αυτοδιάθεση που οδήγησε στη αποαποικιοποίηση, δεν είναι δυνατόν να λειτουργεί ως πρόσχημα για την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹⁸⁹ και την παραβίαση της διάταξης του άρθρου 2 παρ. 4 του Καταστατικού Χάρτη του Ο.Η.Ε που επιβάλλει το σεβασμό της εδαφικής ακεραιότητας κάθε χώρας και την αποχή από αποσχιστικές ενέργειες¹⁹⁰.

Αναμφίβολα η απόφαση του ΕΔΑΔ στη υπόθεση Λοϊζίδου, που εξετάσαμε στο δεύτερο κεφάλαιο, είναι εξαιρετικής σημασίας διότι άνοιξε το δρόμο σε χιλιάδες πρόσφυγες να διεκδικήσουν, μέσω του μοναδικού νομικού δρόμου, τις περιουσίες τους. Η απόφαση, όμως του ΕΔΑΔ, στη υπόθεση Δημόπουλου, ήταν αυτή που έκλεισε το δρόμο και αναγνώρισε ως εσωτερικό ένδικο μέσο την Επιτροπή Περιουσιών ή αποζημιώσεων, όπως συνηθίζεται να λέγεται, μπλοκάροντας έτσι κάθε νομική ενέργεια Ελληνοκύπριου που θέλει να διεκδικήσει την περιουσία του μέσω του ΕΔΑΔ.

¹⁸⁶ Βλ. ΔΕΚ: Υπόθεση C-432/92, Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Claus Gulmann της 20^{ης} Απριλίου 1994, παρ. 9 και απόφαση της 5^{ης} Ιουλίου 1994, παρ. 37, Μέρος Ι, Δικαστήριο, Συλλογή 1994-97.

¹⁸⁷ Βλ. ΔΕΚ, Υπόθεση C-432/92, Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Claus Gulmann της 20^{ης} Απριλίου 1994, παρ. 9 και απόφαση της 5^{ης} Ιουλίου 1994, παρ. 14, 43, 45, 63. Μέρος Ι, Δικαστήριο, Συλλογή 1994-97.

¹⁸⁸ Βλ. Brownlie, "Principles of Public International Law", Fifth edition, 1998, σελ. 70 επ., σελ. 76.

¹⁸⁹ Λοϊζίδου κατά Τουρκίας, Ε.Δ.Δ.Α: Απόφαση της 18^{ης} Δεκεμβρίου 1996, Concurring Opinion of Judge Wildhaber joined by Judge Ryssdal, (23.9.2002). Πρβλ. Benedek: Selbstbestimmung, in: Seidel-Hohenveldern (Hrsg.): Lexikon des Rechts, Volkerrecht, 2. Aufl. 1992, σελ. 284 επ. σελ. 285

¹⁹⁰ Βλ. Μαρκίδης, «Κύπρος και Διεθνές Δίκαιο», ΕΕΕυρΔ 1999, σελ. 1 επ., σελ. 3, 5.

Η απόφαση του ΕΔΑΔ στη υπόθεση Δημόπουλου, θεωρώ ότι εν μέρει ανατρέπει τον νομολογιακό κεκτημένο που δημιούργησαν οι προηγούμενες αποφάσεις Λοϊζίδου κατά Τουρκίας, Κύπρος κατά Τουρκίας κ.λπ. , διότι από εκεί που αναγνωρίστηκε η Τουρκία ως ο μοναδικός υπεύθυνος της κατάστασης που επικρατεί στη κατεχόμενη Κύπρο, έρχεται τώρα το ΕΔΑΔ και ουσιαστικά αναγνωρίζει ένα παράνομο ένδικο μέσο, όπως η Επιτροπή αποζημιώσεων, δείχνοντας στους Ελληνοκύπριους ότι πλέον η εν λόγω Επιτροπή αποτελεί το μοναδικό νομικό δρόμο για να διεκδικήσουν τις περιουσίες τους, εκτός και αν σκοπεύουν να περιμένουν μέχρι τη λύση του Κυπριακού προβλήματος. Ουσιαστικά, το ΕΔΑΔ με την απόφαση του στη εν λόγω υπόθεση προχώρησε ένα βήμα παραπάνω και εμμέσως αναγνώρισε, μέσω της Επιτροπής αποζημιώσεων, την «ΤΔΒΚ» ως κράτος και όχι ως υποτελή τοπική διοίκηση, όπως διαπίστωσε στη υπόθεση Λοϊζίδου.

Είμαι πεπεισμένος όμως, ότι, με την απόφαση Δημόπουλου χάθηκε μια μάχη και όχι ο πόλεμος. Η απόφαση του ΕΔΑΔ στη εν λόγω υπόθεση ήταν αναμενόμενη διότι το ΕΔΑΔ, φοβούμενο το κατακλυσμό αιτήσεων από πρόσφυγες που θα διεκδικούσαν τις περιουσίες τους, γεγονός που ενδεχομένως να μπλόκαρε την ομαλή λειτουργία του, οδηγήθηκε στη λήψη αυτής της σκανδαλώδους και άδικης απόφασης, αναγνωρίζοντας την Επιτροπή αποζημιώσεων των κατεχομένων ως εσωτερικό ένδικο μέσο. Η απόφαση αυτή πρέπει να αφυπνίσει την ελληνική πλευρά, η οποία μετά τις νομικές νίκες που πέτυχε απέναντι στη Τουρκία, έπεσε στη παγίδα του εφησυχασμού μ' αποτέλεσμα να αδρανοποιηθεί. Η Κυπριακή Δημοκρατία οφείλει να καταγγείλει την δράση της Επιτροπής αποζημιώσεων διότι ο σκοπός της είναι σίγουρα διαφορετικός απ' αυτό που θέλει το ΕΔΑΔ. Άλλωστε δεν είναι τυχαίο που η εν λόγω Επιτροπή παροτρύνει τους Ελληνοκύπριους, που λόγω της οικονομικής κρίσης αντιμετωπίζουν πολλά οικονομικά προβλήματα, να πωλούν τις περιουσίες τους στο ψευδοκράτος και εμμέσως στη Τουρκία, με σκοπό να αποκτήσει το απαιτούμενο από το Διεθνές Δίκαιο ποσοστό εδάφους, ώστε να δημιουργήσει ανεξάρτητο κράτος στη βόρεια Κύπρο. Εκτός όμως απ' αυτό, οι αποζημιώσεις που δίνει η Επιτροπή αντιστοιχούν στο 8% της πραγματικής αξίας του ακινήτου, εκμεταλλευόμενη την ανάγκη των Προσφύγων για χρήματα. Η Κυπριακή Δημοκρατία έχοντας υπόψη τον στόχο της Τουρκίας, προσπαθεί να αποτρέψει τους Ελληνοκύπριους να προσφύγουν στη Επιτροπή αποζημιώσεων της «ΤΔΒΚ». Είναι εξόφθαλμο ότι η Τουρκία στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων για το Κυπριακό θα προσπαθήσει να επωφεληθεί από το περιουσιακό ζήτημα και θα απαιτήσει από την Ελληνοκυπριακή πλευρά να κάνει αποδεκτές τις αγορές γης που έχει κάνει από Ελληνοκύπριους.

Θα ήθελα να επισημάνω ότι απαιτείται αλλαγή στρατηγικής τόσο από την Κυπριακή Δημοκρατία, όσο και από την Ελληνική κυβέρνηση. Η Κύπρος οφείλει να εκμεταλλευτεί την θέση της στη Ευρωπαϊκή Ένωση και να καταγγείλει τις συνεχιζόμενες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από την Τουρκία. Δεν μπορεί μια υπονήφια προς ένταξη χώρα, όπως η Τουρκία, να σφυρίζει αδιάφορα στις υποδείξεις των ευρωπαϊκών δικαιοδοτικών οργάνων.

Το Κυπριακό πρόβλημα εκτός απο πρόβλημα εισβολής και κατοχής, είναι πλέον ένα ευρωπαϊκό πρόβλημα, που οφείλει να λύσει η Ευρωπαϊκή Ένωση, αν θέλει να είναι μια ένωση διεπόμενη από κοινές αξίες η οποία προστατεύει αποτελεσματικά τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η κυπριακή προεδρία του Συμβουλίου της Ε.Ε το 2012 οφείλει να αναδείξει το Κυπριακό πρόβλημα και να ζητήσει την συμμόρφωση της Τουρκίας στις επιταγές τόσο του Διεθνούς όσο και του Ευρωπαϊκού δικαίου. Είναι ντροπή για την Ευρωπαϊκή Ένωση, να διεξάγονται οι συνεδριάσεις της το δεύτερο εξάμηνο του 2012, στον ίσκιο ένα μνημείου που απεικονίζει ένα τούρκο στρατιώτη να έχει υψωμένη την μια μπότα του και από κάτω να γράφει **«ΜΕ ΤΟ ΕΝΑ ΠΟΔΙ ΣΑΣ ΠΗΡΑΜΕ ΤΗΝ ΜΙΣΗ ΚΥΠΡΟ...ΑΝ ΣΗΚΩΣΟΥΜΕ ΚΑΙ ΤΟ ΑΛΛΟ ΠΟΔΙ ΘΑ ΣΑΣ ΠΑΡΟΥΜΕ ΤΗΝ ΑΛΛΗ ΜΙΣΗ».**

Δυστυχώς το μνημείο αυτό αποτελεί ακόμα μια τρανή απόδειξη για το ποιο είναι το πραγματικό πρόσωπο της Τουρκίας. Εν κατακλείδι θα ήθελα να αναφέρω ότι μπορεί οι αποφάσεις των δικαιοδοτικών οργάνων του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης να είναι σημαντικότερες για την εξέλιξη του Κυπριακού προβλήματος, όμως όπως αποδείχτηκε στη πράξη, ένα πολιτικό πρόβλημα δεν μπορεί να επιλυθεί στα δικαστήρια.

Βιβλιογραφία

Ελληνική:

- ✓ Ν. Αντωνόπουλος, Η Κύπρος και η Ευρωπαϊκή οικονομική κοινότητα, Λευκωσία: 1977, σελ.10.
- ✓ Χ. Τσαρδανίδης, «Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία και το Κυπριακό Πρόβλημα», Επιθεώρηση Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, τόμος 3, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 1982, Νο. 3. σελ 395.
- ✓ Μαρκίδης, «Κύπρος και Διεθνές Δίκαιο», ΕΕΕυρΔ 1999, σελ. 1 επ., ιδίως σελ.3 και 5.
- ✓ Αγαπίου-Ιωσηφίδου, «Κυπριακό, Δικαιώματα του ανθρώπου και Ευρωπαϊκή Ένωση», εν: Μπουρλογιάννη-Βραΐλα (επιμέλεια έκδοσης) : Κυπριακό και Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2000, σελ 69 επ., σελ 74 επ.. Μαρκίδης: Κύπρος και Διεθνές Δίκαιο, ΕΕΕυρΔ 1999, σελ. 1 επ. σελ. 74 επ.
- ✓ Κ. Ιωάννου, «Ζητήματα διεθνούς και κοινοτικού δικαίου στο καθεστώς σύνδεσης Κύπρου-ΕΟΚ. Γνωμοδότηση του ιδίου. Διεθνές Δίκαιο και Ελληνική Εξωτερική Πολιτική (1983-1988). Αθήνα: Α.Ν. Σάκκουλας, 1989, σελ. 283
- ✓ Γ. Κρανιδιώτης, «Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Σκέψεις και προβληματισμοί στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα», εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα 1993, σελ. 207-269.
- ✓ ΕΚΕΜ, Γ. Κρανιδιώτης και Ν. Κοκκώνη, «Οι προοπτικές από την ένταξη της Κύπρου στη Ε.Κ.», Απρίλιος 1990, σελ. 3
- ✓ Α. Θεοφάνους, «Η Ελλάδα και η Τουρκία μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου», σελ 396
- ✓ Π.Κ. Ιωακειμίδη «Η νέα διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης», ΕΛΙΑΜΕΠ Γ. Σιδέρης, Αθήνα 1996 σελ. 20
- ✓ Βλ. Π. Ιωακειμίδη, «Η διεύρυνση της Ε.Ε.», στο Ν. Μαραβέγια και Μ.Τσινισιζέλη «Η ολοκλήρωση της Ε.Ε. – Θεσμικές, οικονομικές και πολιτικές πτυχές», Θεμέλιο 1995 σελ.209 και Α.Μichaelidis, “Cyprus and EU Enlargement” from the Southeast European Yearbook 1998-99, Hellenic Foundation For European And Foreign Policy
- ✓ SAFIA, Εγχειρίδιο Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής, σελ 51
- ✓ Λουκαΐδης: Κυπριακό και Συμβούλιο της Ευρώπης: Ιστορική αναδρομή, εν: Μπουρλογιάννη-Βραΐλα (Επιμέλεια έκδοσης): Κυπριακό και Δικαιώματα του ανθρώπου, 2000, σελ. 41 επ., σελ. 44
- ✓ Χρ. Ροζάκης, «Οι Νομικές Διαστάσεις της Υπόθεσης Λοϊζίδου κατά Τουρκίας», Επετηρίδα Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων 2000 (Αθήνα : εκδ. Ι. Σιδέρης, 2000), σελ 145-154
- ✓ Στ. Περράκης, «Η Σημασία της Υπόθεσης Λοϊζίδου και οι Συνέπειες των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στη Διεθνή Δικαιοταξία» , Επετηρίδα του Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων 2000, σελ 169-180.

- ✓ Δ. Κώνστα, «Διπλωματία και Πολιτική : Η υπόθεση Οτσαλάν, η κρίση στη Γιουγκοσλαβία, η Υπόθεση Λοϊζίδου», εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2002 σελ 257-271
- ✓ Μέντη και άλλοι κατά Τουρκίας, απόφαση της 28^{ης} Νοεμβρίου 1997, Εκθέσεις 1997-VIII, σελ. 2707, παρ. 58
- ✓ Πετρόχειλος: Και πάλι για την υπόθεση Λοϊζίδου, ΤοΣ 1/2000, σελ. 155

Ξενόγλωσση:

- ✓ European Court of Human Rights, “Case of Loizidou v. Turkey” (18.12.1996), σελ. 17.
- ✓ European Court of Human Rights Press Release, Office of the Registrant. Judgment in the “Case of Cyprus v. Turkey”, Press Release αριθ. 341/10.52001 .
- ✓ Πλήρες κείμενο σε Council of Europe, committee of ministers “454-1-Loizidou against Turkey. Judgments of December 18, 1996 and July 28,1998. Application of Art. 54 of the ECHR” , Ministers’ Deputies Notes on the Agenda, 682 Meeting, 6-7.10.1999, Notes (99) 854 (restricted 5.10.1999), σελ 17.
- ✓ Έκθεση του κ. Alvaro Gil-Robles, Επίτροπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, Συμβούλιο της Ευρώπης, § § 66-69).
- ✓ Akdivar και άλλοι κατά Τουρκίας, απόφαση της 16^{ης} Σεπτεμβρίου 1996, Εκθέσεις 1996-IV, σελ.. 1211, § 69
- ✓ mutatis mutandis, Brumărescu v. Romania (just satisfaction) [GC], no. 28342/95, §§ 19 22, ECHR 2001-I, and Papamichalopoulos and Others v. Greece (Article 50), judgment of 31 October 1995, Series A no. 330-B, pp. 58-60, §§ 34-38
- ✓ Orams v. Apostolides [2006] EWHC 2226 (QB) (6 September 2006)
- ✓ Case of Matthews v. United Kingdom (Merits) (Application No. 24833/94) (judgment 18 February 1999
- ✓ Case of Austria v. Italy (Application No. 788/60) (judgment 11 January 1961)
- ✓ Case of Papachrysostomou v. Turkey (Admissibility) (Application No. 15299/89)
- ✓ Para. 75 and 93 of Loizidou v. Turkey (Preliminary Objections) (Application No. 15318/89) (Judgment 23 March 1995).
- ✓ ΔΕΚ: Υπόθεση C-432/92, Προτάσεις γενικού Εισαγγελέα Claus Gulmann της 20^{ης} Απριλίου 1994, παρ. 9,11,43,51,56,58,60,64 και η απόφαση της 5^{ης} Ιουλίου 1994, παρ. 15,18,33,37,40,44-50,54,63,64,66,67. Μέρος I, Δικαστήριο, Συλλογή 1994-1997. Βλάχος: Παρατηρήσεις εις ΔΕΚ Απόφαση της 5.7.1994 [The Queen κατά Minister of Agriculture, Fisheries and food, ex parte: S.P Anastasiou (Pissouri) L.t.d] κ.λ.π., C-432/92, ΕΕΕυρΔ 1996, σελ. 623 επ., ιδίως σελ. 625,627.
- ✓ Ε.Ε ειδ. έκδ. 03/017, σελ. 3.

- ✓ Απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 1987, 12/86, Demirel, Συλλογή 1987, σ. 3719, σκέψη 14.
- ✓ Regina v. Minister of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte S.P. Anastasiou (Pissouri) Ltd and Others (hereafter Anastasiou II) (Case C-219/98) [2000] ECR I-5241.
- ✓ EE L 376, σ. 29
- ✓ Talmon, S., "The Cyprus Question before the European Court of Justice" (2001) 12 EJIL 727
- ✓ Tzeremias, Die Entstehung der Republik Zypern, Jor 1960, σελ. 245 επ., σελ. 284
- ✓ Necatigil: "JUDGMENT OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS IN THE LOIZIDOU CASE, A CRITICAL EXAMINATION", in: Ministry of Foreign Affairs: "The Loizidou case a dead end, Ankara 1999, σελ. 21 επ., σελ. 22,23,24,25,30.
- ✓ Tomuschat, "ETHOS, ETHICS AND MORALITY IN INTERNATIONAL RELATIONS", in: R. Bernhardt (ed.) : Encyclopedia of Public International Law, Volume II (1995), σελ. 121 επ., σελ. 124.
- ✓ Brownlie, "Principles of Public International Law", Fifth edition, 1998, σελ. 70 επ., σελ. 76.
- ✓ C. Tsardanidis, "The Politics of the EEC-Cyprus Association Agreement: 1972-1982". Nicosia: Social Research Centre. 1988, σελ. 39-50
- ✓ Bulletin of E.C., 12-1972, 9-1974
- ✓ Public Information office. Press Release, No. 1 της 21-2-1973
- ✓ J. Roucek, "Cyprus in the Mediterranean Geopolitics", II Politico, Anno 41, No. 11, 1976, σελ. 732-745.
- ✓ European Political Cooperation. Published by the press and information Office of the Federal Government of Germany. Bonn. 1978, σελ. 89
- ✓ Security Council Document. Mr. de Guiraudaud S/PV 781 20-7-1974
- ✓ .C Campbell, "The Mediterranean crisis" , Foreign Affairs, No. 53, July 1975, σελ. 609.
- ✓ C. Chilet, "La France face au conflit Greco-Turc 1974-1986" στο S. Vaner, (dir), Le differend Greco-Turc. Paris: Editions L' Harmattan. 1988, σελ.199-214
- ✓ A. Patsalides, Economic repercussions of Turkish invasion and reactivation of the economy. Nicosia: 1975. N.S Symeonides, "The unity of the economy and the economics of separation" στο M. Attalides (ed), Cyprus Reviewed, Nicosia: The Jus Cypri Association, σελ. 235-271.
- ✓ Commission of the European Communities, Commission communications to the Council on the Agreement EEC/Cyprus, COM(76) 34 Final, Brussels 4-2-1976
- ✓ Working Document του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου 237/74.
- ✓ V. Coufoudakis, "The Law and Politics of Applications. Cyprus v. Turkey 6780/74, 6950/75", Hellenic Review of International Relations. Vol. I. No. II, σελ.327-355.
- ✓ Agence Europe No 2210, 5-5-1977

- ✓ Permanent Delegation of the Republic of Cyprus to the European Communities, Aide-memoire, on the second stage of the Association Agreement Cyprus/EEC. Brussels 27-6-1979
- ✓ Commission des Communautés Europeennes. Communication et recommandation de la Commission au Conseil relatives a la negotiation d' un Protocol transitoire entre la Communauté et Chypre COM (79) 434 final. Bruxelles 19-9-1979 σελ
- ✓ P. Tsakoyannis "The European Community and the Greek-Turkish dispute", Journal of Common Market Studies, Vol. XIX, No.1. September 1980, σελ 41.
- ✓ C. Tsardanidis, "The E.C Association Agreement: Ten years of a troubled relationship, 1973-1983". Journal of Common Market Studies. Vol. 22. No 4. June 1984, σελ 376.
- ✓ P. Tsakoyannis, "National paper on Greece" στο C. Nuallain. (ed), The presidency of the European Council of Ministers. London : Croom Helm. 1985, σελ 101-118.
- ✓ Δελτίο Ε.Κ 3-1985, σελ. 65.
- ✓ 19^η Γενική Έκθεση Ε.Κ, σελ. 335

Διαδίκτυο:

- ✓ Ιστοσελίδα www.cyprus-eu.org.cy/bref-history.htm
- ✓ europa.eu.int
- ✓ (http://www.cyprus.gov.cy/portal/portal.nsf/dmlaliens_gr/dmlaliens_gr?OpenDocument)
- ✓ <http://www.mfa.gov.cy>
- ✓ www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/1CB864FB0B61CB0CC225742D001F6EFB?OpenDocument)
- ✓ στο <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta00/ERES1226.htm>
- ✓ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61992CJ0432:EL:PDF>
- ✓ . <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61998CJ0219:EL:PDF>
- ✓ [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62002CJ0140:EL:HT ML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62002CJ0140:EL:HTML)

